

АКЦЫЯ "ПІСЬМО ПРЭЗІДЭНТУ" 2 СТАР.
 ДАСЛЕДУЕМ ПРАБЛЕМУ: ЯК АДЧУВАЮЦЬ СЯБЕ БЕЖАНЦЫ НА БЕЛАРУСІ 5 СТАР.
 ГАСЦЕЎНА АБ ПЕРСПЕКТЫВАХ МІРСКАГА ЗАМКА 12 СТАР.

СКАРБОНКА КУПАЛЛЕ — АДНО З САМЫХ ЯРКІХ І ПАЭТЫЧНЫХ СВЯТАЎ 15-18 СТАР.
 КАНТАКТЫ І ДЫЯЛОГІ 19-20
 СКРЫЖАЛІ КАВ І Ў ВАШЫМ ЖЫЦЦІ BYЛІ ЦУДЫ 21 СТАР.

АФІША "ПРАЦЯГ" У КІНАВЕРСІІ 27 СТАР.
 УРАЖАННІ ДЫПЛАМАТ ЗАХОПЛЕНЫ КРАЯВІДАМІ РОДНАЙ ЛАТВІІ 30 СТАР.
 ФОТАНАТАТКІ ЯЎГЕНА КАЗЮЛІ БУСЛІНЫ РАЙ 32 СТАР.

АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА Ў 48 КРАІНАХ

Голас Радзімы

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі

Выдаецца з 6 красавіка 1955 года

17 чэрвеня 2004г., № 22-25 (2892-2895)

Цана 1400 рублёў

E-mail: golas_radzimy@tut.by

навіны тэлебачання

Праграмы БТ можна глядзець і ў Расіі

Расіяне цяпер маюць магчымасць глядзець перадачы Беларускага тэлебачання. З мая гэтага года праграмы Першага нацыянальнага тэлеканала Беларусі трансліруюцца з выкарыстаннем касмічных сістэм. У рэалізацыі гэтага праекта неабходнае садзейнічанне аказала праўдзіцтва МДТРК "Мір".

Праграмы Першага нацыянальнага тэлеканала "БТ-міжнароднае" трансліруюцца праз спадарожнік "Інтэлсат 904", зона ахопу якога ўключае ўсю еўрапейскую тэрыторыю Расіі і даходзіць да Екацярынбурга і Чэлябінска. Каб глядзець у гэтых рэгіёнах Беларускае тэлебачанне, неабходна мець спадарожніковую талерку, настроеную на спадарожнік "Інтэлсат 904". Да слова, многія ўладальнікі спадарожніковых талерак прымаюць перадачы РТР, НТБ, "Euronews", "BBC World", "Discovery", "Animal Planet", "Eurosport Russia", МДТРК "Мір", шэрагу рэгіянальных тэлекампаній менавіта праз гэты спадарожнік, таму праграмы "БТ-міжнароднае" яны могуць гля-

дзець без перанастройкі спадарожніковай талеркі.

Акрамя таго, у некаторых рэгіёнах Расіі сігнал са спадарожніка "Інтэлсат 904" падаецца на сістэмы кабельнага тэлебачання. Такім чынам, у абанента гэтых кабельных сетак таксама з'явілася магчымасць глядзець Беларускае тэлебачанне.

Цяпер і расіяне могуць даведвацца не толькі аб палітычных навінах з Беларусі, але і з першых вуснаў атрымліваць інфармацыю аб эканоміцы, навуцы, культуры рэспублікі. Канешне ж, самы вялікі водгук гэта падзея выклікала ў этнічных беларусаў, якія жывуць у Расіі і якіх, паводле даных апошняга перапісу, амаль адзін мільён чалавек.

Хутка з'явіцца канал "Беларусь ТВ"

У рэспубліцы з'явіцца новы тэлевізійны канал "Беларусь ТВ", прызначаны для вяртання аб падзеях у краіне на блізкае і далёкае замежжа. Аб рэалізацыі па яго стварэнні 9 чэрвеня Прэзідэнт Беларусі Аляксандру Лукашэнку далажыў старшыня Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Уладзімір Мацвяжыч.

"Беларусь ТВ" плануецца аснасціць сучасным абсталяваннем, для ўвасаблення праекта будзе запрошаны высокапрафесіянальны персанал. Пачатак вяртання канала запланаваны на канец 2004 — пачатак 2005 года.

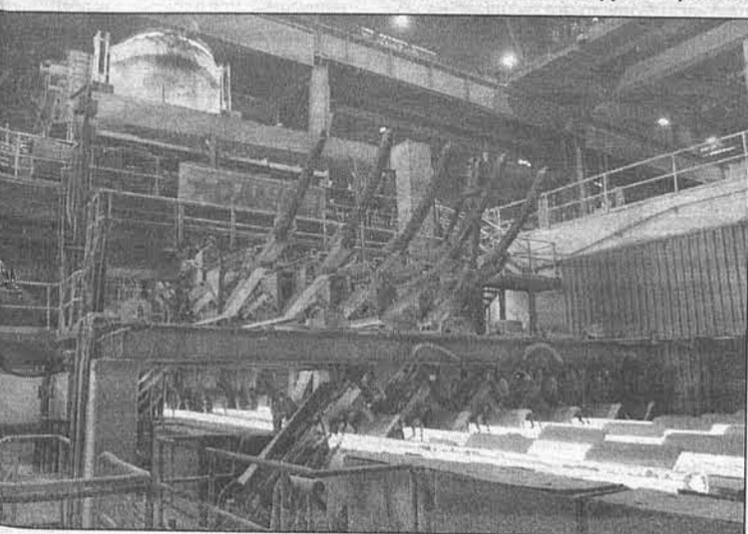
наша марка

Металургія XXI стагоддзя

Міжнародная навукова-тэхнічная канферэнцыя, якая прайшла ў Жлобіне, была прысвечана 20-годдзю стварэння Беларускага металургічнага завода. Каля 300 дэлегатаў з блізкага і далёкага замежжа падзяліліся на секцыі: "Сталеплавальная", "Пракатная", "Метызная", "Праектаванне

і рэканструкцыя" — і абмяркоўвалі праблемы развіцця металургічнай галіны. Беларускі металургічны камбінат, па прызнанні ўдзельнікаў канферэнцыі, адзін з лепшых на ўсёй прасторы СНД.

НА ЗДЫМКУ: цэх разліўкі металу. Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БелТА.

Да 60-годдзя вызвалення Беларусі

Яны сустрэліся на вайне

На ўсё жыццё звязала вайна разведчыкаў 600-й партызанскай брыгады Лідзію ПЕЧКУРОВУ і Аляксандра МЫСАВА. У каханні і згодзе пражылі яны сваё жыццё.

17-гадовым хлапчуком Саша МЫСАЎ пайшоў у партызаны, а ў 20 камандаваў разведчыкамі 600-й партызанскай брыгады. Тройчы быў паранены. Апошняе раненне — у 1944 годзе — было самым цяжкім: куля прайшла за паўтара сантыметра ад сэрца. Атрымаў другую групу інваліднасці. Пашчасціла дажыць да 60-годдзя вызвалення Беларусі, лічыць Аляксандр Георгіевіч.

Цяпер ветэраны, маладыя душою і поўныя аптымізму, вядуць вялікую грамадскую работу, сустрэкаюцца з моладдзю роднага Магілёва. У час сустрэч Аляксандр Георгіевіч бярэ ў рукі акардэон і спявае для дзяцей песні ваенных гадоў.

НА ЗДЫМКУ: Лідзія ПЕЧКУРОВА і Аляксандр МЫСАЎ.

Медаль "60 гадоў вызвалення Рэспублікі Беларусь

ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў"

Згодна з Палажэннем, юбілейным медалём узнагароджваюцца ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, замежныя грамадзяне і асобы без грамадзянства — удзельнікі ВАВ, удзельнікі партызанскага і падпольнага руху ў Беларусі ў перыяд вайны, якія пастаянна пражываюць за межамі нашай краіны і непасрэдна прымалі ўдзел у баявых дзеяннях за вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Юбілейны медаль таксама будзе ўручацца ваеннаслужачым Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, іншых войск і вайсковых фарміраванняў, дзяржаўным служачым і іншым асобам, якія ўнеслі значны ўклад у героіка-патрыятычнае выхаванне грамадзян Беларусі, увекавечанне памяці загінуўшых, арганізацыю юбілейных мерапрыемстваў.

Прэс-служба Прэзідэнта.

Галіна ВІР.

віншuem!

Сталі студэнтамі без экзаменаў

Скончылася рэспубліканская алімпіада «Абітурыент БДУ — 2004». Яна праходзіла ў 3 туры, пераможцы фінальнага этапу будуць без экзаменаў залічаны на адпаведныя факультэты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У алімпіадзе па творчасці (профіль — журналістыка) абсалютнае першае месца заняў наш аўтар Глеб Лабазенка. Такім чынам, Глеб ужо ў маі стаў студэнтам самай прэстыжнай ВНУ Беларусі.

Такія алімпіяды БДУ праводзіць штогод, але адметнасць сёлетняй у тым, што ўпершыню падлеткі «аўтаматам» залічваюцца ва ўніверсі-

тэт. Першыя два туры былі завочныя. Дзеці пісалі сачыненні, складалі радаводы, праводзілі краязнаўчыя і тапанімічныя доследы. На трэці, вочны тур былі запрошаны самыя лепшыя паводле першых двух тураў удзельнікі (у профілі творчасць гэта 50 чалавек). У апошнім выпрабаванні ўдзельнікі пісалі сачыненне, а таксама праходзілі вуснае творчае тэсціраванне. Паводле вынікаў 10 чалавек аўтаматычна залічваюцца на факультэт журналістыкі.

Глеб супрацоўнічае з «Голасам Радзімы» з 13 гадоў. За гэты час ён надрукаваў больш за 60 артыкулаў і нататак. Глеб расказвае, што ў

фінале алімпіяды яму выпала пісаць сачыненне на тэму «Перад дабром здыміце капалюш». За свой твор ён атрымаў найвышэйшую адзнаку з магчымых выстаўленых, паспяхова прайшоў сумоўе. Можна зразумець радасць юнака, калі праз тыздзень ён убачыў сваё імя ў вынікавай табліцы на абсалютнай першай пазіцыі! Глеб прызнаецца, што вялікая радасць для яго не толькі датэрміновае паступленне ў ВНУ, але і лета, атрыманае ў падарунак. Ён збіраецца правесці яго ў вандроўках па роднай Беларусі.

Віншuem Глеба Лабазенку і ўсіх пераможцаў з выдатнымі вынікамі!

Мае мары...

У Міжнародны дзень абароны дзяцей – 1 чэрвеня адбылася сустрэча Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнкі з дзецьмі – удзельнікамі Усебеларускай акцыі "Пісьмо Прэзідэнту Рэспублікі Беларусь".

Чатыры пераможцы гэтай акцыі ад Гродзенскай вобласці, а менавіта вучні: Вера Апанасовіч са Смаргоні, Аляксандр Ляшчынскі з Ваўкавыскага раёна, Аляксандра Мікульчык з Гродна ды Таццяна Раковіч – вучаніца 7 класа Красненскай СШ-сада Карэліцкага раёна – былі запрошаны да ўдзелу ў гэтай сустрэчы.

Усебеларуская акцыя праводзілася пад эгідай ГА "Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі" вясной гэтага года.

Як прызнаецца Таццяна, яна шчыра напісала пра школу, сваю вёску Краснае ды Карэліччыну, дзе жывуць яе бацькі.

Прыводжу вытрымкі з пісьма Таццяны Раковіч Прэзідэнту Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнку: "... Па-добраму зайздросчу гарадскім дзецьмі, якія могуць наведваць фізкультурна-аздараўленчыя комплексы з басейнамі, могуць працаваць у сучасных бібліятэках, развіваць свой эстэтычны густ у школах мастацтва. Мы, вясковыя дзеці, больш выхоўваемся фізічнай працай.

Ад сваіх бацькоў і настаўнікаў я ўжо засвоіла ісціну, што маленства – гэта самы адказны момант жыцця, стартавая пляцоўка чалавека. Таму стараюся вучыцца на выдатна ў школе, наведваю гурткі, спартыўную секцыю. Хоць жыву ў вёсцы, але мне пашчасціла вучыцца ў сучаснай школе, дзе многа ўвагі надаецца ведам вучняў, фізічнаму і эстэтычнаму выхаванню.

Карэліччына – праслаўлены лясны край. Гэта шырокія палі, густыя лясы, багатыя на ягады і грыбы. Гэта народныя ўмельцы, якія вышываюць дзівосныя ўзоры, ткуць, плятуць. Гэта нашы галасістыя спявачкі, без якіх не абходзіцца ніводнае свята, якіх ведаюць у Польшчы, Расіі, Украіне. А наш гурт "Забава" з гонарам можа прадстаўляць раён на фальклорна-музычных фестывалях, на радыё і ў тэлеперадачах.

Людзі нашай мясцовасці самі ствараюць свой лёс. Як кажуць: чым багаты, тым і рады. На гэтай зямлі Вы можаце пазнаёміцца з чалавекам ветлівым, пагутарыць з разумным, папрацаваць з сумленным.

Я ведаю, што не так проста знайсці сваю сцяжынку ў жыцці. Добра, калі ўжо ў дзяцінстве чалавек зможа заўважыць яе. І мне здаецца, што я яе ўжо бачу, бо маю мэту, хачу вучыцца ў вышэйшай навучальнай установе. Я буду вывучаць замежныя мовы, бо мару пабыць за мяжой, пагутарыць з людзьмі тых далёкіх краін на іх мове аб жыцці, міры, шчасці.

Мары... Мае мары... А пакуль я толькі вучаніца 7 класа і нідзе, акрамя свайго роднага краю, не была. Мая сцяжынка яшчэ вельмі вузенькая, ледзь-ледзь прыкметная, аднак ёсць час расчысціць яе, выраўнаваць. І тады яна стане шырокай дарогай, якая зможа весці ў жыццё, няхай і не вельмі лёгкае, але напоўненае шчасцем любімай работы.

Думаю, я ўжо многа расказаў аб сабе, аб сваім краі. Каб не займаць шмат Вашага часу, заканчваю гэты ліст з надзеяй, што Вы яго атрымаеце і даведаецеся пра жыццё вясковай дзяўчынкі".

Вось такі роздум дзяўчынкі пра сябе, свой край, наш час і будучыню.

Пётр ЖЭБРАК,
вёска Загор'е
Карэліцкага раёна.

Дзяржава і падтрымка сям'і

Умаі ў Беларусі адзначалі Дзень сям'і, а ў чэрвені – Дзень абароны дзяцей. Сям'я і дзеці звязаны паміж сабой, адно без адраго і явільца немагчыма, яны з'яўляюцца асновай грамадства. У Беларусі 2 мільёны 920 тысяч сямей, большасць з якіх выхоўваюць непаўналетніх дзяцей. Убеларускіх сем'ях расце, як правіла, адно дзіця. Дваіх маюць

Вельмі сур'езная праблема – рост колькасці няпоўных сям'яў. Больш чым пятая частка сям'яў (355 тысяч), якія выхоўваюць дзяцей да 18 гадоў, складаюцца толькі з маці (бацькі) з дзецьмі. Доля такіх сям'яў у гарадской мясцовасці – 24 працэнты, а ў сельскай – 17 працэнтаў. У краіне вельмі высокі ўзровень разводаў, а пры гэтым зніжаецца колькасць паўторных шлюбаў. Расце таксама лічба пазашлюбных нараджэнняў. Усё гэта стварае сітуацыю, неспрыяльную для дзяцінства.

Дзяржава імкнецца яе неяк вырашаць. Т.Шаметавец падкрэслі-

ла, што забеспячэнне неабходных умоў для рэалізацыі эканамічнай, выхаваўчай, культурна-псіхалагічнай функцыі сям'і – прыярытэтная задача дзяржавы. На Беларусі працуюць законы і дзяржаўныя праграмы, мэты якіх – абарона дзяцінства. Матэрыяльную падтрымку сям'яў забяспечвае закон "Аб дзяржаўнай дапамозе сям'ям, якія выхоўваюць дзяцей". Зыходзячы з яго, дапамога на малое да 3-х гадоў выплачваецца ўсім без выключэння. Далейшая ж падтрымка сям'і з'яўляецца адраснай і залежыць ад яе сукупнага даходу. Гэтай сістэмай ахоплены 666,

35 працэнтаў сям'яў, траіх і больш – 6 працэнтаў. Чым болей дзяцей у сям'і, тым большая рызыка для яе трапіць у катэгорыю малазабяспечаных, сцвярджае Таццяна Шаметавец, намеснік начальніка галоўнага ўпраўлення палітыкі занятасці і народанасельніцтва Міністэрства працы і сацыяльнай абароны Беларусі.

7 тысячы дзяцей, ці 31 працэнт ад агульнай колькасці. З іх 247, 1 тыс. – да 3-х гадоў і 419, 6 тыс. – старэйшых за 3 гады. Характэрна, што памеры дапамогі пераглядаюцца штоквартальна і цяпер складаюцца для дзяцей да 3-х гадоў 77 520 рублёў, а для старэйшых – 35 780 рублёў.

Дзяржаўная падтрымка сямей з дзецьмі ажыццяўляецца і цераз падатковыя, крэдытныя льготы, арганізацыю сістэмы сацыяльнай падтрымкі сям'яў з дзецьмі.

Алена СПАСЮК

Магдалену з Польшчы зразумеюць і ў Беларусі

Пераможцай 10-й Усепольскай алімпіяды па беларускай мове стала Магдалена Марціновіч, якую разам з іншымі школьнікамі па традыцыі ўшаноўвалі ў Мінску ў Беларускай таварыстве дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі.

Такая алімпіяда школьнікаў садзейнічае развіццю кантактаў і супрацоўніцтва паміж моладдзю абедзвюх краін. Яна праводзіцца ў Польшчы з 1994 года па ініцыяты-

ве таварыства "Польшча-Беларусь" і пры падтрымцы Міністэрства адукацыі Польшчы і Варшаўскага ўніверсітэта. Узнагароды дзецям уручалі Надзвычайны і Паўна-

моцны Пасол Польшчы ў Беларусі Тадэвуш Паўляк і пасол МЗС нашай краіны па асобых даручэннях, старшыня Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА Уладзімір Шчасны. Быў уручаны прыз ад імя Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Беларусі ў Польшчы Паўла Латушкі, падарункі ад гарвыканкама, таварыства "Радзіма" і іншых устаноў і арганізацый. Падарунак ад рэдакцыі газеты "Голас Радзімы" атрымала вучаніца з Беласточчыны Ева Данеля Дудзіч.

Да пераможцаў звярнуліся старшыня таварыства "Польшча-Беларусь" прафесар Баляслаў Хмялінскі, загадчык кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта Аляксандр Баршчэўскі. На сустрэчы спявалі і танцавалі польскія школьнікі, паказвалі моды беларускія навічкі.

НА ЗДЫМКУ: Тадэвуш ПАЎЛЯК віншуе пераможцу конкурсу Магдалену МАРЦІНОВІЧ.

Ірына КАЗЛО

АБІТУРЫЕНТ-2004

ТЭСЦІРАВАННЕ ДЛЯ СТУДЭНТАЎ-ІНШАЗЕМЦАЎ

Прэс-канферэнцыю, прысвечаную асаблівасцям прыёмнай кампаніі 2004 года, правёў першы намеснік міністра адукацыі нашай краіны Аляксандр Жук.

Радыкальных змяненняў, на шчасце, у правілах прыёму (заўважым, агульных для ўсіх ВНУ, незалежна ад формы ўласнасці і ведамаснай прыналежнасці) не адбылося. Прыёмная кампанія, як і абвешчана раней, будзе праходзіць у два этапы. У ВНУ першага патоку ўступныя іспыты пройдуць з 2 па 8 ліпеня. У Міністэрстве адукацыі абяцаюць, што абітурыенты-іншаземцы паспеюць прайсці цэнтралізаванае тэсціраванне па рускай мове, якое будзе арганізавана спецыяльна для іх 27 чэрвеня, і падаць у прыёмную камісію свой сертыфікат. Спецыяльна рэгістравацца ў дыпламатычных місіях ці пасольствах нашай краіны для гэтага не трэба: пры падачы дакументаў у прыёмную камісію абранай ВНУ маладымі людзьмі з далёкага ці блізкага замежжа павінны паказаць, дзе яны змогуць прайсці цэнтралізаванае тэсціраванне ў адвядзены для іх дзень. Цэнтралізаванае тэсціраванне па рускай мове для грамадзян іншых краін, улічваючы іх невялікую колькасць, будзе праводзіцца ў сталіцы. Варта нагадаць, што прыём дакументаў у ВНУ першага патоку будзе весціся з 23 па 30 чэрвеня.

Уступныя іспыты ў ВНУ другога патоку пачнуцца 18 ліпеня, а дакументы будуць прымацца з 23 чэрвеня па 17 ліпеня. Магчыма, паступаць пара-

лельна ў дзве ВНУ маладыя людзі будуць пазбаўлены: прыём будзе ажыццяўляцца толькі па арыгіналах дакументаў.

На ўсе спецыяльнасці абітурыенты залічваюцца па выніках здачы трох уступных іспытаў. Для абітурыентаў дзённай формы навучання экзамен па беларускай (рускай) мове праводзіцца Рэспубліканскім інстытутам кантролю ведаў у форме цэнтралізаванага тэсціравання (сертыфікаты добраахвотнага платнага і бюджэтнага тэсціравання абсалютна раўнапраўныя, абітурыент можа выбраць сертыфікат з лепшай адзнакай для падачы ў прыёмную камісію). Абітурыенты завочнай і вячэрняй формы навучання маюць права пры жаданні здаваць экзамен па беларускай (рускай) мове непасрэдна ў самой навучальнай установе (пісаць пераказ). А могуць таксама прадаставіць сертыфікат цэнтралізаванага тэсціравання.

Два другія ўступныя іспыты могуць праводзіцца як у форме тэсціравання ў ВНУ, так і ў любой іншай форме – Міністэрства адукацыі ўсё ж такі змяніла сваю ранейшую пазіцыю і прадаставіла ВНУ свабоду выбару. Можна не сумнявацца, што многія навучальныя ўстановы прадастаўляюць права выкарыстаюць. Абітурыенты, якія навучаюцца па інтэграваных спецыяльнасцях

(па схеме "СНУ-ВНУ"), будуць здаваць уступныя іспыты па сваіх профільных дысцыплінах.

На пытанне, ці будзе мець значэнне для абітурыентаў, якія паступаюць на тэхнічныя спецыяльнасці, адзнака, атрыманая на цэнтралізаваным тэсціраванні па рускай (беларускай) мове (нагадаем, што ў папярэднія гады яна ішла ім у залік, таму дастаткова было проста мець станоўчую адзнаку па гэтай вучэбнай дысцыпліне), Аляксандр Жук паведамаў: усе атрыманыя абітурыентам на конкурсных іспытах адзнакі маюць аднолькавую вагу, але прыёмныя камісіі маюць права ўстанаўліваць свае прыярытэты. Скажам, пры аднолькавай колькасці набраных балаў могуць брацца пад увагу адзнакі, атрыманыя абітурыентам на профільных іспытах. Экзамен па рускай (беларускай) мове не з'яўляецца для тэхнічных спецыяльнасцей профільным, таму для будучых інжынераў, праграмістаў і г.д. галоўнае – добра здаць свае вучэбныя дысцыпліны (фізіку, матэматыку ці хімію). Вырашана пакінуць асобныя конкурсы для гарадской і сельскай моладзі. Захаваецца і мэтай набор на востраадукацыйныя для рынку працы спецыяльнасці: не больш за 20 працэнтаў.

Вольга СЫС

Сяброўкі

Сярод тых, хто з асобым пачуццём будзе святкаваць 60-годдзе вызвалення Беларусі, тры сяброўкі-мінчанкі – Вольга Бармічава (у дзявоцтве Паршанка), Валянціна Сяркова (Дожджава) і Ірына Гвоздзева (Камарова). Пра кожную з гэтых жанчын можна напісаць раман. І гэты былі б раманы пра незвычайна чыстых, духоўна багатых людзей, для якіх паняцці радзіма, гонар, пачуццё ўласнай годнасці, вернасць, адданасць – не пустыя словы, а сэнс жыцця. Праз усё жыццё гэтыя жанчыны пранеслі сваю дружбу, якая зарадзілася ў самых суровых абставінах і неаднойчы была выпрабавана на трываласць.

Вясковья дзяўчынкі Валя і Ірына з суседняга з Беларуссю Сябежскага раёна Пскоўскай вобласці Расіі, як толькі пачалася вайна, сталі падпольшчыцамі, а хутка, 22 красавіка 1942 года, не пачыімсцьці ўгаворы, а па клічу сэрца, пайшлі ў лес, у толькі што арганізаваны партызанскі атрад імя К.Варашылава, якім камандаваў Сяргей Маісеенка, і вельмі хутка партызан будучы называць па імені камандзіра – “сяргееўцы”. Танклявыя, невысокія, асабліва Валя, з якой заўсёды па-добраму расміхаліся: маўляў, вінтоўка большая за яе, былі самымі маладымі ў атрадзе. Ім толькі-толькі споўнілася па 17 гадоў. Успамінаюць, як правялі першую ноч у лесе, па дарозе да партызан. Быў халодны красавік. Нарвалі яловых галін і леглі на іх, а прачнуліся ад холоду: выпаў снег. Так што праверка на вынослівасць была лёсам накіравана з першай ночы, але і думкі не ўзнікла вярнуцца назад, у цёплую хату. Валянціна Дзмітрыеўна расказвае: “Асабліва цяжка было ў 1942 годзе. У атрадзе было спачатку 19 чалавек – 15 хлопцаў і 4 дзяўчыны. З дапамогай хлопцаў мы, дзяўчаты, пабудавалі сабе шалаш з яловых галінак, ніякіх зямлянак не было. Яды не хапала. За пару дзён навучылі нас, як карыстацца вінтоўкай, і ўжо на трэці дзень з групай хлопцаў мы пайшлі ў разведку. Каля аднаго тыдня былі на заданні”.

А хутка была і першая баявая аперацыя. Непадалеку ад роднай вёскі падпільнавалі і разбілі варожую машыну, спалілі мост. Пасля гэтага дайшлі да партызан чуткі, што ў адной з суседніх вёсак з’явіліся карнікі з мэтай знішчыць партызан. Вырашылі паслаць у разведку Ірыну і Лену, каб яны зайшлі ў вёску Юхавічы і высветлілі, ці ёсць там на самай справе ворагі. Гэта сваё заданне Ірына Мікалаеўна запомніла на ўсё жыццё, бо, лічыць, яна цудам засталася жывой... Здабылі весткі без цяжкасцей: сялянскі хлопчык, якога сустрэлі на вуліцы, раска-

Ірына.

заў, што ў школе няма заняткаў, бо там немцы. Ужо на ўскрайку вёскі яны ўбачылі, што насустрач ім ідуць двое немцаў. Да гэтай пары здзіўляецца Ірына Мікалаеўна, як яны не разгубіліся ды не кінуліся наўцёк, а без дамоўленасці, як ішлі, так пайшлі насустрач ворагу, толькі прывіталіся: “Гутэн таг!”

А ў ноч на 30 красавіка, якраз напярэдадні свята Першамая, партызаны атакавалі школу, якую вораг прыстасаваў пад казарму. Падчас абстрэлу партызаны крычалі: “Пераходзьце да нас! Знішчайце фашыстаў!” Сярод карнікаў былі добраахвотнікі з Украіны. Хутка пасля таго бою на бок партызан перайшлі 22 чалавекі. Ім паверылі, і яны гэты давер апраўдалі. А хутка слава пра “сяргееўцаў” дайшла да Беларусі, да партызанскага атрада Дубняка (псеўданім Пятра Міронавіча Машэрава). Два атрады ўжо чулі адзін пра аднаго і шукалі магчымасці сустрэцца і дзейнічаць разам. Аб’ядналіся ў канцы мая. І хутка атрымалі баявое хрышчэнне. Гітлераўцы даведаліся, дзе знаходзіўся атрад, і ўжо каля вёскі Мыленкі Сябежскага раёна партызаны ўступілі ў бой і знішчылі калону праціўніка.

Партызанскі рух у Беларусі набіраў сілу. На базе гэтых двух атрадаў былі створаны дзве брыгады. Лепшыя байцы сталі камісарамі, камандзірамі атрадаў і ўзводаў. Атрад імя Шчорса і “сяргееўцы” ўвайшлі ў склад адной брыгады – імя Ракасоўскага...

Валянціна Дзмітрыеўна і Ірына Мікалаеўна памятаюць пра дні баявых аперацый, пра сваіх баявых сяброў-партызан. І гэтыя ўспаміны крочаць з імі па жыцці, ажываюць у снах...

У час нашай размовы не было трэцяй сяброўкі – Вольгі Ціханаўны. Яна

ў гэты час была ў бальніцы. А ў размове абедзве жанчыны ўвесь час вярталіся да яе: “Наша Волечка...” Колькі любові, павагі і трывогі за яе здароўе было ў іх словах.

Вольга прыйшла да іх крыху пазней з іншага атрада, бо шмат добрага чула пра “сяргееўскіх” дзяўчат. Вольга была больш рослай, чым Валя, і ўсё імкнулася дапамагчы сяброўцы што-небудзь пранесці. Бо дзяўчаты, як і ўсе астатнія партызаны, усю сваю амуніцыю цягалі на сабе: і вінтоўкі, і мяшкі з рэчамі. Ва ўсіх баявых аперацыях і засадах дзяўчаты ўдзельнічалі разам з усімі. Валя і Вольга былі ўсю вайну разведчыцамі, а Ірыну потым перавялі ў іншы ўзвод. Яна была помочнікам камандзіра па камсамолу.

Цяпер і самі здзіўляюцца, адкуль бралі сілы і як перажылі і голад, і холад, і нягоды. Былі хваробы і раненні. Ірына Мікалаеўна ледзь не пазбавілася нагі. Пасля ранення яна апухла, і ўжо ішла размова пра ампутацыю. Былі і тыф, і кароста... Але яны не баяліся, што нехта з іх можа таксама захварэць: падтрымлівалі, даглядалі і дапамагалі адна адной. Менавіта гэта гатоўнасць падставіць сваё плячо дапамагала выжыць. А яшчэ вера, што перамогуць фашыстаў.

І калі Валянціна Дзмітрыеўна гаворыць, успамінаючы пра вайну, што “гэта былі самыя светлыя і, нягледзячы ні на што, самыя цудоўныя дні, калі са зброяй абаранялі нашу цудоўную Радзіму”, мне ўспамінаюцца вершы другой франтавічкі, рускай паэтэсы Юліі Друнінай:

“Пусть на локтях топорщились
заплаты,
Пусть сапоги протерлись” –
не беда!
Такой нарядной и такой
богатой

Я позже не бывала никогда...”

Відаць, гэтыя жанчыны былі сведкамі мужнасці, самаахвярнасці, высакароднасці людзей у цяжкі ваенны час, а потым паўсядзённае жыццё не было такім насычаным высокімі ўчынкамі.

Пасля злучэння з часцямі Чырвонай Арміі Пётр Машэраў стаў першым сакратаром Вілейскага абкама камсамолу і запрасіў Ірыну ў апарат абкама інструктарам.

Пасля заканчэння вайны сяброўкі раз’ехаліся на некаторы час. Вольга жыла ў Мінску, Валянціна трапіла ў Літву, Ірына – у Калінінскую вобласць. Перапісаліся. Пазней Вольга ўсіх паклікала да сябе ў Мінск. Ірына спачатку нават і жыла ў Вольгі, пакуль не атрымала сваё жыллё.

З таго часу заўсёды разам – і ў святы, і калі каму-небудзь патрэбна дапамагчы.

Яны не састарэлі душой, нягледзячы на ўзрост, прыцягваюць да сябе шчырасцю, запалам, надзейнасцю. Нездарма ж, калі хочучы выказаць давер чалавеку, кажуць: “Я б з табой пайшоў у разведку”. Яны прайшлі выпрабаванне разведкай.

Успамінаюць пра сваё юнацтва, пра пачуцці. Як у маладосці можна без кахання! Але яно праяўлялася ў гатоўнасці дапамагчы таму, каго выбрала сэрца. У атрадзе дзяўчаты трымалі сябе строга, з усімі былі сяброўскія адносіны. І хлопцы адносіліся да іх з павагай. Ірына выдзяляла камандзіра разведзвода Сцяпана Кісялёва, ён таксама быў закаханы, бо перадаў пісьмо, у якім пісаў, што “пакахаў яе як дзяўчыну, якая мужна стала на шлях барацьбы за свабоду нашай Радзімы”. Аднойчы разам са Сцяпанам выпала стаяць на пасту. Была вясна, першыя зялёныя лісточкі, пахла чаромхай... Сцяпан запытаў пра пісьмо, а Ірына так і не адважылася адкрыць яму свае пачуцці. Вярнуўшыся з чарговага задання, даведлася, што Сцяпан загінуў. Так закончылася, яшчэ не пачаўшыся, гісторыя першага Ірынінага кахання.

Валянціну пакарыў чарнавалосы і чарнавокі Уладзімір, але яна баялася нават падумаць пра яго. Летам 1944 года прызнаўся Уладзімір Сяркоў, што даўно закаханы ў Валянціну, і ў жніўні пажаніліся. Валянціна Дзмітрыеўна кажа, што і ў жыцці, і ў каханні яна вельмі шчаслівая. Пражылі з мужам 58 гадоў, выхавалі добрых дзяцей. Ён у яе першы і адзіны мужчына, які на працягу ўсяго жыцця гаварыў ёй: каханая, ненаглядная, адзіная...

Пра Вольгу Ціханаўну сяброўкі казалі, што яна таксама сустрэла каханне ў час вайны.

Жанчыны кажуць, што ў жыцці ім сустрэлася шмат добрых людзей, але асобым падарункам лёсу лічаць знаёмства з Пятром Міронавічам Машэравым. Успамінаюць яго як строгага і добра-зыхлівага чалавека. Ірыне Дзмітрыеўне давялося ваяваць з ім, а потым і працаваць. Яна ўспамінае яго выключную працавітасць і вельмі ўважлівыя даверлівыя адносіны да людзей. Яго і ў атрадзе, і ў пасляваенны час паважалі ўсе, хто быў з ім побач. Ён вельмі добра адносіўся да дзяўчат з сяргееўскага атрада. У пачатку 60-х Ірыне Дзмітрыеўне давялося сустрэцца ў Мінску з Машэравым, тады ён быў другім сакратаром ЦК КБП. Гэта была шчырая сустрэча добрых сяброў. І раптам сярод іншых пытанняў

Пётр Міронавіч спытаў: “Іра, ты ўсё такая ж?” Ірына Мікалаеўна ў адказ: “Замужам, двое сыноў”. Пётр Міронавіч: “Ды не тое! Па чысціні душы, маралі...”

А гады за два да сваёй смерці Пётр Міронавіч запрасіў траіх сябровак у ЦК. Пілі чай, успаміналі баявое юнацтва, расказвалі пра сем’і. Вольга на той час працавала ў апарце ЦК, Ірына – на фабрыцы “Камунарка”, Валянціна – настаўніцай сярэдняй школы. Жанчыны многае расказалі яму. Ірына адзначыла, што ёй не падабаецца ў сістэме работы, што вельмі шмат правяраючых і кожны дае сваё ўказанні. (Пасля на чарговым пленуме ЦК ён вельмі рэзка выступіў па некаторых метадах работы на месцах).

А ў заключэнне размовы спытаў пра пенсіі. У Вольгі павінна быць персанальная, рэспубліканская, Ірыне з Валянцінай – персанальная мясцовага значэння. Пётр Міронавіч прапанаваў напісаць пісьмо на яго імя аб назначэнні ўсім траім персанальных пенсій рэспубліканскага значэння. “Вы заслужылі!” – рашуча сказаў ён.

Валянціна.

Больш сустрэцца з Пятром Міронавічам не давялося...

3 ліпеня гэтыя цудоўныя жанчыны апрануць касцюмы, на якіх будзе шмат баявых узнагарод. У Валянціны – ордэн Чырвонага Сцяга і 14 медалёў, у Ірыны – 14 медалёў, у Вольгі – ордэн Чырвонай Зоркі і медалі. І ў кожнай яшчэ па ордэну Айчыннай вайны. Яны будучы успамінаць сваё юнацтва, сваіх сяброў-партызан, якія загінулі зусім маладымі. Няхай схіляць перад імі галовы маладыя хлопцы і дзяўчаты, бо гэтыя немаладзя жанчыны таго вартыя.

Таццяна КУВАРЫНА.

НА ЗДЫМКУ: уверх (злева направа) Ірына ГВОЗДЗЕВА, Валянціна СЯРКОВА, Вольга БАРМІЧАВА ў пасляваенныя гады.

Вольга.

Беларусаў Малдовы і Прыднестроўя аб'яднаў І Кангрэс

У Кішынёве прайшоў І Кангрэс беларусаў Малдовы. У гэтай краіне і Прыднестроўі пражывае каля 20 тысяч нашых суайчыннікаў. У саставе беларускай дэлегацыі былі намеснік старшыні Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь

— Правядзенне І Кангрэса беларусаў Малдовы мае вялікае значэнне як для нашых землякоў, якія пражываюць у гэтай краіне, так і для беларускага грамадства наогул. Рэспубліка Беларусь заўсёды праводзіла і будзе праводзіць палітыку, накіраваную на падтрымку беларускай дыяспары. І я як прадстаўнік беларускага парламента засведчыў у Малдове нашу салідарнасць з беларусамі Малдовы. Беларуская дыяспара ва ўсім свеце — частка беларускага грамадства. І вельмі важна, што 150 дэлегатаў кангрэса, якія прадстаўляюць інтарэсы ўсёй беларускай дыяспары ў Малдове і Прыднестроўі, выказалі імкненне захаваць беларускую мову, традыцыі і нацыянальную ідэю.

Толькі краіна, якая паважае інтарэсы прадстаўнікоў усіх нацыянальнасцей, што пражываюць на яе тэрыторыі, можа разлічваць на адсутнасць канфліктаў на нацыянальнай глебе. У Малдове прадэманстравалі ненавіта такі

намер. Беларусы Малдовы адзначалі, што ў краіне, дзе яны жывуць, створаны добрыя і аднолькавыя з карэннымі жыхарамі краіны ўмовы, што яны карыстаюцца ўсімі грамадзянскімі правамі як сталыя жыхары Малдовы і жывуць па законах гэтай краіны. Значэнне кангрэса падкрэсліла прысутнасць на ім Прэзідэнта краіны Уладзіміра Вароніна, які выступіў са словамі прывітання.

Беларусы Малдовы і Прыднестроўя (выступілі 20 чалавек) цэняць увагу Беларусі да іх патрэб і праблем. Вялікую работу для правядзення кангрэса і для аб'яднання на ім беларусаў Малдовы і Прыднестроўя правяло Пасольства Беларусі ў гэтай краіне. Пасол Беларусі ў Малдове Васіль Саквіч таксама прысутнічаў на кангрэсе, і яму было адрасавана шмат слоў удзячнасці за падтрымку дыяспары ў Малдове і дапамогу ў арганізацыі мерапрыемства.

І Кангрэс беларусаў Малдовы прыняў рэзалюцыю, у якой выка-

завіраў Ламека і намеснік старшыні пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па аграрных пытаннях Аляксандр Зінчанка. Аляксандр Мікалаевіч расказаў пра кангрэс карэспандэнту газеты "Голас Радзімы".

заў намер прадаўжаць культурныя, эканамічныя сувязі з гістарычнай радзімай. Нашы землякі выказалі таксама надзею на прыняцце ў хуткай будучыні закона Рэспублікі Беларусь "Аб суайчынніках". Уладзімір Ламека расказаў, што гэты законапраект дапрацоўваецца. Пасля неабходнага ўзгаднення яго ўнясуць на разгляд беларускага парламента. Была выказана прапанова стварыць каардынацыйны савет пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, які займаўся б пытаннямі беларускай дыяспары за мяжой. Ішла размова і пра эканамічныя сувязі Рэспублікі Малдова і Беларусі, у прыватнасці, пра прэферэнцыі для беларускіх прадпрыемстваў за мяжой пры гандлі з нашай краінай.

Закончыўся кангрэс прыгожым канцэртам. Беларусы Малдовы паказалі, што помняць беларускую мову, песню, танец. Гэта было сапраўднае свята.

Вольга СЫС.

"Аўстрыя ў маім лёсе"

Пасля сустрэчы былых непаўналетніх вязняў фашызму з беларускімі дзецьмі, якіх Аўстрыя гасцінна прыняла на лясчэнне ў сем'і, пачалося стварэнне кнігі "Аўстрыя далёкая і блізкая". Кніга выканана ў электроннай версіі. У яе ўвайшлі афіцыйныя матэрыялы МЗС Рэспублікі Беларусь, Пасольства Беларусі ў Аўстрыі, Беларускага рэспубліканскага фонду "Узаемаразуменне і прымірэнне", паведамленні дабрачынных арганізацый Беларусі і Аўстрыі і, вядома, успаміны былых вязняў фашызму, дзяцей, якім Аўстрыя працягнула руку дапамогі пасля чарнобыльскай аварыі, і ветэранаў, якія вызвалілі Аўстрыю ў гады вайны. Стварыць электронную версію кнігі дапамагла кафедра інтэлектуальных інфармацыйных тэхналогій Дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі і ЗАТ "Офісныя тэхналогіі", Беларуска-рэспубліканскі фонд "Узаемаразуменне і прымірэнне", ААТ "Белая вежа".

Першая частка кнігі завершана, але ўспаміны працягваюць паступаць. Таму мы вырашылі зрабіць і другую частку кнігі, аснову якой складуць успаміны тых, чый лёс у гады вайны перасекся

з Аўстрыяй. Запрашаем прыняць удзел у конкурсе "Аўстрыя ў маім лёсе" нашых замежных суайчыннікаў. Успаміны можна дасылаць па электроннай пошце: nat_aust@mail.ru ці па адрасе: 220086, г.Мінск, вул.Каліноўскага, 42-24. Паляковай Наталлі Георгіеўне. Лепшыя ўспаміны ўвойдуць у зборнік "Аўстрыя ў маім лёсе".

З матэрыяламі і часткі кнігі можна азнаёміцца на сайце www.artpeace.by у раздзеле "Аўстрыйскія замалёўкі", а новыя матэрыялы будуць змешчаны на гэтым жа сайце, толькі ў раздзеле "Музыкальна-літаратурны салон".

Урывак з кнігі.

"Мой лёс звязаны з Аўстрыяй з часоў Вялікай Айчыннай. Разам з маці Настассяй Каленік і бабуляй Аляксандрай Пяровай у 1943 годзе я трапіла ў лагер горада Ротэнмана.

У час вайны маці дапамагала партызанам лекамі, але нехта яе выдаў. Нас паспеў папярэдзіць нямецкі афіцэр Палоній, тым самым выратаваў нам жыццё. Але па дарозе мы трапілі ў аблаву і былі адпраўлены ў Германію, за тым у Аўстрыю.

Самым яркім уражаннем аб знаходжанні ў лагеры для мяне

была дабрыня аўстрыйскіх хлопчыкаў. Хоць мы (у лагеры былі дзве шасцігадовыя дзяўчынкі) і біліся з імі, яны кідалі нам цацкі і дзяліліся ежай. Англічане, французы і італьянцы па лініі Чырвонага Крыжа атрымлівалі пасылкі і таксама дзяліліся прадуктамі. На ўсё жыццё запомнілася дзіцячая дабрыня і спачуванне.

Даўно няма ні бабулі, ні мамы. Доўг "Плаці дабром за дабро" застаўся за мной. Я ўжо на пенсіі, шмат свабоднага часу, таму пачала супрацоўнічаць з Беларуска-рэспубліканскім фондам "Узаемаразуменне і прымірэнне". Сустрэкаючыся з сотнямі былых вязняў фашызму, я даведлася не толькі пра жахі вайны, але і пра людзей, якім уласцівыя высокія духоўныя якасці. Яны ў цяжкі час дапамагалі адзін аднаму, рызыкуючы жыццём.

У фондзе я сустрэлася з некалькімі вязнямі з Аўстрыі. Там даведлася, што не толькі мне кідалі цацкі і давалі ежу аўстрыйскія хлопчыкі. Віктару Цыганкову кідалі праз дрот хлеб, а чатырохгадовай сястры Георгіі Цвірко — ляльку. У Аўстрыі беларускія салдаты накармілі галоднага хлопчыка, і ён марыў убачыць Беларусь, калі вырасце. Рудзі Ручычка праз шмат гадоў не толькі пазнаёміўся з Беларуссю, але і стварыў фонд "Дапамога Мінску", каб дапамагчы дзецям пасля чарнобыльскай бяды.

І зноў лёс звёў мяне з Аўстрыяй праз дзяцей, якім яна працягнула руку ў самы цяжкі перыяд іх жыцця...

НА ЗДЫМКУ: сустрэча з прадстаўнікамі Аўстрыі ў фондзе "Узаемаразуменне і прымірэнне".

Наталлі ПАЛЯКОВА.

Вроцлаў і Гродна — крокі насустрач

З 10 па 13 чэрвеня 2004 года ў горадзе Вроцлаве (Дольнашлэнскае ваяводства Польшчы) прайшоў першы Фестываль беларускай культуры, арганізаваны сумесна гарадскімі ўладамі Вроцлава і Гродна пад ганаровым патранатам міністра культуры Польшчы і пры падтрымцы Пасольства Беларусі ў Польшчы. Гэта першае маштабнае мерапрыемства, якое рэалізуецца ў рамках падпісанага ў лістападзе 2003 года дагавора аб пабрацімскіх сувязях паміж гарадамі Гродна і Вроцлаў.

На фестываль прыбыла прадстаўнічая беларуская дэлегацыя Гродна на чале з намеснікам старшыні гарвыканкама Валянцінам Ляонавым, вядомыя музычныя калектывы і выканаўцы.

Ва ўрачыстай цырымоніі адкрыцця фестывалю прыняў удзел Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Польшчы Павел Латушка. Гасцей фестывалю чакала цікавая і пазнавальная праграма, насычаная разнастайнымі мерапрыемствамі, якія годна прадстаўлялі багатую і самабытную культуру Беларусі. Выступленне ансамбля песні і танца "Белыя Росы", мінскага ансамбля "Стары Ольса", камернага хору Гродзенскай капэлы, выстава Гродзенскага аддзялення Саюза мастакоў Беларусі і вернісаж работ беларускіх фатографуў зрабілі свята прыгожым і незабытым.

Візіт аўстрыйскіх дзелавых людзей

З 16 па 19 чэрвеня 2004 года адбудзецца візіт прадстаўнікоў аўстрыйскіх дзелавых колаў у Рэспубліку Беларусь.

У складзе дэлегацыі каля 30 прадстаўнікоў 24 вядучых аўстрыйскіх кампаній.

Візіт з'яўляецца рэалізацыяй дамоўленасцей, дасягнутых з аўстрыйскімі бокамі ў ходзе візіту прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Сяргея Сідорскага ў Рэспубліку Аўстрыя ў студзені бягучага года і Пярвыніках чацвёртага пасяджэння Беларуска-аўстрыйскай камісіі па гандлёва-эканамічных пытаннях у жніўні 2003 года ў Вене і Грацы.

Абзначаны граніцы паміж Беларуссю і Літвой

10 чэрвеня у пункце пропуску Райгардас (Літоўская Рэспубліка) адбылося падпісанне Пратакола Змешанай беларуска-літоўскай камісіі па дэмаркацыі дзяржаўнай граніцы, які ўзаконіў першы поўнаасцю аддэмаркіраваны і адпавядаючы ўсім патрабаванням участак дзяржаўнай граніцы паміж дзвюма краінамі.

У мерапрыемстве прынялі ўдзел афіцыйныя дэлегацыі Беларусі і Літвы. Беларускую дэлегацыю ўзначальваў намеснік міністра замежных спраў Аляксандр Міхневіч, літоўскую — сакратар Міністэрства замежных спраў Дарыус Юргялевічус.

Ветэран вайны піша ўспаміны

З 2002 года Леанід Шэйнкер жыве з жонкай у канадскім Таронта. Нястомна прадаўжае работу па ўвекавечанні памяці ўдзельнікаў той жудаснай вайны: піша кнігі, публікуе артыкулы ў газетах, выступае па радыё і тэлебачанні, клапаціцца перад канадскімі ўладамі, каб усе ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, якія жывуць у Канадзе, мелі такія ж сацыяльныя льготы, што і ўдзельнікі вайны — канадцы.

Пра Сталінградскую бітву, аперацыю "Баграціён", подзвігі Льва Маневіча, Ісаі Казінца, Машы Брускінай расказвае ў сваіх успамінах Л.Шэйнкер, 60-годдзю Перамогі прысвяціў ён серыю публікацый пра герояў вайны, кавалераў ордэна Славы ў рускамоўных канадскіх газетах. У планах — новая кніга.

Ваяваў Леанід Аляксандравіч у саставе 59-га гвардзейскага Баранавіцкага штурмавога авіяцыйнага палка, 16-й паветранай арміі, удзельнічаў у баях за вызваленне Беларусі. 23 чэрвеня 1944 года ў баі пад вёскай Бачэйкава Бешанковіцкага раёна загінуў яго брат Рыгор Ваксін.

Беражліва захоўвае ветэран дакументы і пісьмы, віншаванні ад Прэзідэнта А.Лукашэнка з Днём Перамогі.

Жывуць сёння ў Канадзе ветэраны вайны, удзельнікі баёў за вызваленне Беларусі, поўныя кавалеры ордэна Славы — М.Гізіс, В.Пелер, кавалеры ордэнаў Чырвонай Зоркі і Айчыннай вайны Ю.Казлоўскі, М.Пагіс, А.Вехніс. Прадаўжаюць сваю "экспедыцыю памяці", нягледзячы на ўзрост і хваробы.

Пасольства Рэспублікі Беларусь у Канадзе.

Аркестр МУС Рэспублікі Беларусь выступіў на свяце музыкі ў Англіі

У пачатку чэрвеня 2004 года ў англійскім горадзе Портсмутце ў рамках штогадовага фестывалю ваеннай музыкі адбыўся канцэрт Узорна-паказальнага аркестра ўнутраных войск МУС Рэспублікі Беларусь. Канцэрт быў прымеркаваны да 60-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і адкрыцця другога фронту.

У якасці ганаровага гасця на канцэрце прысутнічаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Злучаным Каралеўстве Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі Аляксей Мажухоў.

Праграма канцэрта, у якую ўвайшлі музычныя творы беларускіх, савецкіх і брытанскіх аўтараў, мелодыі часоў Вялікай Айчыннай вайны, а таксама іншыя творы, атрымалі гарачую падтрымку гледача.

Узорна-паказальны аркестр ўнутраных войск МУС Беларусі даў больш за 20 канцэнтаў у Злучаным Каралеўстве Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі і Рэспубліцы Ірландыя.

даследуем праблему: хто дапамагае бежанцам

На працягу 2000–2001 гадоў наша газета праводзіла акцыю пад назвай, што вынесена ў рубрыку. Мы даследавалі праблемы людзей, якія не па сваіх абставінах вымушаны былі пакінуць сваю Радзіму, свой дом.

Якой для іх стала наша Беларусь — гасціннай гаспадыняй, што абарэла і накарміла тых, хто пацярпеў ад вайны і прыродных катаклізмаў, ці злой мачахай? Мы імкнуліся знайсці адказы на гэтыя пытанні людзей, якія апынуліся на нашай зямлі, і кіраўнікоў міжнародных арганізацый, што займаюцца справамі бежанцаў. За матэрыялы, па гэтай тэме наша газета была ўзнагароджана дыпламам і прызнана прадстаўніком Упраўлення Вярхоўнага Камісара (УВКБ ААН) па справах бежанцаў пераможцам у конкурсе па праблемах бежанцаў. Прайшло амаль чатыры гады. Як і абяцалі, да праблем бежанцаў мы будзем пастаянна вяртацца.

Ілля Тадаровіч:

“Калі б я мог выбіраць месца, дзе працаваць, то выбраў бы ў тым ліку і Беларусь”

Стайленне да бежанцаў вызначае адносіны кожнага ўрада і народа да абароны правоў чалавека. Для беларускага грамадства справа бежанцаў новая. На пачатку яшчэ 1990 гадоў у дзяржавы не было ні вопыту вырашэння такіх спраў, ні структур, ні рэсурсаў, што ўпарадкавалі б патоку бежанцаў. На сучасны ж момант на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь створаны прыстойныя ўмовы надання статусу бежанца. Аднак, нягледзячы на ўсе дасягнутыя поспехі, сістэма яшчэ зусім новая і слабая.

Нагадаем, што з мая 2001 года наша краіна далучылася да 143 дзяржаў — удзельніц Канвенцыі 1951 года аб статусе бежанцаў і Пратакола да яе 1967 года.

Па даных Міністэрства працы і сацыяльнай аховы Рэспублікі Беларусь на 1 мая 2004 года, у краіне 732 чалавекі маюць статус бежанцаў. А з хадайніцтвамі аб прызнанні статусу звярнуліся 2 754 чалавекі.

“Голас Радзімы” неаднойчы ўжо асвятляў гэтую тэму. Напярэдадні Міжнароднага дня бежанцаў, які адзначаецца 20 чэрвеня, мы друкуем інтэрв’ю з Прадстаўніком Упраўлення Вярхоўнага камісара ААН (УВКБ ААН) па справах бежанцаў у Беларусі Іллёй ТАДАРОВІЧАМ. Дапамагае весці размову Таццяна СЕЛІВАНАВА, саветнік па праграмай дзейнасці УВКБ ААН.

— Чалавек фактычна становіцца бежанцам з моманту, калі пакідае краіну свайго грамадзянскага паходжання, а не з моманту, калі яго статус юрыдычна прызнаецца краінай прыстанішча. І тут вельмі важна, каб чалавек і ў транзітнай зоне меў міжнародную ахову, згодна з Канвенцыяй 1951 года. Тысячы людзей праязджаюць праз тэрыторыю рэспублікі, і толькі некаторыя з іх шукаюць прытулак, большасць жа — не. Аднак кожны з іх мае права быць прынятым у краіне і звярнуцца па прызнанне статусу бежанца, згодна з Канвенцыяй 1951 года і Усеагульнай дэкларацыяй правоў чалавека.

— Колькасць бежанцаў у рэспубліцы не налічвае і тысячы чалавек. Ці можна гаварыць аб справах бежанцаў як аб праблеме?

— Я б не сказаў, што гэта праблема. Беларусь робіць крокі да вырашэння спрэчных пытанняў. Я назваў бы гэта сучасным выклікам грамадству. Так, мы не гаворым пра вялікія лічбы. Аднак сістэма павінна існаваць і быць добра арганізавана, каб нават для аднаго чалавека, які шукае прыстанішча, былі створаны ўсе ўмовы эфектыўнай і справядливай працэдуры прызнання статусу бежанца як на рэспубліканскім, так і на абласных узроўнях. Прычым гэты выклік узмацаваецца яшчэ некалькімі фактарамі. Па-першае, адкрытая мяжа з Расіяй, а гэта 11 часавых паясоў. Кожны, хто трапляе на тэрыторыю Расіі, можа вольна праехаць і на тэрыторыю рэспублікі. Па-другое, Беларусь зараз ужо мяжуе з Еўрапейскім саюзам. Большасць мігрантаў імкнецца трапіць у Заходнюю Еўропу праз Беларусь. І рэспубліка павінна быць гатовай да павелічэння патоку мігрантаў.

— Вырашэннем якіх спраў зараз неабходна займацца ў сферы работы з бежанцамі ў Беларусі?

— Зараз, пасля падпісання міжнародных дакументаў, перш за ўсё важна прывесці заканадаўства ў адпаведнасць з міжнароднымі стандартамі. Акрамя таго, грамадства па-ранейшаму дакладна не адрознівае бежанцаў і мігрантаў. І тыя, і другія могуць выкарыстоўваць нелегальныя шляхі, несапраўдныя дакументы, аднак яны імкнуцца да розных мэт.

Згодна з палажэннямі Канвенцыі, дзяржава павінна размясціць тых, хто шукае прыстанішча. Асаблівая неабходнасць існуе ў тэрміновых пунктах на межах краіны, дзе ў гуманых умовах могуць утрымлівацца нелегальныя мігранты. Не хапае такіх цэнтраў размяшчэння і для тых, хто ўжо падаў хадайніцтва на статус бежанца і чакае вырашэння сваёй справы. Тэрмін іх пражывання там ад 6 месяцаў да года. Адзін такі пункт ёсць у Віцебску, дзе могуць размясціцца каля 30 чалавек. Існуе патрэба такіх пунктаў у Гомелі і Мінску. Не так даўно пачаў дзейнічаць пункт тэрміновага ўтрымання мігрантаў і бежанцаў у нацыянальным аэрапорце “Мінск”.

Няпростая і справа інтэграцыі прызнаных бежанцаў у беларускае грамадства. Яна патрабуе ад дзяржавы існавання шматбаковай праграмы падтрымкі людзей, што знайшлі тут другую радзіму. Адзначу яшчэ адзін прырытэтны накірунак у дзейнасці сістэмы кіравання міграцыйнымі патокамі і працы з бежанцамі: для Беларусі важна мець дзейсны механізм дэпартацыі, іншымі словамі, вяртання на радзіму тых, хто нелегальна знаходзіцца на тэрыторыі рэспублікі і не мае падстаў для звяртання па статус

бежанца. Дзяржаўнага фінансавання на гэта недастаткова.

— Якая існуе сістэма дэпартацыі на сучасны момант?

— Дзеючая сістэма не зусім эфектыўная. Нелегальных мігрантаў адпраўляюць не ў краіны іх паходжання непасрэдна, а цягніком у Расію, адкуль яны могуць трапіць у Беларусь зноў. На празрыстай мяжы няма кантролю за тымі, хто праязджае ў рэспубліку.

— Ужніўні 2002 года пачаў дзейнічаць новы закон “Аб грамадзянстве”. Зараз ён не змяшчае палажэнняў па прызнанні статусу бежанцаў і мігрантаў. Ці з’явіцца гэты пункт у новай рэдакцыі закона “Аб бежанцах”, што была надрукавана 4 студзеня 2003 года, былі скасаваны адсутнасць доступу да працэдуры вызначэння статусу бежанца па фармальным прыметах, трохгадовы тэрмін дзеяння статусу бежанца, дадатковыя артыкулы. Быў таксама дададзены артыкул, які прадугледжвае працэдуру суправаджэння непалітэчных асоб. Як зменіўся закрануты сфера адбіліся на практыцы?

— Рэалізацыя гэтых палажэнняў знайшла сябе на практыцы. Спрасцілася і працэдура прызнання статусу бежанца. Адзначу, што раней на ступені рэгістрацыі хадайніцтваў некаторыя з іх маглі быць адхілены. Гэта датычылася, напрыклад, тых, хто праязджаў праз Расію. А зараз разглядаюцца ўсе заявы па сутнасці.

— Ці засталіся яшчэ якія-небудзь неадпаведнасці па галоўных пазіцыях, што па-ранейшаму выклікаюць заклапочанасць з боку УВКБ ААН?

— Нягледзячы на тое, што трэцяя версія закона была прынята не так даўно, засталіся яшчэ некаторыя неадлюстраваныя моманты. Неабходна больш дакладна вызначыць і зацвердзіць правы людзей, што маюць гума-

нітарны статус. Такія людзі не адпавядаюць статусу бежанца па палажэннях Канвенцыі 1951 года, аднак і не могуць быць дэпартаванымі па некаторых прычынах гуманнага характару. Напрыклад, бежанец пражывае ў Беларусі даволі доўгі час, але ў выніку так і не здолеў атрымаць афіцыйны статус. Такім чынам, згодна з беларускім заканадаўствам ён павінен быць дэпартаваны ў краіну паходжання. Пазіцыя ж УВКБ ААН у тым, што гуманітарны статус абараняе таго чалавека ад гэтага па прычыне, напрыклад, неспрыяльнага сацыяльна-эканамічнага становішча там.

Агульную сітуацыю ўскладняе таксама і неадпаведны ўзровень супрацоўніцтва паміж замежнымі і мясцовымі органамі, што займаюцца справамі бежанцаў. Больш сур’ёзнага разгляду вартае паўсюднае выкарыстанне паняцця “трэцяй бяспечнай краіны” ў дачыненні да Беларусі. Іншымі словамі, гэта адна з краін транзіту, праз якую праехаў чалавек і дзе ён меў магчымасць атрымаць статус бежанца. Беларускія ўлады да нядаўняга часу лічылі адной з такіх краін для сябе Расію. Аднак Расія не мае эфектыўнай і справядливай сістэмы прыняцця бежанцаў. Напрыклад, людзі з Афрыкі і Азіі там амаль не маюць доступу да працэдуры атрымання статусу бежанца. Калі людзей, што маюць патрэбу ў міжнароднай ахове сваіх правоў, пераправіць у Расію, там, мінуўшы працэдуру, іх могуць дэпартаваць у краіну паходжання. Гэта парушае міжнародныя прыцыпы канвенцыі. Складанасць яшчэ і ў тым, што Беларусь не мае пагаднення аб рэадмісіі ні з адной краінай трансферу (Расіяй і Украінай).

Існуюць таксама недапрацоўкі ў законе “Аб грамадзянстве”. Ён павінен быць больш гібкім у дачыненні да людзей, што маюць статус бежанцаў. Вядомы выпадак, калі пры атрыманні беларускага грамадзянства ад бежанцаў патрабавалася іх адмаўленне ад грамадзянства краіны паходжання, а гэта — парушэнне

норм міжнароднага права. Больш таго, Беларусі варта было б ратыфікаваць Міжнародную канвенцыю 1954 года аб асобах без грамадзянства.

— 3 2002 года разам з ростам колькасці прызнаных бежанцаў назіралася і адмоўная тэндэнцыя — павелічэнне адмоў у статусе бежанца людзям пераважна з Афганістана. Ці назіраецца такая тэндэнцыя і цяпер?

— Наша прадстаўніцтва спрыяе і падтрымлівае станоўчае развіццё. На жаль, некаторыя моманты выклікаюць заклапочанасць з нашага боку. Гэта датычыцца не толькі Беларусі, але і іншых краін, што занадта хутка прымаюць рашэнне аб бяспечнасці сітуацыі ў краінах паходжання бежанцаў. Так, у Афганістане яшчэ вельмі нестабільна, каб адмаўляць людзям у прыстанішчы і казаць, што яны могуць спакойна вяртацца на радзіму. Наша штаб-кватэра падрыхтавала і перадала беларускаму кіраўніцтву змястоўны дакумент, што адлюстроўвае сучасныя ўмовы ў Афганістане. Яго неабходна ўлічваць, прымаючы рашэнне аб групах бежанцаў, якія ўсё яшчэ адчуваюць патрэбу ў міжнароднай ахове.

Яшчэ адзін фактар, што негатыўна ўплывае на міграцыю, гэта павелічэнне пагрозы тэрарызму ў свеце. Бежанцы паходзяць пераважна з так званых “гарачых месцаў”, што стварае аб іх памылковае ўяўленне як аб небяспечных людзях. Аднак да іх трэба станоўча падыходзіць. Яны не патэнцыяльныя тэрарысты, а перш за ўсё ахвяры. А паказальнік адмоў складае каля 20 працэнтаў. Так што лічба не дазваляе казаць, што тэндэнцыя набывае характар праблемы.

— Як можна вызначыць рэакцыю беларускага кіраўніцтва і грамадства на праблемы бежанцаў, калі параўноўваць з іншымі краінамі, дзе адбываюцца такія ж працэсы?

— Ёсць краіны, дзе не заўсёды дастаткова рэсурсаў для дзейнасці, але адчуваецца вялікая палітычная воля з боку дзяржавы. Ёсць і такія, дзе рэсурсаў больш, чым адчуванне палітычнай ініцыятывы. Калі б я мог выбіраць месца, дзе працаваць, то выбраў бы краіну з першай групы. Да яе адносіцца і Рэспубліка Беларусь.

Гутарыла Аляксандра ПАПЕЙКА.

НА ЗДЫМКУ: Ілля ТАДАРОВІЧ выступае на адкрыцці выставы дзіцячых малюнкаў, прысвечанай Суветнаму дню бежанцаў, у Нацыянальным музеі Беларусі. Фота Юрыя МАРГУНА.

Слабыя — моцныя

Вобраз сучаснай беларускай жанчыны шматгранны: яна і маці, і жонка, і гаспадыня, і бізнес-лэдзі. Не так лёгка сумяшчаць сям'ю і працу, наогул, знайсці сваё месца ў жыцці. Дарэчы, прыгожая палова чалавецтва актыўна імкнецца зацвердзіць сябе. Доказ таму — дзейнасць грамадскай арганізацыі "Беларускі саюз жанчын".

Саюз быў створаны 14 снежня 1991 года. На добраахвотнай аснове ў БСЖ увайшлі жаночыя саветы розных абласцей, гарадоў, раёнаў, працоўных калектываў, навучальных устаноў, па месцы жыхарства. На сённяшні дзень існуе тры тысячы пярвічных арганізацый, а ў складзе саюза больш за 100 тысяч жанчын. Старшыня арганізацыі — Надзея Ермакова. Вышэйшы орган арганізацыі — канферэнцыя, што збіраецца не радзей аднаго разу ў пяць гадоў.

Асноўныя мэты БСЖ — гэта павышэнне статусу жанчыны, яе ролі ва ўсіх сферах жыцця; падтрыманне згоды ў грамадстве, ліквідацыя ўсялякіх форм насілу і дыскрымінацыі; арганізацыя асветніцкай і кансультацыйнай дзейнасці; садзейнічанне ахове і паляпшэнню здароўя дзяцей і жанчын; дабрачынная дзейнасць; абарона правоў жанчын і дзяцей; умацаванне сям'і; ажыццяўленне міжнароднай дзейнасці пры дапамозе жаночай дыпламатыі. Зразумела, такія важныя пытанні цяжка вырашаць у адзіночку, таму арганізацыя супрацоўнічае з прадстаўніцтвам ААН у Беларусі, ЮНІСЕФ, дзяржаўнымі структурамі, дабрачыннымі арганізацыямі "Канадская дапамога ахвярам Чарнобыля", "Сафія", "Чарнобыльскі бусел", Беларускай фундам міру, Беларускай фундам міласэрнасці і здароўя і г.д.

Па ініцыятыве саюза ў ліпені 1996 года ў краіне быў аб'яўлены Дзень маці (яго адзначаюць 14 кастрычніка), у кастрычніку 1996 года адкрыты Цэнтр сацыяльнай падтрымкі жанчын, у маі 1998 года ў Гомелі адбылася Міжнародная канферэнцыя "Жанчына, сям'я, здаровы лад жыцця", у красавіку 2002 года створаны клуб "Дзелавыя жанчыны Беларусі", у маі таго ж года аб'яўлены рэспубліканскі конкурс на лепшую мнагадзетную сям'ю, у чэрвені падпісаны мемарандум аб супрацоўніцтве з Саюзам жанчын В'етнама і Аб'яднаным жанчын Літвы. Пры падтрымцы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь у кастрычніку 2002 года прайшоў Рэспубліканскі тыдзень маці.

Мінулы год таксама быў багатым на падзеі: конкурсы "Беларусь — утульны дом", "Вобраз сучаснасці на старонках газет і часопісаў", пасяджэнне праўлення БСЖ з парадкам дня: "Жаночае беспрацоўе і шляхі яго вырашэння", у якім прыняла ўдзел міністр працы і сацыяльнай абароны Беларусі А.Морава. Колькасць жанчын з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй, якія не могуць уладкавацца на працу, перавысіла 30 працэнтаў ад колькасці ўсіх беспрацоўных. Адсутнасць жа

стартавага капіталу не дазваляе займацца прадпрымальніцтвам, рэалізаваць свае магчымасці ў прыватным сектары. Цэнтр сацыяльнай падтрымкі БСЖ дапамагае мнагадзетным або адзінокім маці і тым, хто пазбавіўся працоўнага месца, набыць новую прафесію і знайсці сябе: дзейнічаюць курсы "Карыстальнік персанальнага камп'ютэра", "Цырульніцкае майстэрства", "Сучасная еўрапейская фларыстыка", "Масаж" і г.д. Набыццё другой спецыяльнасці дае шанс у працаўладкаванні і спрыяе дадатковаму заробку. У цэнтры таксама існуюць кансультацыйныя службы: юрыдычная і псіхалагічная.

Летась 10 тысяч жанчын прынялі ўдзел у акцыі пад дэвізам "Здароўе жанчыны — здароўе нацыі!", што праходзіла ў рамках праекта "Беларуская мадонна — XXI стагоддзе". Вялікае значэнне мелі таксама дабрачынныя акцыі па падтрымцы хворых дзяцей і з малазабеспечаных сямей: "Міласэрнасць", "Калядныя віншаванні хворым дзецям, дзецям-сіротам", "Нашы дзеці".

Адным з напрамкаў дзейнасці Саюза жанчын з'яўляецца дапамога асуджаным у арганізацыі прафесійнага навучання з мэтай набыцця новай спецыяльнасці; уладкаванне на працу пасля вызвалення з месца зняволення; гуманітарная дапамога.

БСЖ прапанаваў выданне кнігі "Жанчыны Беларусі", дзе будуць змешчаны матэрыялы аб лепшых жыхарках краіны. Сумесна з Еўрапейскім гуманітарным універсітэтам у рамках праекта Праграмы развіцця ААН "Садзейнічанне пашырэнню грамадскага ўплыву жанчын у Рэспубліцы Беларусь" быў падрыхтаваны даведнік аб жанчынах-лідэрах. Дэлегацыя БСЖ удзельнічала ў ІV Асамблеі расійскіх дзелавых колаў "Жанчыны — лідэры новай Расіі. Бізнес і грамадства", у Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі ў Кіеве "Супрацоўніцтва дзяржаўных органаў і жаночых грамадскіх арганізацый у рамках дзяржаўнага будаўніцтва і фарміравання грамадзянскай супольнасці", у другім рэгіянальным форуме жанчын-прадпрымальніц у Жэневе і іншых мерапрыемствах.

БСЖ уваходзіць у склад Міжнароднай асацыяцыі грамадскіх аб'яднанняў жанчын краін СНД, Міжнароднага саюза грамадскіх аб'яднанняў "Саюзная грамадская палата", Рэспубліканскага каардынацыйнага савета грамадскіх арганізацый.

Можна, жанчыны і слабыя фізічна ў параўнанні з мужчынамі, але яны моцныя, калі трэба вырашаць пытанні сям'і і дзяцей.

Ірына ПРЫМАК.

Справы беларускіх кааператараў — у краіне і за рубяжом

Сістэмы жыццезабеспячэння насельніцтва краіны.

У спажывакааперацыі функцыяніруе трохступеньчатая сістэма кіравання. Пярвічным звяном з'яўляюцца раённыя спажывецкія таварыствы — райпа (118), аб'яднаныя ў шэсць аблспажывсаюзаў. Апошнія ўтвараюць Беларускі рэспубліканскі саюз спажывецкіх таварыстваў (Белкаапсаюз), які з 1992 года з'яўляецца членам Міжнароднага кааператыва альянсу (МКА) і прымае актыўны ўдзел у міжнародным кааператывным руху.

Цяпер спажывецкая кааперацыя рэспублікі аб'ядноўвае 1 мільён 348,4 тысячы пайшчыкаў, забяспечвае занятасць 117 тысяч чалавек (70,9 працэнта жанчыны, 29,1 працэнта — мужчыны), абслугоўвае 4,1 мільёна чалавек (41,5 працэнта насельніцтва краіны, пераважна вясковага). У эканамічным плане спажывецкая кааперацыя з'яўляецца гаспадарчай сістэмай універсальнага тыпу.

У адпаведнасці са статутнымі мэтамі і задачамі спажывецкая кааперацыя рэспублікі ажыццяўляе гандлёвае абслугоўванне насельніцтва, вырабляе спажывецкія тавары і аказвае паслугі, вядзе закупкі сельскагаспадарчай прадукцыі і сыравіны, займаецца знешнеэканамічнай дзейнасцю, утрымлівае пункты па адкорму жывёл, зверагадоўчыя гаспадаркі. Сацыяльна-вытворчая інфраструктура спажывецкай кааперацыі ўключае прадпрыемствы аўтамабільнага транспарту, будаўніцтва, прадпрыемствы па вырабу і рамонту гандлёва-тэхналагічнага і іншага абсталявання, гасцініцы, навучальныя і навуковыя ўстановы, здраўніцу і іншыя аб'екты.

Разам з традыцыйнай гаспадарчай дзейнасцю прырытэтам спажывецкай кааперацыі з'яўляецца ажыццяўленне сацыяльнай місіі. Асноўным клопам каапе-

ратываў стала паляпшэнне ўмоў жыцця і быту вясковага насельніцтва.

Рознічны тавараабарот спажывецкай кааперацыі за 2003 год склаў 770,5 мільёна долараў ЗША. У агульным аб'ёме рознічнага тавараабароту рэспублікі ўдзельная вага кааператыва гандлю ў 2003 годзе склала 16,4 працэнта.

Спажывецкая кааперацыя арганізоўвае масавае харчаванне насельніцтва. У 2003 годзе рознічны тавараабарот грамадскага харчавання ў кааператывным сектары склаў 90,4 мільёна долараў ЗША. На долю спажывецкай кааперацыі даводзіцца 23,6 працэнта тавараабароту грамадскага харчавання ў краіне.

Прадпрыемствы кааператыва нага сектара выпускаюць 21,9 працэнта хлебабулачных вырабаў рэспублікі; 10,5 працэнта пладова-агароднінных кансерваў; 7,4 — каўбасных вырабаў; 10,5 — мяса; 8,2 — мясных паўфабрыкатаў; 13,9 — харчовай рыбнай прадукцыі; 21,9 — макаронных вырабаў; 11,9 — безалкагольных напіткаў; 6,6 — мінеральнай вады. 80 працэнтаў пушніны ў Беларусі вырабляецца зверагадоўчымі гаспадаркамі Белкаапсаюза.

Спажывецкая кааперацыя — універсальная нарыхтоўчая арганізацыя. Яна купляе больш за 30 відаў сельскагаспадарчай прадукцыі і сыравіны, арганізуе іх канчатковую перапрацоўку. У 2003 годзе закуплена ў сялян, фермерскіх гаспадарках, калгасах і ў іншых арганізацыях і прадпрыемствах сельскагаспадарчай прадукцыі і сыравіны на 83,1 мільёна долараў ЗША.

Падтрымліваюцца знешнегандлёвыя адносіны з суб'ектамі гаспадарання 21 дзяржавы свету. Знешнегандлёвы абарот за 2003 год склаў 45,8 мільёна до-

лараў ЗША, або 118,1 працэнта да ўзроўню 2002 года. На экспарт пастаўлена прадукцыі на 2,8 мільёна долараў ЗША. Па імпарту закуплена тавараў, сыравіны і тэхналагічнага абсталявання для кааператывнай гаспадаркі на 22,9 мільёна долараў ЗША.

Экспартныя рэсурсы спажывецкай кааперацыі фарміруюцца ў першую чаргу за кошт сельскагаспадарчай прадукцыі і другаснай сыравіны, дзікарослых пладоў, ягад, грыбоў, гарбарнай і пушніна-футравай сыравіны, тавараў кааператывнай прамысловасці. Доля ўласных таварных рэсурсаў у экспартным абароце склала 88 працэнтаў.

Асноўнымі гандлёвымі партнёрамі з'яўляюцца Расія — 58,9 працэнта экспартных паставак, Літва — 18,1 працэнта, Германія — 6,3 працэнта, Грэцыя — 4,6 працэнта, Фінляндыя — 3,6 працэнта, Чэхія — 2,6 працэнта, Малдова — 1,5 працэнта, Латвія — 1,5 працэнта, Украіна — 1,3 працэнта.

У 2003 годзе на развіццё спажывецкай кааперацыі накіравана 25 мільёнаў долараў ЗША інвестыцый у асноўны капітал. Сістэма кааператывнай адукацыі Рэспублікі Беларусь прадстаўлена Беларускім гандлёва-эканамічным універсітэтам спажывецкай кааперацыі (БГЭУ), 6 каледжамі і адным прафесійна-тэхнічным вучылішчам. У навучальных установах спажывецкай кааперацыі Беларусі вучыцца каля 20 тысяч студэнтаў і навучэнцаў. Падрыхтоўка кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі ажыццяўляецца аспірантурай БГЭУ.

Скарыстоўваючы сучасныя веды і перадавы вопыт, прафесіяналізм і арганізаванасць, работнікі спажывецкай кааперацыі Рэспублікі Беларусь прыкладваюць максімум намаганняў для забеспячэння яе канкурэнтна здольнасці, устойлівага развіцця ў інтарэсах яе пайшчыкаў і грамадзян краіны наогул.

Запрашаем усіх зацікаўленых аічныхных і замежных партнёраў да ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва з Белкаапсаюзам!

Юрый КАЦНЬСОН,

намеснік старшыні праўлення Белкаапсаюза.

НА ЗДЫМКУ: прэзідэнт Міжнароднага кааператывнага альянсу (МКА) Івано БАРБЕРЫНІ (злева) і старшыня праўлення Белкаапсаюза Уладзімір КУЛЯШОЎ у час Генеральнай асамблеі МКА ў Осла (Нарвегія) 3-4 верасня 2003 года.

Летапісец Мікола Гайба

Нядаўна выйшаў у свет бібліяграфічны паказальнік пад назвай "Летапісец Навагрудчыны".

У яго ўключаны асобныя раздзелы — "Навагрудак: гады і падзеі", "Могілікі і захаванні ў Навагрудку", "Навагрудак гістарычны: нарысы", а таксама артыкулы з многіх энцыклапедычных выданняў, газет і часопісаў, матэрыялы навукова-практычных канферэнцый, якія праводзіліся ў Навагрудку.

Аўтар іх — Мікола Гайба, гісторык-краязнавец, вядомы не толькі на Навагрудчыне, але і за яе межамі, дырэктар Дома-музея А.Міцкевіча ў Навагрудку. Складальнікі

гэтага бібліяграфічнага паказальніка бібліяграфы М.Валенцюкевіч і І.Царук адзначваюць, што шматлікія гістарычныя даведкі — вынік працы навагрудчаніна-летапісца — ужо прыцягваюць увагу наведвальнікаў музея і чытачоў бібліятэк горада і раёна.

Мікола Гайба — прафесійны гісторык, чалавек, які заўсёды ў пошуках гістарычных каштоўнасцей сваёй роднай навагрудскай зямлі.

Яўген ЛАПЦЕЎ.

"Нёманскі шлях"

У канцы мая 2004 года ў Барысаве, у выставачнай зале Цэнтральнай гарадской бібліятэкі, адкрылася выстава "Нёманскі шлях" фотакампаніі газеты "Голас Радзімы", члена фотаклуба "Мінск" Яўгена Казюлі.

Выстава — вынік шэрагу вандровак Яўгена Казюлі на веласіпедзе ўздоўж Нёмана ад яго вытокаў да мяжы з Літвой. Створаная пры падтрымцы Міністэрства культуры Беларусі, выстава экспанавалася ў шэрагу гарадоў краіны. Сярод іх Мінск, Навагрудак, Карэлічы, Стоўбцы...

НА ЗДЫМКУ: "Пагоркі Навагрудчыны" — адна з прац фотамастака.

Алена СПАСЮК.

Падарожжа ўздоўж Ліпчанскай і Налібоцкай пушчаў

У мінулым выпуску мы пачалі падарожжа па заходняй тэрыторыі Беларусі, па старажытных шляхах, што звязвалі шматлікія мястэчкі ўздоўж Ліпчанскай і Налібоцкай пушчаў. На ўсход ад Дзятлава, што ў цяперашняй Гродзенскай вобласці, падарожжа прадоўжыцца праз Наваельню, Валеўку і Жухавічы. Наш гід — доктар архітэктуры, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, даследчык у галіне айчынай гісторыка-культурнай спадчыны і ландшафтнай Аляксандр ЛАКОТКА.

Маршрут на ўсход ад Дзятлава на Наваельню — вельмі цікавая тэрыторыя. Па сутнасці, гэта мяжа паміж 2 пушчамі — Ліпчанскай, якая засталася каля Дзятлава, і Налібоцкай, што на ўсходзе. Паміж гэтымі пушчамі існуе натуральны падзел — Навагрудскае ўзвышша. Некалі гэта дарога ўяўляла сабой натуральны маршрут, які забяспечваў культурна-гістарычныя і эканамічныя зносіны паміж дзвюма важкімі ў гэтым краі лакальнымі раёнамі: адзін сфарміраваўся вакол Дзятлава і Слоніма, другі ішоў ад Навагрудка далей на ўсход. Рэчка Моўчадзь — прыток Нёмана, цячэ на поўнач. Для гэтага рэгіёна ў цэлым характэрна, што тут шырокай паласой ішлі буйныя гандлёвыя шляхі: з Гродна на Нясвіж, Клецк, Пінск і далей, а таксама шлях з Рыгі, Вільні праз Дзятлава, Слонім на Бярэсце, затым на Валынь. Усе шляхі з захаду, якімі ехалі стольнікі Пятра Першага і пасланнікі Ватыкана, паслы польскіх каралёў, праходзілі тут. У іх дзённых ёсць згадка пра гэты мясціны. Па сутнасці гэта быў самы насычаны па камунікатыўнай інтэнсіўнасці рэгіён Беларусі. Нават калі сёння паглядзець на карту, бачна, што ўпамянутая тэрыторыя пакрыта густой сеткай дарог. А дарогі — гэта крывяносная сістэма эканомікі, грамадскай бытнасці, грамадскага развіцця і г.д. Ад 8 да 10 дарог у розныя бакі ідуць нават ад невялікіх мястэчак, якіх тут вельмі шмат.

які ішоў па Дняпры і аб'ядноўваў Кіеў і Ноўгарад, абумовіў развіццё і росквіт гарадоў у часы Кіеўскай Русі. У XIV—XVI стагоддзях (перыяд Вялікага княства Літоўскага) гэты моцны эканамічны шлях змясціўся на захад. Ён праходзіў з поўначы на поўдзень — з Лібава, Мітавы, Лівоні, якая ўяўляла сабой канфедэрацыю 5 княстваў, на Валынь. Ён перасёкся са шляхам з захаду на ўсход. Нездарма да канца XVIII стагоддзя сітуацыя на Беларусі сталася такая, што тры чвэрці гарадоў і мястэчак было сканцэнтравана ў заходніх рэгіёнах Беларусі, а ўсходнія рэгіёны захавалі структуру, якая была прыкладна ў часы ўсходнеславянскага этнічнага адзінства. І нездарма пасля далучэння ўсходніх частак Беларусі да Расійскай імперыі расійскі ўрад адразу ўбачыў гэты перакос і зрабіў першыя намаганні па ўраўнаважанні гарадабудаўнічых сістэм заходніх і ўсходніх рэгіёнаў Беларусі. Менавіта таму быў распрацаваны шэраг тыповых праектаў для ўсходніх малых гарадоў і мястэчак — Дуброўна, Копысы, Шклова, Чавусаў, Крычава, Мсціслава, Прапойска, Добруша, Лёзна, Гарадка і інш. Калі ж пакласці перад сабой карту заходняй часткі Беларусі, нават сучасную, то яна, як каплярамі, ахутана дарогамі ад Дзятлава, Навагрудка, Міра, Івянца і Ракава. На ўсходзе такога няма.

Рухаючыся ад Дзятлава на ўсход, мы трапляем у НАВАЕЛЬНЮ. Воляю лёсу складалася так, што колішняя местачковая забудова амаль не захавалася. Наш край многае страціў, але некаторыя гістарычныя акалічнасці можна заўважыць, калі ўгледзецца ў на-

ваколле. Ад цэнтры Наваельні на поўдзень ідзе дарога ў суседняе мястэчка Дварэц, другая — у больш буйное мястэчка Моўчадзь, наступная — у Валеўку, затым шлях да Навагрудка, да якога 37 кіламетраў, на поўнач — у мястэчка Бярозаўка. Па тым, што столькі шляхоў сыходзяцца ў Наваельні, бачна, якое вялікае значэнне яна мела некалі. Сама назва гэтага былога мястэчка, як і Дзятлава (былы Дзязцел), Рудні Ліпчанскай, Моўчадзі, звязана з Ліпчанскай пушчай: усё гэта прыродны тапанімічны летапіс краю.

Наступны прыпынак зробім у вёсцы ВАЛЕЎКА. Гэта буйное паселішча на мяжы дзвюх пушчаў, на поўдні Навагрудскага ўзвышша, якое знаходзіцца на скрыжаванні дарог з Навагрудка на Баранавічы. Раней гэта дарога ішла на Ганцавічы і Пінск. Яна пратаптана нагамі многіх краязнаўцаў — фатографіка Яна Булгака, мастака Язэпа Драздовіча і іншых. Вёска Валеўка цікавая тым, што захавала сваю тыповую гістарычную забудову. Яна вулічная, забудавана валочнымі радамі хат у два рады. Адзін рад — жылыя пабудовы, другі — свірны, якія стаяць насупраць хат. Збудова шчыльная, у нечым аднастайная, і ў гэтым ёсць свая прыгажосць і свой рытм. Каштоўнае гэта паселішча тым, што далей, на поўдзень, шлях ідзе праз некалькі мястэчак, якія ў альманахах і дзённых пачатку XX стагоддзя сустракаюцца неаднаразова. Гэта Гарадзішча, Сталовічы, пра значнасць якіх кажуць іх прыстойныя і прадстаўнічыя сакральныя збудаванні: драўляная, вельмі прыгожая царква са званіцай пачатку XX стагоддзя ў Гарадзішчы і шыкоўны неагатычны цагляны касцёл у Сталовічах. Тут захаваліся старадаўнія сядзібы, рэшткі паркаў. Да іх трэба дадаць тыя шляхі, што ідуць ад іх, па якіх можна вызначыць лёс і значэнне гэтых мястэчак.

НА ЗДЫМКАХ: тыповае мястэчка Гродзеншчыны; хата замочных сцяпан з вёскі Сталовічы Баранавіцкага раёна (фота з архіва А.ЛАКОТКІ).

Фота Яна БУЛГАКА.

Запісала Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

Працяг будзе.

Ці выратуе вёску сельскі турызм?

Не так даўно на Беларусі з'явіўся новы для нашай краіны від турызму, які называюць зялёным. Набліжанасць да прыроды і беражлівае стаўленне да навакольнага асяроддзя далі яму яшчэ адну назву — устойлівы, ці мяккі, турызм, які не прыносіць шкоды навакольнаму асяроддзю. Маецца на ўвазе, што турызм, як і ўсё грамадства, павінен развівацца не за кошт будучых пакаленняў, а імкнуцца да гармоніі з прыродай. Зялёны турызм уключае ў сябе, акрамя іншых, экалагічны (зносны з прыродай, назіранне за яе з'явамі), агратурызм (звязаны з жыццём у фермерай і часта ўдзелам у іх гаспадарцы) і сельскі. Апошні пачаў актыўна развівацца ў нашай краіне год таму, калі ўзнікла грамадскае аб'яднанне "Агра-і экатурызм". Наш карэспандэнт сустрэлася са старшынёй праўлення арганізацыі Валерыяй Кліцуновай, якая прызналася, што нават не спадзявалася, што столькі цікавых здольных вясковых людзей захочуць займацца сельскім турызмам. У банку даных — больш за 250 сядзіб, гатовых прымаць наведвальнікаў. Іх гаспадары — настаўнікі і музейныя работнікі, фермеры і пенсіянеры — звяртаюцца ў аб'яднанне, каб атрымаць кансультацыю, параіцца. І цікава: многія гаварылі, што даўно задумваліся пра нешта накшталт міні-атэля ў сваім доме. В.КЛІЦУНОВА расказвае:

— Сельскі турызм — аб'ёмнае паняцце, які ўключае ўвесь адпачынак за горадам. Важна, што ён не шкодзіць прыродзе. У гэтым у першую чаргу зацікаўлены гаспадары, якія прымаюць гасцей. Наша аб'яднанне вельмі ўважліва ставіцца да пытанняў этыкі турызму. І людзей, гатовых прадаставіць сваё жыллё для адпачынку, мы навучаем па спецыяльнай праграме.

— Якія патрабаванні да жадуючых прымаць турыстаў?

— Галоўнае, каб у доме хапала месца і ён знаходзіўся ў маляўнічым кутку прыроды. Пажаданы побач лес, рака ці возера, без якіх нашы людзі цяжка ўяўляюць сабе адпачынак. Патрэбна, канешне, фантазія, творчы падыход гаспадароў. Да прыкладу, на тэрыторыі адной з сядзіб, гаспадыня якой займаецца фітадызаінам, з кветак, раслін, дрэў створаны сапраўдны райскі сад. У Мядзельскім раёне ёсць незвычайная прапаноўна — унікальны чарнічны тур. Што цікава, спачатку гаспадар хацеў запрашаць жыць у сваім доме і дапамагаць знаходзіць ягадныя месцы зусім бясплатна. Потым назначыў умоўную цану.

— На каго разлічаны адпачынак у вёсцы?

— На самых розных людзей. Зараз ужо факт, што беларусы сталі менш адпачываць за мяжой. З'явілася шмат перашкод. Цяпер паездка павінна планвацца за некалькі тыдняў, бо мы жывем на мяжы з Еўрасаюзам. А гэта візавыя пытанні. Ды і кошт любых замежных вандровак у сувязі з гэтым вельмі павялічыўся. А людзі ж па-ранейшаму хочуць і вандраваць, і адпачываць. Ды і наша краіна вартая таго, каб яе пабачыць. Вёска ж — асаблівы прыцягальны свет, дзе людзі жывуць у гармоніі з прыродай, падпарадкоўваюцца яе біялагічнаму рытму, больш, чым гараджане, памятаюць народныя звычкі.

Міні-атэлі — сутнасць сельскага турызму. Па-першае, гэта абсалютна індывідуальны адпачынак. Людзі прыязджаюць да гаспадароў, у якіх яны практычна адзіныя кліенты. Таму гарантываны якасны сервіс: нех-

та хоча застацца ў адзіноце, іншы паездзе і на экскурсію, і на рыбалку, і на прагулку на конях.

Людзі сярэдняга дастанку хочуць, каб іх дзеці правялі лета на траўцы і не дзесьці ў дачным пасёлку, а ў вёсцы. Часта такі кліент не гатовы плаціць шмат. І мы ў стане знайсці для яго адпаведны варыянт. Усе незалежна ад прыбытку маюць права на адпачынак. І ў беларускай вёсцы яго магчыма арганізаваць.

Для людзей забяспечаных ёсць свае варыянты. Гэта можа быць шыкоўны катэдж у маляўнічым месцы (прапануюцца дамы каля самой Белавежскай пушчы, на Блакітных азёрах). Гаспадары прапануюць не толькі ўсе бытавыя выгоды і стравы беларускай кухні, але і лазню, і рыбалку, і прагулку на лодках. Да таго ж амаль усе гаспадары рыхтуюць культурную праграму — наведванне мясцовых архітэктурных і гістарычных помнікаў.

— Ці прыязджаюць іншаземцы адпачываць у беларускую вёску?

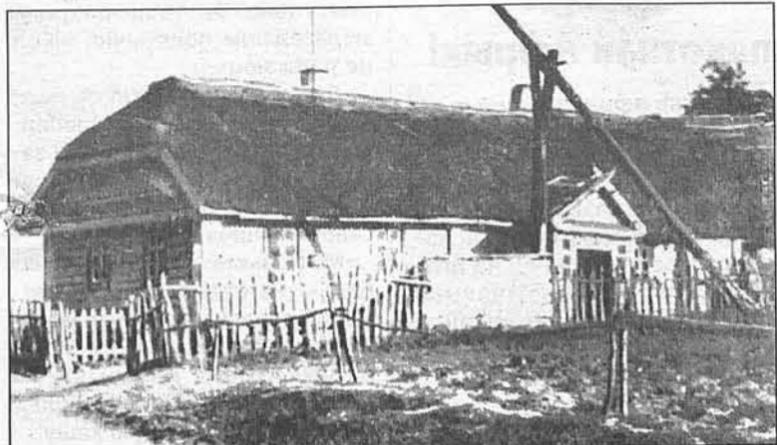
— Здраецца. І, ведаеце, меркаванне, быццам яны занадта патрабавальныя да бытавых умоў, не заўсёды справядлівае. Хутэй, яны шукаюць уражанняў, а з гэтым у нас якраз усё ў парадку. А яшчэ для большасці прынцыповая — гарантыя бяспекі.

— Наколькі выгадна прымаць у сябе адпачываючых?

— Хочацца сказаць, што людзі праяўляюць актыўнасць, таму што зацікаўлены ўкладваць грошы ў свой дом, зямлю. Зараз распрацоўваецца новая рэдакцыя закона "Аб турызме". Там абавязкова будзе артыкул, прысвечаны сельскаму турызму.

Дзяржава павінна быць зацікаўлена, каб людзі мелі дадатковы даход. На вёсцы такім чынам вырашаецца праблема занятасці насельніцтва. Няма патрэбы ехаць у горад, калі можаш зарабіць там, дзе жывеш. І грошы застаюцца ў рэгіёне, працуюць на яго развіццё. Ну а звышзадача сельскага турызму — адраджэнне вёскі.

Алена СПАСЮК

Ахова прыроды па ўяўленні ААН

У Нацыянальным прэс-цэнтры прайшла прэзентацыя камплекта адукацыйных матэрыялаў для дзяцей і падлеткаў, накіраваных на папулярна-вядомы ведаў па ўстойліваму развіццю.

Кнігі выдадзены пры падтрымцы Прадстаўніцтва ААН у рамках праекта Праграмы развіцця ААН "Са-дзейнічанне ўраду Рэспублікі Беларусь у фарміраванні і рэалізацыі Нацыянальнай стратэгіі ўстойлівага развіцця". Упершыню паняцце "ўстойлівае развіццё" з'явілася ў 1980 годзе.

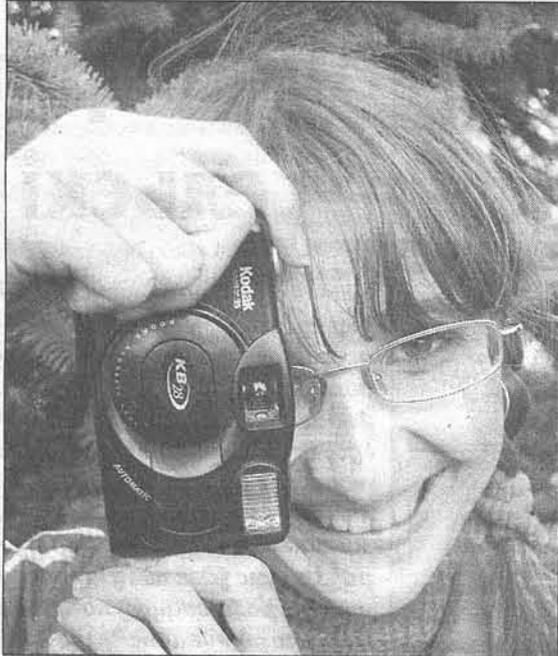
У 1992-м у Рыю-дэ-Жанейра на Канферэнцыі Аб'яднаных Нацый па навакольным асяроддзі 179 дзяржаў заявілі пра неабходнасць прыняцця Плана дзеянняў на XXI стагоддзе, што абвясчае мэты ўстойлівага развіцця. Маецца на ўвазе забеспячэнне эканамічнага росту краіны, які б не наносіў шкоды прыроднаму асяроддзю, і паважлівае стаўленне да культурна-прыроднай спадчыны. У дакуменце таксама — план дзеянняў. У Беларусі яшчэ ў 1997 годзе распрацавана і прынята Стратэгія ўстойлівага развіцця краіны. Зараз ідзе работа над такім жа планам, разлічаным на перыяд да 2020 года. Важна, што асабліва ўвага надаецца мясцовым мерапрыемствам, якія, пацвярджаючы каштоўнасць тэорыі малых спраў, накіраваны на ўвагу да экалогіі ў вёсках і гарадах Беларусі. У гэтым накірунку працуюць у Тураве Гомельскай вобласці, Дзяржынску і Вілейцы Мінскай вобласці. Для пашырэння ініцыятыў, на мясцовым узроўні ў тым ліку, і распрацоўвалася вышэйзгаданая серыя. Яшчэ адна прычына — недахоп у нашай краіне метадычнай і вучэбнай літаратуры па ўстойліваму развіццю.

Праца над камплектам працягвалася з сярэдзіны 2003 года. Мова выдання — беларуская. Паліграфія выдатная. Аўтара выбіралі на конкурснай аснове. Ім стала Тамара Булыгіна, вядомая публікацыямі на экалагічную тэматыку.

Наклад вельмі невялікі — 500 экзэмпляраў, таму кнігі будуць перададзены ў публічныя, у тым ліку дзіцячыя, бібліятэкі, школы, цэнтры пазашкольнай работы і іншыя дзяржаўныя і грамадскія арганізацыі, якія займаюцца адукацыяй і выхаваннем дзяцей.

Серыя пачынаецца з "Казак для дзяцей і дарослых", дзе ёсць прыгоды воднай кропелькі, апо-вед пра тое, як лясныя жыхары лячылі прыроду, і іншае. Для старэйшых прапануецца "Экалагічная азбука, або карысныя справы дзяцей і дарослых для ўстойлівага развіцця чалавека і прыроды". Тут на кожную літару беларускага алфавіта дадзены паняцці пра прыроду і разумнае стаўленне да яе. Характэрна, што стыль напісання мае не забаронны характар, а пабуджальны да добрых спраў і намаганняў зрабіць для прыроды, а значыць, і для сябе нешта карыснае. Падлеткі ж атрымалі кнігу "Мы выбіраем будучыню", дзе ў форме ток-шоу разглядаюцца тыя ж пытанні, толькі на больш сур'ёзным узроўні. Моладзі даецца магчымасць азнаёміцца з рознымі пунктамі гледжання на навакольнае асяроддзе і сфарміраваць уласнае гуманнае экалагічнае светаўспрыманне.

Алена СПАСЮК.

Адметнымі рысамі фестывалю з'яўляюцца спробы выклікаць цікавасць у беларускай моладзі да родных мясцін, народнай музыкі, танцаў — адным словам, абудзіць патрыятычныя пачуцці. Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Міністэрства адукацыі, прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Беларусі, прадстаўнікі якіх адзначылі, што мерапрыемствы такога кшталту патрэбны і робіцца ўсё магчымае, каб яны праводзіліся часцей. Асноўны ж уклад у арганізацыю і правядзенне фестывалю "Дзень Зямлі. Беларусь 2004" унесла грамадская арганізацыя "Беларускі зялёны крыж", якая ўжо чацвёрты раз прапануе таленавітай моладзі — будучым пісьменнікам, мастакам, фатографам, спевакам — паспрабаваць свае творчыя сілы, выказаць любоў да роднага краю ў малюнках, вершах, песнях, фатаграфіях.

У час правядзення "Дня Зямлі" ў Мінск былі запрошаны лаўрэаты конкурсаў з усёй краіны. Для школьнікаў былі праведзены майстар-класы пад кіраўніцтвам вядомых мастакоў, артыстаў, пісьменнікаў, фатографістаў. Моладзь сустракалася з майстрамі, разам яны наведвалі выставы, удзельнічалі ў цырымоніі ўзнагароджання.

Падтрымліваюць фестываль

Непаўторнасць роднага краю

Штогод мільёны жыхароў Зямлі прымаюць удзел у міжнароднай экалагічнай акцыі "Дзень Зямлі", якая сімвалізуе адзінства людзей у трывозе аб будучым жыцці на нашай планеце. У сувязі з гэтым у 2001 годзе ўзнікла ідэя аб правядзенні Міжнароднага фестывалю школьнікаў "Дзень Зямлі. Беларусь". Што значыць беларуская зямля для нас? Якія пытанні хваляюць яе жыхароў? Што аб'ядноўвае ўсіх неабыхавых да лёсу нашага краю? На гэтыя пытанні было прапанавана адказаць беларускім школьнікам.

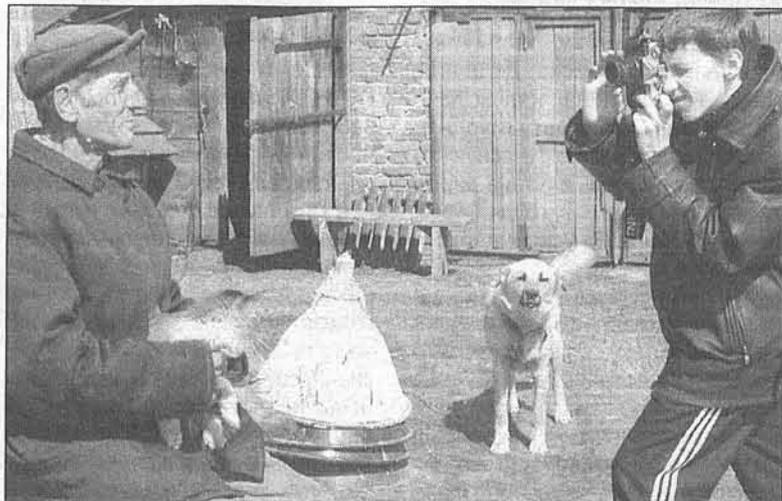
і беларусы, якія жывуць за межамі нашай краіны. Ужо другі год запар удзельнічае калектыў юных мастакоў з Вільні, дасылаюцца фотаработы з Цюмені, Польшчы. У Вільні, дзе працуе адзіная ў Літве беларуская школа імя Францішка Скарыны, існуе некалькі спецыяльных прадметаў, на якіх школьнікі вывучаюць беларускую гісторыю, этнаграфію (песні, танцы, абрады, святы, павер'і), выпускаюць газету на

беларускай мове.

Таму фестываль "Дні Зямлі. Беларусь" дае магчымасць згуртаваць беларусаў ва ўсім свеце, дапамагае зразумець, што Беларусь непаўторная частка Зямлі, якую трэба любіць і ганарыцца ёю.

Сяргей КАХАВЕЦ.

НА ЗДЫМКАХ: удзельнікі фестывалю ў час фотапленэру на старажытнай сядзібе ў Прылуках. Фота аўтара.

У брэсцкім "Алімпе" зацвіла "госця" са спякотнай Афрыкі

Энцыклапедыі аб раслінах і розныя даведнікі сцвярджаюць, што цвіценне афрыканскай таўсцянкай ў хатніх умовах немагчымае. Аднак, як аказалася, не бывае правіл без выключэння. У будынку брэсцкага спорткомплексу "Алімп" расцвіла афрыканская таўсцянка.

Дэкаратыўнае дрэўца выпусціла белае мяцёлчатае суквецце з ружовым адценнем. Цяпер ніхто не памятае ўжо, як гэта афрыканскае дрэва гадоў 5 таму назад з'явілася ў "Алімпе". Мяркуючы па таўшчыні ствала, яму гадоў 10.

Ніякім асобым доглядам таўсцянку не пачыналі: палівалі, як і кветкі. Праўда, заўважылі, што расліна любіць святло і цяпло, таму і стараліся паставіць яго бліжэй да цяпла і сонечных промняў.

Афрыканскую таўсцянку называюць яшчэ грашовым

дрэвам, або дрэвам шчасця. А яе цвіценне прыносіць гаспадарам поспех і ўдачу, на што, мяркуючы па незвычайных кветках, могуць спадзявацца і супрацоўнікі спартыўнага комплексу "Алімп".

Раман КАБЯК, БелТА.

"Зямлянам — чыстую планету"

Супрацоўнікі Дзятлаўскай раённай дзіцячай бібліятэкі, якой ужо доўгі час загадвае Тацыяна Барысавец, імкнуча выхоўваць у дзяцей любоў да роднай прыроды.

Бібліятэка не раз выходзіла пераможцам абласных і рэспубліканскіх конкурсаў на лепшую пастаноўку экалагічнага інфармавання мясцовага насельніцтва. Так, летась калектыў быў узнагароджаны Ганаровай граматай Гродзенскага абласнога камітэта прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя. А па выніках рэспубліканскага конкурсу бібліятэка прэміравана каляровым тэлевізарам "Гарызонт".

Супрацоўнікі бібліятэкі Святлана Сербіна, Марына Лапушка і Жанна Пялецкая аформілі экалагічны куток "Прырода яшчэ спадзяецца". Тут ёсць раздзелы: "Зямлянам — чыстую планету", "Свет ратуецца прыгажосцю", "Трывогі нашы і надзеі". Падабрана літаратура па асновах агульнай экалогіі, пра Нацыянальны парк "Белавежская пушча", пра таямніцы ляснага царства і шмат пра што іншае.

Свае гутаркі з чытачамі супрацоўнікі бібліятэкі (часцей за ўсё іх праводзіць Т.Барысавец) будуць на канкрэтным мясцовым матэрыяле. А расказаць дзецям і іх бацькам ёсць пра што. Напрыклад, непадалёку ад Дзятлава знаходзіцца санаторый "Радон", нядаўна яму споўнілася дзесяць гадоў. Тут адпачываюць прадстаўнікі Італіі, ЗША, Германіі, Ізраіля, Люксембурга і іншых краін. Дэталёвыя даследаванні беларускіх і замежных спецыялістаў паказалі, што дзятлаўскія радонавыя крыніцы па сваіх лекавых якасцях не саступаюць іншым, даўно вядомым, а па асобных параметрах пераўзыходзяць іх. Таму вельмі важна, падкрэсліваюць бібліятэкары ў размовах, берагчы захоўваць гэтыя унікальныя дары роднай прыроды.

У бліжэйшы час юныя экалагі сустрэнуцца з вядомымі навукоўцамі — біёлагамі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы і іншых ВНУ Гродна.

Іосіф ЗАЯЦ.

Мядзведзіца нарадзіла тройню

Траіх дзіцянят у Жлобінскім заапарку нарадзіла 8-гадовая мядзведзіца Буся.

Паводле расказаў супрацоўнікаў заапарка, усе яны ўспрынялі гэтую падзею як радасную сенсацыю, бо траіх дзіцянят мядзведзіцы практычна ніколі не раджаюць.

Дзіцяняты нарадзіліся яшчэ зімой, аднак работнікі заапарка змаглі ўбачыць іх толькі зараз, прычым толькі дваіх, трэцяе пакуль баіцца пакідаць сваё сховішча.

Маленькія мядзведзі і іх бацькі на рэдкасць выселяюць і жыццярадасныя. Кожнае мядзведзяня важыць каля 10 кілаграмаў. Акрамя мацярынскага малака, мядзведзяняты больш за ўсё любяць манную кашу.

“Магутны Божа”

У канцы мая ў Магілёве адбыўся XII Міжнародны фестываль духоўнай музыкі “Магутны Божа”. На яго адкрыцці прысутнічалі Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. Адкрыўся фестываль гала-канцэртамі, у якім прынялі ўдзел вядомыя творчыя калектывы Беларусі: Нацыянальны акадэмічны

Вялікі тэатр оперы, творчая група “Чысты голас”, Дзяржаўны ансамбль танца і іншыя, а таксама выканаўцы і калектывы з далёкага і блізкага замежжа.

НА ЗДЫМКУ: у час урачыстага адкрыцця фестывалю “Магутны Божа” выступае Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі.

Царква павінна выпрацаваць інфармацыйную палітыку

На X Міжнародных Кірыла-Мяфодзіевых навуковых чытаннях у Мінску ўдзельнікі ўзнялі шэраг праблем, якія стаяць перад прыватнай царквою.

Напрыклад, у сваім дакладзе “Інфармацыйная палітыка царквы: задачы, праблемы і перспектывы” адказны рэдактар газеты “Церковный вестник” (Масква) Сяргей Чапін адзначыў, што ў сённяшняй сітуацыі нельга ігнараваць многія праблемы грамадства, царква павінна актыўна ўдзельнічаць у іх абмеркаванні. Патрэбна журналістыка, здольная аргументавана адстойваць хрысціянскую пазіцыю. Памылкова разглядаць СМІ толькі як сродак прапаведзі, трэба весці даследаванні ў гэтай галіне. Напрыклад, вывучаць, як у СМІ развіваюцца міфы. Якія могуць быць праблемы пасля Інтэрнэту ў зносінах з Богам у малітве? Як уплывае на рэлігійны вопыт кліпавая культура? Нельга выкарыстоўваць рэлігійную сімволіку ў камерцыйных мэтах.

Цікавым было выступленне дырэктара Інстытута місіялогіі і экуменізму пры Маскоўскім Патрыярхаце (Санкт-Пецярбург), кандыдата багаслоўя, протаіерэя Уладзіміра Фёдарова, які выступіў з дакладам “Багаслоўе і рэлігійная адукацыя як місія Царквы. Выклік трэцяга тысячагоддзя”. Ён падкрэсліў: “Мы не павінны сёння думаць толькі пра рост абшчыны. Багаслоўе павінна адказваць на

надзённыя праблемы грамадства”. Вельмі важна, сказаў ён, даць своечасовы аналіз сітуацыі, гэта значыць, усвядоміць нашу місію тут і цяпер. Мы бачым, што справядзачы сацыялагаў часта не адпавядаюць рэальнай сітуацыі, якая існуе на самай справе. Гаворачы пра ролю царквы, трэба адзначыць, што царква — той сацыяльны інструмент, якому больш за ўсё давораюць у грамадстве. Таму місія царквы належыць пытанні аб тым, якой павінна быць адукацыя, пытанні духоўна-маральнага характару, праблемы, звязаныя з працэсамі глабалізацыі, узаемадзеяння культур. Значыць, у сферы багаслоўскай адукацыі ўваходзіць практычная сацыяльная этыка, вывучэнне адносін рэлігіі і дзяржавы.

“У сферы СМІ наша ўвага павінна быць накіравана на тое, каб даваць багаслоўскую і пастырскую ацэнку праблем у грамадстве, улічваючы, што нашы СМІ сфарміраваліся незалежна ад большасці, калі хрысціянская этыка перастала пранізваць усе сферы жыцця грамадства. Таму багаслоўе сёння павінна быць сучасным і актуальным”, — выказаў сваё меркаванне вучоны.

Падрыхтавала **Юлія МАРЗАВА**.

Андрэй ГАЙСА

ЗВАНЫ

Шчыч хвіліна, і пачнецца
набжэнства.
Звіняць званы ў чужоўны перазвон,
І нечым невядомым напайня сэрца
Іх непаўторны металічны стог.
Памілуй грэшных, Божа міласэрны,
Пляюць званы сярод начной цішы.
Нібы нацягнутыя струны-нервы,
Гучаць яны набатам у душы.

Да 500-годдзя будслаўскай святыні

Умаі 2004 года кардынал Казімір Свёнтак у сваёй рэзідэнцыі благаславіў карціну “Будслаўская святыня” мастака А. Драбышэўскага. Затым у Нацыянальным навукова-асветніцкім цэнтры імя Ф. Скарыны адбылася выстава жывапісу А. Драбышэўскага “Прыроды вечнай чараванне...”, прысвечаная 500-годдзю Будслава, дзе былі прадстаўлены многія творы з краявідамі роднай Беларусі, у тым ліку і напісаныя да гэтага юбілею (“Цішыня Сэрвачы”, “Будслаў”). У прысутнасці карэспандэнтаў СМІ, прафесіяналаў, аматараў жывапісу, прадстаўнікоў розных арганізацый, ксяндза Славаміра з Будслава мастак А. Драбышэўскі падарыў сваю карціну “Будслаўская святыня” Нацыянальнаму Санктуарыю Маці Божай у Будславе.

Спецыялісты, аматары жывапісу характарызуюць творчасць А. Драбышэўскага як прасветлачыстае мастацтва. “Ён піша не проста карціны — ён піша паззію сваёй зямлі”, — адзначыла на выставе мастацтвазнаўца Г. Багданава. “Творчасць мастака прасякнута аптымізмам, святлом, сонечнасцю, празрыстасцю, цеплынёй. І колеры ў яго нясуць дабро і супакаенне, што вельмі важна ў наш крызісна-дыскамфорты час.

А колеры-фарбы мастак бярэ пераважна з канкрэтных мясцін — сваёй малой Радзімы Астравеччыны, агульнай для нас абодвух. І таму гэта ўвасабленне патрыятычных пачуццяў”, — сказаў вучоны, даследчык Адам Мальдзіс. Народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін адзначыў асаблівасць пейзажаў А. Драбышэўскага — абагулены вобраз радзімы. Паэты М. Мятліцкі, А. Ка-

напелька, Т. Трафімава і іншыя прысвяцілі мастаку свае вершы.

Галоўнымі рысамі творчасці Алега Драбышэўскага з’яўляюцца непасрэднасць успрымання прыроды, лірызм і тонкасць увасаблення яе прыгажосці. У сваёй працы жывапісец спалучае два напрамкі рэалістычнага мастацтва — класічны і сучасны. Яго пейзажы прасякнуты рамантычным настроем, элементамі імпрэсіянізму. Мастаку ўдаецца дасканала перадаць каляровую гаму, дэталі, што робіць яго карціны непаўторнымі.

А. Драбышэўскі-жывапісец — гэта ўлюбёнасць у родную Бела-

русь, уменне адчуваць і перадаваць фарбамі “прыроды вечнай чараванне”. Пейзажы мастака — гэта палотны, што ствараюцца з Божай дапамогай ад душы і сэрца, з матэрыяльных каштоўнасцей яны ператвараюцца ў сапраўды духоўныя, адлюстроўваючы настрой, выклікаючы пачуццё дабра, святла, любові.

Ірына КАЗЛОВА.

НА ЗДЫМКУ: карціна А. Драбышэўскага “Будслаўская святыня”.

УРАЖАННІ

Фестываль у Гайнаўцы

Шаноўная рэдакцыя, у сярэдзіне мая ў Гайнаўцы праходзіў міжнародны фестываль царкоўнай музыкі, і я хачу расказаць чытачам „Голасу Радзімы” пра вынікі гэтага фестывалю, які прынёс харам з Беларусі шмат высокіх узнагарод.

Традыцыйна ў маі ў невялікім польскім гарадку Гайнаўка на Падляшшы гасцілі найлепшыя царкоўныя хары з Еўропы. З 9 па 16 мая ў Свята-Троіцкім саборы праходзіў Міжнародны фестываль „Гайнаўскія дні царкоўнай музыкі”. Месца правядзення мерапрыемства выбрана не выпадкова — у 25-тысячным гарадку і ваколіцах на ўсходніх рубяжах Польшчы большасць насельніцтва складаюць прыватныя беларусы, моцна прывязаныя да сваіх традыцый і рэлігіі, а ў горадзе знаходзіцца вялікі сабор ды ўмельны і спрактыкаваны шматгадовым вопытам арганізатары.

Фестываль пачаўся спевам мінулагадня пераможцы — Дзяржаўнага хору Рэспублікі Беларусь імя Генадзя Цітовіча, а епіскап Гайнаўскі Мірон зачытаў ліст мітрапаліта Варшаўскага і ўсяе Польшчы Савы з благаслаўленнем і заклікам да шчырай малітвы. Сярод гасцей быў міністр замежных спраў Польшчы Уладзімеж Цімашэвіч, а прывітанне даслаў прэзідэнт Аляксандр Кваснеўскі, які таксама трымаў патранат і дапамог грашыма мерапрыемству.

У катэгорыі прафесійных хароў першае месца заняў Дзяржаўны хор Рэспублікі Беларусь імя Рыгора Шырмы, які выклікаў найлепшае ўражанне сярод шматнацыянальнай публікі. Гэты хор стаў таксама лаўрэатам Гран-пры фестывалю. Першыя месцы атрымалі яшчэ два іншыя беларускія хары — прыходскі хор Уваскрэсенскага сабора з Брэста разам з хорам Успенскага прыхода з Бельска Падляскага, а хор духавенства Гродзенскай епархіі і жаночы хор Манастыра св. Лізаветы вылучаны сярод іншых хароў. У катэгорыі акадэмічных хароў першыя раўнапраўныя месцы занялі хары Люблінскага каталіцкага ўніверсітэта і Універсітэта імя Тараса Шаўчэнкі з Кіева.

Польскія і беларускія музыканты адзначылі высокі ўзровень фестывалю, у якім удзел прыняло звыш трыццаці хароў з шасці краін. Найбольш калектываў прыехала з розных мясцовасцей Падляшша, але найлепшымі паказалі сябе хары з Рэспублікі Беларусь.

Андрэй МАРОЗ.

На дыску — песні прыходскіх хароў

Царкоўныя хары з Мінска — Свята-Пятра-Паўлаўскага сабора і храма ў гонар іконы Божай Маці “Усіх смуткуючых Радасць” — прымуць удзел у ажыццяўленні праекта “Песнапенні рускага замежжа”. Серыя музычных дыскаў — плануемы вынік яго рэалізацыі, менавіта яны павінны скласці анталогію спадчыны айчынных кампазітараў, якія тварылі ў эміграцыі.

Аўтары праекта “Песнапенні рускага замежжа” — свяшчэннікі з Сан-Францыска — вырашылі пад адной назвай аб’яднаць серыю дыскаў, складзеных з сачыненняў кампазітараў-эмігрантаў. Гэта першы запіс такога роду, і цікава, што стартаваў праект у беларускай сталіцы. Да яго будзе прыцягнуты лепшыя вальныя прыходскія калектывы нашай краіны, Расіі і Украіны.

Арганізатары праекта лічаць, што дыскі з серыі “Песнапенні рускага замежжа” паслужаць узорам для невялікіх прыходскіх хароў, будучы садзейнічаць адраджэнню царкоўнай музычнай традыцыі. Потым пеўчую эстафету прымуць хары з Масквы і Екацярынбурга.

Людміла ПРЫХОДЗЬКА,
“Мінск-Навіны”.

“Гордасць за ваш талент...”

У снежні 2001 года ў Беларускай адміністрацыі Кемераўскай вобласці праходзіў губернатарскі прыём у гонар дэлегацыі Рэспублікі Беларусь. У мастацкай праграме ўдзельнічала і заслужаная артыстка Беларускай ССР, актрыса Кемераўскага абласнога драматычнага тэатра імя А.Луначарскага Л.Усанавы. На наступную раніцу на парозе яе кватэры з’явіўся пасланец губернатара вобласці А.Тулеева — у адной руцэ ён трымаў кошык з дарамі, у другой — пісьмо. Аман Гуміравіч пісаў: “Дарагая Людміла Мікалаеўна!.. Ваша веданне нацыянальных тра-

дыцый, паззіі, беларускай мовы садзейнічалі стварэнню незвычайна цёплай атмасферы сустрэчы, выклікалі захапленне гасцей і нашу гордасць за ваш талент...”

Людміла Мікалаеўна ўпершыню ступіла на кузбаскую зямлю чвэрць стагоддзя назад — у студзені 1979 года — так склаліся абставіны. Невядомы край сустрэў яе туманам і моцным марозам. З часам палюбіла гэтыя цудоўныя мясціны, сустрэла тут спадарожніка жыцця, набыла новых калег па працы і адданыя сяброў.

Бацька Людмілы Мікалаеўны — кадравы ваенны — прайшоў Вялікую Айчынную. У мірны час жыў з сям’ёй у Беларусі, у ваенных гарадках, размешчаных нярэдка ў лясах. Ці не ў гэтых малюнічых мясцінах нарадзілася ў яе любоў да нашай Радзімы, яе дзівоснай прыроды і надзвычайнай гісторыі?

А любоў да мастацтва ёй прывіла маці, якая выкарыстоўвала любую магчымасць, каб пазнаёміць дачку з музеем і тэатрам Беларусі, Масквы, Ленінграда.

Дарэчы, Людміла Мікалаеўна — чалавек неардынарны і таленавіты ва ўсім. Адночы яна зайшла ў цір ваеннага гарадка, захапілася стральбой і хутка стала майстрам спорту па стральбе з дробнакалібернай вінтоўкі.

Пасля заканчэння сярэдняй школы дзяўчына паступіла ў Мінскі тэатральна-мастацкі інстытут. У інстытуце занялася мастацкай гімнастыкай і атрымала першы разрад. Затым зацікавілася танцамі і тут праявіла цудоўныя здольнасці. Летам 1962 года закончыла інстытут па спецыяльнасці — актрыса драмы і кіно. У артыкуле “Іх чакае сцена”, апублікаванай у рэспубліканскай газеце “Літаратура і мастацтва”, тэатральны крытык М.Модэль пісаў: “Выпускніца Людміла Усанавы прафесійна больш стала, чым яе таварышы...”

Пачалася творчая работа ў тэатрах рэспублікі. У 36 гадоў Люд-

міла Усанавы было прысвоена ганаровае званне заслужанай артысткі БССР.

У Кузбасе Людміла Мікалаеўна выканала шмат самых разнапланавых жаночых роляў. І кожная — сапраўдная падзея ў тэатральнай біяграфіі актрысы — разумнай, вытанчанай, эмацыянальнай.

Нельга не сказаць і яшчэ пра адзін бок дзейнасці Людмілы Мікалаеўны — яна цудоўны педагог. Дацэнт універсітэта культуры і мастацтваў Л.Усанавы больш за дваццаць гадоў педагогічнай работы зрабіла чатыры выпускі. Адзін з першых яе выпускнікоў — Валерый Панамароў, кандыдат навук, — цяпер прарэктар гэтага ж універсітэта. Многія яе вучні выбралі той жа шлях, што і яна. Актрыса і педагог Л.Усанавы прывівае дзецям любоў да высокай паззіі вялікіх класікаў і ў паэтычна-драматычным тэатры

“Свечка”, які працуе пры гарадскім класічным ліцэі. Тут настаўнікі і вучні на адной сцэне іграюць урыўкі з п’ес класікаў і сучасных аўтараў. Па просьбе Кемераўскай Епархіі Людміла Мікалаеўна ўдзельнічае і ў Калядных чытаннях.

І асабліва хочацца адзначыць грамадскую дзейнасць Людмілы Мікалаеўны. Як многа можа зрабіць нават адзін чалавек! Успамінаецца візіт кузбаскай дэлегацыі на чале з губернатарам А.Тулеевым у Рэспубліку Беларусь у верасні 2001 года. У складзе дэлегацыі былі афіцыйныя асобы, прадстаўнікі абласнога Савета народных дэпутатаў, бізнесу, навукі, культуры, праваслаўнай царквы, грамадскіх арганізацый. Цікаваць да Амана Тулеева, аднаго з самых вядомых і папулярных палітычных дзеячаў Расіі, была зразумелай: яго ведаюць і паважаюць. Але беларусы былі прыемна здзіўлены, што з Кузбаса да іх прыляцела заслужаная артыстка БССР. Разам з Героем Сацыялістычнай Працы Дзмітрыем Плотнікавым, які нарадзіўся ў Беларусі і перажыў там вайну, Людміла Усанавы карысталася вялікай папулярнасцю і ўвагай.

Людміла Мікалаеўна актыўна ўдзельнічае ў рабоце абшчыны “Беларусь”, саюза “Жанчыны Кузбаса”, рэгіянальнага аддзялення Саюзнай грамадскай палаты. З вялікім натхненнем выступала яна на Асамблеі народаў Кузбаса, якая стала вялікай падзеяй мінулага года ў жыцці вобласці. Узнагароджана медалямі “За асобы ўклад у развіццё Кузбаса” трэцяга ступені, “60 гадоў Кемераўскай вобласці”.

Міхаіл БРЬУЛІЎ,

старшыня кузбаскай абшчыны “Беларусь”, намеснік старшыні рэгіянальнага аддзялення Саюзнай грамадскай палаты.

Дырэктар энергетычнага інстытута

Шэрагі навукоўцаў Расіі, якія нарадзіліся ў Беларусі, здаецца, бясконцыя. З тых, хто працуе ў Іркуцку, адным з расійскіх навуковых цэнтраў, і Мікалай Варапай, дырэктар Інстытута сістэм энергетыкі імя П.Мяленцьева Расійскай акадэміі навук. Нарадзіўся вучоны ў Гродзенскай вобласці 1 лістапада 1943 года.

Як складваўся шлях нашага земляка ў вялікую навуку? У 1966 годзе Мікалай скончыў Ленінградскі політэхнічны інстытут. Са спецыяльнасцю інжынера-энергетыка і прыехаў у інстытут, у якім з часам стаў дырэктарам. Абараніў кандыдацкую і доктарскую дысертацыі. Надрукаваў амаль 200

навуковых прац. Сярод іх — 14 манаграфій (у тым ліку — “Кіраванне магутнымі энергааб’яднаннямі”, “Структурны аналіз электраэнергетычных сістэм”).

Навуковыя дасягненні Мікалая Варапая адзначаны Дзяржаўнай прэміяй СССР. За мінулыя 15 гадоў вучоным распрацаваны тэорыя і

метады сінтэзу працяглых структурна-неаднародных энергааб’яднанняў. У 1996 годзе Расійскім фондам фундаментальных даследаванняў гэты накірунак прызнаны вядучай навуковай школай Расіі, за што інстытуту прысвоены спецыяльны грант падтрымкі.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Памятаюць у Гарэльцы чуваша Тарасава

Гарэлец — адна з самых партызанскіх вёсак Пухавіччыны. Дыслакацыі партызанскіх фарміраванняў у гэтых мясцінах спрыяла само размяшчэнне паселішч. Вакол — лясы, непразлыя балоты. Ужо больш як 10 гадоў дзейнічае ў Гарэльцы музей “Партызанская слава” (а матэрыялы па гісторыі партызанскага руху на Пухавіччыне і ўвогуле на Міншчыне ў Гарэлецкай базавай школе пачалі збіраць яшчэ ў сярэдзіне 1960-х гадоў). Зараз у музеі, які пераведзены з катэгорыі грамадскага ў разрад філіяла Дзяржаўнага краязнаўчага музея, па-ранейшаму гаспадарыць Сяргей Сінач.

— У 2-й Мінскай партызанскай брыгадзе, як між іншым, і ў іншых фарміраваннях, змагаліся воіны — ураджэнцы розных куткоў колішняга Савецкага Саюза, — расказвае Сяргей Іванавіч. — Хтосьці з іх пасля вызвалення Беларусі ад фашысцкай навалы застаўся ў Мінску, у іншых гарадах, раёнах рэспублікі. А большасць, прайшоўшы і франтавымі сцежкамі-дарожкамі, вярнуліся ў свае краі. Змагаліся ж тут, на Міншчыне, не толькі беларусы, рускія, палякі, яўрэі, але і чувашы, башкіры, калмыкі, грузіны, азербайджанцы ды шмат хто яшчэ. І калі пачыналася работа па збіранні матэрыялаў для будучага музея, пісаць даводзілася ў самыя розныя гарады. Канешне ж, і час быў іншым, і людзі, магчыма, больш чуллівыя, не так заклапочаныя матэрыяльным быццём. Таму на нашы заплыты адгукаліся, літаральна ніводны ліст гарэлецкіх школьнікаў не заставаўся без увагі.

Сапраўдная дружба ў музеі ўсталявалася з Андрэем Тарасавым. Некалькі слоў пра гэтага чалавека, які мужна змагаўся з фашыстамі на беларускай зямлі. Ураджэнец вёскі Сітмішы Урмарскага раёна Рэспублікі Чувашыя. У чэрвені 1941 трапіў на фронт. На чацвёрты дзень вайны — у складзе 61-га стралковага корпуса, шыфравальшчык штаба. Гэта пра іх, абаронцаў Магілёва (а камандаваў злучэннем генерал-маёр Бакунін), праз дзесяцігоддзі напішуць гісторыкі наступнае: “На працягу 23 дзён абароны ў раёне Магілёва воіны 61-га стралковага корпуса праяўлялі ўзоры мужнасці і гераізму. Стойка ўтрымліваючы абарону на Дняпры, яны нанеслі вялікі ўрон ворагу. Па падліках штабоў злучэнняў, у выніку баёў было знішчана каля 200 танкаў, 500 аўтамашын, збіты 24 варажыя самалёты, знішчана таксама каля 15 000 варажых салдат і афіцэраў, каля 2 000 гітлераўцаў трапілі ў палон...”

Але і страты былі немалыя. Разам з групай байцоў Тарасаў трапіў у акружэнне. Дастава — у палон. Фашысты даставілі ў канцлагер у Мінск. Пашчасціла: уцёк. Нягоды, блуканні па вёсках. На Пухавіччыне і пайшоў Тарасаў у партызаны. З часам, калі стварылі 2-ю Мінскую партызанскую брыгаду, прызначылі камандзірам узвода першай роты ў атрадзе імя Чапаева. Удзельнічаў у многіх засадах, знішчэнні гарнізона ва Узлянах. Андрэя запрывілі камандзіры, палітработнікі. Пацікавіліся больш дэталёва біяграфіяй партызана. Высветлішы, што яшчэ ў Чувашы той быў сакратаром камітэта камсамола Урмарскай мэбле-

вай фабрыкі, замяшчаў некаторы час сакратара Урмарскага райкама камсамола, вырашылі рэкамендаваць сакратаром Рудзенскага падпольнага райкама камсамола. Рэкамендавалі. Выбралі. І псеўданім нават знайшлі для Тарасава: “Огнеў”.

Адрозна пасля вызвалення Андрэя застаўся ў Беларусі. Працаваў у Рудзенску ўпаўнаважаным Наркамата нарыхтовак СССР. У верасні 1944 года старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Нічыпар Наталевіч уручыў былому камсамольскаму сакратару ордэн Чырвонай Зоркі. Адправілі на курсы. Завітаў Тарасаў і ў Чувашыю. Яшчэ да вайны памерла жонка Андрэя Рыгоравіча. Старыя бацькі забралі да сябе двух дзетак — двух малых хлопчыкаў. У 1941-м ім было 3 і 5 гадоў... І, канешне ж, пасля не магло не цягнуць дахаты.

У снежні 1945 года Тарасаў вярнуўся ў родную рэспубліку. Спачатку працаваў у Шумерлінскім раёне. Затым быў пераведзены ў Чэбаксары — загадваў аддзелам Чэбаксарскага гарвыканкама.

І, безумоўна, трымаў у памяці Беларусь. А надаралася магчымасць, то і наведваў нашу старонку. Прыязджаў у Мінск, Азярычына. Адночы трапіў у вёску на Пцічы ўлетку, калі адзначаўся Дзень моладзі. Разам з Тарасавым вітаў тады азярычынцаў і беларускі кампазітар Юрый Семяняка. Былі ж часы!.. Хіба сёння ў каторы з калгасаў завітае кампазітар з такім імем ці іншая зорка?!

З Андрэем Тарасавым ліставаліся школьнікі з Азярычына, Мар’інай Горкі, Гарэльца. У музеі “Партызанская слава” (а таксама ў музеі 2-й Мінскай партызанскай брыгады, які існуе ў Азярычынскай ЦШ і быў створаны на маганнямі яе былога дырэктара Людмілы Івановай) захоўваецца кніга Андрэя Тарасава “Дарогі гэтыя забыць немагчыма” (пабачыла свет у Чэбаксарах у 1971 годзе). На асобніку, які аўтар падарыў Гарэлецкай школе, — такі надпіс: “...Дару гэтую кнігу школьнаму музею — у знак маёй павагі, памяці пра бесмяротных камсамольцаў, партызан, падпольшчыкаў і патрыётаў — жыхароў Гарэлецкага сельсавета, якія ўнеслі вялікі ўклад у справу разгрому фашысцкіх акупантаў...” Аўтограф датаваны 20 сакавіка 1973 года.

Кніга партызанскіх мемуараў Андрэя Тарасава, што ўбачыла свет у Чэбаксарах тыражом 100 000 экзэмпляраў па-руску, была перакладзена і на чувашскую мову.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

мінск, захарава, 28. дом дружбы

Адбылася сустрэча са старшынёй Саюза грамадскіх аб'яднанняў "Беларускі кангрэс нацыянальна-культурных арганізацый" А.Кімам, старшынёй грамадскага аб'яднання "Міжнародны фонд татар-башкірскай духоўнай спадчыны" І.Багданавым, муфціем рэлігійнага аб'яднання "Духоўная ўправа мусульман у Рэспубліцы Беларусь" І.Варановічам, старшынёй Мінскага гарадскога культурна-асветнага таварыства "Айастан" Г.Егізаранам, старшынёй грамадскага аб'яднання "Беларуская цыганская дыяспара" і прэзідэнтам

Асацыяцыі ромскіх арганізацый краін СНД і Балтыі А.Казлоўскім, старшынёй Міжнароднага грамадскага аб'яднання "Кангрэс азербайджанскіх абшчын" Н.Багіравым, старшынёй Саюза беларускіх яўрэйскіх грамадскіх аб'яднанняў і абшчын Л.Левіным. Дэлегацыя наведала Мінскі яўрэйскі абшчынны дом. Прыватныя размовы і наглядныя прыклады ўпэўнілі гасцей, што працяг дыялога можа мець добры плён для нацыянальных супольнасцей Беларусі і Расіі.

Галіна ВІР.

Аб гісторыі і культуры татар

У Навагрудку на 180 старонках, на беларускай і рускай мовах, пачытайце зборнік матэрыялаў VIII Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі "Мячэці і мізары татар Беларусі, Літвы і Польшчы. Да стагоддзя другой Мінскай мячэці".

Выдаўцамі выступілі Мусульманскае рэлігійнае аб'яднанне і Беларускае грамадскае аб'яднанне татар "Зікр уль-Кітаб". Зборнік адрасуецца вучоным, аспірантам, выкладчыкам, студэнтам і іншым чытачам, якіх цікавіць 600-гадовая гісторыя асідніцтва татар на землях Беларусі, Літвы і Польшчы. Пачынаецца выданне ад знакамітай, адноўленай у Беларусі мячэці – Лоўчыцкай, дзе побач на

мізары спачывае адзіны святы мусульманін нашай краіны – пастушок Эўлія Контусь.

Матэрыялы па гісторыі і культуры татар прадставілі вядомыя вучоныя з Беларусі і памежных краін: І.Канапацкі, С.Думін, Р.Макавіцкі, А.Філатава, М.Махмуд, Ш.Бехцінееў, І.Александровіч, Г.Мішкінене, А.Эмірава і іншыя.

Міхась МАЛІНОЎСКИ.

уражанні

Віхор падзей фестывалю

нацыянальных культур у Гродне

Адбыўся юбілейны, V Усебеларускі фестываль нацыянальных культур.

Упершыню ён прайшоў пад патранатам Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. Узначаліў аргкамітэт намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Уладзімір Дразжын.

У фестываль прысвечаны 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. І гэта вельмі сімвалічна, адзначыў Георгій Егізаран, старшыня савета Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культур: Беларусь ад акупацыі вызвалілі прадстаўнікі мноства нацыянальнасцей былога СССР. Сапраўды, варта паглядзець на імяны на помніках брацкіх магіл, раскіданых па ўсёй краіне. Сярод іх — прозвішчы беларускія, рускія, грузінскія, армянскія... Фестываль нацыянальных культур стаў не толькі мастацкім святам, але і данінай памяці і падзякі тым, хто праліваў кроў на зямлі беларускай за яе свабоду і наша з вамі мірнае жыццё. Сучасная Беларусь можа ганарыцца, што цяпер на яе тэрыторыі ў міры і згодзе жывуць прадстаўнікі 140 нацыянальнасцей.

Фестываль праводзіўся ў тры туры — рэгіянальны, абласны, заключны. На абласным этапе былі прадстаўнікі 38 гарадоў і 28 вёсак. Колькасць удзельнікаў сёлета ў два разы пераўзышла папярэдні: калі на IV фестывалі было 848 чалавек, то сёлета ўжо 1 712.

Адбыраў лепшых рэспубліканскае журы на чале з Міхаілам Дрынеўскім, кіраўніком Нацыянальнага хору імя Цітовіча. Міхаіл Дрынеўскі адзначыў, што ўзровень мастацкіх калектываў значна павысіўся. Не ўсе лаўрэаты мінулых фестывалю, якія бралі ўдзел у адборачных турах, змаглі трапіць у фінал. Жадаю-

чы было ў два разы больш, чым мог прыняць горад. Тым не менш строгі адбор у межах існуючых квот не вылікаў ніводнай прэтэнзіі ці скаргі. Але яшчэ напярэдадні заключных мерапрыемстваў у Гродне да Уладзіслава Мантвідаса, дырэктара Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культур, ужо звярталіся з пытаннем, калі пачнуцца адборачныя туры для ўдзелу ў наступным фестывалі. Для прадстаўнікоў нацыянальных аб'яднанняў лічыцца за гонар трапіць на фестываль, тым больш на заключны тур у Гродне. Не толькі, каб сябе паказаць і людзей паглядзець, але і ўпэўніцца ў сваёй асабістай і нацыянальнай значнасці і важнасці для краіны, дзе жывеш. Нездарма ж у V фестывалі прынялі ўдзел шмат дзяцей, якія з задавальненнем працягваюць традыцыі сваіх бацькоў па захаванні нацыянальнай культуры.

Упершыню падчас фестывалю адбылося свята нацыянальнага кіно, свята духавых аркестраў і фотавыстава "Па старонках фестывалю". Кожная падзея мела свой каларыт. Карэспандэнт "Голасу Радзімы" на працягу трох дзён з задавальненнем кружылася ў віхуры падзей, гукаў, твараў фестывалю і раскажа нашым чытачам, як гэта было, у наступным нумары газеты.

Алена СПАСЮК.

НА ЗДЫМКУ: парад удзельнікаў фестывалю.

Фота БелТА.

шматгалоссе

Упершыню ў Беларусі адзначаны Сусветны дзень культурнай разнастайнасці

У сучасным свеце адначасова адбываюцца, узаемна садзейнічаючы і супрацьдзеянчаючы, два вонкава дыяметральна процілеглыя працэсы: глабалізацыя, якая сцірае індывідуальныя адметнасці, і захаванне культурнай разнастайнасці. Зразумела, што інтэграцыя можа толькі тое (асоба, рэгіён, народнасць, краіна), што мае сваё аблічча. Безаблічнасць не садзейнічае развіццю.

Пра ўсе гэтыя агульныя і адначасова канкрэтныя праблемы гаварылася на пасяджэннях "круглага стала" пад назвай "Бібліятэкі і міжкультурны дыялог", прысвечанага Сусветнаму дню культурнай разнастайнасці ў імя дыялога і развіцця, якія адбыліся ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы Мінска пад канец мая бягучага года. Адкрыўся "круглы стол" прывітаннемі намесніка старшыні Мінгарвыканкама Міхаіла Пятрушына (ён адзначыў, што ў Мінску арганізавана дзейнічае звыш 20 нацыянальных супольнасцей), намесніка старшыні Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Ламекі (падкрэслівала, што ў нашай краіне пражываюць, інтэгруючыся і адначасова захоўваючы сваю адметнасць, прадстаўнікі звыш 140 нацыянальнасцей), начальніка Дэпартаменту грамадскай інфармацыі Прадстаўніцтва ААН у Рэспубліцы Беларусь Віктара Радзівіноўскага (яго асноўная думка: сучасны свет становіцца больш цэльным і разнастайным), старшыні Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА Уладзіміра Шчаснага (ім была выкладзена цэлая праграма ў галіне інфарматыкі і бібліятэчнай справы) і дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Рамана Матульскага.

Намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Людміла Кірухіна выступіла з дакладам "Публічныя бібліятэкі ў кантэксце культурнай разнастайнасці". На яе думку, у Беларусі задавальняюцца інфармацыйныя запатрабаванні прадстаўнікоў самых розных па колькасці і актыўнасці нацыянальных супольнасцей. Бібліятэкі плённа супрацоўнічаюць з Прадстаўніцтвам ААН, Нацыянальнай камісіяй па справах ЮНЕСКА, асобнымі пасольствамі. У выніку з'явіліся амерыканскія, французскія, нямецкія чытальныя залы, Інтэрнэт-цэнтры і Інтэрнэт-залы з інфармацыяй на розных мовах. На Гродзеншчыне і Міншчыне паспяхова ажыццяўляюцца рэгіянальныя краязнаўчыя праграмы "Жывая памяць". Распачыта сумесны праект з Расіяй "Славянская памяць", у межах якога нам перададзены невядомыя раней беларускія дакументы XV-XVII стагоддзяў, пісанья лацінай. Супольна з музеямі і архівамі ажыццяўляюцца праграмы "Нявіж — нацыянальны цэнтр культуры" і "Радзівіліяна", якія ўвойдуць у "Памяць свету". Распачыта Дні культурнай разнастайнасці: яны праведзены ўжо з

Францыяй, Славакіяй, а ў бліжэйшы час пройдуць з Польшчай.

У дакладах многа ўвагі ўдзялялася сумеснаму фарміраванню і развіццю бібліятэчных інфармацыйных сістэм з нацыянальнымі супольнасцямі Мінска. Украінскі нацыянальны фонд колькасцю звыш трох тысяч экзэмпляраў кніг створаны яшчэ ў 1995 годзе пры 20-й гарадской бібліятэцы. Там жа пачалі фарміраваць літоўскія кнігазбор, праводзяцца "Літоўскія чытанні". "Малдоўскі куток" з 2003 года стаў дзейнічаць пры 4-й гарадской бібліятэцы, там жа групуецца грэкі, а ў гімназіі № 13, што на вуліцы Лесі Украінкі, створаны кабінет украінскай паэзіі.

Дырэктар Брэсцкай абласной бібліятэкі імя Максіма Горкага Тамара Данілюк падзялілася вопытам фарміравання польскамоўных фондаў. Вялікую ролю тут адыгрывае партнёрства з гарадской бібліятэкай у горадзе Бяла Падляска, адкуль брэсцкія бібліятэкі своечасова атрымліваюць польскую перыёдыку, творы ўраджэнцаў Брэсцкай Марыі Радзевіч, Юльяна Урсына Нямцэвіча і іншых. У абласным горадзе працуе Інстытут кнігі і чытання. Разам з расійскім консульствам ажыццяўляецца праект "Руская калекцыя". Пра сустрэчы бібліятэкараў Браншчыны, Гомельшчыны і Чарнігаўшчыны раскажаў намеснік дырэктара Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У.Леніна Юрый Максіменка. Ён жа гаварыў пра тое, што бібліятэкі Брагіншчыны (а гэта чарнобыльская зона) пачалі ўлічваць з'яўленне ў раёне перасяленцаў з Сярэдняй Азіі і Закаўказзя. Мясцовыя жыхары сталі наладжваць з імі сумесны культурны адпачынак, у час якога гукаць беларускія, армянскія, кіргізскія песні.

Літаратура на 37 мовах збіраецца ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага, — сказала яе дырэктар Лідзія Мальцава. — 11 тысяч кніг перададзены нам з Расійскай Федэрацыі. Польскае генконсульства садзейнічала стварэнню дакументальнага фільма пра Элізу Ажэшку. Дасылаюцца кнігі з гістарычнай радзімы яўрэяў. Сцены гарадской бібліятэкі № 10 гасцінна адчынены для літоўскай суполкі "Цявіне" і ўкраінскага "Барвінка".

Асобны даклад на "круглым stole" быў прысвечаны нешматлікім бібліятэкам беларускай дыяспары. Гаварылася, што ім па прыкладу палякаў і іншых суседзяў павінна аказвацца дзейная дзяржаўная падтрымка. Пасля таго як была ліквідавана саветская "Міжнародная кніга", у Беларусі так

і не ўзнікла аналагічная арганізацыя. У выніку беларусы замежжа амаль пазбаўлены магчымасці набыць беларускія кнігі, падпісацца на перыёдыку. Кволя прыватныя фірмы не вырашаюць праблемы.

Загадчык аддзела рэдкай кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Расіі Мікалай Нікалаеў гаварыў пра тое, як узнятыя на "круглым stole" пытанні бачацца з Санкт-Пецярбурга. Сам выступоўца цяпер працуе над кнігай "Беларускі Пецярбург", дзе будзе шырока прадстаўлены нашы знакамідыя суайчыннікі. Задавальненне інфармацыйных патрэб 115 нацыянальных супольнасцей Літвы — тэма выступлення намесніка дырэктара Вільнюскай цэнтральнай бібліятэкі Сімоны Жылене.

Насычанымі красамоўнымі фактамі і адначасова эмацыянальнымі былі выступленні намесніка дырэктара Цэнтральнай дзіцячай бібліятэкі Мінска Вольгі Тамашовай (дарэчы, падкрэслівала, што ўсё ў ёй аформлена на беларускай мове) і загадчыцы аддзела замежнай літаратуры Мінскай абласной бібліятэкі імя А. Пушкіна Наталлі Бабровой. Прысутныя даведліся ад іх, што ў гарадской дзіцячай бібліятэцы прайшлі з дапамогай пасольстваў Дні культуры Германіі, ЗША, Ізраіля, Турцыі, Швецыі (краіны названы ў парадку правядзення). Устаноўлены абмен візітамі з Міжнароднай школай, у якой вучацца дзеці паслоў. У 5-й дзіцячай бібліятэцы ва Уруччы створаны "Японскі цэнтр". А пры абласной бібліятэцы з 1993 года дзейнічае французска-беларуская зала, якая ўстанавіла нават уласную франкафонную прэмію. Потым аказала істотную дапамогу (4 тысячы кніг, 600 відэафільмаў) англійская дабрачынная арганізацыя "Кнігі для Беларусі". У бібліятэцы наладжваюцца сустрэчы з замежнымі пісьменнікамі, існуе медыятэка.

Ад імя нацыянальных супольнасцей выступілі намеснік старшыні таварыства "Беларусь — Украіна" Ганна Сапсай і намеснік старшыні абшчыны "Малдова" Георгій Пушкаш. Яны падзякавалі арганізатарам за карыснае мерапрыемства, а апошні прамоўца нават прысвядзіў бібліятэкарам працуды верш.

У зале працавалі кніжныя выставы некаторых супольнасцей і пасольстваў.

Татцяна ТАРНАГУРСКАЯ,

загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Цэнтральнай бібліятэкі імя Янкі Купалы г. Мінска.

Перспективы Мірскага замка

Першае ўпамінанне ў пісьмовых крыніцах пра цяперашні гарадскі пасёлак Мір Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці адносіцца да 1395 года. У 1434 годзе Вялікі князь Літоўскі Сігізмунд Кейстутавіч падараваў яго баярыну Сеньку Гедыгольдавічу, ад якога ён перайшоў у 1490 годзе да роду князёў Ільнічаў. У XV стагоддзі тут сфарміравалася паселішча, якое ў XVI стагоддзі ў выніку моцнага пажару згарэла (магчыма, у час набегу татар). Вядома, што спачатку гарадскія ўмацаванні былі драўлянымі, а ў пачатку XVI стагоддзя на месцы сядзібы брэсцкага старосты, надворнага маршалка Вялікага княства Літоўскага Юрыя Ільніча ўзведзены замак, які належаў Ільнічам з 1490 па 1568 год, а затым перайшоў да Радзівілаў нясвіжскай лініі, у канцы XVIII стагоддзя ім валодаў граф і князь Гагенлоз, Берленбургі, з 1813 года – Вітгенштэйны, а з другой паловы XIX стагоддзя да 1939 года – князі Святаполк-Мірскія. Праз Мір праходзілі важныя гандлёвыя шляхі, што садзейнічала фарміраванню і эканамічнаму развіццю мястэчка. Замак будаваўся ў некалькі этапаў, разбураўся ў час войнаў, асад і штурмаў, зноў адбудовіваўся згодна з пануючай модай.

У 1978 годзе Савет Міністраў БССР прыняў пастанову аб аднаўленні выдатнага помніка беларускага каменнага дойлідства, у 1983 пачаліся рэстаўрацыйныя работы. З 2001 года Мірскі замак-паркавы комплекс уключаны ў спіс сусветнай культурна-гістарычнай спадчыны ЮНЕСКА. У 1983 годзе пачалася, а ў 2006 годзе будзе закончана рэстаўрацыя замка як помніка архітэктуры. У 2003 годзе пачаліся работы па ўмацаванні падмуркаў, падводка камунікацый.

У 1987 годзе ўзяты на баланс Нацыянальнага мастацкага музея, замак з'яўляецца яго філіялам. Аўтар праекта экспазіцыі Мірскага замка – доктар мастацтвазнаўства Надзея ВЫСОЦКАЯ. З ёю гутарыць наш карэспандэнт Рэгіна Гамзовіч.

— Ведаю, што шмат гадоў вы працуеце ў творчай садружнасці з аўтарам праекта рэстаўрацыі Мірскага замка архітэктарам Дзмітрыем Бубноўскім. Ці ўсё ўдалося ажыццявіць на першым этапе рэстаўрацыі, пакуль архітэктар рабіў сваю справу, а вы, мастацтвазнаўца, паралельна складалі канцэпцыю замка як будучага музея?

— Аўтар праекта — ураджэнец Міра, які вельмі любіць сваю малую радзіму, працуе прафесійна і эфектыўна. Аб'ездзіў многія краіны свету, назіраючы, як рэстаўрыраваны і захоўваюцца замкі. Ён шмат гадоў таму прыйшоў да дырэктара нашага музея Юрыя Карачуна і прапанаваў яму далучыць Мірскі замак да музея, зрабіць там экспазіцыю. З самага пачатку канцэпцыя экспазіцыі Мірскага замка сапраўды стваралася ў цеснай творчай садружнасці мастацтвазнаўца з архітэктарам. Архітэктар займаўся будынкам, архітэктурным інтэр'ерам, а я — музейна-экспазіцыйнай часткай гэтых інтэр'ераў. Вельмі няпроста было зацвердзіць канцэпцыю. І не ўсё, што планавалася, у яе ўвайшло. Засмучае тое, што гісторыя Міра як месца спалучэння некалькіх культур — беларускай, яўрэйскай, татарскай, польскай, цыганскай — не ўвайшла ў канцэпцыю. Між тым, напрыклад, цыганская культура на Беларусі ў нас нідзе не адлюстравана, а ў Польшчы ёсць спецыяльны музей, у якім адна з залаў прысвечана Бірону Мірскаму. Адлюстравана ўсе гэтыя культуры было б вельмі цікава. Але вырашана, што ў замку мы будзем паказваць гісторыю Міра праз мецэнатства.

— Музейна-экспазіцыйная частка замка патрабуе вялікіх сродкаў. Ці рэальным будзе ажыццяўленне вашага праекта? Акрэсліце, калі ласка, свае асноўныя

прынцыпы, закладзеныя ў канцэпцыі.

— Сродкаў спатрэбіцца не менш, чым на рэстаўрацыю замка як помніка архітэктуры — прыкладна столькі ж, колькі ўжо ўкладзена. Зараз ідуць работы ў падземнай частцы, дзе ўмацоўваецца фундамент і пракладваюцца камунікацыі. Як толькі пачнецца ацяпляльнае, пачнецца праца над інтэр'ерамі. Музейна-экспазіцыйная частка знаходзіцца на кантролі Савета Міністраў.

Як распрацоўшчык канцэпцыі, я прыхільніца таго, каб як мага менш было наватвораў у інтэр'еры замка. Яны каштуюць столькі ж, колькі і арыгінальныя экспанаты. Якасць музея, яго ўзровень вызначаецца перш за ўсё наяўнасцю арыгіналаў. У Луўр, Эрмітаж імкнуцца таму, што там шэдэўры. Як збіраюцца экспазіцыі музеяў, мне вядома, гэта вельмі цяжкая праца. Мы ўжо шмат зрабілі: адшукалі ў Міры і наваколлі падобную мэблю і рэстаўрыруем яе. Але можаце сабе ўявіць: у замку будзе 16 кафельных печак, 10 камінаў з мармуру, і гэта трэба рабіць.

— Надзея Фёдарэўна, як будуць задзейнічаны пры музейна-экспазіцыйнай частцы замка вежы, палац, іншыя памяшканні?

— Замак унікальны ў тым сэнсе, што быў задуманы як крэпасць, затым перароблены ў палац, існаваў у рамантычных руінах, потым каля яго з'явілася возера, капліца, парк, у ім ёсць і элементы мадэрна. Перш за ўсё мы хацелі б паказаць прыгажосць архітэктуры замка, якім ён быў у перыяд готыкі, Рэнесанса, барока. Гэтыя тры стылі фарміруюць інтэр'еры замка. Праход наведвальнікаў падчас экскурсіі дасць магчымасць убачыць і гісторыю замка, і гісторыю рэстаўрацыі. Некалькі залаў будуць прысвечаны рэканструкцыі на момант іх

стварэння — XVI — пачатак XVII стагоддзя (позні Рэнесанс, ранняя барока). Адна зала — гэта вялікая партрэтная зала XVIII стагоддзя, той перыяд, калі тут мог гасцяваць кароль. Велізарная, яна будзе параднай, прэзентабельнай, тут могуць праходзіць падпісанне дамоў, пагадненняў, афіцыйныя сустрэчы, пасаджэнні і г.д. Паўночная частка замка адвядзіцца пад 5-зорачны гатэль, які будзе "карміць" музей. Самы верхні ярус ўсходняга корпуса адвядзіцца пад залу для прэсканферэнцый, дзе ўстановаць кабіны для сінхроннага перакладу і іншы.

Будавалі замак беларускія майстры, а інтэр'еры ствараліся з улікам еўрапейскай моды і работ замежных майстроў. Для таго каб закупіць габелены, дываны, мэблю, іншыя прадметы побыту былых уладальнікаў замка, патрэбны добрыя еўрапейскія кантакты. І займацца гэтым трэба на дзяржаўным узроўні.

Уся праблема ў тым, што Беларусь была пастаянна арэнай войнаў, полем бітваў, скрыжаваннем дарог. Усе заваёўнікі вывозілі нашы багацці. У кожным музеі свету, пэўна, можна знайсці рэчы з Беларусі. А вярнуць іх у большасці выпадкаў немагчыма. Я ўжо не кажу пра тое, што дакументаў шмат загінула, у тым ліку і інвентары Мірскага замка. Звестак пра тое, што было ў Мірскім замку, у нас няма, аднак цудоўна захаваліся падрабязныя інвентары Нясвіжа. А гэтыя два комплексы нельга аддзяляць адзін ад аднаго, бо ў іх адны ўладальнікі. Рамонт у Нясвіжы — пераехалі ў Мір, рамонт у Міры — пераехалі ў Нясвіж. Партрэты перавозілі, мэблю. Таму мы карыстаемся інвентарамі Нясвіжа, яны даюць нам уяўленне пра тое, што было ў Міры. Вялікія навуковыя перспектывы ў такой работы, але кала-

сальны аб'ём, які патрабуе высілкаў не аднаго даследчыка.

— Ведаю, што вы падтрымліваеце сувязі з нашчадкамі былых уладальнікаў Мірскага замка. Яны аказваюць нейкае садзейнічанне?

— Безумоўна, іх сямейныя архівы, успаміны, сам прыезд сюды шмат што значыць. Паведамлілі нам цікавыя факты, якія ажыўляюць гісторыю замка. Напрыклад, Іаланта Вільконьска — дачка Кіры Святаполк-Мірскай, ёй ужо за 70 — шмат памятае, шмат раскавае, вельмі цікавы чалавек. Княгіня Іаланта захапляецца фатаграфіяй, пасля паездкі на Свята беларускага пісьменства ў Мір у 2002 годзе ладзіла спецыяльную выставу, прысвечаную Міру і Мірскаму замку.

Сярод беларусаў, на жаль, няма мецэнатаў. Хоць некаторыя ўнеслі свой уклад. Мы з удзячнасцю занатоўваем імёны ахвярадаўцаў: 10 тысяч долараў ахвяраваў мастак Пашкевіч з Амерыкі, 25 тысяч долараў — ЮНЕСКА, з Ізраіля прыязджаюць яўрэі-міране і таксама ахвяруюць грошы, фатаграфіі, дзеляцца сваімі ўспамінамі. Міране ахвяруюць мэблю, іншыя рэчы.

Фарміраванне экспазіцыі зойме шмат часу, але спачатку мы пакажам сам будынак, вежы, іншыя памяшканні. У вежах будзе паказана архітэктура замка, яе прыгажосць. Сапраўды, яна там унікальная: вельмі рэдкі ўзор абароннага дойлідства, спалучанага з палацавым комплексам, дзе некранутай аказалася ўся частка замка як крэпасці. Будзе адноўлена унікальная герса, пад'ёмны мост, іншыя інтэр'еры. Кожны, хто бывае ў замку, адчувае сябе вельмі ўтульна.

— Вы шмат ездзілі за мяжу. Ці былі ў вас кантакты з беларусамі, якую дапамогу яны аказалі?

— Псіхалагічна і гістарычна нам бліжэй Польшча, і я там атрымліваю заўсёды вялікую дапамогу ў сваёй працы. Акрамя Яніны Рушчыц, вельмі дапамагаў Тадэвуш Поляк. Ён родам з Навагрудка, быў намеснікам міністра культуры Польшчы ў свой час. Зараз я прыкладваю намаганні, каб увечыць яго імя. Чалавек вельмі вялікай культуры і розуму, далікатны, прыстойны, ён знайшоў інвестараў, дзякуючы якім помнікі з Наваградскага касцёла былі перавезены ў Варшаву, адрэстаўрыраваны там, нас запрасілі як кансультантаў, затым паказалі на выставах у Варшаве і Мінску, пасля чаго вярнулі, адрэстаўрыраваныя, у Навагрудак. Вось які выключны быў чалавек, наколькі дарагая яму была яго Радзіма.

Яшчэ ў Варшаве я сустракала-

ся з доктарам навук Ежы Лілейкам, які родам з Гродна. Ён гаворыў, што каб была сур'ёзная рэстаўрацыя Гродзенскага замка, то ён бы ўсё зрабіў, каб замак Стэфана Баторыя выглядаў належным чынам. І кожны раз, як выязджаю за мяжу, сустракаю беларусаў, якія ўспрымаюць мяне як часцінку сваёй Радзімы. Яны чытаюць беларускую прэсу, хачуць ведаць усе навіны. Міране, што выехалі ў свой час у Амерыку, рэканструявалі там Мір. Уяўляецца? У Ізраілі існуе таварыства выхадцаў з Міра, якія штогод сюды прыязджаюць. Наш турызм павінен развівацца ў такіх асяродках.

***

Надзея Высоцкая не мае магчымасці ездзіць за мяжу за дзяржаўны кошт, хоць яе праца гэтага патрабуе. Яна знайшла магчымасць ездзіць за свой кошт, арганізаваўшы аматары беларускай культуры, якія хацелі б пашукаць сляды нашай культуры ў іншых краінах. У гэтым годзе завершыцца цыкл паездак па мясцінах, звязаных з жыццём і дзейнасцю Францішка Скарыны. У 2001 годзе яна была запрошана ў Сарбону на XX Міжнародны кангрэс па вывучэнні візантыйскага мастацтва, дзе было каля 1 500 удзельнікаў. Яе выступленне гучала 4 хвіліны па-французску, але важна было заявіць пра беларускую іканапісную школу. Гаворыць, што не шкадуе грошай, якія затраціла на паездку, бо атрымала значна больш, шмат знайшла звестак для ажыццяўлення свайго праекта экспазіцыі Мірскага замка. Зараз шукае магчымасці паехаць у Ліён. Адтуль у Беларусь былі прывезены майстры ткацкага рамяства, трэба папрацаваць з каталогамі, якія там захаваліся. Нядаўна пабывала ў Маскве на выключнай Міжнароднай канферэнцыі, што праводзілася ў Музеі Андрэя Рублёва. На ёй была магчымасць азнаёміцца з помнікамі, выкананымі беларускімі майстрамі, нават вазілі ў Разань, дзе яна бачыла першакласны іканастас, таксама зроблены таленавітымі беларусамі. Тое, што не захавалася ў Беларусі, ёсць за яе межамі, і шмат дзе.

Надзея Фёдарэўна прыкладае шмат намаганняў, каб захаванне гісторыка-культурнай спадчыны стала нацыянальнай ідэяй беларусаў. Беларусь і беларусы будуюць тады, калі будзе існаваць гэтая зямля, дзе яны жылі спрады, з усім тым, што пакінулі продкі на гэтай зямлі — спадчынай матэрыяльнай і духоўнай. Яна, расіянка з беларускімі каранямі, ужо шмат гадоў працуе на гэтую ідэю.

Лёс вернутых у Мінск каштоўнасцей

Калі два вагоны з беларускімі каштоўнасцямі былі адпраўлены з Берліна ў Мінск – дакладна невядома. Мікалай Нікандраў у публікацыі “Лёс беларускіх збораў, вывезеных у Баварыю” (Вяртанне – 6. Мн., 1999) сцвярджае, што асноўныя грузы былі адпраўлены з Берліна ў СССР 7 лістапада 1947 года. Пакуль невядомая і дакладная дата прыбыцця вагонаў у Мінск.

Першае вядомае дакументальнае сведчанне пра лёс вернутых каштоўнасцей датавана 8 снежня 1947 года. Гэта загад № 186 Камітэта па справах культуры-асветных устаноў пры Савеце Міністраў БССР, падпісаны старшынёй камітэта М.Мінковічам, будучым міністрам культуры БССР (Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф.790. Воп.1. Спр.44. Арк.243а).

У першым параграфі загада гаварылася, што “для прыёмкі, складання прадметнага вопісу і ацэнкі кожнага прадмета” ствараецца камісія ў складзе начальніка аддзела музеяў Камітэта па справах культуры-асветных устаноў пры Савеце Міністраў БССР Венюкова (старшыня), галоўнага хавальніка фондаў Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Дворкінай, членаў камісіі намесніка дырэктара па навуковай частцы таго ж музея Шчуцкага, навуковых супрацоўнікаў Інстытута гісторыі АН БССР Палікарповіча і Тарасенкі і навуковых супрацоўнікаў Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Абран і Левінай. Дырэкцыя музея павінна была падрыхтаваць памяшканне для каштоўнасцей, “забяспечыць надзейнасць аховы і стварыць у сховішчы неабходныя для камісіі рабочыя абставіны”.

Камісія працавала сем месяцаў, і 6 ліпеня быў падпісаны акт: (НА РБ. Ф.790. Воп.1. Спр.69. Арк.1-1адв.).

Працытуем тры з шасці яго пунктаў:

“1. Камісія зрабіла прыёмку скрыняў у колькасці 182 штукі з культурнымі каштоўнасцямі БССР, вернутых з Германіі ў парадку рэстытуцыі ў двух чыгуначных вагонах, згодна з паскрыначным вопісам, прыкладзеным да акта прыёму даных каштоўнасцей упайнаважаным Савецкім Міністрам Беларускай ССР у Германіі тав. Кульніцкім ад упайнаважанага Камітэта па справах культуры-асветных устаноў пры Савеце Міністраў РСФСР тав. Марчукова.

Усе скрыні аказаліся ў добрым стане і былі перавезены ў сховішча Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

2. Камісія ўскрыла 74 скрыні з 182, разабрала, апісала і ацаніла

кожны прадмет і склала вопіс прадметаў, які прыкладаецца да гэтага акта на 228 аркушах (дзвесце дваццаць восем) на суму 67.334 руб. (шэсцьдзесят сем тысяч трыста трыццаць чатыры рублі).

3. Усе прадметы, пералічаныя ў прыкладзеным вопісе, прыняты на захаванне музеем гісторыі Айчыннай вайны ў аснове галоўнай захавальніцы фондаў тав. ДВОРКІНАЙ”.

У наступных пунктах акта гаварылася, што далейшае размеркаванне апісаных культурных каштоўнасцей будзе адбывацца з фондаў музея ў адпаведнасці з даваеннай належнасцю. У астатніх 108 скрынках з ліку атрыманых захоўваліся археалагічныя матэрыялы Акадэміі навук БССР. Але яны не маглі быць забраны і апісаны без археалагаў, якія на той час адсутнічалі.

Да акта прыкладзены вопіс экспанатаў на 228 аркушах, складзены ў адпаведнасці з патрабаваннямі Савецкай ваеннай адміністрацыі ў Германіі. У вопіс занесена 4 359 назваў прадметаў пераважна з даваеннага Беларускага дзяржаўнага музея (БДМ).

Каб чытачы мелі ўяўленне пра вопіс, прывядзём з яго некалькі фрагментаў. Для зручнасці пакажам толькі парадкавы нумар, назва, матэрыял, звесткі пра даваеннага ўладальніка і ўстаноўленую цану ў рублях. Апускаяцца інфармацыя пра захаванасць (часам вельмі дрэнную).

Распачнём, як і ў тэксце, з дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва:

1. Статуэтка “Файр”.

- БДМ. Маёліка. 25.
- 2. Хлебніца. БДМ. Фарфор. 50.
- 3. Ваза японская дэкаратыўная. БДМ. Фарфор. 40.
- 4. Пасудзіна. Марка “К”, без накрыўкі. БДМ. Фарфор. 5.
- 5. Статуэтка “Амур”. БДМ. Фарфор. 10.
- 6. Блакітная ваза для кветак. “Сеўр”. Фарфор. 25.
- 7. Супніца. Марка “2 крыжы”. БДМ. Фарфор. 25.
- 8. Супніца. Марка “2 крыжы”. БДМ. Фарфор. 20.
- 9. Падсвечнік. Марка “Гардзюр”. БДМ. Фарфор. 5.
- 10. Фарфоравая пасудзіна для кветак. БДМ. 5.
- 11. Галава яйрэя. БДМ. Дрэва. 100.

Найбольшую цікавасць для нас, безумоўна, маюць звесткі пра творы выяўленчага мастацтва. Выкананы яны пераважна алейнымі фарбамі на палатне. Мяркуючы па даваенных нумарах, пералічаных ніжэй творы паходзілі з Беларускага дзяржаўнага музея. Звесткі пра памёры апускаюцца.

1017. Карціна маст. Фёдарова. 50.

1018. Партрэт ударніка з

Мінскага з-да “Ударнік” маст. Кругера. 160.

1019. “Школьнікі” маст. Касталянскага. 50.

1020. Партрэт Янкі Купалы маст. Полазава. 1000.

1021. Партрэт дамы невядомага маст. 150.

1022. Партрэт Кацярыны Сабескай. 250.

1023. Партрэт Станіслава Радзівіла. 400.

1024. Партрэт Уладзіслава Ельскага. 150.

Пад нумарамі 1027–1036 указаны партрэты Софіі Радзівіл, Барбары Завішы, Станіслава, Януша і Кароля Радзівілаў, Войшы (Войшунда. — В.С.), Мельхіора Гедройца, Ганны (жонкі Яна II), Іосіфа і Лізаветы Софіі Радзівілаў. Затым уклінаюцца апісанні фатаграфій (ацэньваліся яны па рублю). І зноў — творы выяўленчага мастацтва. Пад нумарамі 1147–1160 ідуць партрэты Радзівілаў: Міхала, Яна, Мікалая, Крыштофа, Мікалая Крыштофа, Марціна, Софіі Ганны, Мікалая III, князя (без указання імя), Барбары, Мікалая VIII, Яна III, Дамініка I

— Заканчэнне на 14-й стар. —

ЗНАХОДКІ

Невядомыя рукапісы Пятра Бяссонава

Погляды на беларускі фальклор вядомага вучонага і публіцыста Пятра Бяссонава (1828–1898) да нядаўняга часу характарызаваліся пераважна на падставе яго прадмовы да зборніка “Беларускія песні з падрабязным тлумачэннем іх творчасці і мовы, з нарысамі народнага абраду, звычайу і ўсяго побыту” (1871).

І вось у Санкт-Пецярбургу, у Расійскай нацыянальнай бібліятэцы, выяўлены два невядомыя рукапісы П. Бяссонава: “Гісторыя Беларускага краю, яе патрэбнасць і неабходнасць” і “Сепаратызм у Паўночна-Заходнім краі. Апаўданны выдавочца”. Іх увяла ў навуковы ўжытак старшы выкладчык кафедры гісторыі і музеязнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры Настасся Гулак. Яе публікацыя “Невядомыя нарысы Пятра Бяссонава пра Беларусь” змешчаны ў “Весніку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта” (Серыя 4. 2003. № 3). Ёй жа належыць аўтарства артыкула “Ідэі заходнерусізму ў “Гісторыі беларускага краю” Пятра Бяссонава” (Беларускі гістарычны часопіс. 2004, № 4).

“Вяртанне Арлалёта”

Прозвішча Вайніслава (Войслава) Казіміра Сулімы Савіча-Заблоцкага да нядаўняга часу было вядома гісторыкам беларускай літаратуры XIX стагоддзя толькі як аўтара трох беларускіх вершаў, пасланых ім у 1873 годзе ў рэдакцыю часопіса “Вестник Европы” (але ненадрукаваных, выяўленых потым у архіве) і беларускамоўных лістоў да ўкраінскага дзеяча П. Драгаманава.

Потым высветлілася, што гэты ўраджэнец маёнтка Панчаны Дзісенскага павета (цяпер Міёрскі раён) вучыўся ў розных універсітэтах Еўропы, вёў бурнае жыццё ў Расіі, Германіі, Аўстра-Венгрыі, Францыі, Егіпце, Бельгіі, спрабаваў выдаваць газеты на польскай, французскай мовах. Але, карыстаючыся псеўданімамі Грамадзянін з Бела Русі і Граф Суліма з Бела Русі, ён нязменна падкрэсліваў сваю сувязь з радзімай.

І вось дзякуючы дацэнту Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта Жанне Некрашэвіч-Кароткай, Граф Суліма (ён жа, паводле псеўданімаў, Полацкі, Гаўрыла, Павел Завіша) стаў вядомы беларускаму чытачу і як празаік. Знаходзячыся ў Польшчы, даследчыца выявіла ў познанскім выданні “Варта” і пераклала на беларускую мову “апаўданны” (а фактычна аповесць) Савіча-Заблоцкага “Арлалёты і падканвойны, або Полацкая шляхта”. Забяспечаны прадмовай і шматлікімі каментарыямі пераклад друкуецца з працягам у часопісе “Польмя” (2004. №1,3-5). Гэтая публікацыя — значная падзея ў гісторыі беларускай літаратуры, вяртанне ў яе яшчэ аднаго малавядомага імя.

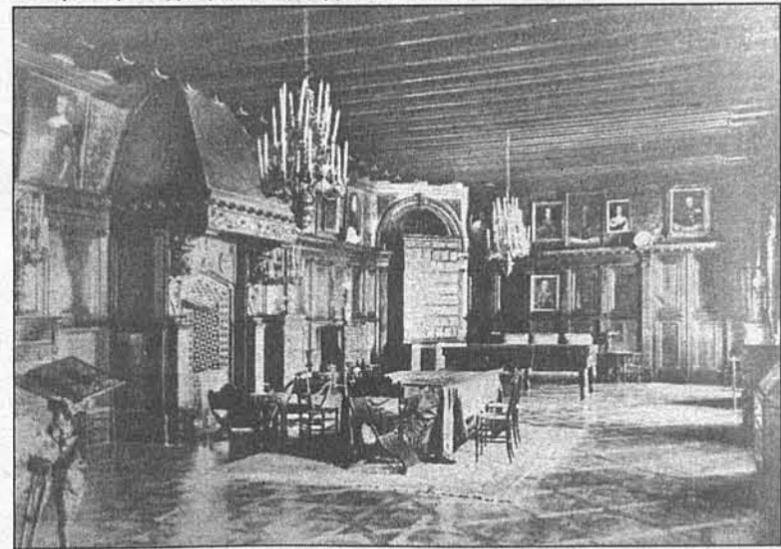
Тацяна ПЯТРОВІЧ.

Нясвіжскія інтэр’еры

Як вядома, цяпер поўным ходам ідзе аднаўленне Нясвіжскага замка, дзе размесцяцца як прадстаўнічыя пакоі, так і музейныя экспазіцыі, у аснове якіх павінны быць пакладзены багатыя зборы некаранаваных каралёў беларускіх зямель князёў Радзівілаў. А дзеля гэтага трэба максімальна ўзнавіць ранейшыя інтэр’еры замка.

Але на які час арыентавацца? На перыяды росквіту рэзідэнцыі ў XVII ці XVIII стагоддзях? Тут непазбежна ўзнікнуць вялікія складанасці: тагачасныя апісанні (фатаграфіі яшчэ не было) мелі вельмі прыблізны характар, а маёмасць (мэбля, партрэты) была вывезена або знішчана ў выніку некалькіх войнаў. Таму найбольш рэальнай застаецца арыентацыя на 20–30-я гады мінулага стагоддзя. Тут амаль усе інтэр’еры зафіксаваны на здымках. А сляды адлюстраваных там рэчаў можна знайсці ў архівах.

Найбольш поўна панарама нясвіжскіх інтэр’ераў прадстаўлена на фатаграфіях, змешчаных у чатырох альбомах, якія належаць дачцэ апошняга ардыната Нясвіжа Аляксандра (Абы) Радзівіла Эльжбеце Тамашэўскай. Жыхарка Лондана, яна ў 1994 годзе наведала Мінск і Нясвіж і, дзякуючы старанням камісіі “Вяртанне”, дазволіла перафатаграфіаваць прывезеныя з сабой альбомы (копіі цяпер знаходзяцца ў архіве кінафотафонадакументаў у Дзяржынску).

12 і 26 чэрвеня мінулага года “Голас Радзімы” змясціў ужо тры здымкі нясвіжскіх інтэр’ераў. Сёння прапануем чацвёрты, мабыць, найбольш цікавы для рэстаўратораў. Гэта — “галоўная зала Нясвіжскага замка”.

Яраш МАЛІШЭЎСКІ.

Лёс вернутых у Мінск каштоўнасцей

— Пачатак на 13-й стар. —

Мікалая. Толькі пад нумарам 1153 названа Лізавета Хадкевіч.

Добра было б апублікаваць вопісе поўнасьцю. Гэта мела б вялікае значэнне для далейшай ідэнтыфікацыі твораў мастацтва. Несумненна, што вопісе мае значную каштоўнасць, раскрывае ацалелыя скарбы Беларускага дзяржаўнага музея і дапамагае ўвесці іх у навуковы і грамадскі ўжытак. Музейныя работнікі, мастацтвазнаўцы, этнографы, гісторыкі знойдуць у ім шмат цікавага.

Ужо папярэднія росшукі прынеслі значныя вынікі. Так, удакладня-

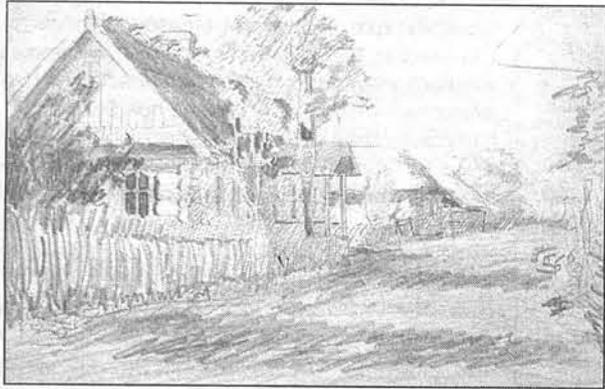
юцца даныя друкаваных музейных каталогаў "Тэмперны жывапіс Беларусі" (Мн., 1986, № 4, 8, 20), "Гістарычны партрэт Вялікага княства Літоўскага XVI-XVIII стагоддзяў" (Мн., 2003, № 10, 11, 18-20, 25-27, 31, 37, 38, 44), "Леў Урбанавіч Дашкевіч" (Мн., 2002, Каля паловы фатаграфій), "Якаў Кругер" (Мн., 2000, № 1, 71-73, 130, 146, 163). У наступных выданнях па гісторыі гэтых выдатных твораў цяпер будзе пазначана, што яны ў 1944 годзе былі вывезены ў Гохштат, а ў 1947 годзе вярнуліся ў Мінск. Удалося і вызначыць паходжанне на гістарычных партрэтах нумароў па вопісе, змешчаных пасля абрэвіятуры ГИМ і інвентарнага нумара. Напрыклад, у каталогу пра партрэт Мікалая Завішы чытаем, што ён паступіў з Музея Вялікай Айчыннай вайны, а ў дужках пазначана "інв. 2802 ГИМ, воп.4305". Менавіта пад № 4305 партрэт запісаны ў вопісе 1948 года.

Самыя каштоўныя экспанаты, нацыянальныя рэліквіі — абразы, старадрукі, партрэты з радзівілаўскай калекцыі, творы вядомых мастакоў — пераважна ўжо ўведзеныя ва ўжытак. Увагу прыцягнулі пазначаныя ў вопісе фотаздымкі "Капыль. Хата бацькі Цішкі Гартнага" (№ 257), "Мінск. Беларуская дзяржаўная бібліятэка. Беларускі аддзел" (№ 59). Апантаная музейшчыца і шчырая працаўніца Надзея Саўчанка ласкава паведаміла, што гэтыя здымкі сёння зберагаюцца ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі. Там жа

захоўваюцца і малюнкi арнамента, выкананыя Нінай Ватацы (№ 2983, 3034). На жаль, ні ў адным мінскім сховішчы пакуль не ўдалося знайсці партрэт Максіма Багдановіча работы Паўла Гуткоўскага (№ 2835). Затое партрэт пісьменніка Пятра Рагачэўскага і партрэт старога работы Рамана Семашкевіча Надзея Саўчанка адшукала ў зборах му-

зея імгненна. Яшчэ больш! Дзякуючы гэтым партрэтам, устаноўлена аўтарства яшчэ 24 малюнкаў Р.Семашкевіча, пазначаных у вопісе 1948 года як ананімныя. Але гэта ўжо асобная гісторыя, толькі заўважым, што дапамагла даваенная інвентар-

ная кніга, дзе аўтар малюнкаў — Раман Семашкевіч. У кнізе зафіксавана таксама, што ў БДМ зберагаліся выкананыя Семашкевічам партрэты бацькі і маці Максіма Гарэцкага. Іх месцазнаходжанне сёння невядомае.

Не знойдзена і работа мастака Мікалая Пашкевіча, які памёр ў маі 2003 года ў ЗША, "У партызанскім штабе" (№ 1307). Затое дзякуючы Надзеі Саўчанка, раскрыўся крыптанім П.М., якім пазначаны шматлікія малюнкi М.Пашкевіча, зробленыя ў час паездак па Беларусі (№ 3062-3077, 3079-3099, 3101, 3121-3167, 3169-3178). Несумненна таксама, што таямнічы мастак М.Пасік (ёсць варыянт і М.Пасек) — гэта той жа Мікола Пашкевіч: мабыць, пры складанні вопісу не здолелі прачытаць аўтограф мастака (№ 3061, 3078, 3100, 3168).

Паўстае законнае пытанне: чаму ўсё гэты скарб доўгі час быў схаваны ў Музеі Вялікай Айчыннай вайны? Чаму не быў адноўлены гістарычны музей? Пакінем роздум над гэтай пасляваеннай сітуацыяй нашым паслядоўнікам, але ўсё ж адзначым, што пастанова № 76 "Аб аднаўленні работы гістарычнага музея БССР" была прынята Саветам Народных Камісараў БССР яшчэ 4 кастрычніка 1943 года, аднак не была выканана. Захавалася шмат дакументаў пра неаднаразовыя спробы аднавіць музей. Ацалела ў полымі вайны самае галоўнае — экспанаты. Не хапала толькі памяшкання і добрай волі.

У 1952 годзе Міністэрства дзяржаўнага контролю БССР правярыла стан ўліку і захоўвання музейных каштоўнасцей у Беларускаму дзяржаўным музеі Вялікай Айчыннай вайны. У акце адзначалася, што "экспанаты, былога гістарычнага музея ў г.Мінску, што паступілі ў музей у снежні 1947 года, захоўваюцца на стэлажах навалом. Усе экспанаты пакрыты пылам" (Ф.690. Воп.9, Спр.732. Арк.7). Гэтыя экспанаты не былі запісаны ў інвентарную кнігу, а галоўны хавальнік фондаў тлумачыла кантралёрам: "3503 экспанаты захоўваюцца ў фондах нашага музея па спецыяльнаму вопісу рээвакуіраваных экспанатаў былога гістарычнага музея і з боку аддзела музеяў няма ўстаноўкі ўносіць іх у інвентарную кнігу музея [...] Не складзены навуковыя пашпарты толькі на экспанаты былога гістарычнага музея ў колькасці 3503 адзінкі і на малавывучаныя ці зусім не вывучаныя экспанаты

былога Беларускага музея ў Вільні. Работа па складанні пашпарту на вышэйназваныя катэгорыі экспанатаў вельмі цяжкая, бо большасць экспанатаў музея невядомая, але гэтую работу трэба ў парадку падрыхтоўкі да адкрыцця будучага гістарычнага музея выканаць (з папярэднім адборам спецыяльнай камісіяй патрэбных прадметаў)" (арк.30-32).

У выніку Камітэт па справах культуры ўстаноў пры Савеце Міністраў БССР 16 верасня 1952 года спецыяльным загадам №133 абавязаў музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны весці збор, улік і захоўванне музейных каштоўнасцей

для стварэння Беларускага дзяржаўнага гістарычнага музея. Тады ж была заведзена асобная інвентарная кніга "Беларускі дзяржаўны гістарычны музей". Экспанаты сталі пазначацца шыфрам ГИМ, графа, дзе ўказвалася, адкуль паступіў экспанат, не запаўнялася, толькі пасля апісання прадмета запісваўся нумар па цытаваным ужо вопісе 1948 года.

Пазней экспанаты з Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны былі перададзены ў створаны ў 1957 годзе Дзяржаўны музей БССР (цяпер Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі), мастацкі і іншыя музеі. Ці ўсё трапіла па адрасу, пакажуць далейшыя супастаўленні.

Віталь СКАЛАБАН,

кандыдат гістарычных навук.

P.S. Калі матэрыял знаходзіўся ўжо ў друку, Надзея Саўчанка паведаміла, што партрэт Максіма Багдановіча, выкананы Паўлам Гуткоўскім у 1923 годзе, зберагаецца ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі.

НА ЗДЫМКАХ І РЭПРАДУКЦЫЯХ: замак у Гохштаце (Баварыя), у які былі вывезены ў 1944 годзе беларускія каштоўнасці; Міхаіл Філіповіч. "Сялянка ў белым адзенні" (1927); Міхаіл Філіповіч. "Дудар" (1928); Мікалай Пашкевіч. "Капліца на каталіцкіх могілках у Глуску" (1927); Раман Семашкевіч. "Вёска" (1927); Павел Гуткоўскі. "Партрэт Максіма Багдановіча" (1923).

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

ПОШУКІ

Ці ёсць у Клімавічах падземная бібліятэка?

У 1964 годзе ў Вільні выйшла кніга выкладчыка Клімавіцкай гімназіі С.Яраслаўцава "Горад Клімавічы Магілёўскай губерні". Аўтар сцвярджаў, што ў 1897 годзе ў час рамонту мясцовай турмы пад падлогай адной з камер ніжняга паверха ўтварыўся абвал. Прысутныя ўбачылі ў глыбіні вялікі пакой, застаўлены дубовымі шафамі з тоўстымі кнігамі. Не ведаючы, што са знаходкай рабіць, клімавіцкі спраўнік нібыта аддаў загад засыпаць правал зямлёй і заліць цэментам.

С.Яраслаўцаву ўдалося атрымаць дазвол ускрыць падземную ў суседняй камеры. Там выявіліся мураваныя скляпенні і атынкаваны калідор. Але ў заліты цэментам таямнічы пакой прабіцца не ўдалося. Аўтар меркаваў, што там знаходзіцца бібліятэка дамініканскага кляштара, заснаванага ў Клімавічах прыкладна ў 1626 годзе (турма знаходзілася ў яго будынку).

Ішоў час. У 1925 годзе газета "Звязда" апублікавала артыкул Максіма Гарэцкага "Падземная бібліятэка". Па яго слядах Інстытут Беларускай культуры правёў пошукавую экспедыцыю на чале з І.Сербавым. Але яна не дала ніякіх вынікаў. Часопіс "Польмя" палічыў усё "навуковай легендай".

У 1958 годзе пошукі прадоўжылі Цэнтральны дзяржаўны архіў Кастрычніцкай рэвалюцыі і сацыялістычнага будаўніцтва і Міністэрства ўнутраных спраў БССР. Аднак ім удалося ўстанавіць

хіба толькі тое, што ў будынку колішняй турмы знаходзіўся райвыканкам (з 1924 года акруговы выканкам). А яго фундаменты (хоць і быў кампрэсар) ніхто разбураць не стаў... Потым пошукі (відаць, без дазволу і тэхнікі) вялі мясцовыя краязнаўцы.

Пра нібыта рэальную, нібыта міфічную падземную бібліятэку ў "Краязнаўчай газеце" падрабязна раскажаў клімавіцкі аўтар Міхась Дуктаў. Па яго словах, "версія існавання" працягвае жыць. Але ён не паставіў ва ўсёй гісторыі вельмі неабходную і лагічную кропку над "і". Пошукі, на наш погляд, трэба пачынаць з устаўлення трох фактаў: дзе знаходзіўся кляштар, калі ён быў закрыты і ці мелася ў ім бібліятэка. Апісанні (інвентары) і чарцяжы кляштара сёння могуць аказацца ў Санкт-Пецярбургу і Маскве, Варшаве і Кракаве, Вільнюсе і Рыме. А без дапамогі нашых сучаснікаў, вучоных іншых краін тут ужо не абысціся.

ЗВАРОТНАЯ СУВЯЗЬ

След шчорсаўскіх збораў

У мінулым нумары нашай газеты быў змешчаны ліст мінскага настаўніка Станіслава Холева "Дар мог паходзіць са шчорсаўскай бібліятэкі". Аўтар згадвае, што яго дзед Іван Мазала ў 60-я гады мінулага стагоддзя перадаў у дар экспедыцыі Гістарычнага музея ў Маскве "некалькі мяхоў кніг" (а магчыма, там былі і рукапісы).

Маскоўскія славісты, атрымаўшы нумар газеты, зацікавіліся весткай і абяцалі дапамагчы ў по-

шуках і вывучэнні перададзенага. Але папрасілі ўказаць больш дакладныя каардынаты. У адказ змяшчаем ксеракопію ліста, атрыманага І.Мазалам, дзе ёсць дакладныя звесткі пра паступленне. У кнігу яно занесена пад нумарам 97470/19-23.

Хутчэй за ўсё, побач з падарункам І.Мазалы ў кнізе названы і іншыя здабыткі Беларускай экспедыцыі музея.

Галіна ВІР.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
БССР,
ГРОДНЕНСКАЯ ОБЛАСТЬ,
НОВОГРУДСКИЙ РАЙОН,
г. Белавічы

№ 461

тов. Мазало Ивану Ильичу!

Глубокоуважаемый тов. Мазало И.И.!

Дирекция Государственного Исторического Музея /Москва/ благодарит Вас за помощь, оказанную Вами в работе Белорусской экспедиции Музея в июне 1961 года и за передачу в дар Музея документов и фотографий.

Ваш дар принят Музеем на вечно хранение и занесен в книгу поступлений за номером 97470/19-23.

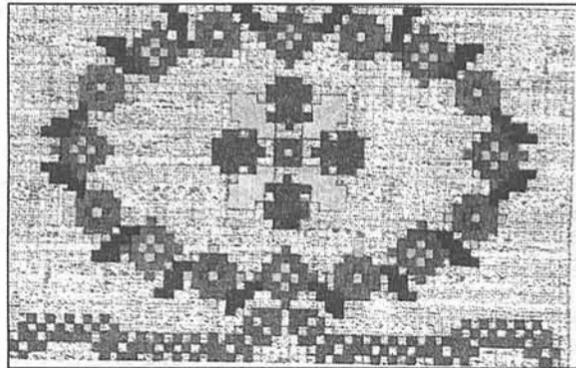
ДИРЕКТОР ГОСУДАРСТВЕННОГО ИСТОРИЧЕСКОГО МУЗЕЯ: /А.С. КАРПОВА/

НАЧАЛЬНИК БЕЛОРУССКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ: /С.Г. ФЕДОРОВА/

“А сёння Купала, заўтра Ян...”

Адным з найбольш яскравых, маляўнічых і паэтычных святаў у Беларусі было Купалле. Яно захавалася і дагэдня да нашых дзён разам з цудоўнымі купальскімі песнямі. Праўда, носьбіты традыцыі сёння ўжо людзі вельмі сталага ўзросту, і ў тых рэгіёнах, дзе работнікі куль-

туры паклапаціліся пра пераемнасць і аднаўленне купальскіх абрадаў у магчыма поўным аб'ёме, свята жыве і развіваецца ў новых сучасных умовах. Само свята як агульнанацыянальнае арганізуецца паўсюдна або спраўляецца аматарамі ў традыцыйных месцах.

Купальскі вянок.

Вядомае і папулярнае некалі ва ўсіх народаў Еўропы Купалле ў Беларусі мае старажытныя рысы. Увогуле ў славян вельмі важнымі былі свята вясенне-летняга цыкла. Купалле падводзіла рысу доўгім дням (сонца паварочвала на лета, а лета — на спякоту) і аб'ядноўвала ў сабе ўсе культуры, абрады і звычкі, якія сустракаліся раней. Яно звязана, як і Каляды, з сонечным календаром (стабільным, у адрозненне ад месяцанага) і культурам Сонца. Гэта час летняга сонцавароту, які ў старажытнасці прыпадаў на 21–23 чэрвеня. Свята па старому стылю спраўлялі ў ноч з 23 на 24 чэрвеня, па новаму спраўляюць з 6 на 7 ліпеня.

Слова “Купала” мае некалькі трактовак. Самая распаўсюджаная ў наш час звязвае яго са старажытнаславянскімі “купа”, “купец”, што значыць “агонь”, “гарэць”. На Палессі і зараз вогнішча, раскладанае на вуліцы, называецца “купала”. Раней паходжанне гэтага слова звязвалі са звычаем купацца на досвітку пасля купальскай ночы або абавязковым зборам усёй вёскі на свята (куп — збор, зборышча людзей).

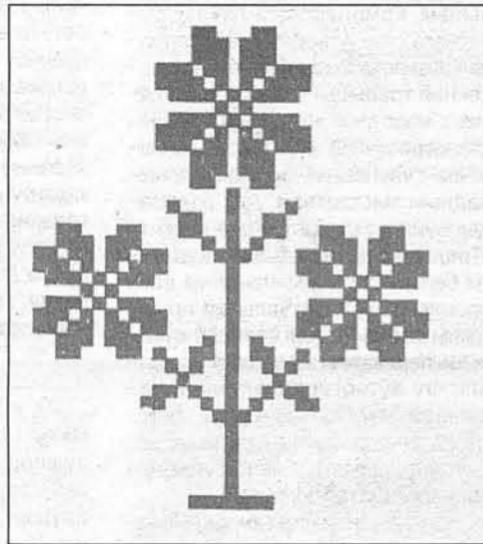
Назва свята мае свае рэгіянальныя варыянты: Купала, Купало, Купал, Купайла, Купалейка, Купалле, Купава, Купалачка, Купальначка, Купалка, Купальнічак, Купаліш. Шэраг даследчыкаў лічыць, што персаніфікаваны вобраз Купалы — гэта старажытнаславянская багіня ўраджаю, якая паўстае ў купальскіх песнях у абліччы дзяўчыны (дачка Купалы) і ў вобразе маці. У некаторых песнях адзначаецца, што ў Купалы тры дачкі. Узніклі гэтыя вобразы ў эпоху матрыярхату. У некаторых песнях мы знаходзім

м у ж ч ы н с к і вобраз — Купал, Купальнічак, Купаліш. Гэта тлумачыцца тым, што язычнікі багі былі двухаблічнымі, двухполымі. Часам купальскае бажство выступае ў вобразе ідала, балвана, які ўвасабляе са-

бой сонца, цяпло, святло, дабро, а бывае, што, наадварот, чорта, д'ябла. У большасці выпадкаў гэтае бажство ўяўляе сабой свясчэнны рытуальны агонь: “На гары Купала гарэла”.

Купалле звязана з культурам сонца, вады, расліннасці, продкаў. Захавалася і перадаюцца з пакалення ў пакаленне купальскія легенды і паданні. Адна з іх звязана з кветкай папараці, якая нібыта расцвітае ў купальскую ноч а 12 гадзіне. Яна мае цудоўную сілу толькі тады, калі чалавек, які знайшоў яе, стане насіць кветку ў надрэзе пад скурай правай далоні. Ад гэтага часу ён будзе бацьчы ўсе клады, схаваныя ў зямлі, разумець мову звяроў, птушак і раслін, будзе шчаслівы сам і зможа прынесці шчасце свайму народу. Другая легенда звязана з Сонцам, якое іграе раніцай на Яна. Нібыта яно едзе ў гэты час да свайго мужа на калясніцы, у

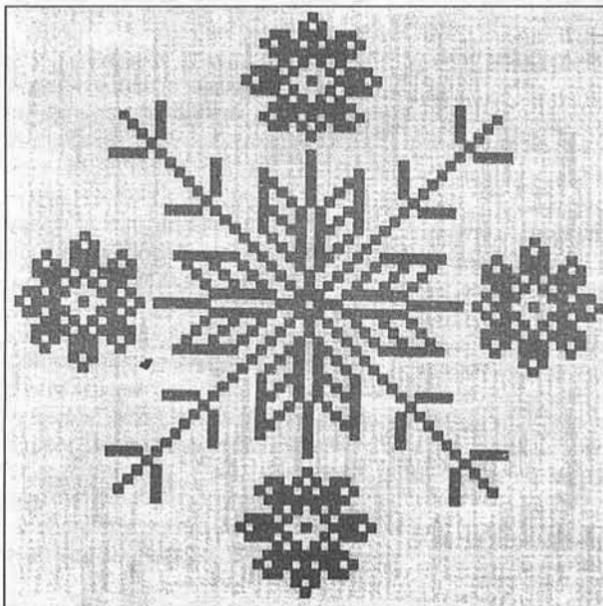
ляюцца элементы карнавалу. На Купалле таксама пераапрацоўваўся ў Дзеда і Бабу, Івана і Мар'ю, Купалінку і Купаліша. Зельніца раздае зёлкі, з дзецьмі і моладзю праводзіць гульні з вянкамі. Ведзьма і нячысцікі з'яўляюцца ля купальскага вогнішча апоўначы. Ды і само свята пачынаецца з абыходу вёскі і запрашэння на Купалле, а побач едзе калымага, якую напаўняюць усякай старызнай, што выносяць з кожнай хаты: стары абутак і адзенне, стары драўляны і лубяны посуд, ёмкасці з саломы, май, што застаўся ад Сёмухі. Пад раніцу моладзь чыніць “бясчынствы”, затыкаючы коміны і прывальваючы тоўстымі калодамі дзверы хат тых людзей, што не прыйшлі на Купалле, перагароджваюць вуліцы вамамі і варотамі, якія гаспадары потым доўга шукаюць. Але “На Купала што зрабілі — тое прапала”, ніхто

Купальская трава.

не сварыцца. Рытуальная разняволенасць і свабода дзеянняў праяўляліся не толькі ў свавольствах моладзі, але і ў эротыцы. Эратычныя абрады — гэта скокі парамі праз вогнішча, уплятанне рытуальных кветак (рута, мята, любісток як прываротнае зельле) у косы з мэтай прываблівання хлопцаў, варажба з вянкамі, супольнае купанне ў аголеным выглядзе.

Асноўныя моманты свята: 1. Абход двароў і запрашэнне на Купалле (моладзь). 2. Збор кветак, лекавых траў і карэнняў, віццё вяноў (дзяўчаты, жанчыны). 3. Падрыхтоўка пляцоўкі да свята і вогнішча на ёй (хлопцы). 4. Гатаванне абрадавых страў. 5. Рытуальнае запальванне вогнішча, песні і карагоды ля яго, якія не сціхаюць да раніцы і перамяжоўваюцца гульнямі, скокамі, гушканнем на арэлях (усе жыхары вёскі). 6. Сумесная вачэра ля вогнішчаў. 7. Пошукі папараць-кветкі (хлопцы), абарона ад нячыстай сілы. Ад яе ў хляве вешалі крапіву і дзядоўнік, клалі грамнічныя свечкі. Неад'емнай часткай такіх святаў, як Каляды, Масленіца, вяселле, з'яў-

Купальскі агонь.

НАРОДНЫ КАЛЕНДАР

“Чэрвень не гуляе, ураджай люляе”

Чэрвень — пачатак лета. Яго назва звязана са з'яўленнем чарвякоў. Агароды ў гэтую пару ўжо засаджаны, асноўны клопат сельніна — нарыхтоўка сена. Кажуць: “Да Пятра высушыш траву і пад кустом”.

З 31 мая па 6 чэрвеня — Граны тыдзень (або Русальны тыдзень, Русальніца і іншыя рэгіянальныя назвы). У гэтыя дні яшчэ праводзяць вясну, ушаноўваюць расліны і продкаў. Лічыцца, што ўвесь тыдзень русалкі па жыце бегаюць, а як стрэнуць чалавека, то могуць закачытаць. Панядзелак Русальнага тыдня ў Рэчыцкім раёне называюць Іван-ды-Мар'я. Прыкмячалі: калі ў першы і другі дзень месяца ідзе дождж, то ўвесь месяц будзе сухі. 2-га чэрвеня — Градабой (Градавая серада, Серада Русаль): засцерагаліся граду, у полі не працавалі. У Пінскім раёне палешукі грамадой выходзілі за сяло і са спевамі здабывалі свясчэнны агонь з ясеня (жывы агонь). 3-га чэрвеня — Алёна (Улліяна), дзень ільну. Лічылі, што калі пасеяць лён у гэты дзень, то ён удасца добры. Палешукі спраўляюць Наўскі чацвер. Памінаючы продкаў на могільках, яны нясуць на могількі аер і ліпу, затыкаюць на крыжы. У Добрушскім раёне (паўднёвы ўсход Беларусі) абліваліся вадой, каб ішоў дождж. 4-га — Васіліска, ад якога, Кажуць, салавей блізка. 5-га — дзень памяці Ефрасінні Полацкай. 6-га Розыгры (Русальчыны розыгры) — апошні дзень русальнага тыдня. У гэты дзень палолі лён, бо ён свячоны, у яго русалка не ўлезе. Ва ўсходнім Палессі выконваліся абрады праводзін русалкі ў жыта. Найбольш вядомы гэты абрад з песнямі ў Чацёрскім і Веткаўскім раёнах. 7-га — Ян, пра яго Кажуць: “Калі выйдзе рой перад Янам, будзе пчаляр панам”. 10-га Дзевятнік — засцерагаліся грому, не працавалі ў полі. З ім звязвалі красаванне жыта, як і Дзевятіху 11-га чэрвеня. Дзевятнік 17-га чэрвеня — дзень вывазу гною ў поле. 20–21-га — Дзень астранамічнага сонцастання. 23-га — Купала ў католікаў. Збіраюць лекавыя кветкі, якія асвятляюць у касцёле 24-га на Яна Купальнага. 26-га — Акуліна Грачышніца, у некаторых раёнах сеялі грэчку. Пра Ціхана (29-га чэрвеня) Кажуць, што “на святага Ціхана сонца ледзьве дыхае” або “На Ціхана і пеўчыя птушкі заціхаюць”.

Купальскія кветкі

Перад Купаллем жанчыны і дзяўчаты адпраўляюцца на луг па лекавыя травы, кветкі і карэнні. Гэтымі зёлкамі яны будуць лячыць сваіх сямейнікаў і свойскую жывёлу на працягу ўсяго года, выкарыстоўваюць для абкурвання ад спуду і сурокаў. Лічыцца, што, сабраныя ў гэты час, яны валодаюць незвычайнай гаючай сілай. Шэраг раслін носіць назву “купалка”. Адна з іх называецца яшчэ браткі, багаткі, або фіялка трохколера, — яна выкарыстоўваецца на Віцебшчыне для варажбы на здароўе кожнага з блізкіх людзей. Збіраючы, стараюцца зрываць нераспушаныя кветкі (яны падобныя на коцікі вярбы), прыносяць іх дахаты і на кожнага члена сям'і выбіраюць па кветцы, затым торкаюць іх у бэлькі, а раніцай глядзяць: каторая не распушылася, то той, каму яна прызначана, хутка можа памерці.

Варажылі таксама з трыпутнікам, які расце на ростанях. Зрываючы яго зубамі, дзяўчына пад раніцу на Івана Купальнага, ні з кім не гаворачы, несла яго ў зубах дадому і клала пад падушку. Хто прысніцца — за таго замуж пойдзе.

Руту, мяту, палын дзяўчаты заторквалі ў адзежу, упляталі ў вянок, каб прываражыць жаніха. А ўвогуле купальскія, або святаянскія зёлкі, з якіх плялі вянкi і рабілі букеты, якімі ўпрыгожвалі кола, барану, — гэта ўсе расліны пад рэгіянальнымі назвамі “купалка”, валошка, рамонак, ружа, канюшына, палын, рута, папараць, салодка, ліпнік. Старыя бабулькі пераступалі праз букеты кветак ля купальскага вогнішча — дзеля здароўя, ачышчэння і абароны ад нячыстай сілы.

Ларыса КАСЦЮКАВЕЦ

Збіральніца і ахоўніца беларускага фальклору

Тамара Варфаламеева ўваходзіць у лік самых вядомых і аўтарытэтных этнамузыкалагаў, творчасць і грамадская дзейнасць якіх у многім вызначае сучасны стан музычнай фалькларыстыкі. Арганічнае спалучэнне ў адной асобе буйнога палявога даследчыка, публіцыста і тэарэтыка, які валодае магутным інтэлектам, шырокімі ведамі і тонкай навуковай інтуіцыяй, вызначыла ў яе творчасці фундаментальную распрацоўку праблем сучаснай этнамузыкалогіі. Уважнюю са сфер і накірункаў свай

разнастайнай дзейнасці яна ўнесла значны ўклад.

У сучаснай беларускай этнамузыкалогіі досыць выразна вызначаюцца некалькі навуковых школ. Адна з іх, якая бярэ свой пачатак у 30–40-я гады, звязана з дзейнасцю Я.Гіпіуса і З.Эвальд. Яна аддае перавагу тыпалагічным даследаванням. Традыцыі гэтай школы найбольш паслядоўна і плённа развіваюцца З.Мажэйка і Т. Варфаламеевай, фундаментальныя працы якіх садзейнічалі вылучэнню беларускай этнамузыкалогіі на перадавыя пазіцыі сучаснага этнамузыказнаўства. Гэта тая навуковая школа, якая ў многім вызначае найбольш высокія дасягненні ў сферы тыпалагічных даследаванняў; яе метадалагічныя прынцыпы і падыходы могуць быць паспяхова прыменены пры вывучэнні іншых, у тым ліку і неславянскіх культур.

Т.Варфаламеева — аўтар вялікай колькасці навуковых работ. Ёй належаць фундаментальныя даследаванні па вясельнаму і пахавальнаму меласу, вучэбна-метадычныя дапаможнікі, артыкулы ў на-

вуковых зборніках і энцыклапедыях; яна — адна з аўтараў капітальнай работы "Беларуская этнамузыкалогія" (Мн., 1997).

У апошнія гады рэгіянальная праблематыка даследаванняў Т.Варфаламеевай набыла і новыя аспекты, якія датычаць, галоўным чынам, комплекснага паказу сучаснага стану твораў усёй жанравай разнастайнасці беларускай песеннай традыцыі ў яе ўзаемасувязях з народнай інструментальнай і харэаграфічнай культурай, відовішчна-гульнявымі формамі і прыкладным мастацтвам. Для рэалізацыі буйнога шасцітомнага праекта "Традыцыйная мастацкая культура беларусаў" Варфаламеева распрацавала канцэптуальныя прынцыпы выдання, ёй удалося стварыць пераважна з маладых спецыялістаў аўтарскі калектыў аднадумцаў (мастацтвазнаўцаў, філолагаў, этнографістаў і г.д.), у чым, безумоўна, праявіўся яе несумненна яркі арганізатарскі талент.

Чалавечыя якасці Тамары Барысаўны найбольш поўна раскрыва-

юцца ў палявой экспедыцыйнай рабоце. Яна паважліва адносіцца да выканаўцаў, здольная пранікнуцца іх думкамі і клопатамі. Яна імкнецца не толькі выявіць і запісаць творы народнай музыкі, але і зразумець, адчуць "знутры" тую духоўную сілу, што падштурхоўвае чалавека да творчасці, неабходнасці захоўваць і развіваць мастацкі вопыт продкаў.

Т.Варфаламеева глыбока ўсведамляе сацыяльную і мастацкую значнасць традыцыйнай культуры для сучаснага грамадства, смела гаворыць пра недахопы ў правядзенні фальклорных фестываляў, пра іх нярэдка адваротны эффект, не спрабуе затушаваць праблемы, якія наспелі ў сферы аховы і захавання аўтэнтычных форм народнай культуры. Яе ацэнкі рэчаіснасці праўдзівыя і бескампрамісныя.

Разнастайная навуковая, публіцыстычная, арганізатарская работа па лініі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Беларускага рэспубліканскага фонду фундаментальных даследаванняў, Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры, Беларускага саюза кампазітараў, а таксама міжнародных навуковых арганізацый вылучылі Т.Варфаламееву ў лік найбольш вядомых і аўтарытэтных дзеячаў не толькі Беларусі, але і далёка за яе межамі. Несумненна якасць работ вучонага ў тым, што яны накіраваны ў будучыню, на захаванне і памнажэнне духоўных каштоўнасцей, на далейшае асэнсаванне праблем этнамузыкалогіі, шляхоў яе развіцця, месца, займаемага ёю ў сістэме гуманітарных навук, значэння ў спасціжэнні ёю чалавека як аб'екта культуры.

Мікалай БАЯРКІН,

загадчык кафедры народнай музыкі Мардоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М.П.Агарова, доктар мастацтвазнаўства, прафесар, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў, заслужаны дзеяч мастацтваў РМ.

захавай традыцыю

"Берагіня-2004"

Ураіцэнтры Акцябрскі Гомельскай вобласці з 4 па 6 чэрвеня праходзіў Трэці рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва "Берагіня". Гэта адно з мерапрыемстваў Другога ўсебеларускага фестывалю народнага мастацтва "Беларусь — мая песня", прысвечанага 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

"Берагіня" — фестываль, які традыцыйна ладзіцца з удзелам не толькі спевакоў, танцораў і музыкантаў, майстроў рамёстваў старэйшага пакалення, але і школьнікаў, якія пераймаюць ад іх сваю рэгіянальную спадчыну.

Ініцыятар фестывалю, яго мастацкі кіраўнік і рэжысёр — этнахрэаграф Мікола Козенка.

На працягу ўсіх дзён фестывалю экспертны савет, у які ўваходзілі знакамтыя вучоныя і дзеячы культуры, ацэньвалі конкурсы і выставы, вызначалі лепшыя работы і выканаўцаў, прысуджалі ўзнагароды. Фестываль уключаў Першы рэспубліканскі турнір дзіцячых фальклорных калектываў, на якім кожная вобласць Беларусі прадстаўляла два свае калектывы, конкурс дзіцячых работ дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва (вышыўка, саломалляценне, выраб паясоў і выцінанак), конкурс танцавальных пар, што выконваюць народныя побытавыя танцы. Асабліваць фестывалю ў тым, што сюды прыехалі майстры —

вясковыя носыбіты традыцыйнай культуры, бабулі і дзядулі, якія навучаюць не толькі сваіх унукаў, але і іх таварышаў па школе. Яны падзяліліся вопытам навучання ў форме творчай лабараторыі. Усе ўдзельнікі падчас фестывалю выступілі з канцэртамі ў суседніх Глускім, Любанскім і Светлагорскім раёнах.

З кожным годам кола пераемнікаў народнай спадчыны шырыцца, што вельмі радуе бабуль і дзядуль Акцябрскага раёна, якія першымі пачалі навучаць дзяцей і моладзь у школах, у сваіх вёсках таму мастацтву, што перадавалася з пакалення ў пакаленне. А работнікі культуры і адукацыі гэтага раёна працуюць не толькі дзеля таго, каб у іх раёне праводзіўся традыцыйны фестываль, на які з'язджалася б шмат гасцей, яны разумеюць: трэба развіваць у дзяцей любоў да роднай зямлі і свайго народа перш за ўсё праз павагу да сваіх родных, аднавяскоўцаў, да ба-

гатай народнай культуры, якую яны захоўваюць. Гэта ж нашы карані, на гэтай глебе гадуецца патрыяты. У час Вялікай Айчыннай вайны Рудабельская рэспубліка была астраўкомвольнай і незалежнай ад акупантаў беларускай зямлі, якую гераічна адстойвалі мясцовыя партызаны. Фестываль "Берагіня" заклікае памятаць пра гэта. Гучаць над рудабельскай зямлёй песні і музыка, звонкія дзіцячыя галасы пераклікаюцца са спевамі бабуль, а на гармоніках іграюць дзядулі побач з унукамі. Спадзяюся, што над імі заўсёды будзе мірнае неба.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: удзельніца фестывалю, салістка калектыву "Нежачкі" Жанна БУРНАСЕНКА з Расонаў.

Купальскія скарбы

Напэўна, у кожнага народа ёсць паданні пра схаваныя каштоўнасці, якія людзі ўпарта імкнуцца адшукаць, а часам і знаходзяць. Беларусы — не выключэнне. У нашым фальклоры існуе вялікае мноства самых разнастайных казак, легенд і паданняў, звязаных са скарбамі, а ў міфалогіі — цэлы шэраг істот, жывёл, раслін, якія дапамагаюць ці перашкаджаюць здабываць скарбы. Чым жа тэма скарбаў прываблівала беларусаў?

Вядома, што адной з 5 асноўных функцый грошай з'яўляецца стварэнне скарбаў — грашовых запасаў, якія часова не ўдзельнічаюць у абарачэнні. Скарбы — грашовая сума ў выглядзе манет, выключаная з абарачэння і захаваная ў тайніку. На тэрыторыі Беларусі знойдзена больш за 1 100 скарбаў. У мінулым такі спосаб зберажэння каштоўнасцей быў звычайным.

Беларускі народ бачыў у скарбе нешта адухоўленае. Скарбы, па павер'ях, жывуць сваім асобным жыццём, з праявамі якога можа сутыкнуцца любы чалавек. Яны падзяляюцца на закліятыя і не закліятыя. Не закліятым скарбам можа пакарыцца кожны, хто знойдзе яго. Выканаць умовы, агавораныя тым чалавекам, які закліяў скарб, вельмі цяжка. Каб авалодаць ім, трэба быць кемлівым і хітрым. Фальклор ведае шмат сродкаў пошуку закліятых скарбаў і іх здабычы.

Сярод раслін, якія дапамагаюць адшукаць скарбы, найбольш вядомая — трава папараці (або пералёт-трава, святло-трава, жар-трава, агонь-трава), якая цвіце, паводле народных павер'яў, у купальскую ноч, ноч летняга сонцастаяння. Цвіце яна нібыта адно імгненне, а кветкі гараць, быццам агонь. Кветка папараці (кветка шчасця) — валадар над усімі скарбамі. Адшукаць яе і завалодаць ёю вельмі складана. Яна не даецца ў рукі, падманвае, знікае, яе ахоўвае вялікая колькасць розных нячысцікаў, якія паляваюць шукальнікаў. Калі чалавек знайшоў кветку, то, каб захаваць яе, ён не павінен баяцца і азірацца, пакуль не выйдзе з лесу. І яшчэ: шукаючы кветку, трэба быць голым, інакш яна не дасца ў рукі.

Існуе шмат паданняў пра тое, як папараць-кветка выпадкова трапіла ў лапаць чалавеку, ён пачынаў разумець мову звяроў і птушак, бачыць, дзе схаваныя скарбы. Не разумеючы, з-за чаго гэта адбылося, ён здымаў свае лапці, мяняў іх на боты, якія прапаноўваў нячысцік у чалавечым абліччы, і губляў свой дар.

Казалі, што напярэдадні дня Івана Купалы кветку папараці зрывае для сваёй жонкі ў падарунак чорт, пакідаючы на гэтым месцы знак сваёй рукі — сіні агеньчык, які не гасне ў гэтую ноч. Агеньчык і ёсць верная прыкмета скарбу, закапаная нячысцікам ва ўзнагароду зямлі за кветку.

Сярод іншых траў, якія дапамагаюць у здабычы скарбаў, — плакун-трава, якая здабываецца на святанні. Яна прымушае нячысцікаў плакаць, і ў гэты момант можна забраць закліяты скарб, які яны сцерагуць. Калі прывязаць плакун-траву да нямога пеўня, ён абавязкова запяе на месцы, дзе схаваны скарб.

Разрыў-трава (прыгун-трава, скакун-трава) здольная ўзломваць замкі і запоры, адмыкаць скарбы. Шукаць яе трэба на месцы, дзе з каня, які пасецца, спадаюць жалезныя пугі або пры касьбе ламаецца каса.

Чартапалох, спарыш, таемнік, галінка арэшніка, якая зацвіла ў купальскую ноч, таксама маюць такія якасці.

Каб знайсці скарб, беларусы звярталіся ў замках да добрых,

праведных сіл, якія маглі дапамагчы справіцца з нячысцікамі. Напрыклад: "Дай, Божа, мне вартаўнікоў злых ад скарбаў адагнаць, золата з зямлі на добрыя справы ўзяць". Акрамя нячысцікаў, зачарвальнікамі і вартаўнікамі скарбаў з'яўляюцца духі прыроды: Палявік сцеража скарбы, схаваныя ў полі, Лесавік — у лесе, Пушчавік — у пушчах, Вадзянік — у вадаёмах, Балотнік і Багнік, Аржавеннік — у балотных мясцінах, сядзібныя нячысцікі (Дмавікі, Гуменнікі, Ёўнікі, Пуннікі, Хлеўнікі) — у межах людскай сядзібы. Аднак усё яны толькі на службе ў Кладнікаў, якім належаць скарбы. Апрача Кладнікаў і сярэбраных світкі і лапці або боты, шапкі ў іх з літога золата, паясы — залатыя пугі, жывуць сярод незлічонага багацця, а ад худзін ледзь перастаюць ногі. Галодныя, яны злуецца на ўсіх, загубілі шмат людзей, якія самі ідуць да іх, каб разбагацець, і праз сваю сквапнасць гінуць. Скарбы Кладнікаў звычайна працягваюць, бо здабытыя крадзжам або разбоям. Знайшоўшы, людзі прагульваюць іх або гінуць самі. Закапаны скарб Кладнік нясе ў глыбіню зямлі, каб яго больш ніхто не знайшоў. І толькі ў пэўны час ён падымае скарбы для праветвання і прасушвання. Купальская ноч — менавіта той час, калі можна здабыць іх.

Авалодаць скарбам чалавеку дапамагаюць Дзедка, Бялун, Купальскі дзядок, Змяны цар. Дзедка — стары жабрак з вогненна-чырвонымі вачыма і такой жа бародою. Ён наводзіць на сустрэчнага бедняка глыбокі сон і пакідае побач з ім грошы. Часам галава Дзедкі, здалёк падобная на агеньчык, з'яўляецца на месцы, дзе закапаны скарб. Да статкова кінуць на яе шапку ці свой уласны вола, каб скарб выйшаў паверхню. Бялун — смаркаты сівы дзед, які жыве ля дарогі. Заўважыўшы падарожнага, ён просіць уцерці яму нос. Калі той зробіць гэта, Бялун насыпле золата са сваёй торбы. Часам Бялун дапамагае жнеям. Купальскі дзядок адзіны без перашкод збірае купальскія кветкі. Ён ходзіць з кошыкам і напэўна яго кветкамі, таму кошык гарыць, як жар. Ён добры. Калі разаслаць перад ім белы абрус, то кіне на яго адну кветку. Тады трэба хутчэй схпіць яе і, разрэзаўшы далонь правай рукі, пакласці пад скуру: адтуль нячысцік не дастане. Змяны цар — галоўны над усімі змяямі, на Узвіжанне ён вядзе ўсіх змяяў у вырай, на галаве ў яго карона з маленкіх залатых рожак. Трэба разаслаць перад ім абрус з хлебам-соллю і пакланіцца да зямлі, тады ён скіне адзін ражок са сваёй кароны. Гэты ражок дае магчымасць угадаць чужыя думкі і адшукаць скарбы. Змей і Хут — яшчэ два персанажы беларускай міфалогіі, якія здабываюць і прыносяць скарбы свайму гаспадару, пра што існуюць шматлікія казкі і паданні.

Тэма скарбаў адрозніваецца надзвычайным багаццем і разнастайнасцю сюжэтаў і вобразаў, з'яўляецца адной з найбольш цікавых і захопляючых у фальклору беларусаў.

Паўліна БОГДАН.

Піва Абрадавыя стравы і напоі

Гэта абрадавыя напоі, які гатавалі з жыта (ячменю) і хмелю. Фальклорная семантыка піва звязваецца з каханнем і са стыхій агню. Працэс прыгатавання быў абумоўлены шэрагам правілаў у залежнасці ад рытуалу, да якога яго варылі. А варыла ўся вёска, уся сям'я, часам існавала дыферэнцыяцыя па полаўзроставай прыкмеце. Напрыклад, на Пакроў піва варылі толькі дзяўчаты, а ў Духаў дзень — замужнія жанчыны. Часам маглі гэта рабіць толькі спецыяльна выбраныя старыя. Месца прыгатавання піва таксама мела сакральны характар — каля царквы, на гары, на ўскрайку вёскі, на берэзе ракі. У час варкі спявалі рытуальныя песні.

Вялікую ролю піва адыгрывала ў вясельнай, пахавальнай і памінальнай абраднасці. У вясельным абрадзе яго пачыналі варыць у хаце маладой у дзень рукабіцця. Варылі піва пры пераходзе ў новую хату, пры вяртанні салдата са службы, на хрэсьбіны, на памінкі, Дзяды, а таксама на святы, якія былі ўстаноўлены з прычыны збаўлення ад эпідэміі, голаду, неўраджаю, пажару, у гонар асвячэння храма і інш. У Літве і Заходняй Беларусі ўвосень пасля збору ўраджаю рабілі ахвярнае паліванне зямлі. Півам тушылі пажары, што ўзніклі ад удару маланкі.

Людміла ДУЧЫЦ, гісторык.

ВАЛЕРЭЯ МАЙСТРОЎ

Карункі "Лазінкі"

Пры Горацкім раённым гісторыка-этнаграфічным музеі працуе аматарскае аб'яднанне "Лазінка".

Майстры імкнуцца адродзіць адно са старажытных рамёстваў ўраю — лозапляценне. Кіруе "Лазінкай" Тамара Багдановіч. Аб'яднанню прысвоена званне народнага.

НА ЗДЫМКУ: члены аб'яднання "Лазінка" са сваімі вырабамі (злева направа) Іна Цыцкоўская, Вольга Рэмеэ і кіраўнік Тамара Багдановіч.

СМАЧНА ЕСЦІ!

Купальскае меню беларусаў

АБРАДАВЫЯ СТРАВЫ ВЫКОНВАЮЦЬ ЗНАКАВУЮ ФУНКЦЫЮ І СУПРАВАДЖАЮЦЬ МАГІЧНЫЯ ДЗЕЯННІ ПАДЧАС ТРАДЫЦЫЙНЫХ АБРАДАЎ

БЛІНЫ — печыва, якое звязваецца з ідэяй ахвяравання продкам. У яго круглай форме даследчыкі бачаць увасабленне сонца і яго гадавога круга, а спажыванне ў дні сонцавароту — як далучэнне да яго жыватворнай моцы.

КАРЖЫ з мёдам (праснакі) — даўняе мучное прэснае печыва. Таксама звязана з культурам продкаў. Звычайна гатуюць з жытняй мукі (жыта сімвалізуе жыццё). Цеста крута замешваюць на вадзе або сыроватцы, дадаючы соль і соду. Пякуць на чэрані або на патэльні тоўстым блінам. Гатовыя каржы змазваюць мёдам.

КУЛАГА — кісла-салодкая мучная каша. Даўняе страва, якую варылі з жытняй або грэцкай мукі, з іх сумесі або з жытняга саладу. Муку спачатку трэба развесці летняй вадой, размяшаць, заліць варам і падварыць, затым паставіць у цёплае месца або пераліць у хлебную дзежку, каб укісла. Часам кулагу запарвалі і квасілі, а потым варылі. Нічым не запраўлялі, елі з хлемам, бульбай. Страва вядомая па ўсёй Беларусі за выключ-

эннем яе заходніх частак. На ўсходнім Палессі кулагу варылі з жытняй і грэцкай, часам ячнай мукі, на Мсціслаўшчыне — з аўсянай мукі.

КВАС ПА-МЯДОЦКУ — рэцэпт запісаў этнаграф Мікола Козенка ад Галіны Палонік і Галіны Каптур, жыхарак вёскі Старая Мётча Барысаўскага раёна Мінскай вобласці.

Прарасціць ячмень, падсмажыць, зварыць неачышчаную бульбу і патаўчы. Змяшаць усё разам і развесці вадой, дадаўшы цукар і дрожджы. Як перабродзіць — працадзіць і захоўваць на холадзе.

На Купалле пілі піва (жанчыны) і ў старажытныя часы — пітны мёд, слабаалкагольны салодкі напоі (прызначаўся хлопцам і дзяўчатам, бо салодкая гарэлка — вясельнае абрадавае пітво), гарэлку (мужчыны). Пра Беларусь і Літву ў XVIII стагоддзі пісалі, што там "мяды і піва вараць найлепшыя ў свеце". Пітвом, характэрным толькі для беларусаў і літоўцаў, з'яўляўся крупнік.

КРУПНІК варылі з гарэлкай або спірту, дадаючы мёд, перац, ка-

рыцу, гваздзіку, шафран (ён надае жоўты колер), мускатны арэх і іншыя прыправы. Рэцэпт такі: шклянка мёду, крыху больш за шклянку вады, паўлітра спірту, чвэрць мускатнага арэха, трохі ваніліну, 3 грамы цынамону, пару гваздзік, трохі лімоннай альбо апельсінавай скуркі. Загатаваць вадку з мёдам, усыпаць туды ператоўчаныя прыправы і пакіпаціць некалькі хвілін. Зняць з агню і пакінуць на паўгадзіны, каб асела муць, потым зліць з асадку, працадзіць і яшчэ раз закіпаціць. Пасля адразу пераліць у падагрэты збанок з накрыўкай, дадаць спірт і хуценька перамяшаць. Падаваць вельмі гарачым у кілішках або кубачках. Напой вядомы на Гродзеншчыне і Магілёўшчыне.

Калі купальская ноч выдасца халодная, гэты напоі дапаможа сагрэцца.

ВЕРАШЧАКА — насмажыць скварак, дадаць халоднага вару і зліць усё ў чыгунок, падкалаціць мукой з сырым яйкам, паставіць на агонь, каб закіпела. Мачаць мучныя бліны.

Галіна Жаркоўская 1931 года

нараджэння з вёскі Жэжліна Лепельскага раёна Віцебскай вобласці.

РЫБА — звязана са стыхіяй вады. Яе апладняльная стыхія робіць вадку і рыбу адным з найскравых выразнікаў мужчынскага пачатку. Вось словы адной з купальскіх песень: "Дзе, Купала, начавала? — Начавала у Івана. — Што, Купала, вячэрала? — Вячэрала галушачкі. Вячэрала галушачкі, легла спаць у падушачкі. Вячэрала рыбку з перцам, легла спаць са шчырым сэрцам". Верагодна, на Купалле варылі рыбную юшку.

ЦЫБУЛЯ І ЧАСНОК выконваюць у народным побыце ролю абярэга ад ведзьмаў і сурокаў, таму ўваходзяць у купальскае меню.

ЯЕЧНЯ — забяспечвала дзета-роднасць.

БЕЛЫ СЫР — адзін з сакралізаваных прадуктаў харчавання. У беларускім фальклоры белы сыр звязваецца з нараджэннем дзіцяці, асабліва сына. Асацыіруецца з плоднасцю, маладым мужчынам. Прыгатаванне апісана ў № 6-7 нашай газеты.

Тут раскажуць, як апрааналіся нашы бабулі... Музею старажытнабеларускай культуры — 25 гадоў

У гэтым годзе Музей старажытнабеларускай культуры (які існуе пры Адзеле старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі — у далейшым будзем называць яго ІМЭФ) адзначае сваё 25-годдзе.

У маі прайшло ўрачыстае пасяджэнне ў інстытуце, прысвечанае юбілею, прэзентацыя альбома "Музей старажытнабеларускай культуры", які выпусціла ў свет выдавецтва "Беларусь", а таксама адбылася міжнародная навуковая канферэнцыя "Аспекты супольнай гісторыі і культуры народаў былой Рэчы Паспалітай".

Удзельнікі святкавання прайшлі па залах музея з яго ўнікальнымі калекцыямі старажытнага мастацтва, этнаграфічнай (у якой асабліва багаты збор беларускіх народных строяў і тэкстылю), археалагічнай. Канферэнцыю арганізаваў яго былы супрацоўнік Аляксей Хадыка (зараз рэдак-

тар часопіса "Спадчына") сумесна з Музеям старажытнабеларускай культуры, Нацыянальным музеем гісторыі і культуры Беларусі і Польскім інстытутам у Мінску. Знаёмства з унікальнай выставай новых здабыткаў традыцыйнага тэкстылю і народных строяў паказала, што музей — не проста сховішча, гэта навуковая лабораторыя, дзе адбываюцца збор, вывучэнне і прапаганда беларускай традыцыйнай культуры, супрацоўніцтва з іншымі ўстановамі, кансультаванне зацікаўленых асоб. На выставе былі прадстаўлены народныя строі з розных рэгіёнаў Беларусі, а таксама з Браншчыны і Смаленшчыны.

Яе аўтар Марыя Віннікава расказала пра гісторыю строяў — хто зрабіў, у які час, хто перадаў у музей, у якіх з іх спатрэбілася частковая рэканструкцыя і як яна выконвалася на падставе вывучэння асаблівасцей тканіны і спосабаў ткацтва; яна прадставіла сярэві музей, з дапамогай якіх збіралася апошняя гады гэта калекцыя, расказала пра тых, хто пастаянна атрымлівае ў музеі кансультацыі і дапамогу. Сярод іх — выкладчыца Мінскага прафесійна-тэхнічнага каледжа швейнай вытворчасці Ларыса Мятлеўская. Разам са сваімі навучэнцамі яна зрабіла рэканструкцыі рэгіянальных строяў, а іх дэманстрацыю суправаджалі народныя песні ў выкананні Наталлі Матыліцкай. Гэта былі песні з тых мясцін, адкуль узяты ўзоры касцюмаў, тых абрадаў, для якіх

гэтыя касцюмы былі прызначаны. Многія еўрапейскія музеі прадстаўляюць свае калекцыі ў музычным суправаджэнні. У гэтым музеі можна было пачуць жывы гук і ўбачыць маладых людзей, якія майструюць для сябе даволі дакладныя копіі музейных народных строяў, самі ездзяць у экспедыцыі і сустракаюцца з майстрамі рамёстваў. І многія майстры ў падарунак музею перасылаюць свае творы.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ.

(Працяг у наступным нумары).

НА ЗДЫМКАХ: першая злева — спявачка Наталля МАТЫЛІЦКАЯ; Ларыса МЯТЛЕЎСКАЯ (злева) у касцюме сваіх, побач з ёю — дзяўчына ў касцюме маладой. Строі выкананы навучэнцамі па ўзору музейных з Кобрынскага раёна Брэсцкай вобласці.

Фота Ірыны КЛІМКОВІЧ.

Урокі дзеда Усёведа

Добры дзень, мае дарагія хлопчыкі і дзяўчынкі, мамы і таты, бабулі і дзядулі, настаўнікі і настаўніцы! Я зноў з вамі. Сёння прапаную урок:

Гандаль

Запомніце словы, з якімі вы сустранецца ў першыню, складзіце з імі сказы.

- Гандаль — торгавля.
- Крама, магазін — магазін.
- Прамтаварны магазін — прамтаварны магазін.
- Кнігарня — кніжны магазін.
- Продаж — продажа.
- Аптовы продаж — оптова продаж.
- Продаж у розніцу — продажа в розніцу.
- Продаж з таргоў — продажа с таргов.
- Ёсць у продажы — існуюць в продажы.
- Паступіла ў продаж, прадаецца — поступила в продажу.
- Прададзены — проданный.
- Прадавец — продавец.
- Грошы — деньги.
- Наяўныя грошы — наличные деньги.
- Мець грошы — быть при деньгах.
- Рубель — рубль.
- Аплата — оплата.
- Аплаціць — оплатить.
- Рэшта — сдача.
- Даць рэшту — дать сдачи.
- Памыліцца — ошибиться.
- Памылкова — ошибочно.
- Пакупнік — покупатель.
- Пакупніца — покупательница.
- Пералічыць грошы — пересчитать деньги.
- Мець рацыю — быть правым.
- Ты маеш рацыю — ты прав.
- Касір, касірка — кассир.
- Купіць — купить.
- Купляць — покупать.
- Куплены — купленный.

Паспрабуйце пабудаваць дыялог паводле размовы:

- а) з прадаўцом (вам трэба прымераць касцюм);

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ

Птушыная мова

У песнях многіх птушак чуюцца чалавечыя словы. Вялікая сініца свішча: "Двойчы два, двойчы два, двойчы два!" А другая ёй адказвае: "Чатыры, чатыры, чатыры!" Дроздападобная чарацянка трашчыць у чароце: "Карась, карась, карась, лін, лін, лін!" Перапёлка ў полі вечарамі напамінае: "Спаць пара". "Чыж-ж, чыж-ж!" — знаёміцца чыж. А кнігаўка, носячыся над лугам, выкрыкае: "Кні-гі". "З-р-р-р-р! З-р-р-р-р!" — рэзкая трэль з двух літар "з" і "р". Гэта песня кажана.

Драча чуў кожны: скрыпіць на сырых сенажацях: "Скрып, скрып". Усе чулі, але мала хто бачыў. Здаецца, палізу скрыпіць. Ты за ім, а ён — ад цябе. І хаця б травінка хіснулася! Увесь вечар можна па сенажаці за ім хадзіць, але не ўбачыць. Невідзімка і ўсё!

Вясной у дзятла шмат клопатаў: і дупло для гнязда зрабіць, і шышкі разбіваць. Напрацуецца — піць захочацца, але ляціць не да ручайка ці лужыны, як робяць іншыя птушкі, а на... маладую бярозку, у якой кара танчайшая. Праб'е ў кары адтуліну,

б) з касіркай (у яе няма рэшту).

ЗАГАДКІ

Іх ніколі не бывае многа.
(іагод)

Прыехаў з-за мора, прывёз тавару многа (раней).
(паўгі)

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ

З даўніх часоў вядомая такая грашовая адзінка, як манета. Само слова звязана з імем рымскай багіні Юноны — Манета. Пры яе храме на Капітоліі знаходзіўся манетны двор. Новыя даследаванні гавораць, што першая чаканка манет адзначана ў Лідзіі (VI стагоддзе да н.э.).

У Старажытнай Русі вартасць рэчаў ацэньвалася ў грыўнях. Грыўня ўяўляла сабой часцей за ўсё злітак серабра вагой 200 грамаў. Можна дапусціць, што слова "грыўна" аднаго караня са словам "грыва" ("узяць за загрывак"). Слова "рубель", як назва грашовай адзінкі, звязана з цалавальнікам — службовай асобай у рускай дзяржаве. Абавязкам яго было, у прыватнасці, секчы грыўні на часткі. Слова "рубель" і пайшло ад рускага "рубить". У III стагоддзі рубель уяўляў сабой сечаны кавалак серабра без усялякага надпісу, які важыў 68 грамаў.

Слова "капейка" паходзіць ад татарскага "копек" — сабака. Татары так называлі манету, на якой быў герб Цімура са зверам. На Русі капейка з'явілася пры Іване IV.

На гэтым я заканчваю свой урок. Пішыце мне. Да новых сустрэч!

Ваш Дзед Усёвед.

Падрыхтавала **Святлана КАРПУЧОК**.

СПЕЎНІК

У 1929 годзе Рыгор Шырма запісаў у Вільні ад мастака Язэпа Драздовіча купальскую песню, якую нядаўна натаваў выкладчык Дзяржаўнага педуніверсітэта імя М.Танка Іван Кірчук.

Ой, пойдзем, сястрыцы

Andantino

Ой, пойдзем, сястрыцы, пад ясну зарніцу.
Ноч малая, ды купальная, ды купальная.

Ой, пойдзем, сястрыцы, пад ясну зарніцу.
Ноч малая, ды купальная! (паўтараецца пасля кожнага радка)
Набаром, сястрыцы, жоўтага пясочку.
Іграй, сонца, і з зарюю!
Пасыплем, сястрыцы, у таткі пад аконцам.
Ноч малая, ды купальная!
Гарошку не ўзыйсці, мне ў таткі не быці.
Ноч малая, ды купальная!

Карагод, які можна развучыць з дзецьмі і моладдзю. Выконваецца на Купалле і Каляды. Запісала яго музыказнаўца Валянціна Яшчанка ў 1982 годзе ў в.Зарэчча Мсціслаўскага раёна Магілёўскай вобласці.

Ляцелі дзве пцічкі

♩ = 152

ля-це-лі дзве пцічкі рос-там не-вя-лі-чкі,
тут ле-та, тут зі-ма, пцічка ве-се-ла бы-ла.
тут ле-та, тут зі-ма, пцічка ве-се-ла бы-ла.

Ляцелі дзве пцічкі растуць невялічкі.
Тут лета, тут зіма, пцічка весела была!
(паўтараецца пасля кожнага радка)

Ляцелі, ляцелі, селі, пасядзелі.
Сталі расставацца, крэпка цалавацца.
Як у нашай крышы завяліся мышы.
Саломку топчуць, цалавацца хочучы.

Падрыхтавала **Рэгіна ГАМЗОВІЧ**.

"Лошыцкі фэст"

Гісторыка-этнаграфічнае свята "Лошыцкі фэст" прайшло ў самым старым парку Мінска — Лошыцкім. У час свята на вялікай паляне парку сабраліся фальклорныя калектывы не толькі Ленінскага раёна сталіцы, адміністрацыя якога была арганізатарам свята, але і самадзейныя артысты, запрошаныя з усёй Беларусі.

Школы раёна, а таксама цэнтр пазашкольнай работы прадставілі выставы народных рамёстваў, адбыўся рыцарскі турнір. Пад акампанемэнт групы сярэднявечнай музыкі "Стары Ольса" жадаючыя маглі развучыць старадаўнія танцы. Гэты фэст стаў своеасаблівым святкаваннем дня адраджэння парку.

крыжаванка

Перакладзіце на беларускую мову

- ПА ГАРЫЗАНТАЛІ.** 1. Гласность. 4. Петух. 6. Несовершенство. 8. Искренность. 9. Кошелек. 12. Истома. 15. Осанка. 17. Юрий. 19. Почтение. 23. Исповедь. 24. Честь (воин.). 26. Подвигность. 27. Зональность.
- ПА ВЕРТЫКАЛІ.** 2. Бодность. 3. Отзывчивость. 4. Путь (желез.). 5. Ничтожество. 7. Бдительность. 10. Внезапность. 11. Мать. 13. Ось. 14. Скорость. 16. Приверженность. 18. Повесть. 20. Сентябрь. 21. Парус. 22. Суть. 24. Чернь (метал.). 25. Шмель.

Склала **Любоў ІОНАВА**.

НАРОДНЫ КАЛЯНДАР

"Ліпень косіць і жне, доўга спаць не дае"

3 ліпеня — Перапялятык, свята навальніц. 6-га — Купалле (Купала), старажытнае свята ў гонар летняга сонцастаяння, свята сонца і агню, божышчаў урадлівасці і росквіту зямлі. Лічылася, што ўся вёска павінна выйсці да агульнага вогнішча, запаліць яго і не спаць усю ноч, спраўляючы традыцыйныя абрадавыя дзеянні. 7-га — Іван Купала (Іван Купальны, або Летні, Вялікі, Пасны, Злосны,

Ведзьмін, Ян — рэгіянальны назвы), працяг купальскага свята, якое доўжылася ўсю папярэднюю ноч. Купальскія песні пясюць да Пятра, а з Пятра 12-га ліпеня — пятроўскія. Фактычна Пятро завяршала Купальскае свята. Людзі кажуць: "Святое Пятро — у жыце ядро", "Зязюля падавіцца зернем і больш не кукуе". На Пятро дзяўчаты ішлі ў лес развіваць бярозкі, завітыя на Сёмуху, куміліся (выбіралі сабе сяброўку на год). Палілі кастры, гушчаліся на арэлях, спажывалі абрадавыя стравы і спявалі пятроўскія песні. Лічылася, што пасля Пятра лета ідзе на спад: "Прышоў Пятрок — апаў лісток". Пасля Пятра грэх, лічылася, працаваць, можна было толькі дапамагаць іншым, але не за плату, а за пачастунак — так званая талака. Сена вазілі стагі мяталі. 14-га — Кузьма і Дзям'ян, свята кавалёў. Гэтыя свята яшчэ вядомыя як апекуны земляробства, як і Андрэй 17-га ліпеня. 21-га — Градавая серада, засцерагаліся нябесных стыхій. У некаторых раёнах пачыналі жаць. У першы дзень жніва спраўлялі зажынкi.

КАНТАКТЫ І ДЫЯЛОГІ

ВЕСТКІ МІЖНАРОДНАЙ АСАЦЫЯЦЫІ БЕЛАРУСІСТАЎ. №32

У асацыяцыі

Пасяджэнне бюро камітэта ГА "МАН"

20 мая адбылося пашыранае пасяджэнне бюро камітэта Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Апрача мінскіх сяброў камітэта ў ім прынялі ўдзел намеснік старшыні Аляксандр Баршчэўскі з Варшавы і Мікалай Нікалаеў з Санкт-Пецярбурга. У наступныя дні тэкст пратакола быў узгоднены з намеснікамі старшыні Монікай Банкоўскай (Цюрых) і Юрыем Лабінцавым (Масква), некаторымі замежнымі сябрамі камітэта.

Асноўным пытаннем на пасяджэнні было правядзенне IV Міжнароднага кангрэса беларусістаў. Пасля працяглага абмеркавання было вырашана, што трэба прыкласці ўсе намаганні, каб справядліва-перавыбарнае пасяджэнне прайшло ў Мінску на пачатку верасня. Разглядаліся і альтэрнатыўныя прапановы аб часе і месцы правядзення кангрэса А.Мікуліча і Г.Цыхуна.

На пасяджэнні выказвалася трывога, што да апошняга часу не паступілі адпаведныя дакументы ад некаторых замежных асацыяцый, абласных (Гомель, Магілёў) і мінскіх суполак. У сувязі з гэтым сябрам камітэта былі дадзены канкрэтныя даручэнні.

Удзельнікі заслухалі таксама пытанні аб магчымых кандыда-

турах, якія могуць быць прапанаваны ад мінскіх суполак у склад абноўленага камітэта асацыяцыі, ходзе афармлення дакументаў на ўзнагароджанне чатырох сяброў ГА "МАН" медалём Ф.Скарыны. Што датычыцца гадавых складак, то для беларускіх сяброў яны былі акрэслены ў памеры 6 тысяч рублёў. Застаецца ў сіле ранейшае рашэнне, што падпіска на газету "Голас Радзімы", у якой змяшчаюцца старонкі "Кантакты і дыялогі", залічваецца як аплата складак. Гэты шлях лічыцца прырытэтным.

На пасяджэнні былі зацверджаны рашэнні аб прыёме ў сябры асацыяцыі філолага Веранікі Панізнік (Канада), паэта Станіслава Валодзькі, астранома і грамадскага дзеяча Наталлі Цімаховіч (Латвія).

Ад старшыні ГА "МАН".

У самы апошні момант перад задачай нумара ў друк стала вядома, што правядзенне справядліва-перавыбарнага сходу (кангрэса) у пачатку верасня наткнулася на сур'ёзныя перашкоды фінансава-арганізацыйнага характару. Каб пераадолець іх, ужо нестася часу. Таму пачынаюцца пошукі новых умоў, новых тэрмінаў. Пра іх будзе паведамлена дадаткова.

Прэзентацыя пяцігадовага праекта

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшла прэзентацыя Міжнароднага славянскага праекта "Гісторыя кніжнай культуры". Узначальваў выкананне гэтага праекта намеснік старшыні ГА "МАН" доктар філалагічных навук Юрый Лабінцаў, які загадвае Цэнтрам беларусазнаўчых даследаванняў Інстытута славянзнаўства Расійскай акадэміі навук. Аб'ектам вывучэння былі помнікі пісьменства прыгранічнай часткі Польшчы, а выдаваліся прадугледжаныя праектам кнігі пераважна ў Мінску.

Сябры асацыяцыі гаварылі пра выкананне праекта як пра здзяйсненне сапраўднага навуковага

подзвігу. За 5 гадоў у рамках праекта з'явілася ажно 14 кніг. У іх раскрыты памежнасць духоўнай культуры Падляшша, узаемадзеянне ў ёй усходніх і заходніх, праваслаўных і каталіцкіх традыцый. Беларуская літаратура ўзбагацілася невядомымі раней помнікамі. Паказана роля Заблудаўскай друкарні Хадкевічаў, друкарні і бібліятэкі Супрасльскага манастыра. Працы праекта публікаваліся на беларускай, польскай і рускай мовах.

На прэзентацыі праекта прысутнічалі і выступілі дыпламатычныя прадстаўнікі Польшчы, Расіі і Украіны.

Тамара ШКУРКО.

Абнаўленне кіраўніцтва віцебскай суполкі

Прайшоў справядліва-перавыбарны сход віцебскай суполкі беларусістаў. Базіруюцца яна ў Дзяржаўным універсітэце імя П.М.Машэрава. Апрача таго некалькі сяброў асацыяцыі ёсць у віцебскім Музеі Марка Шагала і Полацкім універсітэце.

Новым старшынёй суполкі, якая налічвае 15 асоб, выбраны загадчык кафедры беларускага мовазнаўства універсітэта Геннадзь Арцямёнак. Рэкамендавана на канферэнцыю пад эгідай ЮНЕСКА тэма яго выступлення "Моўны сінкратызм беларускіх мастацкіх твораў XIX стагоддзя

беларуска-рускага этнічнага памежжа". Дацэнт той жа кафедры Юрый Бабіч выбраў тэму "Уплыў польскай мовы на культуру маўлення беларускага памежжа". Яны ж выбраны дэлегатамі справядліва-перавыбарнага пасяджэння ГА "МАН".

Ганна МЕЗЕНКА (Віцебск), доктар філалагічных навук.

Ад бюро ГА "МАН". Шчыра дзякуем праф. Г.Мезенка за кіраўніцтва віцебскай суполкай на працягу трох тэрмінаў выбарна і віншуем з выходам манаграфіі "Імя ўнутрыгарадскага аб'екта ў гісторыі: Аб урбанізмах Беларусі XIV-XIX ст.ст."

Юбілей

Да 80-годдзя з дня нараджэння Васіля Быкава

19 чэрвеня споўніцца 80 год з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры, вялікага гуманіста і патрыёта Васіля Быкава. Ён пакінуў неацэнны след не толькі ў мастацкім слове, але і ў самых розных сферах нашага грамадска-культурнага жыцця.

На старонках "Кантакты і дыялогі" дарэчы будзе прыгадаць, што Васіль Быкаў прыняў актыўны ўдзел у стварэнні і далейшай дзейнасці Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Ён выступіў на пленарным пасяджэнні ўстаноўчага кангрэса (1991) з прамовай "Перспектыва выжывання нацыі", якая апублікавана ў першай кнізе "Беларускі" (1993). Паколькі гэтае выданне стала ўжо бібліяграфічнай рэдкасцю, варта працытаваць апошні, нягледзячы ні на што аптымістычны абзац гэтай прамовы: "Так, спадзяванак у нас няшмат, і, можа, апошняя наша надзея — на неўміручую сутнасць народа. Усё ж дзеля чагосьці ён быў створаны Богам на гэтай благазавянай зямлі. І мы цешым сябе думкаю, што Беларусь яшчэ нека паслужыць на ёй, калі не нам, дык наступным пакаленням, а можа, і сусветнай цывілізацыі. У гэтым сэнсе мы і вызначаем наш абавязак, і бачым нашу святую надзею, якія мы і ажыццяўляем, наколькі гэта нам дадзена бязлітасным лёсам і не меней жорсткай гісторыяй".

Да юбілея Васіля Быкава мы выбралі з прыведзеных яму шматлікіх замежных публікацый артыкул Чэслава Сэнюха і некалькі вытрымак, якія належыць пераважна беларусістам. Вытрымкі даюцца ў перакладзе.

Чаму Васіль Быкаў не атрымаў Нобеля?

З Васілём Быкавым я пазнаёміўся ў Варшаве ў 1992 годзе. Ён прыехаў як сябар дзяржаўнай дэлегацыі [...] на адкрыццё Беларускага пасольства — першага ў кароткай гісторыі Рэспублікі Беларусь.

Годам раней я пераклаў апошні "Аблава". Яе ў 1991 годзе апублікаваў штомесячнік "Literatura na Świecie".

Ужо тады Васіль Быкаў, у маім перакананні, быў адзіным дастойным кандыдатам на літаратурную Нобелеўскую прэмію. Ён — з алімпійскага роду тытанаў змагання са злом ва ўсіх яго іпастасях. Ён выкрываў і асуджаў формы злачынства, якімі крываваў ўсе дваццатае стагоддзе.

Гляньма толькі на назвы яго

Віншум

Англійская паэтэса і перакладчыца Вера Рыч стаяла ля вытокаў Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Яна прысутнічала на першым і наступных яе кангрэсах, публікавалася ў зборніках "Беларусіка".

Як таленавітая перакладчыца з беларускай на англійскую мову В.Рыч стала вядомай пасля выхаду ў Лондане анталогіі "Like Water, Like Fire" ("Як вада, як агонь"), якая пабачыла свет па заказе ЮНЕСКА. Услед быў выдадзены англамоўны зборнік

НА ЗДЫМКУ: Васіль БЫКАЎ (чацвёрты злева) каля дома Алеся Адамовіча ў Глушы сярод яго родных, а таксама беларускіх і рускіх пісьменнікаў.

Валянцін АСКОЦКІ (Расія)

"Няўспыгнае, няўмоўнае сумленне Беларусі, Васіль Быкаў успрымаўся і як абвостранае сумленне Расіі" ("Літаратурныя весті", Масква).

Рыгор БАКЛАНАЎ (Расія)

"Час праходзіць, і я ўсё больш пераконваюся, што напісанае Быкавым застаецца ў гісторыі і беларускай, і рускай літаратуры. Гэта быў пісьменнік з сусветным імем і пры жыцці ўжо класік (...). У яго быў беларускі характар. Ён быў добрым, незласлівым чалавекам, і — я нават слова не знайду — не тое каб проста душэўны, але захоўваў у сабе душу народа" ("Літаратурныя весті", Масква).

Цімафей ЛІЯКУМОВІЧ (ЗША)

"Васіль Быкаў сапраўды народны пісьменнік, таму што ў яго творах адлюстравана "гісторыя народная, узятая ў самой сваёй сутнасці" (Д. Ліхачоў). Мастацкая праўда твораў беларускага пісьменніка з'яўляецца асэнсаваннем жыццёвай праўды. Выпактаваная быкаўская проза не павярхоўна-бяздумная, а верная аб'ектыўнай рэчаіснасці, глыбокая, яна адрозніваецца грунтоўнасцю і сур'ёзнасцю зместу, які датычыцца надзённых праблем сучаснасці. Значыць, заўсёды горкая, бязлітасная, трагічная. Асноўную мэту сваёй творчасці праіаік, па яго ўласным прызнанні, бачыць у "выкрыцці зла ва ўсіх яго формах і паказе добра, якое перш за ўсё выяўляецца ў велічы чалавечага духу" ("Землякі", Чыкага).

Арнольд МАКМІЛІН (Вялікабрытанія)

"У 1997 годзе імя Быкава стаяла ў шорт-спісе лаўрэатаў рускага Букера, а ў 2001 годзе Вацлаў Гавел і Чэслаў Мілаш вылучылі яго на Нобелеўскую прэмію па літаратуры. Яго любілі, вельмі любілі і будуць шкадаваць яго людзі не толькі таму, што ён быў выдатным пісьменнікам, які адкрыў сучасную беларускую літаратуру свету, але і таму, што гэта быў мужны і маральна бездакорны чалавек і сапраўдны патрыёт" ("The Guardian", Лондан).

Марцін ШААК (Германія)

"Аднак не меншае ўражанне (чым падзеі другой сусветнай вайны. — Рэд.) зрабілі на яго (у Германіі. — Рэд.) воля да прымірэння і здольнасць да крытычнага самааналізу, праяўленыя такімі людзьмі, як Генрых Бель і Вілі Брант. "Мы і самі знаходзімся ў такой сітуацыі, калі проста абавязаны непрадузята глянуць на нашу краіну і гісторыю," — гаворыць ён (у час сустрэчы з аўтарам артыкула ў Франкфурце-на-Майне. — Рэд.) (Deutschland, Берлін).

твораў: "Пастка", "Воўчая зграя", "Знак бяды", "Мёртвым не баліць", "Пайсці і не вярнуцца", "У тумане", "Балота", "Аблава", "Сцяна".

Яго герой — чалавек, загнаны аблавай да сцяны, "к стенке". Яму не да радасці, і ён няздольны з цялячым захапленнем спяваць "Оду да радасці". Яму не дазваляе яго памяць, яго сумленне, набалеае болем свайго народа, сваёй разаранай танкамі зямлі, выпаленай "Verbrennungs"-камандамі, атручанай стронцыем з Чарнобыля...

Еўропе такое непатрэбна. Яна з поўным страўнікам піруе, балюе, савакупляецца. Яна не хоча, каб ёй прыпаміналі яе дасягненні: "Arbeit macht frei" на асвенцыымскіх варотах смерці.

А Быкаў прыпамінаў. Ён кожным сваім словам трывожыў іх — еўрапейцаў — салодкія сны на яе. Як жа яму даваць за гэта Нобеля? Ды яшчэ нейкаму беларусу? Дзе яна, тая яго Беларусь? Ды недзе там, у Расіі. Пра расійцаў — чулі. Пра яўрэяў — чулі. Нават пра палякаў — чулі.

Пра Беларусь нічога не ведаем і ведаць не хочам...

Вось таму Васіль Быкаў Нобелеўскай прэміі не атрымаў.

Але ён застаўся сабою. Адышоў непадкупны, незалежны, вялікі сабою. Самім сабою. Адышоў да вялікіх незалежных. На Алімпе.

Чэслаў СЭНЮХ (Варшава). ("Czasopis", Беласток).

Юбілей Веры Рыч

вершаў Максіма Багдановіча, Змітрака Бядулі і Алеся Гаруна. У яе перастварэнні загучала па-англійску "Новая зямля" Якуба Коласа. З'яўляюцца ў друку пераклады паэтэсы з польскай, украінскай, стараанглійскай, старанарвежскай моў.

В. Рыч, матэматык па адукацыі, з'яўляецца таксама папулярнай публіцысткай. Яе артыкулы і агляды на палітычныя і навуковыя тэмы друкуюцца на

старонках такіх прэстыжных англійскіх выданняў, як "Science", "The Tablet", "Times Higher Education Supplement", "Index on Censorship".

Юбілей В. Рыч быў адзначаны Згуртаваннем беларусаў у Вялікай Брытаніі на вечарах якога яна выступае са сваімі вершамі і перакладамі, Англа-беларускім таварыствам, асацыяцыяўна звязаным з МАН.

Марыя МІЦКЕВІЧ.

Выдадзена ў суседзяў

Фундаментальнае даследаванне пра літоўцаў Лідскага краю

Lydos krašto lietuviai: monografija. 2 tomai. Red. komis.: N.Vélius (pirm.) ir kt./. Kaunas, 2002.

Чарговы раз папоўнілася і без таго даволі вялікая і, на жаль, слаба вядомая беларускім навукоўцам літоўскамоўная гістарыяграфія, прысвечаная карэннаму літоўскаму насельніцтву Беларусі. Гэтым разам даследчыкі прысвяцілі сваю працу літоўцам гістарычнай Лідчыны, якія і цяпер больш-менш кампактна пражываюць у Воранаўскім раёне (напрыклад, у вёсцы Пеляса, дзе знаходзіцца адзін з літоўскіх культурных цэнтраў разам з літоўскай сярэдняй школай).

Таварыства літоўскай этнічнай культуры і Літоўскае краязнаўчае таварыства ў 1991 годзе арганізавалі комплексную экспедыцыю пад агульным кіраўніцтвам вядомага літоўскага фалькларыста і міфалага Нарбертаса Велюса ў Пелясу, Радунь, Начу, Германішкі і іншыя вёскі і мястэчкі Воранаўскага раёна з літоўскім насельніцтвам. Падчас гэтай экспедыцыі даследавалася прырода, гісторыя, мова, збіраўся фальклор, мовазнаўчы і этнаграфічны матэрыял Лідчыны. У паездцы ўдзельнічалі вучоныя з акадэмічных інстытутаў і вышэйшых навучальных устаноў, сябры грамадскіх арганізацый і таварыстваў. Адначасова вёўся пошук пісьмовых крыніц у архівах і музеях. Гісторыкаў дзеля гэтай працы гуртаваў і каардынаваў Антанас Тыла, этнограф — Вацыс Мілюс, мовазнаўцаў — Алаісас Відугірыс, фалькларыстаў — Н.Велюс, мову даследавала Аўдра Казлаўскайтэ. Абапіраючыся на сабраны ў час экспедыцыі і ранейшы матэрыял, пісаліся артыкулы, якія і былі змешчаны ў двухтомніку. Пасля смерці ў 1996 годзе старшыні рэдакцыйнай камісіі Н.Велюса работу па падрыхтоўцы выдання ўзяў на сябе этнолаг В.Мілюс.

Першы том "Літоўцаў Лідчыны" мае традыцыйны пачатак — "Прырода", дзе ў артыкуле Рымвідаса Кунскаса даецца падрабязны аналіз геалагічнай перадагісторыі краю (паверхні, нетраў, ледавіковага і пасляледавіковага перыяду, ландшафту, расліннасці).

Раздзел "Гісторыя" пачынаецца з перакладзенага на літоўскую мову артыкула беларускага археолага Алы Квяткоўскай, працы якой даступныя і беларускаму чытачу. Тут на аснове матэрыялаў, сабраных у канцы XIX стагоддзя на тэрыторыі сучаснага Воранаўскага раёна археолагамі В.Шукевічам і Э.Вальтэрам, апісваюцца так званыя каменныя магілы, якія звычайна прынята звязваць з балцкім этнічным элементам, а менавіта з яцвягамі. Асаблівай увагі заслугоўвае шэраг артыкулаў, прысвечаных этнічнай гісторыі мясцовых зямель у кантэксце агульнага фарміравання этнічнага беларуска-літоўскага памежжа. Тое, што гэтае пытанне надзвычай балючае для літоўскіх навукоўцаў, сведчаць зборнікі "Літоўскі ўсход" (Вільнюс, 1993) і "Літоўцы этнічных зямель у сучаснай Беларусі" (Вільнюс,

Паштоўка пачатку XX стагоддзя.

1999), рыторыку якіх перанялі і аўтары двухтомніка. Гэтая праблема ўжо даўно патрабуе глыбокага сумеснага асэнсавання беларускімі і літоўскімі гісторыкамі.

Старонкі, прысвечаныя этнічнай гісторыі, пачынае артыкул Андруса Станайціса "Этнічныя працэсы на паўднёвым памежжы Літвы да XIX стагоддзя", дзе на падставе археалагічных, мовазнаўчых, пісьмовых крыніц распавядаецца пра яцвяжскае мінулае краю і яго пазнейшую літуанізацыю. Аўтар падрабязна разглядае этнонім "Чорная Русь", вызначае найбольш важныя гарады-цэнтры славянска-балцкага памежжа, спрабуе ўсталяваць межы пражывання яцвягаў, прасачыць іх гісторыю да XIX стагоддзя.

Рэгіна Жэпкайтэ ў сваім артыкуле "Гістарычныя аспекты праблемы дзяржаўнай прыналежнасці літоўскіх ўсходніх этнічных зямель" спрабуе прасачыць станаўленне дзяржаўных межаў у XX стагоддзі, цесна звязанае з так званым Віленскім канфліктам 1920–1930-х гадоў. Як і большасць сучасных літоўскіх гісторыкаў, аўтар выкарыстоўвае тэрмін "этнічная тэрыторыя" ў дачыненні да зямель, якія яшчэ ў часы Вялікага княства Літоўскага былі пераважна балцкімі, а пазней, у часы станаўлення літоўскай і беларускай народнасцей, славянізаваліся (беларусізаваліся); доказам балцкага мінулага краю з'яўляюцца "астраўкі" дагэтуль не асіміляванага літоўскага насельніцтва Беларусі (як, напрыклад, літоўцы Лідчыны), пераважна літоўская тапаніміка і г.д.

Пра вядомых літоўцаў, так ці інакш звязаных з Лідчынай, гаворыцца ў артыкулах Пятраса Заянчкаўскаса (пра аднаго з славянскіх братаў Іваноўскіх — прафесара Тадаса Іванаўскаса), Сабіны Карасене (пра міколага Іонаса Мазоліса-Мазялайціса), Амбразеюса Іонінаса (пра таленавітага фалькларыста і краязнаўца Іозаса Айдуліса), Даміцэле Мікалаўскайтэ (пра доктара Юліуса Юршу).

Багаты і разнастайны матэрыял сабралі літоўскія этнографы, якія падрабязна апісалі ўсе сферы матэрыяльнай, духоўнай і сацыяльнай культуры літоўскага насельніцтва Лідчыны. Гэтам займаліся такія вядомыя даследчыкі, як Вацыс Мілюс (надмагільныя помнікі), Рэгіна Мяркене (каляндарная абраднасць), Іонас Вай-

шкунас (народныя ўяўленні пра Месяц і зоркі), Раса Берташутэ (народная архітэктура), Віда Саванякайтэ (ручнікі), Ангеле Вішняўскайтэ (сямейная абраднасць), Рыта Балкутэ (народная медыцына) і многія іншыя. Добра ілюстраваныя (фотаздымкамі і малюнкамі) артыкулы змяшчаюць таксама поўны спіс інфарматараў з датай і месцам нараджэння кожнага.

Другі том выдання носіць напалову хрэстаматыійны характар: у ім змешчаны творы ўсіх відаў фальклору, сабранага тут у час экспедыцыі (за ўсё XX стагоддзе сярод літоўцаў Лідчыны было запісана больш за 7 000 адзінак фальклорных матэрыялаў). Творы вуснай народнай творчасці суправаджаюцца спецыяльным паказальнікам інфарматараў і іх фотаздымкамі, паказальнікам збіральных і шыфроўшчыкаў мелодый, дадатковым невялікім слоўнікам мясцовай гаворкі літоўцаў-дзукаў.

Асаблівую цікавасць выклікаюць успаміны мясцовых літоўцаў, якія з'яўляюцца своеасаблівым летапісам гісторыі краю і распаўсюджваюць чытачам пра цяжкі шлях літоўцаў да нацыянальнага адраджэння.

Апошні раздзел двухтомніка прысвечаны мове. Тут можна знайсці артыкулы такіх вядомых літоўскіх мовазнаўцаў, як Алаісас Відугірыс, Казімерас Гаршва, Лайма Грумадзене, Марытэ Размукайтэ, маскоўскай даследчыцы Лідзіі Неўскай. Разглядаючы этналінгвістычнае мінулае краю, яны аналізуюць мясцовую, пераважна балцкую тапаніміку і антрапаніміку, апісваюць асаблівасці гаворкі мясцовых літоўцаў-дзукаў, праводзяць семантычныя паралелі.

Такім чынам, выданне "Літоўцы Лідскага краю" з'яўляецца грунтоўнай працай і адлюстроўвае агульнае стаўленне сучаснай літоўскай дзяржавы да сваіх этнічных зямель і межаў. Сімвалічна і тое, што ў гонар беларускіх літоўцаў, якія апынуліся па-за межамі сваёй дзяржавы, названы вуліцы ў сталіцы сучаснай Літоўскай Рэспублікі — Вільнюсе (Пеляска, Гервяцкая і інш.). Намаганні, якія прыкладаюць нашыя суседзі дзеля даследавання і захавання сваёй этнічнай культуры на тэрыторыі Беларусі, заслугоўваюць увагі і павагі.

Юрась УНУКОВІЧ (Мінск).

Памяць

Замосце ён звязаў з Еўропай

16 чэрвеня споўнілася 170 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Ельскага — беларускага і польскага пісьменніка, асветніка, этнографа, фалькларыста, калекцыянера... Гэта яркая, шматгранная асоба. След, які пакінуў наш зямляк у гісторыі Беларусі, усёй славяншчыны, застаецца на стагоддзі.

Варта падкрэсліць, што ў апошнія гады шмат зроблена па вяртанні імя Ельскага, яго спадчыны ў кантэксце сучаснай культуры. Перадрукаваны многія яго тэксты, з'явіліся публікацыі пра яго і нават цэлы зборнік матэрыялаў канферэнцыі. Намаганні Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры, а таксама доктара Аноля Федарука пры дапамозе аддзела культуры і аддзела па архітэктуры і горадабудаўніцтву Пухавіцкага райвыканкама прыведзены ў парадак могілкі сям'і Ельскіх — мясціна Кобат, добра вядомая жыхарам Дудзіч і навакольных паселішчаў. Мяркуюцца, што літаратурная і гістарычная спадчына А.Ельскага неўзабаве будзе выдадзена асобным томам у "Беларускім кнігазборы".

Матэрыялы пра славітага вучонага знаходзяцца ў фондах і экспазіцыі Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея, у гісторыка-дакументальнай хроніцы Пухавіцкага раёна "Памяць". Спадзяёмся, што юбілей А.Ельскага будзе заўважаны і сёлета. Чаму б не ўшанаваць месца ў Замосці, дзе знаходзілася яго сядзіба-музей, мемарыяльнай дошкай, памятным знакам або каменем?

Замосце займае асобае месца ў гісторыі беларускай культуры другой паловы XIX — пачатку XX стагоддзя. Шкада, што ў нашых айчынных энцыклапедыях колішняе паселішча не пазначана асобным артыкулам, асобнай, так бы мовіць, персаніфікаванай

"кропкай". А тут жа, на ўскраіне сучаснай Пухавіччыны, Замосце з'яўлялася выключнай важнасці гісторыка-краязнаўчай лабараторыяй, "інстытутам Ельскага", дзе бесперапынна ішла работа, праводзіліся "эксперыменты", "вопыты".

Асоба Аляксандра Ельскага, чалавека выключна працавітага, у сувязі з 170-годдзем з дня яго нараджэння варта таго, каб у грамадстве, а не толькі сярод навукоўцаў узнікла сапраўдная цікавасць да зробленага ім. І тут, відавочна, нешта важнае можна зрабіць толькі аб'яднаўшыся. Многае для ўшанавання памяці Ельскіх зрабіла асацыяцыя беларусістаў. Вялікую работу па краязнаўству вядзе Беларускі фонд культуры і яго "Краязнаўчая газета". Чаму б не абвясціць ім супольна конкурс на лепшую работу па гісторыі беларускіх вёсак? Чаму б не перадрукаваць "жыццяпісы" паселішчаў, зробленыя Аляксандрам Ельскім (тым больш, што значную іх частку ўжо пераклала Наталля Мазоўка; часткова гэтыя пераклады друкаваліся ў "Чырвонай змене")?

Наколькі мне вядома, памяць А.Ельскага ў гэтыя дні ўшаноўваецца ва Украіне (Данецк) і Польшчы (Кракаў). Няхай і са спазненнем, да іх далучыцца Мінск.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: А.ЕЛЬСКІ з дачкой Аляксандрай, жонкай польскага этнографа-энцыклапедыста Зыгмунта ГЛОГЕРА. Здымак зроблены ў Варшаве.

Да ведама

"Урокі Халакоста для будучых пакаленняў"

Канферэнцыя пад такой назвай адбудзецца 8–11 жніўня 2004 у Іерусаліме (Ізраіль). Яна будзе супадаць з 50-годдзем арганізацыі "Yad Vashem". Праграма арыентавана на выкладчыкаў.

Больш падрабязная інфармацыя: www.TeachingHolocaust.com

Ад нас адышоў

Не стала Пітэра Джона Мэё

Удзельнікі ўстаноўчага кангрэса беларусістаў (1991) памятаюць выступленне прафесара Шэфілдскага ўніверсітэта вядомага славіста Пітэра Джона Мэё. Сярод прысутных вялікай папулярнасцю карысталіся нешматлікія экзemplяры яго англамоўнай "Граматыкі беларускай мовы" (1976).

Вучоны нарадзіўся 16 лютага 1944 года ў Лондане. Больш дзесяці гадоў рэдагаваў беларусістычны часопіс "The Journal of

Byelorussian Studies". У 1993 годзе пабачыў свет яго раздзел "Беларуская мова" ў калектыўнай манаграфіі "Славянскія мовы". Рэцэнзаваў мінскія лінгвістычныя выданні. У апошнія гады актыўна супрацоўнічаў з Мінскім дзяржаўным лінгвістычным ўніверсітэтам у падрыхтоўцы англа-беларускага слоўніка.

У маі мы атрымалі шматлікія лісты ад атрапанаў, што П.-Д. Мэё ўжо няма сярод нас.

ДАБРАЧЫНЦЫ

Каб і ў вашым жыцці былі цуды...

“Я маюся, каб ў Вашым жыцці былі цуды, якія б здзіўлялі Вас, як і Вы прыемна здзіўляеце беларускіх дзяцей...” Гэтыя словы Жоркі Каляды, маленькага хворага хлопчыка з Мінска, вельмі выразна характарызуюць адносіны беларускай дзятвы да амерыканкі беларускага паходжання Ірэны Каляды-Смірновай. Чым заслужыла гэтая жанчына такую любоў і павагу?

Тым, што спачувае дзецям, якім у жыцці не вельмі пашчасціла, дзецям-сіротам, хранічна хворым.

Васілевіцкі інтэрнат даў прытулак такім гаротным, абдзеленым лёсам дзецям. Але як падтрымаць дзяцей з запушчанымі хваробамі? Дзе ўзяць сродкі на лячэнне, знайсці месца адпачынку для такой колькасці кволых дзіцячых душ?..

Далёка ад Беларусі, у ЗША, забалела сэрца ў жанчыны, якая пабывала ў Беларусі і ўбачыла бяду сірот. Яна вырашыла стаць іх апякункай і лекаркай.

Якім чынам? Як сказаў Вялікі Хрыстос: “...Шмат званых, але мала выбраных”. Кожны з нас мог гэта зрабіць. Але толькі яна арганізавала некамерцыйную арганізацыю “Этнічныя галасы Амерыкі”. Згуртавала вакол сябе адданых папелнікаў усіх нацыянальнасцей. Узваліла на плечы свайго мужа Юрыя Смірнова вялікую частку работ. Разам з імі працуюць кітайцы Сціў і Джудзі Вонг, Марыю Кавсік славянскага паходжання, амерыканка афрыканскага паходжання Іланда, амерыканкі маці і татачка Джулі і Тэмі, продкі якіх прыбылі сюды некалькі стагоддзяў таму. Тут і амерыканкі Дэбі, Барбара і Дана, украінкі Эна Мужчыка і маці з дачкой Сайко, беларусы Алесь і Гелена з Мінска.

Дзевяць гадоў вельмі плённа працуе гэта арганізацыя. Ірэна Каляда-Смірнова згуртавала дружную каманду, адзіную ў сваіх намаганнях — дапамагчы найменш сацыяльна абароненым дзецям Беларусі. Толькі за мінулы год у Польшчы пабывала 26 груп па 60 чалавек у кожнай.

Вось што гаворыць дырэктар Васілевіцкай школы-інтэрната Віктар Рудэнка:

— Вельмі ўдзячныя спадарыні Ірэне і ўсім, хто працуе побач з ёю, за дапамогу нашым дзецям. Вяртаюцца яны з адпачынку ў Польшчы ажыўленымі ад увагі да іх. І, самае галоўнае, амаль не звяртаюцца да дактароў!

А вось словы маці Васілька Ільіна, якая піша ад імя ўсіх бацькоў, дзеці якіх пацярпелі ад чарнобыльскай навалы: “Звяртаюся да Вас, паважаная наша Ірэна, таму што Вы сапраўды наша. Толькі свой чалавек можа зразумець наш боль і боль зямлі нашай, якую забрудзіў выбух у Чарнобылі. Дзавольце ад усёй душы яшчэ раз шчыра падзякаваць Вам за тое, што вы зрабілі для нашых хворых дзяцей і, у прыватнасці, для майго хворага сына Васілька.

тое, што далі нам магчымасць убачыць Польшчу, дзе мы знайшлі сяброў і шмат цікавых заняткаў, дзе нас добра даглядалі. Без Вас мы б гэтага ніколі не ўбачылі і не набраліся столькі сіл...”

Гэтыя дзіцячыя галасы можна бясконца цытаваць — іх шмат, а іх вуснамі гаворыць ісціна.

Але не толькі Беларусі дапамагае дабрачынная арганізацыя “Этнічныя галасы Амерыкі”, якой так плённа кіруе Каляда-Смірнова.

University Hospital атрымаў 15 тысяч долараў дапамогі. Амерыканскаму Чырвонаму Крыжы перадалі 10 тысяч долараў. “Rustler Raneh” — арганізацыя, якая клапаціцца пра хворых дзяцей у ЗША, атрымала дапамогу некалькі разоў.

артыкула добра ведае, якой цаной дасягнуты вынікі каманды Ірэны Каляды. Якія змораныя разыходзяцца людзі пасля 8–10 гадзін працы, але і задаволеныя. Калі ласка, паслухайце, што яны гавораць.

Пачнём з беларусаў Алесь і Гелены з Мінска: “У старшыні нашага фонду Каляды-Смірновай шчасліва спалучаюцца рысы моцнага, разумнага адукаванага кіраўніка-лідэра з чалавечымі хрысціянскімі каштоўнасцямі: дабрый, спагадай і спачуваннем чужому гору”.

Іланда: “Яе гуманізм, адданасць людзям, дабрый і чуласць да чужой бяды — прыклад для мяне”.

Джулі і Тэмі: “Ірэна пасланая Богам на дапамогу людзям. Мы шчаслівыя працаваць з ёю”.

Каця Сайко: “Гэта такое шчасце працаваць з такім кіраўніком. У нас заўсёды ёсць адчуванне аднадумцаў адзінай шматнацыянальнай сям’і”.

Джудзі і Сціў Вонг: “Спадарыню Ірэну мы ведаем каля 20 гадоў. Шмат перажылі разам. Сябруем сем’ямі і працём поруч з даверам і натхненнем. Мы не толькі аднадумцы, мы адна шматнацыянальная сям’я і пойдзем за ёю ўсюды, куды яна пакліча”.

Марыю Кавсік (паходзіць са Славені): “Спадарыня Ірэна — кіраўнік, пра якога можна толькі марыць. Яна ўзначальвае наш фонд ужо 9 гадоў. За гэты час шмат вады ўцякло. Але не ўцякло галоўнае — спагада бездапаможным. І галоўным натхніцелем для нас з’яўляецца старшыня нашага фонду Ірэна Каляда-Смірнова”.

Ізноў вернемся да пісьмаў з Беларусі. Вось гэта ад журналісткі Галіны Сутулы: “...Я пішу вам, паважаная Ірэна, каб падзякаваць ад сябе і ад майго 12-гадовага сына Зміцера, які нядаўна вярнуўся з адпачынку ў Польшчы. Ён шмат памучыўся ў дзяцінстве. Я і мой муж пабывалі ў Чарнобылі. Муж працаваў ліквідатарам аварыі. Хвароба Міці — вынік нашага знаходжання ў чарнобыльскай зоне. У тры гады Зміцеру зрабілі складаную аперацыю на нырцы. Шчасце, што не аднялі нырку і ён не застаўся калёкам на ўсё жыццё. Але яшчэ шмат гадоў ён быў

абмежаваны сценамі: нельга было бегаць і шмат рухацца.

Міця ўзрушаны паездкай у Польшчу. Ён ніколі не плаваў у басейне, не катаўся на лыжах, ніколі не выязджаў за межы Беларусі.

Мы зведалі, што такое бяда, і таму будзем усё жыццё ўдзячныя Вам за дапамогу. Я жадаю Вам словамі майго сына: “Няхай кожны куток вашага дома пахне шчасцем”.

Але не толькі хворыя дзеці пішуць словы ўдзячнасці. Вось ліст ад удзельнікаў дзіцячага танцавальнага гуртка “Непаседы”: “Добры дзень, паважаная Ірэна. Мы жывём у маленькай вёсачцы Расна, што за 40 кіламетраў ад Брэста. Нягледзячы на гэта, нас ведае ўся Беларусь, а дзякуючы вам, і Польшча, і Амерыка.

У час адпачынку ў Польшчы мы далі 4 канцэрты. Пасля нашага выступлення на Міжнароднай алімпіядзе для дзяцей-інвалідаў мы ўбачылі на іх вачах слёзы і радасць. Размаўляючы з імі, мы прасілі іх не маркоціцца, не сумаваць, а верыць у цуд.

Мы расказалі ім пра вас і канцэрт прысвяцілі Вам, спадарыня Ірэна...”

Верыць у цуд! Верыць у добрых чараўнікоў, верыць у казку! Ці ж мы з вамі ў дзяцінстве не марылі пра гэта? Ці ж, стаўшы дарослымі, не працягваем верыць, што калі-небудзь Бог пашле нешта чароўнае і цуд адбудзецца? Трэба толькі моцна верыць, як верыць маленькія хворыя беларускія хлопчык Жорка Каляда.

Вось напаследак яшчэ некалькі радкоў з яго пісьма: “Поважаная Ірэна! Я вельмі ўдзячны, што Вы так хутка адказалі на маю паштоўку.

Мы ўсе жадаем Вам здароўя і поспехаў, каб і ў Вашым жыцці таксама былі цуды, якія б здзіўлялі Вас, як і Вы так нечакана і прыемна здзіўляеце маленькіх. З павагай Жорка Каляда”.

Дарэчы, гэты хлопчык не сваяк Ірэны. Проста аднолькавае прозвішча.

Ну вось на гэтым я і стаўлю кропку ў сваім артыкуле з думкай пра тое, што было б добра, каб кожны з нас хаця б крыху наблізіўся да той духоўнай вышыні, на якую ўзнялася гераіня майго артыкула.

P.S. Калі публікацыя была гатова, стала вядома, што бурмістр мястэчка Новая Руда Томаш Кілінскі выказаў падзяку, а старшыня Мазырскага гарадскога выканаўчага камітэта В.Барысенка ўзнагародзіў Ірэну Каляду-Смірнову і дабрачынны фонд “Ethnic Voice of America” Граматай за актыўны ўдзел у арганізацыі адраўнення дзяцей з малазабеспечаных сем’яў, сірот і ахвяр Чарнобыля.

Вацлава ВЯРБОЎСКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: у Ірэне КАЛЯДЗЕ заўсёды можна было пазнаць беларуску; Ірэна КАЛЯДА з беларускімі дзецьмі ў Славені; юныя артысты з Мазыра, якія ўдала выступілі ў Польшчы на Міжнародным фестывалі “Веснавыя зоркі-2004”, паездку якіх прафінансавала І.КАЛЯДА.

Фота з архіва аўтара.

Бог аддзячыць Вам за тое, што вы прыгрэлі нашых чарнобыльскіх дзетак, а я ад усяго сэрца дзякую і нізка Вам кланяюся”.

А цяпер прыйшоў час паслухаць дзетак.

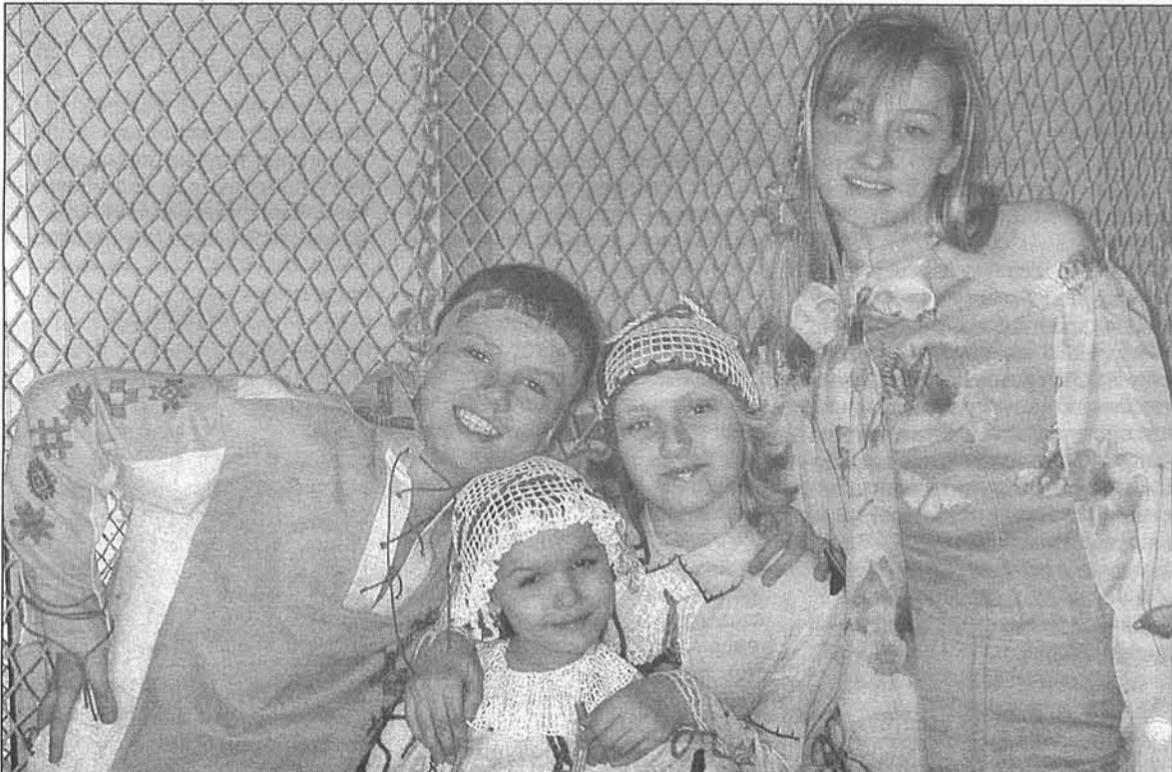
Каця Ларычава: “Я ніколі Вас не бачыла, але кожны дзень у душы выказваю Вам словы ўдзячнасці”.

Ігар Сукач: “Няшмат на зямлі людзей, якія б памяталі аб сваёй Радзіме, знаходзячыся за тысячы кіламетраў ад яе. Вы — Чалавек з вялікай літары!”

Ігар Саламакін з Мазыра напісаў так: “Я вельмі люблю сваю краіну і таму пішу Вам гэты ліст на сваёй і вашай роднай мове. Я і мае сябры хочам выказаць Вам падзяку за

Не абызены ўвагай і хворыя дзеці ў ЗША, якія нарадзіліся ад хворых бацькоў на “Aids” (СНІД). Яны атрымалі 10 тысяч долараў. Амерыканская арганізацыя “Make a Wish foundation” (Зрабі пажаданне), якая клапаціцца пра маленькіх хворых дзетак, якім патрэбны адраўненчы адпачынак, таксама некалькі разоў атрымлівала дапамогу ад арганізацыі, якой кіруе Ірэна.

Доўга давялося б мне пералічваць усіх, каму аказвае падтрымку арганізацыя “Этнічныя галасы Амерыкі”. А каб грошы былі, трэба напружана працаваць. І няма тут работы маленькай ці вялікай, бо яна стыль жыцця. Аўтар гэтага

УЗБЕКІСТАН. ТАШКЕНТ

Віншаванне з сонечнага краю

Савет Беларускага культурнага цэнтра "Світанак" Ташкента ва Узбекістане ад усёй душы віншуе нашых суайчыннікаў з 59-й гадавінай Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне, а таксама з 60-годдзем вызвалення нашай этнічнай Радзімы — Беларусі.

Дыяспара, якая пражывае ва Узбекістане, налічвае больш як 20 тысяч чалавек, і ключавую ролю ў вывучэнні роднай мовы, звычайна ў і традыцый выконвае наш беларускі культурны цэнтр "Світанак".

У Рэспубліцы Узбекістан створаны ўсе ўмовы для паспяховай работы культурнага цэнтра. Мы ўносім пасільны ўклад у замацаванне беларуска-ўзбекскага супрацоўніцтва.

НА ЗДЫМКАХ: харавы калек-

тыў, які выконвае беларускія народныя песні, а таксама песні беларускіх кампазітараў; танцавальны калектыў "Рух", які супрацоўнічае з БКЦ. Апошнім дасягненнем яго з'яўляецца "Дыплом" і "Намінацыя" на фестывалі "Узбекістан — наш агульны дом" у сакавіку 2004 года за танец "Ружовы вальс" (кіраўнік Надзея МАЛДАХАНАВА).

Л. БЕЛАЗЕРАВА,

старшыня БКЦ "Світанак".

РАСІЯ. КЕМЕРАВА

Усе ветэраны вайны будуць ушанаваны

Артыкул "У Кузбасе будзе разрэз "Беларускі" выклікаў у Дэпартаменце нацыянальнай палітыкі эфект узарванай бомбы. Некаторыя зацікавіліся беларускай мовай. Высылаю свае артыкулы, матэрыял пра "круглы стол", інфармацыю пра сервісны цэнтр.

У красавіку, нягледзячы на цяжкія выпрабаванні, якія выпалі на долю Кузбаса (выбух на шахце, небывалая паводка на поўдні вобласці), шмат зроблена для развіцця кузбаска-беларускіх адносін. Я двойчы выступаў па абласным радыё, напісаў артыкул, правялі "круглы стол", а галоўнае — прынята афіцыйнае рашэнне аб правядзенні абласной сустрэчы ветэранаў, прысвечанай 60-годдзю вызвалення Беларусі. Толькі ў Кемераве ва ўрачыстым прыёме будзе задзейнічана 450 удзельнікаў! Для арганізацыі мерапрыемстваў створана рабочая група на чале з намеснікам губернатара І.Свірыдавай, у якую ўваходжу і я, прыняты пратакол даручэнняў.

Плануем накіраваць на святкаванне 60-годдзя вызвалення Беларусі дзве дэлегацыі з ветэранамі і дзецьмі, у тым ліку і шорскую дэлегацыю, у Гомельскую вобласць. Да юбілею выдалі кнігу З.Вярхоўцавай "Вместе сражались за Родину". Адміністрацыя вобласці прыня-

ла рашэнне заказаць і аплаціць выраб памятных знакаў усім ветэранам-кузбасцаў, удзельнікам баёў за Беларусь. Бо гэта, магчыма, будзе іх апошняя ўзнагарода, якую яны вельмі чакаюць. Апрацоўваем каля адной тысячы анкет кузбасцаў-вызваліцеляў Беларусі.

Пра ўсе цікавыя падзеі я буду пісаць у вашу газету. Рыхтую артыкулы пра дзвюх выдатных жанчын Кузбаса — заслужаную артыстку БССР Л.Усанаву і кандыдата тэхнічных навук, паэтэсу, члена Саюза журналістаў, беларуску па бабулі Н.Кузняцкову. І, вядома ж, у цэнтры ўвагі будуць мерапрыемствы ў Кузбасе, звязаныя з 60-годдзем вызвалення роднай Бацькаўшчыны ад фашыстаў.

Віншую ўсіх супрацоўнікаў газеты "Голас Радзімы" з днём вызвалення Беларусі.

З павагай

Міхаіл БРЬЛІЎ,

старшыня абшчыны "Беларусь".

зваротная сувязь

УКРАЇНА. ІЗЯСЛАЎ

Брава, абноўлены "Голас Радзімы"!

Толькі што закончыў знаёмства з красавіцкім штомесячнікам на 32 старонках, які да нядаўняга часу быў штотыднёваю газетай, двухтыднёвікам... Як кажуць, няма слоў! Брава ўсяму калектыву рэдакцыі. Спадзяюся, што ў хуткім часе чытачы змогуць пазнаёміцца і з перакладам на беларускую мову апавядання класіка турэцкай літаратуры Омэра Сейфедына "Ноч свабоды", які я дасылаў у рэдакцыю. Лічу за гонар друкавацца на старонках "Голасу Радзімы", газеты, дзе першы мой допіс з'явіўся ў далёкім ужо 1981 годзе.

Удзячны і за тое, што надрукавалі допіс маёй вучаніцы Веранікі Палішчук: быў вельмі ўзрушаны, калі на 21-й старонцы ўбачыў сваё адлюстраванне і загаловак над ім: "3 юбілеем, спадар Пятрусь!" Шкада, адна прыкрая памылка ў ім кінулася мне ў вочы: я працую ў 1-й школе не ад 1958 года, а ад 1985 года.

З павагай

Пятрусь КАПЧЫК,

кіраўнік гурта беларускай культуры "Зорка Венера".

АРГЕНЦІНА. БЕРЫСО

Аўгусціна — "Каралева эмігрантаў"

Добры дзень, рэдакцыя "Голасу Радзімы"!

Ваша газета прагрэсіруе ў апошні час, стала цікавейшай, і дабавіліся старонкі, за што вялікі дзякуй. Многае значыць для эмігрантаў кожная яе старонка.

Хочацца расказаць пра жыццё беларускага таварыства ў Аргенціне. Мінуты год быў напоўнены многімі падзеямі, асабліва ў культурным жыцці. Правялі некалькі канцэртаў, на якіх прадстаўляліся песні і танцы славянскай культуры. Незабыўным атрымалася свята беларускай паззіі, на яго былі запрошаны 30 паэтаў розных нацыянальнасцей з усёй Аргенціны.

Запамінальным было і свята мастакоў, у якім удзельнічалі дзве мастачкі — Аліса Смірнова і Вія Круглова. Смірнова прадставіла шмат цікавых карцін, выкананых алеем, а Круглова — маляванія і вышытыя копіі ікон і праваслаўных крыжоў, пейзажы Беларусі, матывы, узятыя з вашай газеты. Выстава мела небывалы поспех і па просьбе культурных дзеячаў Аргенціны і наведвальнікаў была прадоўжана, астатнія ўбачылі яе па тэлебачанні.

Хочацца расказаць яшчэ пра адну падзею, якая дадае нам гонару. Былы партовы горад Берысо называюць горадам эмігрантаў і не дарэмна: тут жывуць амаль адны эмігранты, існуюць 17 таварыстваў розных нацыянальнасцей, у тым ліку і адзінае ў Аргенціне беларускае.

Кожны год кіраўнікамі горада арганізуюцца свята эмігрантаў, якое працягваецца месяц. З'яжджаюцца людзі з усіх гарадоў Аргенціны. На свята кожнае таварыства прадстаўляе канцэрт, сваю нацыянальную экспазіцыю і кухню.

Да свята выбіраюць прыгажуню, якая потым удзельнічае ў конкурсе прыгажунь іншых нацыянальнасцей. Наша Аўгусціна Куратнік перамагла ў конкурсе "Каралева эмігрантаў".

ЧЭХІЯ. ПРАГА

Выстава Ніны Рунь

Нядаўна ў старажытнай Празе завяршылася двухмесячная выстава карцін кандыдата філалагічных навук, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэткі, самадзейнай мастачкі Ніны Аксёнчык, якая жыве тут са сваёй сям'ёй. Гэта ўжо трэцяя выстава нашай зямлячкі ў Чэхіі. Мецэнатам персанальнай выставы стала чэшская баранэса, дацэнт Вера Таубер, якая, убачыўшы творы Ніны, арганізавала выставу ў сваёй прыватнай Таугалерэі ў Празе, якая мела назву "Кветкі душы беларускай", што вельмі ўдала перадае лірызм, глыбіню пачуццяў, высокую духоўную напоўненасць карцін.

Адметным з'яўляецца тое, што на гэтай выставе Ніна Аксёнчык упершыню выступіла пад псеўданімам Ніна Рунь. І ўсе свае ранейшыя працы, створаныя ў Чэхіі, яна падпісала гэтым псеўданімам. Чаму? Прычына вельмі простая. І чэхі, і замежнікі не могуць правільна вымавіць прозвішча.

Ніна Рунь малое пераважае родныя палескія пейзажы, хаця не цураецца і жанру нарцюрморта. Менавіта пейзаж, лічыць мастачка, найбольш ярка адлюстроўвае беларускую душу. Боская сутнасць прыроды і боская сутнасць чалавечай душы — непадзельныя ў яе творах. Карціны так і называюцца "Пралескі вітаюць вясну", "Прабуджанне першаквету", "Ваколіцы вёскі Булаўкі на Мазыршчыне", "Палескі матыў", "Яблычны Спас", "Паклон табе, Радзіма-Беларусь"...

Новая тэма — Чэхія і Прага — гожа ўдзельнічае ў карцінах "Начны матыў замка Карлштэйн", "Залатая вулічка ноччу", "Світанак

пражскага града" і іншых.

У пошуках свайго мастакоўскага почырку Ніна Рунь абапіраецца не на модныя авангардныя плыні, а на вялікую класічную школу імпрэсіяністаў Ван Гога, Левітана, Бялыніцкага-Бірулі... Творчай манеры Ніны Рунь уласцівы душэўнасць, лірычная пранікнёнасць, што гарманічна спалучаецца з глыбінёй філасофскага зместу твора. Кожная новая карціна не паўтарае папярэдняю, мае свае стыльвыя адметнасці, сваю каляровую гаму. Яе карціны змушаюць і захапляцца гармоніяй барваў, і задумацца над сюжэтам. Такая гарманічнасць, духоўная змястоўнасць карцін знайшла цёплы водгук у гледачоў. Часцей за ўсё наведвальнікі адзначаюць, што карціны напісаны сэрцам. Напрыклад, Ю.Маханькоў, які цяпер жыве ў Празе, пажадаў: "Іменна в такім напрамку работайце і далей".

Р. МАЗУР.

ню, якая потым удзельнічае ў конкурсе прыгажунь іншых нацыянальнасцей. Наша Аўгусціна Куратнік перамагла ў конкурсе "Каралева эмігрантаў".

Свята завяршаецца шэсцем, у якім удзельнічаюць усе таварыствы, кіраўнікі горада, губернатары, паслы розных краін (ад Беларусі прысутнічала прадстаўніца Беларускага пасольства Галіна Бубноўская).

Наш калектыў маленькі, таму дводзіцца прыкладваць шмат намаганняў, каб не страціць культуру продкаў, каб нас убачылі і пачулі далёка за межамі. Хочацца падзякаваць прэзідэнту тавары-

ства Карласу Сандобала, Рыкарда Васі, Ганне Папоўскай.

Дзякуй прадстаўніцы пасольства Галіне Бубноўскай за падтрымку, за добрыя адносіны да людзей.

З павагай

Вія КРУГЛОВА.

НА ЗДЫМКАХ: (злева направа) прэзідэнт таварыства Карлас САНДОБАЛЬ, прадстаўнік Пасольства Беларусі Галіна БУБНОЎСКАЯ, "Каралева горада эмігрантаў" Аўгусціна КУРАТНІК; (злева направа) мастачкі Аліса СМІРНОВА і Вія КРУГЛОВА.

Купалле на возеры Ісык-Куль У КЫРГЫЗСТАНЕ

Павел Дзягцярык у родную вёску Горталь Івацэвіцкага раёна Брэсцкай вобласці прыязджае нячаста, бо жыве ў далёкім Кыргызстане. Туга па Радзіме рэалізавалася ў яго падарунку маці – абразе, вышытым бісерам. Апошні раз бачыліся ў 2000 годзе. Яна ўжо старэнькая, сказала: "Пэўна, апошні раз бачымся". Тады прасіў, каб чакала яго і мацавалася. Калі прыязджаў у Мінск на курсы, арганізаваныя таварыствам па сувязях з суайчыннікамі за рубязжом "Радзіма" для кіраўнікоў беларускіх суполак і гурткоў мастацкай самадзейнасці краін СНД, Прыбалтыкі і Польшчы, прывёз свой падарунак маці: памажы, Божа, самаму драгому чалавеку! Сфатаграфавайшы яго на памяць, мы пачалі распываць пра тую работу, якую Павел праводзіць далёка ад Беларусі, з'яўляючыся намеснікам старшыні грамадскага аб'яднання беларусаў Кыргызстана "Світанак".

— Колькі гадоў існуе "Світанак" і колькі, наогул, беларусаў жыве ў Кыргызстане?

— Перапіс 1989 года засведчыў, што каля 10 тысяч беларусаў жыве ў гэтай рэспубліцы... У 1993 годзе была створана Асамблея народаў Кыргызстана, і на час яе ўтварэння "Світанак" быў адзіным нацыянальным аб'яднаннем. Такім чынам, нашаму "Світанку" ўжо 10 гадоў. Зараз пры асамблеі працуе 30 нацыянальна-культурных цэнтраў. Кіраўніцтва рэспублікі і сам Прэзідэнт надаюць вялікае значэнне асамблеі, называючы яе "другім парламентам".

Паколькі нацыянальнасцей у Кыргызстане шмат, часам узнікаюць нейкія праблемы, якія мы супольна вырашаем. Праводзяцца "круглыя сталы", канферэнцыі, у якіх бяруць удзел прадстаўнікі ўсіх нацыянальных грамадскіх аб'яднанняў, у тым ліку і наш "Світанак". Зараз пры Бішкекскім гуманітарным універсітэце працуе беларускі культурны цэнтр. Разам з Пасольствам Рэспублікі Беларусь у Кыргызстане ён садзейнічае таму, каб беларусы згуртаваліся і мацавалі сувязь са сваёй этнічнай Радзімай, адчувалі, што яны не адны.

Мы працуем з усімі, каму дарагая беларуская культура і родная мова, хто паважае людзей іншых нацыянальнасцей і падтрымлівае з імі дружбу, не дапускае варожасці на нацыянальнай глебе.

— Аднымі заклікамі гэтага дасягнуць немагчыма...

— Безумоўна. І само жыццё ў шматнацыянальным асяроддзі, калі праводзіцца добрая нацыянальная палітыка, сцірае нейкія ўмоўнасці, нацыянальна-рэлігійныя забароны, людзі прыстасоўваюцца, сябруюць і кахаюць, ім не перашкаджаюць асаблівасці іх нацыянальных звычаяў.

У нашым беларускім аб'яднанні ёсць некалькі сем'яў, дзе змешаныя шлюбы: напрыклад, беларуска выйшла замуж за кыргызца, а беларус ажаніўся з узбеккаю, і яны сем'ямі ходзяць на нашы мерапрыемствы. Мы ў сваім статусе запісалі, што сябрам аб'яднання можа быць любы чалавек, незалежна ад нацыянальнасці, каму цікавая і дарагая культура Беларусі.

— А як вы знаёміце з беларускімі традыцыямі?

— Перш за ўсё праз святы, яны запамінаюцца надоўга, бо да іх рыхтуюцца ўсе. Спраўляем Купалле, Каляды і іншыя каляндарныя народныя святы.

У нас ёсць рэчкі і цудоўнае возера Ісык-Куль — жамчужына нашага краю. Там мы і адзначаем беларускае Купалле. Шмат агульных такіх святаў, але мы яшчэ абавязкова віншуем кожнага сябра нашага аб'яднання з днём нараджэння — раніцай абавязкова тэлефануем, гэта кожнаму прыемна, а ў канцы месяца збіраем усіх імяніннікаў, уручаем маленькія сувеніры. Такая радасць у кожнага ў вачах, што пра яго асабіста не забыліся землякі, што ёсць нагода сустрэцца, па-

гутарыць, адчуць сябе ў адной сям'і.

— Ці гаворыце вы па-беларуску, ці спяваеце родныя песні?

— Гэта для нас вялікая праблема. У нас няма нават падручнікаў для пачатковага навучання беларускай мове, мала кніжак, няма праграм па навучанні гісторыі і культуры. Таму тут, на курсах, я з цікавасцю даведваўся пра тыя набыткі, якія маюць беларусы ў Латвіі, Літве, Эстоніі, Польшчы, па арганізацыі нядзельных школ, знаёмству з гісторыяй і культурай Беларусі. Пастараюся пераняць іх вопыт.

Набыў у Мінску шмат кніг, касет. Людзі хочуць ведаць сваю мову, просяць наладзіць навучанне. Многія нарадзіліся ў Кыргызстане і мала чулі мову сваіх бацькоў і дзядоў.

Мы чытаем газету "Голас Радзімы", яна дае інфармацыю, дзякуючы якой ведаем пра жыццё ў Беларусі, справы беларускіх суполак у іншых краінах свету і адчуваем, што мы — адно цэлае.

Хацелася б, каб на Беларусі больш выпускалі касет з запісамі народных песень.

У нас старэйшае пакаленне з замілаваннем, са слязамі на вачах слухае адзіную касету з запісамі беларускіх песень, якую мы маем і заўсёды ўключаем пры нашых сустрэчах. Маладое пакаленне таксама павінна пазнаваць голас сваёй радзімы, беларускія песні і музыку, пывучую мову. Над гэтым і буду працаваць у далейшым.

Гутарыла **Ганна МАХАВІКОВА**.
Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

ЛАТВІЯ. ВЕНТСПІЛС

Журналісцкія гісторыі Алены Нарушэвіч

— "Пэўна, не", — адказала жанчына. Ёй было не да таго. Прайшоў месяц, на працягу якога яна жыла ў знаёмых. Адночы да іх зайшла жонка Арнольда і стала распываць пра прозвішча. Яе муж выходзіў за дзіцячым доме і нічога не ведаў пра сваіх бацькоў, хто ён і адкуль.

Пачаліся пошукі ў архівах, тая жанчына з Латвіі распывала сваю свайго мужа, а потым высветлілася, што бацька Арнольда нарадзіўся за 60 кіламетраў ад Вентспілса, знайшліся яго сваякі. Пляменнік прыехаў на канцэрт, які беларускія артысты давалі ў нашым горадзе, тут і адбылася іх сустрэча. Арнольд тады першы раз прыехаў у Латвію, зараз працягвае пошукі сваіх каранёў. Як журналістка, я не ўпуская магчымасці дапамагчы беларусам, працуючы ў суполцы "Спадчына" і мясцовай газеце, а таксама прадстаўнікам іншых этнасаў, якія жывуць у Латвіі, адлюстроўваю дзейнасць усіх суполак на сваёй аўтарскай старонцы. Буду рада ў далейшым супрацоўнічаць з газетай "Голас Радзімы".

УКРАЇНА. ВІННІЦА

Моцная сям'я — моцная дзяржава

У Вінніцы, хоць і значна зменшылася колькасць этнічных беларусаў у параўнанні з мінулым перапісам, аднак яна складае каля 2 тысяч сем'яў, а ў вобласці каля 5 тысяч. Усе яны жывуць дружна побач з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцей. Трэба адзначыць, што большасць нашых землякоў — людзі сталага ўзросту, а таму яны вельмі хочуць як мага часцей сустракацца, пагаварыць пра навіны з роднага кута, жадаюць добра колішняй Радзіме.

У горадзе сярод членаў зямляцтва налічваецца 13 сем'яў, якія адсвяткавалі залатое вяцелле і маюць вялікі вопыт выхавання дзяцей, унікаў і праўнікаў. Вядома, што цяпер шмат маладых сем'яў, якія хутка разлучаюцца, расце колькасць маці-адзіночак. Таму мы вырашылі запрасіць стальня пары на ўрачыстую сустрэчу, у якой удзельнічала і моладзь. Арганізаваць сустрэчу дапамагло нам упраўленне па справах сям'і і моладзі вобласці. Пра жыццёвы шлях, лёс і абавязкі кожнай сям'і падрабязна расказалі самі юбіляры. Начальнік упраўлення Таццяна Сцепаненка ўручыла кожнай пары сувеніры, а начальнік аддзела нацыянальных меншасцей і міграцыі вобласці Віталь Дэйнека падзякаваў за выхаванне дастойных дзяцей.

Сярод прысутных было двое бе-

ларусаў з Гомельшчыны — Ульяна і Васіль Вусянковы, якія свой шлюб зарэгістравалі ў красавіку 1947 года і выгадавалі дзвюх дачок і двух сыноў. Усе дзеці атрымалі добрую адукацыю, чатыры з шасці унікаў — спецыялісты вышэйшай катэгорыі. Дзеці і ўнукі заўсёды прыслухоўваюцца да парад бацькоў, падтрымліваюць бацькоў і адзін аднаго, хоць раз'ехаліся па розных мясцінах. Васіль Сямёнавіч — франтавік, інвалід Вялікай Айчыннай вайны першай групы, узнагароджаны ордэнамі і медалямі.

Падобнае можна расказаць і пра сем'і Валувічаў, Івановых, Ламбуцкіх і іншых. Ад імя абласнога зямляцтва беларусаў ім таксама ўручаны імяныя, багата ілюстраваныя паштоўкі і букеты. Для ўдзельнікаў сустрэчы быў дадзены канцэрт. На мерапрыемстве прысутнічалі прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі. Характэрна і тое, што такая сустрэча сярод нацыянальных меншасцей вобласці праведзена ўпершыню, а расходы ўзяло на сябе абласное упраўленне па справах сям'і і моладзі.

Усе прысутныя падзякавалі арганізатарам за цудоўна праведзены вечар.

Васіль СВІР'ІД,

старшыня Савета абласнога зямляцтва беларусаў.

Лаўрэат Нобелеўскай прэміі Сымон Кузнец — ураджэнец Пінска

Пра тое, што сусветна вядомы эканаміст лаўрэат Нобелеўскай прэміі 1971 года Сымон Кузнец нарадзіўся ў Беларусі, у рэдакцыі "Голасу Радзімы" даведліся адразу ад некалькіх сваіх аўтарай з Беларусі, Ізраіля і Расіі. Яны спасылаліся на "Залатую кнігу Расіі", якая пабачыла свет у Маскве, на яе раздзел "Рускае замежжа". Аднак выдана ў шыкоўна (беларусам бы такую!) "Залатой кнігу Расіі" не аказалася нават у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Давялося звязвацца з маскоўскімі калегамі. Кіраўнік Цэнтра беларусазнаўчых даследаванняў Інстытута славяназнаўства Расійскай акадэміі навук Юрый Лабынцаў прыслаў нам электронны ліст, і цяпер дзякуючы яму мы маем больш-менш якасную фатаграфію нашага знакамітага суайчынніка, можам хаця б коратка расказаць пра яго жыццёвы і навуковы шлях.

Аўтар публікацыі ў "Залатой кнізе Расіі" Л. Васіна сведчыць, што Сямён Кузнец нарадзіўся 30 красавіка 1901 года ў Пінску, які тады ўваходзіў у склад Расійскай імперыі, у сям'і гандляра футрамі Абрама Кузняца і яго жонкі Паліны, быў сярэднім сярод іх траіх дзяцей. У 1907 годзе, — працягвае Л. Васіна, — яго бацька выехаў у ЗША, збіраўся выклікаць туды сям'ю, як толькі ўладкуецца сам. Першая сусветная, а ўслед за ёю рэвалюцыя і Грамадзянская вайна парушылі гэтыя планы (...). Пасля таго як паводле савецка-польскай дамовы 1921 года Пінск адышоў да Польшчы і тыя, хто нарадзіўся на гэтай тэрыторыі, маглі атрымаць польскае грамадзянства, сям'я Кузняца перабралася ў Польшчу (хутчэй, засталася жыць на месцы. — В. Г.). Сямён і яго старшы брат Саламон паехалі ў Нью-Йорк (...) і адразу ж паступілі на старэйшы курс Калумбійскага ўніверсітэта".

Настаўнікам нашага суайчынніка

ка (у Амерыцы яго сталі называць Сайманам Смітам, бо рускае слова "кузнец" і беларускае "каваль" перакладаюцца на англійскую мову як "сміт") стаў вядомы эканаміст і статыстык Уэлс Клер Мітчэл. Неўзабаве ўраджэнец Пінска стаў вядучым вучоным ЗША ў сваёй галіне. Ён быў выбраны прэзідэнтам амерыканскіх эканамічнай і статыстычнай асацыяцыі, атрымаў навуковыя ступені многіх універсітэтаў і навуковых таварыстваў свету.

С. Кузнец (Сміт) першым звярнуў сур'ёзную ўвагу на ролю ўкладання капіталу ў чалавечы фактар, акрэсліў іх як адзін са складальнікаў эканамічнага росту. Актуальна сёння гучаць словы нашага суайчынніка, што "самым вялікім капіталам краіны з'яўляюцца яе людзі з іх майстэрствам, вопытам і імкненнямі да карыснай эканамічнай дзейнасці".

У 1971 годзе С. Кузняцу была прысуджана Нобелеўская прэмія "за эмпірычнае абгрунтаванне эканамічнага

мічнага росту". З таго часу яго прозвішча стала згадвацца ў многіх эканамічных слоўніках і салідных біяграфічных энцыклапедыях. Інфармацыю пра яго сёння можна знайсці ў Інтэрнэце. Напрыклад, на сайце "Галерэя эканамістаў" часопіса "Эканамічная школа" сказана, што лаўрэат Нобеля "нарадзіўся ў Пінску (Беларусь)". І толькі беларускія даведнікі гэтай інфармацыя абмінала. Значыць, патрэбны тут сістэматызаваны, мэтанакіраваны і фронтальны прагляд вядучых энцыклапедычных крыніц свету.

Памёр С.Кузнец у 1985 годзе. Яго сын Польш таксама стаў эканамістам і выкладае ва ўніверсітэце штата Індыяна.

Несумненна, што выкарыстанне спадчыны С. Сміта, пераклад яго твораў прынеслі б карысць эканамічнай навуцы Беларусі, дзе ў апошні час таксама ўдзяляецца вялікая ўвага чалавечаму фактару.

Валянціна ГРЫШКЕВІЧ.

НАШЧАДКІ СУАЙЧЫННІКАЎ

Уладарад Якімовіч

(26.11.1930), генерал-маёр танкавых войскаў, дацэнт кафедры кіравання Ваеннай акадэміі генеральнага штаба (першы намеснік камандуючага арміяй).

Нарадзіўся У.Якімовіч на Чарнігаўшчыне. Яго дзед — гайдук Сцяпан Якімовіч — паходзіў з Мінска, а бабуля Таццяна Адамовіч — з Гомельскай вобласці, дзе яна доўгі час батрачыла ў польскага пана.

У Мінску нарадзіўся бацька Уладарада Павел Якімовіч, будучы кадравы ваенны, палкоўнік. Ён прайшоў усю Айчынную вайну і першым уваходзіў у Прагу, будучы членам ваеннага Савета арміі і намеснікам камандуючага 31 танкавага корпуса.

Прадоўжыў справу свайго бацькі і Уладарад. Пасля заканчэння Харкаўскага гвардзейскага танкавага вучылішча ён на працягу дзесяці гадоў служыў у Туркестанскай ваеннай акрузе, быў камандзірам танкавага ўзвода, затым камандзірам роты, начальнікам разведкі.

У 1964 годзе ён закончыў Ваенную акадэмію на выдатна, з залатым медалём і зноў накіраваўся ў танкавы полк Кіеўскай ваеннай акругі камандзірам, затым намеснікам камандзіра танкавай

дывізіі ў званні падпалкоўніка.

З 1969 года Уладарад Паўлавіч — слухач Акадэміі генеральнага штаба. Пасля яе заканчэння — камандзір гвардзейскай танкавай дывізіі групы Савецкіх войскаў у Германіі. У 1974 годзе — начальнік штаба, першы намеснік камандуючага арміі. Ізаўсёды самыя лепшыя водгукі вярхоўнага камандавання. Уладарад Паўлавіч, як прыклад, адзначае міністра абароны СССР.

Маючы выдатную ваенную адукацыю і багаты вопыт службы ў танкавых войсках, У.Якімовіч у 1976

годзе накіроўваецца выкладчыкам у Ваенную акадэмію генеральнага штаба (г.Масква). Старшы выкладчык, дацэнт, генерал-маёр Якімовіч не адзін год удзельнічаў у падрыхтоўцы афіцэраў арміі і флоту СССР і краін Варшаўскага дагавора.

У гэты час на працягу дзесяці гадоў ён працаваў па суправажэнні распрацоўкі і прыняцця на ўзбраенне арміі аўтаматызаванай сістэмы кіравання войскамі пры

вытворчым аб'яднанні "Агат" (Мінск). Быў надрукаваны цэлы шэраг навуковых і метадычных дапаможнікаў па кіраванні войскамі з выкарыстаннем АСКВ.

Радзіма двойчы ўзнагароджвала яго ордэнамі. У 1991 годзе Уладарад Паўлавіч звальняецца ў запас і пераязджае на пастаяннае месца жыхарства ў Севастопаль, тут актыўна ўключаецца ў грамадскую працу. Ён адзін з кіраўнікоў Саюза савецкіх афіцэраў імя Р.Кузняцова, член Камітэта саюза гарадоў-герояў. Яго вельмі любяць і паважаюць і сябры гарадскога аддзялення Усеўкраінскага аб'яднання "Беларусь", дзе ён з'яўляецца актыўным членам праўлення.

На працягу ўсяго жыцця ён падтрымлівае сувязь з зямлёй сваіх продкаў — роднай Беларуссю. Там, у горадзе Полацку, жыве яго сястра Валянціна Косарава — урач вышэйшай катэгорыі, загадчык гінекалагічнага аддзялення гарадскога бальніцы, узнагароджаная ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Беларуская зямля вабіць яго сваёй сціплай прыгажосцю, ён ганарыцца краінай і народам, які выступаў у час цяжкіх выпрабаванняў, а зараз будзе сваё жыццё незалежна і паспяхова.

Ала ГАРЭЛІКАВА,

старшыня Севастопальскага гарадскога аддзялення Усеўкраінскага аб'яднання "Беларусь".

У БУДУЧЫ ДАВЕДНІК

Аляксандра Бергман

Бергман Аляксандра (1.05.1906, Гродна), беларускі і польскі гісторык, публіцыстка, журналістка, грамадскі дзеяч у Польшчы і Беларусі ў 20-30-х гадах XX стагоддзя.

Першапачатковую адукацыю А.Бергман атрымала ў прыватных гімназіях. У 1925 годзе працавала інструктарам камсамола ў Гродне, Вільні, Брэсце, Баранавічах. У 1927 годзе вучылася ў партшколе КПЗБ у Мінску, была ўдзельніцай Першага з'езда КПЗБ (1928). З 1931 года — сябар краёвага сакратарыята КПЗБ.

У 1932 годзе ўдзельнічала ў нарадзе КПЗБ у Берліне, працавала ў партшколе КПЗБ у Мінску (1932-1933). У 1934-1935 гадах была рэдактарам шматтыражнай газеты на абутковай фабрыцы ў Мінску. У канцы 1935 года А.Бергман рэпрэсіравалі. Да 1945 года яна знаходзілася ў канцлагерах у Кіраве, Комі АССР і Кемераўскай вобласці, пасля выехала ў Польшчу. Спачатку працавала на паліграфічным камбінаце ў Лодзі, а пасля пераехала ў Варшаву, дзе ўладкавалася ў рэдакцыю часопіса "Życie Partyi". Адначасова пачала вывучаць рэвалюцыйна-вызваленчы рух у Заходняй Беларусі, а таксама жыццё і дзейнасць Ігната Дварчаніна, Максіма Бурсевіча, Сымона Рак-Міхай-

лоўскага, Паўла Валашына, Антона Луцкевіча, Браніслава Тарашкевіча і іншых заходнебеларускіх дзеячаў. У 1984 годзе ў Варшаве выдала кнігу на польскай мове "Беларускія справы ў ІІ Рэчы Паспалітай". У 1977 годзе з друку

выйшла яе манаграфія "Слова пра Браніслава Тарашкевіча" (перавыдадзена ў Мінску ў 1996 годзе). У 1990 годзе сумесна з Алесем Барскім і Ежы Тамашэўскім выдала кнігу "Ігнат Дварчанін — беларускі палітык і вучоны".

Знаходзячыся ў Варшаве, Аляксандра Бергман прымала актыўны ўдзел у жыцці беларускай дыяспары. Яна супрацоўнічала з беларускім тыднёвікам "Ніва", Беларускім грамадска-культурным таварыствам у Польшчы, выступала з дакладамі і рэфэратамі на розных беларускіх канферэнцыях і вечарах.

А.Бергман жыве ў Варшаве, ёй ужо 98 гадоў.

Сяргей ЧЫГРЫН (Слонім).

Людміла Шчаслівенка

Шчаслівенка Людміла Іванайна (3.09.1954, Бійск Алтайскага краю, Расія), выкладчыца музыкі, грамадскі дзеяч. Беларуская з сям'і ваеннаслужачага, які нарадзіўся ў вёсцы Скеня Жлобінскага раёна Гомельскай вобласці і служыў афіцэрам у чыгуначных войсках у Расіі.

Пасля заканчэння сярэдняй школы Л.Шчаслівенка паступіла ў музычнае вучылішча па класу фартэпіяна. З 1975 да 1992 года працавала выкладчыкам Нова-сібірскага каледжа культуры і мастацтва. У 1983 годзе скончыла Кемераўскі дзяржаўны інстытут культуры. З 1992 года — загадчыца фартэпіяна аддзялення дзіцячай школы мастацтва № 14 горада Нова-сібірска.

Л.Шчаслівенка актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці Беларускага культурна-асветніцкага

цэнтра імя Ефрасінні Полацкай у Нова-сібірску. З 2002 года яна з'яўляецца намеснікам дырэктара цэнтра, адначасова рэдагуе газету "Мая Радзіма", якая выдаецца БКАЦ імя Ефрасінні Полацкай у Нова-сібірску.

Наталія ТАКТАСУНАВА,

супрацоўніца таварыства "Радзіма".
НА ЗДЫМКУ: Л.ШЧАСЛІВЕНКА (справа) на сустрэчы ў Беларусі.

АД НАС АДЫШЛІ

Валянціна Пашкевіч

У Канадзе 25 сакавіка 2004 года перастала біцца сэрца Валянціны Пашкевіч, педагога і навукоўца, грамадскай дзеячкі беларускай дыяспары.

В.Пашкевіч нарадзілася ў сям'і беларусаў Жукоўскіх з Пружан 5 лютага 1916 года.

Галоўнай справай жыцця В.Пашкевіч было напісанне і выданне ў 1974-1978 гадах пер-

шага ў свеце англамоўнага падручніка "Fundamental Byelorussian" ("Беларуская мова") у дзвюх кнігах. 25 гадоў яна пільна працавала над англійска-беларускім слоўнікам (каля 50 тысяч лексічных адзінак). Цяпер у Паўночнай Амерыцы завяршаецца рэдагаванне гэтай працы, якая стане сапраўдным помнікам нашай суайчынніцы.

Аўстрыя

“Зорны час” прафесара Бідэра

У апошнія гады загадчык кафедры славянскіх Зальцбургскага ўніверсітэта чытач і падпісчык “Голасу Радзімы” Герман Бідэр друкуе свае мовазнаўчыя працы, у якіх нязменна прысутнічае беларускі матэрыял, у выданнях розных краін і на розных мовах.

Сярод дасланых прац прафесара найперш трэба назваць даследаванне “Класіфікацыя ўсходнеславянскіх моў і дыялектаў у галіцыйскім мовазнаўстве (другая палова XIX стагоддзя)”. Апублікавана яно ў зборніку “Нормы, найменні і тэндэнцыі ў славянскіх мовах”, выдадзеным сёлета на нямецкай мове ў Мюнхене. Дарэчы, зборнік прысвечаны 65-годдзю з дня нараджэння вядомага берлінскага беларусіста Карла Гутшміта. Мадрыфікацыя той жа працы змешчана ў зборніку “Украіністыка” (Крывы Рог, 2003). Тут вылучаецца раздзел, прысвечаны спрэчкам галіцыйскіх (пераважна львоўскіх) вучоных, куды аднесці беларускую мову: да дыялектаў украінскай ці рускай мовы... Спрэчкі гэтыя спыніў выхад у Варшаве кнігі Я.Карскага “Беларусы”, у якой даказана самастойнасць беларускай мовы.

На рускай мове напісаны і апублікаваны раздзел Г.Бідэра “Культура мовы: усходнеславянскія мовы” ў калектыўнай манаграфіі Інсбрукскага (Аўстрыя) і Апольскага (Польшча) ўніверсітэтаў (Аполе, 2003). Беларускі матэрыял тут вылучаны ў спецыяльны падраздзел з акцэнтацыяй увагі на нармалізацыю літаратурнай мовы і словатворчасць.

На польскай мове пабачыў свет артыкул прафесара “Рэлігія, мова, этнас і графіка ў многакультурных рэгіёнах” (беластоцкі зборнік “Шматмоўнасць і шматкультурнасць на польска-ўсходнеславянскім памежжы”), на рускай мове — працы “Мова і таталітарызм” (вялікатэрыяўскі зборнік “Тэарэтычныя і метадычныя праблемы рускай мовы як замежнай у пачатку XX стагоддзя”), “Развіццё лексічных і словаўтваральных норм усходнеславянскіх літаратурных моў у постсавецкі перыяд” (харкаўскі “Вестнік міжнароднага славянскага ўніверсітэта”).

Урэшце, у Г.Бідэра ёсць і беларускамоўная публікацыя — “Веравызнанне, этнас і мова ў XX стагоддзі” (мінска-магілёўскі кварталнік “Край”).

Кацярына ЛЮБЕЦКАЯ.

Венгрыя

“Гісторыя пра Атылу”: новае ў даследаванні

У 1896 годзе ў Варшаве выйшла з друку праца Я.Карскага “Заходнерускія пераклады Псалтыра ў XV-XVII стст.”, дзе вучоным былі апісаны асаблівасці тагачасных беларускіх перакладаў Псалтыра ў графіцы і арфаграфіі, граматыцы і лексіцы, асветлены іншамойны ўплыў на сродкі моўнага выражэння, даследаваны элементы кніжнай і жывой народнай мовы, зроблены палеаграфічны аналіз перакладных тэкстаў. Якраз названай працай вядомага даследчыка, піянера беларускай мовазнаўчай навукі, распачалося вывучэнне мовы асобных старабеларускіх помнікаў.

Асабліва плённай у гэтых адносінах з’явілася другая палова XX стагоддзя, калі лінгвістычным апісаннем былі ахоплены тэксты рознай жанрава-стылёвай прыналежнасці: “Біблія” Францішка Скарыны, “Евангелле” Васіля Цяпінскага, “Апокрысіс” Хрыстафора Філалета, Статуты Вялікага княства Літоўскага 1529 і 1588 гадоў, Слонімскае акты, Супрасльскі летапіс, “Арыстоцэлевы вароты”, “Александрыя” і інш. Праўда, вывучэнне іх абмяжоўвалася адным (графіка-арфаграфічным, марфалагічным, лексічным, сінтаксічным) ці двума (графіка-арфаграфічным і марфалагічным) моўнымі ўзроўнямі. Усебаковае лінгвістычнае апісанне атрымалі толькі перакладныя выданні Францішка Скарыны, Баркалабаўскі летапіс, “Дзёнік” Фёдара Еўлашоўскага, Вісліцкі статут, “Трыбунал” (1586), “Траянская гісторыя”, “Хроніка” Мацея Стрыйкоўскага.

Згаданы вышэй пералік вывучаных у розных аспектах асобных старабеларускіх тэкстаў дапаўняе “Гісторыя пра Атылу”: сёлета ў Будапешце з’явілася на венгерскай мове манаграфія “Атыла” М.Олаха ў польскім і беларускім перакладах. Яе аўтар — Андраш Золтан, вядомы ў славянскім свеце мовазнавец, руплівы даследчык гісторыі венгерскай мовы, кола навуковых інтарэсаў якога звязана таксама і з пытаннямі моўных і культурных стасункаў венграў з народамі Вялікага княства Літоўскага. Гэтай праблематыцы прысвечаны такія артыкулы А. Золтана, як “Словы венгерскага паходжання ў беларускай мове: вусныя запазычаны эпохі Стэфана Баторыя”, “Венгерскі ўклад у кніжную культуру Вялікага княства Літоўскага эпохі Адраджэння”, “З венгерска-польска-беларускіх культурных кантактаў (“Атыла” М. Олаха ў перакладзе польскім і беларускім)”, “Палемон і Атыла (3 гісторыі моўных і культурных кантактаў венграў з народамі Вялікага княства Літоўскага)” і інш.

“Гісторыя пра Атылу” — анані-

Германія

“Беларусь у цэнтры Еўропы”

Пад такой назвай у Берліне пабачыў свет зборнік беларускіх і нямецкіх аўтараў. Рэдактарамі артыкулаў выступілі Брыта Воленбер, Анета Зус. Пераклады зрабілі Уладзімір Шаламаў і Анета Зус.

Адкрываецца зборнік артыкулам былога Надзвычайнага і Паў-

мны старабеларускі рукапісны пераклад з польскай мовы друкаванага перакладу Цыпрыяна Базыліка “Historia spraw Atyle Króla Węgierskiego”, крыніцай для якога ў сваю чаргу паслужыў напісаны на лаціне ў 1538 годзе венгерскім гуманістам Міклашам Олахам твор “Atila”. З’яўленне старабеларускага перакладу прыблізна ў 1580 годзе — заканамерная з’ява, абумоўленая праўленнем у Рэчы Паспалітай Стэфана Баторыя, венгра па паходжанні. Цікавая дэталі: лацінамоўны тэкст, які прысвечаны падзеям і асобам венгерскай гісторыі і перавыдаваўся па-лацінску ў Венгрыі неаднаразова, на венгерскую мову быў перакладзены толькі ў 1977 годзе — амаль праз чатыры стагоддзі з часу стварэння!

Паколькі курс міграцыі перакладу на старабеларускую мову ўстаноўлены дакладна, Андраш Золтан у манаграфіі змяшчае старабеларускі тэкст (факсіміль і транслітараваны) паводле рукапісу № 94 (першая старонка перакладу змешчана на рэпрадукцыі) Бібліятэкі Рачынскіх у Познані (сс.106–209 манаграфіі), польскі тэкст (факсіміль і транслітараваны) па ўнікальным экзэмпляры кракаўскага выдання 1574 года, якое захоўваецца ў Бібліятэцы Польскай акадэміі навук (сс. 216–454 манаграфіі), старабеларускі і польскі тэксты ў паралельным размяшчэнні з указаннем важнейшых разыходжанняў з лацінамоўнай першакрыніцай.

Супастаўляючы і аналізуючы пераклады на старабеларускую і польскую мовы, А.Золтан аспрэчвае думку А.Брукнера, А.Саба-леўскага, Я.Карскага аб тым, што “Гісторыя пра Атылу” ўяўляе сабой “перапісаны рускімі літарамі польскі тэкст” (А.Саба-леўскі), які “літаральна ўзнаўляе польскі арыгінал” (Я.Карскі). Прыведзеныя А.Золтанам урыўкі з лексічнымі адступленнямі ад твора Ц.Базыліка сведчаць, што старабеларускі тэкст з’яўляецца самастой-

ным перакладам і, безумоўна, заслугоўвае належнай увагі з боку мовазнаўцаў, найперш беларускіх (сёння вядомы толькі артыкул венгерскага даследчыка П.Шанкоя “Заўвагі аб “Гісторыі пра Атылу, караля угорскага”, які з’явіўся ў 1975 годзе). Помнік утрымлівае багаты і каштоўны матэрыял па гістарычнай лексікалогіі і семантыцы беларускай, а таксама іншых славянскіх моў, выступае крыніцай вывучэння беларуска-венгерскіх моўных кантактаў, маючы ў сваім слоўніку лексіку венгерскага паходжання, у тым ліку назвы антрапанімічныя і анамастычныя.

А.Золтан падкрэслівае выдавочную філалагічную вартасць старабеларускага перакладнага тэксту. Змест страчаных першых старонак друкаванага польскага перакладу магчыма ўзнавіць толькі на аснове старабеларускага твора і лацінамоўнага арыгінала.

Сёння вядомы два выданні “Гісторыі пра Атылу” на старабеларускай мове: публікацыя А.Вяслоўскага 1888 года і В.Мікітася 1988 года. У сваім даследаванні А.Золтан робіць тэксталагічны аналіз гэтых выданняў. Так, параўноўваючы тэкст 1888 года з рукапісам у познанскім зборніку, мовазнавец пералічвае лінгвістычна значныя парушэнні: графіка-арфаграфічныя (разныя — розныя, сэрдцэ — сэрцэ), марфалагічныя, лексічныя (коли — поки, налетае — налегае), а таксама разнастайныя пропускі слоў, сказаў. У выданні Мікітася маюць месца згаданыя парушэнні і новыя, напрыклад, украінізаваная арфаграфія тэксту, адвольная рэканструкцыя прапушчаных слоў і сказаў. Прычынай падобнай неадпаведнасці ў публікацыях “Гісторыі пра Атылу”, на думку А.Золтана, з’яўляецца ігнараванне першакрыніцы і перакладу-пасрэдніка. Такім чынам, новае выданне “Гісторыі пра Атылу” павінна будзе грунтавацца на рукапісе № 94 Бібліятэкі Рачынскіх у Познані (апошняя чвэрць XVI стагоддзя), польскім перакладзе Ц.Базыліка, выдадзеным у Кракаве ў 1574 годзе, і лацінамоўным творы Міклаша Олаха.

Цяпер ёсць магчымасць ажыццявіць гэта, дзякуючы змястоўнай і кваліфікаванай працы А.Золтана, цікавасць, актуальнасць і каштоўнасць якой для мовазнаўцаў Беларусі выдавочная. Венгерскі беларусіст заклаў падмурак для новага прачытання і лінгвістычнага асэнсавання “Гісторыі пра Атылу” як старабеларускага помніка свецка-мастацкага жанру.

Наталія ПАЛЯШЧУК,

кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

Польшча

Пасляюбілейнае ЖНІВО

У 2002 годзе вядомы польскі славіст, аўтар нашай газеты прафесар Базылі Бялаказовіч адзначыў сваё 70-годдзе. Сербскі філолаг Багдан Касанавіч пісаў пра свайго калегу: “Гэты юбілей быў адзначаны не толькі ў яго на радзіме, але і ў іншых славянскіх краінах, а перш за ўсё ў Расіі, Беларусі і Украіне. Натуральна, гаворка вядзецца пра чалавека рэдкасна багатай навуковай і педагогічнай кар’еры” (Славістыка. VII. Бялград, 2003). Б.Бялаказовіч узначальваў Інстытут славянскіх Польскай акадэміі навук, кіруе кафедрай усходнеславянскіх літаратур Вармінска-Мазурскага ўніверсітэта ў Ольштыне.

Юбілей прайшоў, а публікацыі і самога Б.Бялаказовіча, і пра яго працягваюць з’яўляцца. Сярод дасланых належыць выдзельць вялікае даследаванне “Тадэуш Станіслаў Урублеўскі — заснавальнік бібліятэкі імя Эміліі і Яўстафія Урублеўскіх, патрыёт Вільні і абаронца правоў чалавека”, змешчанае ў 1-м томе беластоцкага зборніка “Вільня і свет: Гісторыя інтэлектуальнага асяроддзя”. У вільнянскай сям’і Урублеўскіх, сцвярджае аўтар, скрыжоўваліся ўплывы розных культур. Напрыклад, “адданы слуга Кузьма, беларус, прыгожа спяваў беларускія паўстанцкія і народныя песні”. Б.Бялаказовіч вельмі дарэчы выкарыстаў словы лаўрэата Нобелеўскай прэміі Чэслава Мілаша: “Я хацеў бы звярнуць увагу на пэўную асаблівую рысу Вільні. Гэта горад семантычнага непаразумення. Калі Вільню называюць гістарычнай сталіцай Літвы, то гэта недакладна, бо на працягу некалькіх стагоддзяў яна з’яўлялася сталіцай Вялікага княства Літоўскага, а гэта быў палітычны арганізм зусім іншага характару, чым нацыянальны дзяржавы. Калі ўлічыць, што насельніцтва гэтай велізарнай краіны было пераважна праваслаўным і карысталася не літоўскай, а старабеларускай ці стараўкраінскай мовай, не магло гэта застацца без вынікаў для яе сталіцы”.

Таму Т.-С. Урублеўскі (1858–1925) збіраў у сваёй бібліятэцы (цяпер — акадэмічнай) кнігі і рукапісы на ўсіх мясцовых мовах. Свае працы выдаваў па-польску, руску, беларуску, літоўску і нямецку.

Тамара ШКУРКО.

НА ЗДЫМКУ: Базылі БЯЛАКАЗОВІЧ (краіні справа) вядзе ў Варшаве ўрачыстае пасяджэнне, прысвечанае 100-годдзю з дня нараджэння Янкi Купалы і Якуба Коласа (1982).

Пачатак глабальнай ідэі

ВІКТАР ШАЛКЕВІЧ “ЗА СТО КРОКАЎ АД ВОСТРАЕ БРАМЫ, АЛЬБО ГЕАГРАФІЯ ВКЛІ І ВАКОЛІЦАЎ”, WARSZAWA, 2003, “MEGAUS PRODUCTIONS”.

Яшчэ ўвосень 2002 года мы прадставілі нашым чытачам першы CD гродзенскага барда Віктара Шалкевіча “Добрай раніцы” (гл. “ТР” № 44 за 30.10.2002), а вось перад намі ўжо і другая яго кружэлка, названая, як пісаў добра вядомы вам журналіст Анатоль Мьяльгуй, “па-рэнесансному квяціста, у духу старасвецкіх дыярыюшаў”.

Цікава, калі першы дыск гродзенец Шалкевіч выдаў у Мінску (на “BMAgroup”), дык другі тыражаваўся на самых тэхналагічна перадавых заводах польскай фірмы “Megaus”. Гэта крыху запаволіла шлях навінкі на радзіму (яе прэзентацыя ў сталіцы з поўным аншлагам прайшла толькі ў лютым 2004 года), затое якая прывабная еўрапейская якасць прадукту атрымалася!

Альбом з поўным правам можна назваць альбамом-падаражжам. Гэта сапраўды як новая адысея сапраўднага ліцвіна праз далёкі і блізкі свет да сябе. Не выпадкова ж і галоўным элементам мастацкай аздобы сталі асабістыя падарожныя білеты Віктара Шалкевіча: Варшава, Франкфурт, Чыкага, Мінск.

Тая ж дынаміка і ў тэмах песень, таму не здзіўляйся, што ў ваколіцы ВКЛ трапляюць не толькі Вільня, Гродна, Мінск, Койданава, а яшчэ і Варшава (“Wesołych Świąt”), Нью-Йорк (“Кася”) і нават Тэль-Авіў (“Juden Tango”). Беларуская (чытай велікалітоўская) тэма гэтых песень зусім не надуманая, а вельмі арганічная, бо мае гістарычныя карані.

Вось, напрыклад, як настальгічна малюецца лёс беларускай дзяўчыны, якая цяпер на Брукліне забяўляе чужых дзяцей (“Кася”), бо калісьці кінулася ў далёкую Амерыку ад эканамічных праблем на радзіме.

Ах, як ты мела рацыю,

мілая Кася:

Грошы не прыносяць шчасця.

Тыя грошы вялікія,

тыя раскошы —

Усё дрэнна, усё пуста,

усё дарма,

Калі няма каму заглянуць

у вочы,

Калі побач нікога, калі побач

цябе няма.

Зрэшты, зусім не настальгія з’яўляецца пераважным настроем гэтага альбома. Як ні пераканаўча ўвасабляе яе бацька бруд-

нага беларускага блюза (яго так і называлі ББББ ранейшыя рэцэнзенты), нельга забываць і пра ўнікальнае амплуа Шалкевіча — анекдотчыка. Гарэзлівы гумар стаў дамінантай і тут: у патрыятычным танга “Цнота” (як яму бісавала перапоўненая зала Палаца культуры ветэранаў!), у не менш прыкольным “Juden Tango”, у сацыяльна-філасофскім “Zajtshikblues”, у калягістарычных трэках “Вызваленчы блюз” і арый “Пане Каханку”.

Безумоўна, можна дакараць Шалкевіча за тое, што ў гэтым гісторыка-геаграфічным падарожжы па Беларусі адсутнічаюць такія сімвалічныя для лёсу нацыі мясціны, як Віцебск (радзіма Шагала), Магілёў (апошняя стаўка расійскага цара), Слуцк (радзіма знакамітых паясоў і мужных паўстанцаў), Полацк (калыска нашай цывілізацыі). Але аб’ёмы кампакт-дыска не бязмежныя, таму будзем лічыць гэты альбом толькі пачаткам глабальнай ідэі. А творчая энергія Віктара Шалкевіча здольная гарантаваць самыя неверагодныя перспектывы.

Трэба дадаць, што ў гэтым альбоме бард выступае не зусім традыцыйна. Ён не абмежаваўся адной гітарай дзеля самаакампаменту, а далучыў да працы цэлы аркестр: Анатоль Кандыба (клавійныя), Мікалай Хрысціч (бубны), Вячаслаў Банкевіч (бас), Люсьена Банкевіч (скрыпка), Георгій Белавусаў (труба), Уладзімір Міхневіч (кларнет), Валянціна Калініна (віяланчэль), гітарысты Фёдар Жыляк і Яўген Шчарбакоў, бэк-вакалістка Ірына Гаранкіна.

Запіс альбома адбываўся ў дзвюх дыктоўных студыях: варшаўскай “Lechton” (рэжысёр Л.Бранскі) і баранавіцкай “Parachia records” (рэжысёр В.Банкевіч). Менавіта таму вынік адпавядае лепшым еўрапейскім узорам.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА.

Дама “шык” у нагу з модай

Што будзе модным у гэтым сезоне, якія навінкі распрацаваны беларускімі дызайнерамі адзення для жанчын? Пра гэта раскажае галоўны мастацкі кіраўнік Беларускага цэнтра моды, член Саюза дызайнераў Беларусі Эльвіра Жвікава.

— За апошні час у нашым цэнтры адбыліся многія пазітыўныя змены. Беларускі цэнтр моды — адзіны ў краіне вытворца элітнага жаночага адзення. Зразумела, мы не стаім на месцы. Пачалі выпуск новай лініі адзення “шык” — наш новы брэнд. Адзенне, якое вырабляецца намі, шыецца з французскіх тканін абмежаваным тыражом. Тканіны з Францыі выключна эксклюзіўныя, імяныя і дарагія. Яны паступаюць з Дамой моды Унгара, Лагерфельда.

Яшчэ адна навінка — уласны міні-буцік, размешчаны на гандлёвых пляцоўках Беларускага цэнтра моды. Яўная перавага адзення, якое мы вырабляем, у тым, што ў параўнанні з моднымі вырабамі заходняй вытворчасці, напрыклад, французскай, узровень цэн нашай прадукцыі супаставімы з беларускай зарплатай.

— Што можна сустрэць у новай эксклюзіўнай калекцыі?

— Галоўная іскрынка калекцыі лініі “шык” — элегантны дамскі касцюм. Стараемся сумясціць моду і класіку. Наш асноўны пакупнік у сваіх уяўленнях у нечым кансерватыўны. Таму мы вельмі асцярожна ўключаем модныя, цікавыя дэталі і прытрымліваемся класічнай лініі. Але гэта пакуль. Думаю, наш пакупнік стане больш смелым, і мы зможам прапанаваць яму модныя мадэлі.

— Якія яшчэ распрацоўкі ў Беларускага цэнтра моды?

— Паралельна з новай лініяй “шык” мы працягваем развіваць лінію масавай прадукцыі. Гэта дзве лініі — “лэдзі-бос” і “люкс”. Лінія “люкс” — адзенне, пашытае з модных італьянскіх тканін. Аднак у ёй прысутнічае ўжо зусім іншы цэнавы фактар. Вырабаў выпускаецца больш, чым у лініі “шык”, яе тыраж складае сто адзінак адной мадэлі.

Лінія “лэдзі-бос” яшчэ больш даступная шырокаму пакупніку па кошту. Бізнес-касцюм, як правіла, пашыты з сінтэтычных тканін, з моднымі, стыльнымі элементамі дызайна, з сучаснай фурнітурай і арыентаваны на жанчыну, якая любіць, каб адзенне было зручным. Мы стараемся задаволіць розныя густы і патрабаванні да касцюма.

— Чым адрозніваецца ваша летняя калекцыя?

— У аснове летняй калекцыі “люкс” ляжаць натуральныя тканіны італьянскай вытворчасці, сучаснага, стыльнага, моднага дызайна — як набіўныя, так і гладкія. Мы прапануем пакупніку так званыя вострыя штаны. Гэта будуць “капры” з моднай спартыўнай стылістыкай, на прыдатных манжэтах з зацяжнікамі, пашытыя як з набіўных, так і гладкіх тканін, а таксама з грубых тканін, якія імітуюць “дэнім”. Гэта будуць штаны з элементамі спартыўнага накірунку. Сёння вельмі моднае захапленне спортам. Адсюль прамаўляюць штаны па ўсёй даўжыні, сабраныя ўнізе на шырокай трыкатажнай манжэце. Прапануюцца штаны з актыўным выкарыстаннем мета-

личнай фурнітуры, маланак, пашытыя з тканін з сацінавай, атласнай паверхняй. У калекцыі будзе шмат топаў, гарэстаў, стыльных, модных, укарачаных куртак. Модны таксама летняя паліто з баваўнянай і “дэнім” тканін.

Калі гаварыць пра агульныя тэндэнцыі, якія нас чакаюць летам, то дызайнеры не стамляюцца чэрпаць сваё натхненне ў мінулым стагоддзі. Мы вылучылі некалькі тэм. Зноў у модзе стыль 50-х, якому далі назву “Дзіва”. Гэта вельмі жаночыя сукенкі з рэтра-поглядам на кіназорак Галівуда 50-х гадоў: фігурныя выразы “карэ”, тканіна ў гаршак, дробную кветачку — вельмі рамантычныя, струменістыя, з клёшам, завышанай лініяй таліі. Сукенкі могуць быць на шлейках, або з валаністымі рукавамі, або з рукавамі “ліхтарык”. Перавага будзе аддавацца плашчам з атласных тканін, з крыху свабоднымі спінкамі — лёгкімі трапецыямі. Моднымі будуць маленькія дамскія сумачкі, туфлі на абцасах. Адбудзецца змена вобраза ў бок нейкай рафініраванасці, падкрэсленасці соцыуму — з аднаго боку, з другога — будзе назірацца захопленасць лаканізмам 60-х гадоў, стылістыкай поп-арта або канструктывізму. І наступны накірунак, які будзе максімальна прадстаўлены ў нашым асартыменце, гэта жакеты і вельмі стыльныя спадніцы. Яны будуць несці настрой 80-х гадоў. Гэта таксама сукенкі з эластычных тканін, якія шчыльна сядзяць на фігуры — сукенкі “другая скура”, з драпіроўкамі па

бакавых і сярэдніх швах, маленькія стыльныя жакеты, якія падкрэсліваюць, аблягаюць фігуру.

І яшчэ адна тэма, характэрная для гарадскога асяроддзя. Сёння вельмі свеце папулярныя такія віды летняга спорту, як дайвінг, серфінг. Адсюль пры стварэнні адзення запазычваюцца лініі крою са спартыўнага касцюма. Будуць выкарыстоўвацца трыкатажныя тканіны і “джэрсі”. Швы падкрэсліваюцца кантрастнымі кантамі. Вельмі шмат топаў і штаноў спартыўнай стылістыкі. І, як альтэрнатыва, — настрой “мілітары” мінулых сезонаў замяняецца настроймі марскай тэматыкі.

Нарэшце тэма, якая можа быць цікавай для тых, хто збіраецца на адпачынак, — “Зорка тусоўкі”, тут адчуваецца актыўны ўплыў этнасу. Але калі ў мінулыя сезоны мы гаварылі пра захапленне Усходам — Кітаем, Японіяй, то сёлета звяртаем свае погляды на Ямайку, слухаем “рэгі”, хочам трапіць у Бразілію. Адсюль і пышныя фальбоністыя спадніцы як да сярэдзіны калены, так і міні, сеткаватыя майкі, эклектычныя курткі з “дэніма” з дэталлямі з тканін з залатым або сярэбраным пакрыццём. Прычым, тканіны з металізаванай паверхняй прызначаны не для вячэрняга адзення, а для паўсядзённай носкі ў выглядзе куртак, жылетаў, спадніц, штаноў. Гэта разнастайная, рознакаляровая гама, закліканая ствараць святочны настрой кожны дзень.

Гутарыла **Наталія АЛЯКСЕВА**.

выстава

“Спынілі сексуальнае рабства ў сабе”

Нацыянальная школа прыгажосці правяла ў Мінску выставу “Спынілі сексуальнае рабства ў сабе”. Назва выставы і яе асноўная задача — прыцягнуць увагу да пытання сексуальнага рабства і насілля за мяжой, бо гэта праблема міжнародная. У рамках выставы адбыўся перформанс з жывых скульптур.

ПРЫЗНАННЕ

“Працяг” у кінаверсіі

Камера аператара Аляксандра Абадоўскага, суперажывае на гэтым усяленскім дзеянні — нараджэнні чалавека. І калі раздаецца першы крык дзіцяці, калі маці прыціскае да сябе сваю радасць, чужою музыка кампазітара Віктара Капыцько падхоплівае, падймае асноўную тэму, узносіць яе да неймаверных вышынь...

На III Міжнародным кінафестывалі дакументальных фільмаў “Снопограф” у Кішыневе (Малдова) у час прагляду гэтага фільма зала некалькі разоў узрывалася апладысмантамі. Тут былі прадстаўлены 35 фільмаў з многіх краін — Італіі, Румыніі, Англіі, Іспаніі, Партугаліі, Індыі, Канады, Нарвегіі, Германіі, Грэцыі, Расіі і Беларусі... Два дні напружанне праглядаў, доўгае пасяджэнне журы, адным з членаў якога быў вядомы беларускі дакументаліст, мастацкі кіраўнік студыі “Летапіс” Міхаіл Жданоўскі.

— У мяне было такое адчуванне, што я гляджу адзін бясконцы змрочны дакументальны серыял, — гаворыць Міхаіл Жданоўскі. — Вялікая колькасць доўгіх, “гаваркіх” фільмаў, дзе скардзяцца на беднае жыццё часта п’яныя старыя Румыніі, Малдовы, іншых краін — пакідае невясёлае ўражанне. У свеце шмат праблем, у тым ліку і ў краінах постсавецкай прасторы, але ёсць і пазітыўныя матывы, і значныя падзеі. Журы доўга не магло вызначыць каму ж і за што даць Гран-пры. У рэшце рэшт прыйшлі да высновы, што менавіта фільм “Працяг” рэжысёра Галіны Адамовіч, які ярка і эмацыянальна паказаў агульначалавечую, зразумелую ўсім з’яву — нараджэнне чалавека — і заслугоўвае галоўнага прызга.

У апошні дзень фестывалю адбыўся паказ пазаконкурснай праграмы дакументальных фільмаў “Белвідэацэнтра”, якая была цёпла прынята гледачамі. Мы расказалі пра свае справы, дамовіліся, што ў наступным годзе ў рамках фестывалю будзе арганізавана мерапрыемства “Дзень беларускага кіно”. Прадстаўнікі Малдовы і Беларусі выказалі жаданне аднавіць кантакты, разбураныя сувязі.

Ужо ў Мінску я задаў некалькі пытанняў Галіне Адамовіч.

— **Галіна, вы скончылі музычную школу па класу гітары, вучыліся ў політэхнічным на факультэце гідратэхналогіі, скакалі з парашутам. Вы экстрэмал па жыцці?**

— Я б не сказала. Проста я рабіла тое, што мяне цікавіла.

— **А як вы апынуліся ў кіно?**

— Наш рэжысёр Віктар Дашук набіраў у майстэрню дакументалістаў. І я паступіла туды.

— **Закончылі яе ў 1994. Першы ж ваш фільм “Пакахай мяне чорненькім...” пра дзяцей змешаных шлюбаў беларусаў і афрыканцаў быў удастоены прызга “Хрустальны яблык” на III Міжнародным фестывалі жаночага кіно ў Мінску. Потым былі іншыя фільмы, іншыя прызы, сярод якіх тры галоўныя прызы міжнародных кінафестывалаў, дыпломы. А як з’явілася ідэя гэтага фільма?**

— Нядаўна я стала маці. Звядала тое, што адчувае любая жанчына. Зразумела, што дзіця прыходзіць на свет праз вялікі боль маці, з вялікім страхам, звязаным з пераходам у іншую бытнасць. Філасофы сцвярджаюць, што менавіта таму ён так адчайна плача пры нараджэнні. Гэта не простая падзея. Хіба можа быць

Гран-пры кінафестывалю “Снопограф” – Галіне Адамовіч. Чым жа ўсхваляваў журы беларускі фільм “Працяг”? Мы бачым працэс з’яўлення на свет новага чалавека, працэс нараджэння новай зоркі, новага сусвету. Бачыць усё гэта і заставацца раўнадушным – немагчыма. Буйныя планы твару жанчыны перамяжоўваюцца кадрамі хронікі. ...Дваццатыя гады, натоўпы на вуліцах. Дзесяткі твараў углядваюцца ў вочы гледачоў, удзельнічаюць, суперажываюць жанчыне, якая ўжо старэе, мучыцца, каб на свет з’явіўся новы прышлзец – яе дзіця. Трыццатая, пасляваенная, твары шасцідзсятых, васьмідзсятых. Рэжысёр так зманціраваў матэрыял, што ўсе гэтыя людзі, многіх з якіх няма даўно, нібы ўвакраслі на экране, каб прысутнічаць пры нараджэнні яшчэ аднаго чалавека.

звычайным для чалавека нараджэнне і смерць? Гэта з’ява касмічнага маштабу. І гэта, перажывае мною зусім нядаўна, я і хацела паказаць у сваім фільме.

— **Вы бывалі на многіх замежных фестывалях дакументальных фільмаў. Як вы думаеце, чаму на іх столькі “бруду”?**

— Гэта было запатрабавана ў постсавецкі час, і цяпер таксама. Адзін мой знаёмы дакументаліст адправіў сям’ю на пастаяннае жыхарства ў Германію, а сам здымае свае фільмы толькі ў Расіі. Ён здымае фільм у спецыяльным доме пад Піцерам пра людзей з разумовымі адхіленнямі. Дарослыя мужыкі ў целагрэйках ходзяць, калупаюць у носе, заглядаюць у аб’ектыў, грымаснічаюць, як малыя. Гэта нармальныя паводзіны для даўнаўці ці алігафрэнаў. Але “калега” ні цітрамі, ні дыктарскім тэкстам не паказвае, што здымае ў “дурдоме”. А немцы, глядзячы на гэтыя кадры, пераконваюцца, што ўся Расія такая. Так узнікаюць самыя падлыя варыянты “бруду”.

— **Якія вашы планы? Чым збіраецеся заняцца далей?**

— Вядома, новымі праектамі. Падрасце Аляксандра і дасць маме магчымасць узяцца за старое. Гэта маё. І гэта назаўсёды.

— **Што ж, Галіна, віншваем вас ад імя нашых чытачоў з перамогай на Міжнародным кінафестывалі “Снопограф”.**

P.S. Хутка пасля інтэрв’ю Галіна Адамовіч паведаміла, што “Працяг” едзе ў Карлавы Вары на чарговы Міжнародны кінафестываль. Што ж, шчаслівай дарогі! Мы жадаем фільму і яго стваральнікам новых перамог.

Дзмітрый МІХЛЕЎ.

“Зьніч” Галіны Дзягілевай

Ёсць у Мінску незвычайны тэатр. Месціцца ў касцёле святых Сымона і Алены. У кожным спектаклі — толькі адзін акцёр. Сёлетні беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра “Зьніч” адзначае 15-ты год з дня свайго заснавання. Па-ранейшаму гэта адзіны ў краіне тэатр монаспектакляў. Стварыла “Зьніч” артыстка Галіна Дзягілева.

Некалі працавала ў тэатры Якуба Коласа ў Віцебску, а ў Мінск трапіла па пераводу ў Маладзёжны тэатр. Там не затрымалася і ў выніку апынулася ў філармоніі. Спачатку выступала з сольнымі чытальніцкімі праграмамі, бліжкімі ўсё ж такі да спектакляў па наяўнасці сюжэта, яго развіцця. Сустрэча з Віргініяй Тарнаўскай стала штуршком да з’яўлення першага спектакля “Выгнанне ў рай”, рэжысёрам якога яна і стала. Рагнеду іграла Галіна Дзягілева, якая атрымала на Міжнародным фестывалі “Студыйныя каляды” першае месца за жаночую ролю. З таго часу Галіну Дзягілеву і называюць стваральніцай беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра.

Крэда тэатра — добрая літаратура, беларуская і сусветная. Усе 13 спектакляў, што выконваюць 9 артыстаў, ідуць толькі на беларускай мове. У рэпертуары — драматычныя дзействы, лялечныя спектаклі, мюзікл і нават манаопера. Шмат спектакляў паставіла сама Галіна Дзягілева. Гэта зраз запрашаюць рэжысёраў, ёсць загадчык мастацка-пастановачнай, літаратурнай часткі, мастак і інжынер па святлу. А раней... Галіна Дзягілева расказвае:

— Была паэзія ці п’еса і я. Засвоіла розныя тэатральныя прафесіі. Мабыць, не таму, што прыйшлося, а таму, што хацелася. Для першых спектакляў разам з мастакамі і сцэну аздабляла, ледзь не падмятаць даводзілася. Пэўны час была адзінай актрысай. Але разуме-ла, што гэта можа быць цікавым і іншым. Цяпер ганаруся, што ў нашым тэатры іграюць ці ігралі Аляксандра Клімава, Аляксандр Ткачонак, Уладзімір Шэле-стаў, Валерый Шушкевіч, іншыя чужоўныя акцёры. Некаторых шукала, нехта прыходзіў сам.

— **У назве тэатра “паэтычны” закладзена ягоная ідэя, ці не так?**

— Наш тэатр называецца паэтычным не таму, што прадстаўляе адну толькі паэзію. Мы ўспрымаем паэтычнасць як сінонім мастацкага. У тэатры існуе вобраз, а значыць, і паэзія. Яна жыве там, дзе ёсць сапраўднае мастацтва.

— **Ці патрабуе монаспектакль асаблівых якасцей акцёра, пастаноўкі дзеі?**

— У нашых спектаклях усё залежыць ад адзінага выканаўцы. Акцёр павінен быць вельмі прафесійным, пераканаўчым, а дзейства — вобразным. Ведаеце ж, у людзей ёсць псіхалагічная ўстаноўка: на аднаго чалавека паглядзеў 5 хвілін і — хопіць. Нашы спектаклі, як правіла, ідуць на сцэне шмат гадоў. Калі ўжо монаспектакль нараджаецца, то валодае жыццяздольнасцю. Інакш ён не атрымліваецца на самым пачатку.

— **Раскажыце, калі ласка, пра сваіх акцёраў.**

— Акцёры звяртаюцца да монаспектакляў у нейкі пэўны перыяд жыцця. Мне здаецца, адолець монаспектакль можа толькі акцёр высокага прафесійнага ўзроўню. Форма тэатра аднаго акцёра не дапускае кожнага да ігры ў монаспектаклі. Сцэна — павелічальнае шкло. Бачна амаль усё. А з кожным з нас — нашы праблемы, вопыт, адносіны з бліжкімі людзьмі. На сцэне, як і ў жыцці, людзі адкрываюцца па-рознаму, хто больш, хто менш. Шмат залежыць ад асобы і драматургіі, канешне.

— **Для монаспектакляў спецыяльна пішуцца п’есы?**

— Гэта вельмі цікавы жанр, для якога сапраўды падыдзе не любы драматычны твор. П’есы ці ствараюцца ці перапрацоўваюцца спецыяльна для аднаго акцёра. Бывае і так: у нас ідзе спектакль “Пакорлівая” па Фёдара Дастаеўскаму. І дзіўна, гэтак апаўданае нібы спецыяльна напісана для монаспектакля.

— **У рэпертуары “Зьніча” ёсць манаопера “Адзінокі птах”. Здаецца, манаопера — даволі незвычайная з’ява для беларускага тэатра?**

— Сапраўды, у нацыянальнай музыцы адсутнічаў жанр манаоперы. Да “Адзінокага птаха” музыку напісаў Алег Залётнеў, кампазітар, які вельмі добра адчувае тэатр. Ролю Адама Міцкевіча, жыццю і смерці якога прысвечаны спектакль, выконвае Міхаіл Жылюк. Мы вельмі рады, што ў пастаноўцы бярэ ўдзел хор і аркестр музычнай капэлы “Санорус” пад кіраўніцтвам Аляксея Шута. Менавіта з гэтым спектаклем “Зьніч” на пачатку лета едзе на гастролі на радзіму паэта, у Навагрудак, на святкаванні 960-годдзя горада.

Алена СПАСЮК.

Іван Шамякін

НАЧНЫЯ ЎСПАМІНЫ

Як сказана ў Ахматавай: "Когда б вы знали, из какого сора растут стихи..." Так, напэўна, і ў прозе — сюжэт можа даць дробязь. Не святыя былі савецкія байцы. Бралі "рэпарацыю" з праклятых фашыстаў, што абрабавалі Беларусь, Украіну, палавіну еўрапейскай Расіі. Генералы забіралі вялікае і сапраўды каштоўнае дабро, радавыя — сукенкі, панчохи і чаравікі. Але ў той час з'явіўся ўжо строга загад Жукава: ніякага мардзёрства! Хаця і да загаду ў нашым дывізіёне ніхто не ўзбагаціўся — ні камандзір, ні нампаліт, ні тым больш мы з парторган Калбекам (ён узбагачаўся тым, што завёў сабе каханку-немку, і гэта мяне абурала; да сваіх дзяўчат ён за тры гады не дакрануўся, не ў прыклад некаторым афіцэрам).

Можна было знайсці чаравікі. Але наша армія не хадзіла тады ў чаравіках. Боты! Нямецкія армейскія боты ніхто не абываў — фашысцкая форма. Шылі свае. Але з чаго!.. Халявы — з нейкай асаблівай англійскай парусіны. Аднак жа на перадкі трэба скура. І галоўнае — падэшва. Гэты тавар франтавыя інтэнданты падабралі ў першую чаргу. Ды і шавец у дывізіёне быў адзін — нейкі стары з Растова, ці то яўрэй, ці то татарын. Чалавек паслужлівы: рабіў ад відна да цямна ў чэрвеньскі дзень.

Аднойчы мы з Канстанцінам Калбекам пайшлі аглядаць горад. Як жылі немцы? (Дом, які мы занялі ў сакавіку, быў на ўсходняй бадай жа на лузе, за якія дзве сотні метраў ад хуткапыльнай Варты.)

Ходзім. Дзівімся. Прыходзім да высновы: добра жылі немцы. На супрацьлеглым баку горада перад двухпавярховым домам спыняемся. Спыніла нас адна рэч: на другім паверсе дзве шырокія шыбы, выбітыя бамбёжкай ці артабстрэлам, застаўлены тоўстай падэшвеннай скурай. Глянулі адзін на аднаго, зразумелі, што кожны падумаў пра адно і тое ж: вось яно — тое, што нам патрэбна.

Падняліся на другі паверх. Увайшлі ў вялікую кватэру. Буржу! У такіх не грэх і ўзяць! Адно скурай заслануючы, а мы ледзьве не босыя — пераможцы!

Сустрэла нестарая, але змарнелая, з пажоўклым тварам, немка. Мы павіталіся: "Гутэн таг, фрау".

Яна запрасіла да стала і пачала тараторыць. Я зразумеў: просіць прабачэння, што не мае чым пачаставаць — ні піва, ні кавы.

Мы дзякавалі па-руску, спакусліва пазіраючы на падэшву. Немка дастала фотаальбом, пачала паказваць нам здымкі. Сын — з калыскі да салдата. Бравы прыгожы хлопец. Не ў эсэсаўскай форме. Салдат арміі. Маці расказвала пра сына. Мы разумелі з дзесяці слоў адно. Маці плакала: загінуў сын, адзіны. І я ледзьве не да слёз спачуваў маці. Ды і ў Канстанціна Дзмітрыевіча звычайная ўсмешка знікла з яго чырвонага, трохі пабітага воспінамі твару.

Мала што мы разумелі: месца — Брэст, але які — наш ці французскі? У 1941 годзе. Генрых яшчэ гімназіст. Значыцца, лёг салдат у французскую зямлю менш чым за год да сканчэння страшнай бойні.

Не разумелі — слухалі душэўны крык маці. І хіба маглі пасля такой размовы забраць падэшву? Забыліся на яе. Не глядзелі на акно.

Выйшлі. Калбек звыклым рухам выцер далоняй твар, сказаў: — Во такія мы, Ваня.

Глянучы угару на "падэшву", паспрабаваў засмяяцца, але не пазнаў я смеху яго — нейкі ненаaturalны ён быў, непрадметны.

А ў штабе ў сваім пакоі за паліраваным нямецкім сталом я ўспомніў яго словы: "Во такія мы".

Паўтарыў:

— Во такія мы, пераможцы!

І тут жа з'явіўся сюжэт з маёрам Раманенкам, з яго трагедыяй і чалавечнасцю.

У жніўні мне далі адпачынак з выездам дадому. Я прыехаў да Машы, убачыў сваю дачку Ліну, якой было ўжо чатыры годзікі. Пехатой схадзілі да маіх бацькоў, не ведаючы, як ходзіць цяжкі з Навабеліцы да Злынікі. Кіламетраў 45. Малую нёс я, адкормлены на нямецкіх харчах (адзінае, што старшыня экспрапрыравалі на патрэбу ўсяго дывізіёна, была жывёла — каровы, быкі, свінні). А Маша была худзенькая. Падарожжа гэтае — цэлая эпопея. Назад ехалі. Выйшаў указ: дэмабілізавалі спецыялістаў народнай гаспадаркі, асветы, медыцыны. Бацькі захавалі мой дыплом, і я мог звольніцца праз ваенкамат дома. Але як пакінуць людзей, з якімі жыў, ваяваў пяць гадоў?! А галоўнае — рукапіс "Помсты". Не мог я пакінуць яго. Праўда, прасіў Калбека, каб захаваў. Выканаў мой "партыйны бацька" просьбу. Пакуль я падарожнічаў, дывізіён з Ландсберга перадыслацыравалі ў Познань. Ледзь знайшоў праз камандатуру.

З дому захапіў "Беларусь", "Польмя" не знайшоў. Адзіны адрас: "Беларусь". Туды паслаў аповесць. Верыў у палявую пошту. Дайшла. Ілья Гурскі прачытаў, ацаніў, але для яго часопіса завялікая, перадаў у "Польмя", дзе аповесць хутка надрукавалі: у №11-12 "Польмя" за 1945 год. Нумар я атрымаў у студзені ў Пракопаўцы. Ад радаснага ўздвужэння мяне ажно калаціла, залез на печ і перачытаў сваё сачыненне не адзін раз, пакуль не вярнулася з абходу хворых Маша, яна супакоіла.

"Глыбокая плынь", раман, так не хваляваў, бо з'явілася ўпэўненасць у сваёй сіле, хоць Уладзімір Карпаў, рэдактар, правіў найперш мову. Мы сварыліся, каб у канцы дня, пасля напружанай працы, памірыцца за добрай чаркай. Пасля я зразумеў, што гомельскія беларускі говар, асабліва ў дыялогу, правіць на "правільную мову" не было патрэбы. Пры асобным выданні я што-нішто "вярнуў назад".

У нейкім раннім інтэрв'ю я сказаў, што, працуючы над раманам, гутарыў з партызанскімі камандзірамі. Гутарыў, безумоўна. Але не ў час напісання, а калі набыў

імя, і яны, былыя лясныя ваяры, прачыталі раман.

У 1948 годзе я паступіў у партыйную школу. Дырэктарам яе быў камандзір Гомельскага партызанскага злучэння Ілья Паўлавіч Кожар. Я напрасіўся на прыём пасля залічэння і задаў яму колькі пытанняў, хоць другая і трэцяя часткі рамана ў гэты час друкаваліся ў "Польмі". Ён глядзеў на мяне, як на дзівака ці выскачку-падхаліма, які хоча паказаць сябе. Адказы даваў аднаскладовыя: так, не. А калі раман надрукавалі і газеты, партыйныя, сур'ёзныя, далі вялікія, па "падвалу", а то і па два, водзывы, Ілья Паўлавіч паклікаў мяне на доўгую размову, задаволены, хваліў раман і рабіў некаторыя заўвагі, неістотныя, частку іх я выкарыстаў пры перавыданні і ў рускім выданні.

Руская кніга з'явілася ў адным годзе з беларускай — у 1949-м. Аператыўнасць! Не сам я — Броўка завёз экзэмпляры "Польмя" ў "Новый мир". Часопіс не даў. Але супрацоўніца, якая чытала па-беларуску, наша магілёўская Соф'я Мазо (яна ж Караганова — па мужу, Грыгор'ева — па літаратуры) ацаніла раман і прапанавала "Советскому писателю". Пасля прызналася: пераклала за два месяцы. Што ж, дзякуй ёй.

Пасля публікацыі я пагутарыў і з другім гомельскім партызанам, камсоргам бригады — Аркадзе Рудаком. Гэта быў чалавек іншага складу, чым Кожар, — вясельчак, жартаўнік. Гэты мог бы падказаць і характары, і падзеі. Пашкадаваў, што не сустрэўся з ім раней, калі рукапіс быў на сталі. А як я мог сустрэцца? Армейскія боты дабіваў, грошы на паездку ў Гомель на пасяджэнне літаб'яднання Маша пазычала. Галота! Такога галадранца і ў абкам не пусцілі б ці ў гаркам, дзе рабілі Кожар і Рудак.

Лёгка было сустракацца, маючы значок лаўрэата Сталінскай прэміі.

Я не даваў сабе супынку. Яшчэ будучы ў партшколе на выпускным курсе (а нагрузка там была — не паспіш), я пачаў новы раман — пра калгасную вёску. Усе пісалі пра яе: Янка Брыль узнёслаю паэму сачыніў — "У Забалоцці днее". Чым я горшы? Два гады жыў у пасляваеннай вёсцы, рабіў і настаўнікам, і сакратаром партарганізацыі. Раман назваў "Блізкі час". Блізкі час лепшага жыцця. Так разумей. У гэтым быў нейкі сэнс. Мяне ўшчувалі (здаецца, Вялюгін), пераканалі, што лепш "У добры час".

Адкуль яго сюжэт? Не помню — ні падзеі, ні характару. Прыезд афіцэра-франтавіка? Мільёны, каму пашанцавала, вярнуліся на родныя папалішчы. Не было нават яркага характару. А гэта ж не апавяданне на дваццаць старонак, раман — на пяцьсот.

Трэба шукаць героя! Паехаў у творчую камандзіроўку — у лепшы калгас Хойніцкага раёна — у вёску Веляцін. Паказаў прыклад. Іншыя мае калегі выкарыстоўвалі такія камандзіроўкі, каб з'ездзіць у родную вёску, да бацькоў. І рабілі правільна: перад сваімі

Малюнак Вячаслава ІГНАЦЕНКІ.

людзі раскрываліся больш шчыра. Мяне старшыня сельсавета пасяліў ва ўдавы з двума дзецьмі — хлопцамі-школьнікамі. Мне адвялі чыстую палавіну, са сталом у куце — сядзі пішы, керасін гаспадыні выпісалі. Але старшыня ведаў, да каго сяліць: ні з жанчыны, ні з дзяцця яе слова нельга было выцягнуць. У калгасе, дзе яна рабіла цялятніцай, усё было добра. Лепш не трэба — па яе словах. Але гэта было не так. Начальства прымала мяне, як гогалеўскага рэвізора. Настаўнікі, якія чыталі "Помсту", "Глыбокую плынь", лічылі сваім абавязкам частаваць госьця. Ды не толькі інтэлігентны сельскія. Прыехаў сакратар райкама Лобан (імя не помню) да бацькі свайго. Вячэра, што на вяселлі. Я заўсёды піў умерана, але там мяне аглушылі адной шклянкай першаку (хадзіла легенда, што найлепшая самагонка ў Беларусі — у Старых Дарогах і ў Хойніках. А па-мойму, усюды яна, зараза, была добрая).

Прачнуўся праз колькі гадзін, ачмурэлы ад шуму: даўно мінула поўнач, а вяскоўцы на чале з камсамольскім важаком сядзяць за сталом, смочуць тую ж сівуху, якая мяне, нельга сказаць, незагартаванага, адной шклянкай улажыла ў "калыску".

"У добры час" не перавыдаваўся, не ўключыў я "калгасную эпопею" ў зборы твораў і не помню нават герояў. Цяпер перачытваць позна ссвіламу старому. Помню адзін эпізод, звязаны з гэтым раманам. Змяніну раман падабаўся, але сказаў ён пра гэта аднаму мне, праўда, пры Садковічу. Інструктар ЦК Войніч, сам ці па чыйсьці падказцы, напісаў рэцэнзію (здаецца, у "Звязду"), у якой абвінаваціў аўтара ў ачарненні калгаснай вёскі. А праз год-два ва ўсесаюзнай літаратуры пачалася кампанія супраць бесканфліктнасці твораў на мірную тэму. "У добры час" занеслі ў шэраг твораў бесканфліктных. Вось такія былі павароты!

"Рэабілітаваў" я сельскую тэму і сябе раманам "Крыніцы". Ішоў 1953 год. Аплакалі смерць "роднага і незабыўнага правадыра ўсіх народаў". Жыццё, ідэалогія, не саступаючы з марксісцка-ленінскіх пазіцый, набывала нейкія, пакуль што нам, радавым, незразумелыя

адценні, нюансы. Я гэта адчуў на пленуме ЦК КПБ, які адбыўся ў чэрвені і на якім я, сакратар партарганізацыі, прысутнічаў. Старыя (ці, наадварот, самыя "новыя" — "чорныя", першым выступіў старшыня Дзяржплана Чорны з разгромнай прамовай) хацелі "з'есці" першага сакратара Патолічава. Ды за Чорным адразу ж выступіў сакратар Дзяржынскага райкама былы партызан Лямашонак. Ён даў моцны адлуп "чорным" (гэта ён так назваў іх), і яго праводзілі з трыбуны авацыяй. Рэкамендаваны Прэзідыумам ЦК КПСС наш былы сакратар Міхал Зімянін звяў.

Пленум ішоў тры дні. На другі дзень аб'яўлены перапынак доўжыўся гадзін пяць. Старшыня месца заняў Пятро Абрасімаў. Ён абвясціў: Масква, улічваючы падтрымку камуністамі, прапануе пакінуць Патолічава на пасадзе першага. І паведамленне пра арышт Берыі сустрэлі маўчаннем: не разумелі, што да чаго.

Ды адчуў я, што павеяла ветрам адлігі, бо ўжо не адзін месяц, пасля рамана "У добры час", ламаў галаву над сюжэтам новага твора. Пра што? Сяло! Зноў сяло? Але па-новаму. Праўда, у цэнтры не калгаснікі — інтэлігенцыя, настаўнікі і партыйныя, савецкія работнікі. А цэнтральная фігура — сакратар райкама. Да таго часу я меў не аднаго ўжо прататыпа. Той жа Гарацеў, які неаднойчы распякаў нас, старшынь, сакратароў. А сам, кульгавы чорт, што рабіў? Бабнік, выпівака, "правадыр". І з'явіўся вобраз Бародкі. Яркі, незвычайны для таго часу. Першы адмоўны персанаж сакратара райкама не толькі ў нашай беларускай літаратуры, але бадай ва ўсёй савецкай. Раман выйшаў у 1956 годзе (перад ці пасля XX з'езду КПСС, не помню). Але пасля з'езду стаў сенсацыяй. Рэцэнзіі далі ўсе газеты. Кавалкі чыталіся па радыё. У крытыцы з'явіўся нават тэрмін — бародкаўшчына. Нехта можа сказаць: кан'юнктура. Гэта не кан'юнктура — увага да быцця, да яго змен, сюжэт, народжаны жыццём. Ды не пішацца кан'юнктурае на працягу трох гадоў. Тэма: настаўніцтва вясковае, якое я добра ведаў, і партыйнае кіраўніцтва ўсімі праявамі жыцця народа.

ПІСАЛІ — І НЕ ВЕДАЛІ, ШТО БУДЗЕ ЗАЎТРА

Сёння мы хочам прапанаваць вам матэрыял у некаторым сэнсе унікальны. Гэта вершы яўрэйскіх паэтаў, якія загінулі на пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Усе яны пісалі на мове ідыш, што зараз за няпала. Па-беларуску паэты загалова дзякуючы руплівай і плённай працы Рыгора Барадулліна.

Нагадаць пра лёсы загінуўшых творцаў мы папрасілі Рыгора Рэлеа — апошняга з магікан — паэта, які ўсё жыццё пісаў і думаў на ідыш. Спадар Рыгор добра ведаў кожнага з аўтараў і з ахвотай згадвае тое-сёе пра іх.

Леў ТАЛАЛАЙ нарадзіўся на Магілёўшчыне ў 1906 годзе. Скончыў Віцебскі педагагічны тэхнікум. На-стаўнічаў. Служыў у войску. Быў супрацоўнікам газет «Юнгер арбайтэр» («Малады рабочы»). Першы верш надрукаваў у 1924 годзе. Выдаў зборнікі «Мой першы сноп» (1932) і «На маршы» (1940). У 1936-1941 гадах выкладаў рускую мову і літаратуру ў мінскай школе. У пачатку вайны пайшоў на фронт. Са слоў Рыгора Рэлеа, быў вельмі сур'езным, прафесійным паэтам. Яго паважалі і называлі «армейскім паэтам» — напэўна, таму, што вершы на вайсковую тэму выходзілі ў яго асабліва ўдалымі. Загінуў у 1942 годзе на фронце.

Рува РЭЙЗІН нарадзіўся ў Лондане ў 1911 годзе. Ягоньня бацькі былі там на заробках і нейзабаве пасля нараджэння сына вярнуліся на Беларусь. У маладзінскім часе хлопец стаў сіратой, выходзіўся ў Слуцкім дзіцячым доме. Васемнаціцагадовым прыехаў у Мінск, працаваў мулярам, а потым паступіў на рабфак. У 1937-м скончыў літаратурны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута. У 1940 годзе быў прызваны ў армію. Вершы друкаваў з 1929 года. Выступаў у газетах «Юнгер арбайтэр» («Малады рабочы»), «Октобэр» («Кастрычнік») і ў часопісе «Штэрн» («Зорка»). Выйшлі «Вершы і апа-вяданні» (1929), зборнікі вершаў «Нялёгкай пра-

цай» (1934), «Вершы» (1940) і паэма «Вялікая хар-тыя» (1935). Рува Рэйзін быў вялікім жартайніком, любіў расказаць і слухаць смешныя гісторыі. Загі-нуў у 1942 годзе.

Захар БАРСУК нарадзіўся ў 1915 годзе. Вядомасць яму прынесла паэма «Чэлюскінцы», якая мела шы-рокі грамадскі розгалас. Напісаў яшчэ некалькі паэм, вершы. Вершы Захара Барсука адметныя цэласнас-цю і яскравасцю. Ён «не кідаўся словамі», а калі пісаў, дык пісаў ужо «на ўсе 100 працэнтаў». Загі-нуў у 1942 годзе.

Сара КАГАН нарадзілася ў 1885 годзе ў вёсцы **Максімавічы** цяперашняга Клічаўскага раёна Магі-лёўскай вобласці ў сям'і служачага.

Загадвала гарадской бібліятэкай у Бабруйску. З 1935 жыла ў Мінску, дзе працавала ў бібліятэчным калектары, вучылася на вядчэрнім аддзяленні філа-лагічнага факультэта педагагічнага інстытута. Вершы Сара Каган пачала пісаць, калі ёй было ўжо за 40 гадоў. Часта выступала ў друку з 1929 года. Выдала кнігі паэзіі «Ударозе» (1934), «Мая радзіма» (1938), «Нашы людзі» (1940), прозы «Першая прэ-мія» (1938), «Скрыпач» (аповесць, 1941). Змітрок Бядуля пераклаў яе «Апавяданні», якія выйшлі асоб-най кніжкай у 1940 годзе. Загінула ў 1941 годзе ў мінскім гета.

Усе гэтыя людзі ведалі адно аднаго; усе пісалі на ідыш; усе загінулі прыкладна ў адзін час. Але яны не пайшлі бяследна, а, як сказаў Гарацый, «Лепшы медзі сабе памятник справіў я, Болей усіх пірамід царскіх узняўся ён./Не зруйнае яго сівер, ні едкі дождж./Ні гадоў чарада, вечнага часу рух...» (Пе-раклад М.Багдановіча). Пачытайма ж іх вершы, каб зразумець, пра што думалі, што адчувалі людзі, якія жылі і не ведалі, што з імі будзе заўтра.

Гэтыя пераклады друкуюцца ўпершыню.
Глеб ЛАБАДЗЕНКА.

Захар БАРСУК

Я РАЗВІТАЎСЯ З ЖЫЦЦЁМ...

Я развітаўся са сваім жыццём,
І мусіў я
На снег калючы ўпасці.
А мне насустрач
Раптам выйшла шчасце,
І выжыў я ў заваі пад крылом.

Пакуль застаўся я
Адзін з траіх,
Сябры мае
Халодным сном заснулі.
Гарачыя застылі ў сэрцах кулі,
Сябры недалічылі дзён сваіх.

Сябры заснулі непарадковым сном —
Акрыла цёмнай коўдраю завая.
Кіотуе роспач, і мароз шалее,
І вецер б'е каляным бізуном.

Ад жаху ледзянее ў жылах кроў.
І неба нада мной
Чарнее ў скрусе.
І я змагацца з ворагам
Клянуся
І за сябе,
І за сваіх сяброў.

КАЛІ ПАДУМАЕШ...

Калі падумаеш, што ўжо ніколі
Дадому не прыеду я,
Тады
Душа адчуе ўвесь цяжар няволі
І не ўцячы нікуды ад жуды.

Але тады,
Калі ў распале бою
Уцякае вораг,
Не хапае слоў
Для радасці,
І ўжо хвілінай той,
Здаецца, нараджаюся наной.

II

Калі ў разведку выйдзеш
Пацямночы,
Няўтульна
Аднаму ў сваёй журбе.
Снарад
Страпіць у цябе не хоча,
Цябе куля
Абмінуць цябе.

З параненым табою
Смерць жартуе,
І дазваляе смерць
Табе пажыць.
Цябе здзіўленне лютае
Бітвуе,
І страшна,

Калі з разведкі
Праз агонь і мжары
Вяртаешся
Нібыта з небыцця,
Ты над сваім жыццём
Дрыжыш, як скнара,
Ад шчасця весляішся,
Як дзіця.

Леў ТАЛАЛАЙ

РАЗВІТАННЕ

Цяжэй, чым з усімі,
Развітвацца мне
З чырваналобым цяляткам.
Тужліва глядзіць
З мокрым мордачкай яно,
Нібыта мяне лічыць таткам.

Цяжэй, чым з усімі,
Развітвацца мне
З жарэбчыкам маладзенькім.
Ледзь ціха гукну —
Наўздагон да мяне
Ляціць
Са сваім ценем ценькім.

Цяжэй, чым з усімі,
Развітвацца мне
З маім сябруком.
Гэта Янкель
Залезе на дрэва,
Каб зорку дастаць.
Ён быстры, задзірысты,
Цямкі.

А вочы — агрэст,
Нос — гароху стручок.
Вясёлы любою парою,
З усімі на ты ён,
З усімі як свой:
Са мной, з жарабяткам,
З каровай.

Цяжэй, чым з усімі,
Развітвацца мне
З Ханэлэ —
Любай дзяўчынай.
— Давай пацалуемся, —
Ёй кажу, —
Ад'езд мой
Таму прычынай.

Я еду ў краіну,
Якую завуць
Арміяй,
І, як у чудзе,
Збудзецца ўсё,
І жарэбчык канём
У кавалеры будзе.

Хана здарослее,
З'явіцца той,
З кім паляціць

Без мяне ўжо,
Бо трапяткую душу
Зайсцяды
Вабіць таемна бязмежжа.

Ах, блізка цягнік,
І цалуюся я
З бацькам калючабародым,
З мамай —
Прыцямелья вочы ў яе,
З Ханэлэ —
Вусны як мёдам
Падсаладзіла
Ростань сама.
Ды не пыхкай
Так, паравоз!
Не забуду я ўсіх
Блізкіх
На станцыі ціхай.

ТЭЎЕ МАЛОЧНІК

Ён едзе марудна, парыпваюць колы.
Навошта спяшацца? І сонца высокая.
І ўсмешка на вуснах яго. І найкола
Усмехаецца ўсё задуменна і далёка.

Дзе позірк ні кінеш —
раздолле без краю,
Палеткі ў зіхценні, лясы ў перагудзе,
Што ж, Тэўе, рабі так,
як сэрца жадае.

Хай будуць шчаслівыя добрыя людзі.
У Бродскага множацца самі мільёны,
А ў Тэўі ўсе дочки,
хоць торбы навешай.
Каб наадварот стала ўсё,
Быў клопат лягчэйшы б
і лёс ласкавейшы.

Ён едзе марудна, пагрукае посуд.
Ён бачыць сябе ў перапаленай блясе.
Спыніўся, бо лопнула раптам атоса.
Цяпер рамантуй, злазь у гразь,
завіхайся.

І хіліцца ўніз галава ў неспакоі.
І ўсмешка ад Тэўі далей уцякае.
Якое ўжо заўтра насунецца злое,
Бяда да яго зноў прыліпне якая?

Пазнішчылі ўсё, што нажыў
сваім потам.
І выгналі старцам з ягонай сядзібы.
І дзе гэта заўтра? І дзе гэта потым?
І друзам аселі пабітыя шыбы.

...Стаіць гаспадарліва восень сытая.
За плугам яўрэй прыпыніўся
на момант,
Вачыма зажураны вырай вітае.
Ну, выліты Тэўе, да болю знаёмы.

Ухвалях раллі маладзёўчэ загоны.
Цяжкая зямля на лямех наліпае.
І гэта пачатак любові ягонай,
Што з даўніх часін яшчэ ў
сэрцы жывая.

Калоссе казыча брыво небакраю.
І жмурыцца сонца ратаю-ўрэю.
І кожны ў ім роднае штоосьці пазнае,
А ён ад усмешкі сваёй маладзее.

Дзе позіркні кінеш — раздолле без краю,
Палеткі ў зіхценні, лясы ў перагудзе.
Што ж, Тэўе, рабі так,
як сэрца жадае.
Хай будуць шчаслівыя добрыя людзі.

НА МАРШЫ

Тры дні і тры начы
Полк рухаецца жвава.
Налева глянеш — лес,
Зірнеш — лясы направа.

Зялёная зіма —
Хваіны ды яліны.
Калісьці як-ніяк
Лес скончыцца павінны.

Прысталі людзі ўсе.
Ступаюць коні вяла.
Стамілася звянец
І песня запявалы.

Ды адступіў лес.
Стаяць за хатай хата.
Прыбрана вёска ўся,
Як на якое свята.

Вясёлы брэх сабак,
Нязлосны шыв гусіны.
У гожых маладзіц
Ажно гараць хусціны.

Каб стому нам прагнаць,
Рачулка з лесу выйшла.
Дзяўчаты пачалі
Блізну мыць увішна.

Якія ў кожнай з іх
Задзірыстыя рухі,
Як вабіць кожны стан,
Як вабяць гэтыя рукі!

І вечар звесялеў,
І неба пасінала,
І песня над шыхтом
Узвысілася смела.

Зрабілі тут прывал.
І на вясёлым мосце
Ускокі ўсе пайшлі,
Гаспадары і госці.

Палкоўнік — шэры вус,
І вочы — смех сінечы,
Як самы першы зух,
Расправіў горда плечы.

На мосце дошкі ўсе
Трывалыя, бо з клёну.
Сасновыя ніяк
Не вытрымалі б звону.

На беразе ляжу,
Папера на прыкладзе.
І пішацца ў мяне
З усімі ў добрым ладзе...

Сара КАГАН

СУСТРЭЧА

Хто ў вакно мне
Грукае так рана?
Хто там грукае
Славажна так?
Прачынаюся расхвалявана:
"Я ўжо іду.
Ну што там за дзівак?"

Сонную фіранку адхінаю
І ў вакно ўзіраюся хутчэй.
Радасць заіскрылася жывая —
Бачу двойцу маладых вачэй.

— Мама!
— Вой! Дачушка дарагая,
Ты не напісала мне чаму?
Я б сустрэла,
Бо дайно чакаю.
Рада слову кожнаму твайму.

— Мама,
Дакараць мяне не трэба.
Быццам на валах вязуць лісты.
Да цябе я прыляцела з неба,
І мяне зямную бачыш ты.

У небе расцвітаюць парашуты
І жмурыцца песьцяцца ўваччу.
Я скакала долу без пакуты
І цябе расцалаваць хачу.

Расчыняю вокны ўсе і дзверы.
Як галубка, заляцела ў дом.

Сонечным зрабіўся ранак шэры,
Дзень будзённы
Стаў святочным днём.

— Будзь здарова, мама залатая!
На хвілінку заляцела я,
І цяпер у неба адлятаю.
— Будзь шчаслівая, дачка мая!

Рува РЭЙЗІН

ФАНЬКА

I

Ты ўзнялася першая на дах,
І найкол ад здзіву
І ад страху
Толькі ўсе й казалі:
— Вой-вой! Ах!
Як гэта дзяўчына
І на даху?

Потым стала больш
І больш дзяўчат
І на дахах, і на рыштаваннях.
У спячойках цешылі пагляд,
Непаўторныя ў сваіх стараннях.

Слухаюцца спрытных, маладых
Пэндэлі барадатых і кельмы.
На будоўлі ўдарнай
Кожны міг
Дарагі і працавіты вельмі.

II

Як Фанька з прафтэхшколы
ўпершыню

Прышла ў малярны цэх,
Усе найкола
Замойклі,
Ды парушыў цішыню
Хлапачы бліск вачэй
І смех вясёлы.

Як Фанька пэндзаль захацела ўзяць,
Усіх ад рогату аж захістала...
Было самую можна фарбаваць —
Калонай энэрухомелай стаяла.

І да яе ў мурзатым хвартуку,
З запэканай у фарбу барадою
Сам майстра падышоў
І стаў крыху
Далей,
Бо сукня ззяла чысцінёю.

— Вы сапраўды
Зрабіцца маляром
Надумалі, таварыш дарагая?
Вас не палюхае ні град, ні гром?
А хлопцы толькі зыркалі й міргалі.

Спыталася:
— Не бачылі людзей? —
І падняла пакрыўджаныя бровы.
Зняла апратку верхнюю хутчэй.
Сказала:
— Рукі працаваць гатовы.

Нібыта нехта падмяніў хлапцоў,
Збянтэжыліся ўсе ў пачырванелі,
І адракліся ўраз ад грубых слоў.
Спячойкі перад сукняй анямелі.

III

Хто гэта смяўся?
Хто смяўся?
З малярамі смелая дзяўчына
Дах фарбуе,
Ёй хапае спраў,
Абагнаць хлапцоў
Яна павінна.

Толькі ружавее далагляд,
Фанька па драбінах хісткіх вёртка
Узятае ўгору,
Акурат
Па сасне замроенай вавёрка.

Падмаецца найслед за ёй
У нябёсы сонца залатое.
Быццам хочучь дружнай талакой
Цэлы дзень папрацаваць абое.

Маладыя, ясныя яны,
Сонейка і Фанька.
І абойм
З вышыні ўсе далечы відны.
І абое дружаць з неспакоем.

Вочы — іскры чорныя,
Ад іх
Сэрца ў хлопца польымна
узгарыцца.
Фанька між напарнікаў сваіх
У сукенцы лёгкай, як царыца.

Жмурыцца прыціхлы краявід.
Ахалоду толькі сніць спякота.
Падахочвае мужчынскі спрыт
Светлая дзівочая пшчота...

Пераклад з ідыш
Рыгора БАРАДУЛІНА.

Каб помнілі цану Перамогі

Такога ваенна-вучэбная ўстанова краіны яшчэ не бачыла. У Ваеннай акадэміі адкрылася першая мастацкая выстава. На ёй прадстаўлены карціны выдатнага жывапісца народнага мастака Беларусі і СССР, акадэміка Расійскай акадэміі мастацтваў і Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Міхаіла Савіцкага.

У адкрыцці экспазіцыі прымаў удзел сам аўтар — легендарны чалавек, які прыкрываў адыход апошніх абаронцаў Севастопалю, раненым трапіў у палон, некалькі разоў уцякаў, прайшоў усе кругі пекла фашысцкіх канцлагаў, у

тым ліку лагера смерці Дахау, але застаўся моцны духам. Ён не забыў жахі вайны, тысячы і тысячы яе ахвяр і гераізм людзей, якія супрацьстаялі сусветнаму злу. Барацьба добра і зла, чалавечыя пакуты і мужнасць, духоў-

ная стойкасць людзей, якія застаюцца людзьмі нават у самых жорсткіх выпрабаваннях, сталі галоўнымі тэмамі творчасці мастака.

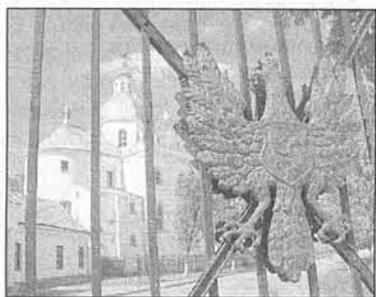
Бодем пранізаны і творы, выстаўлены ў акадэміі. Гэта палотны з серый "Лічбы на сэрцы" і пра чарнобыльскую трагедыю. Міхаіл Андрэевіч згадзіўся на пераезд сваіх карцін з залаў музеяў у Ваенную акадэмію, каб маладыя людзі не забывалі, якой цаной атрымалі радаснае свята Перамогі і чаму трэба абараняць Радзіму.

На адкрыцці экспазіцыі прысутнічалі камандаванне, выкладчыкі, курсанты і слухачы Ваеннай акадэміі. Першую экскурсію правёў сам Міхаіл Андрэевіч, ён раскажаў пра гісторыю стварэння карцін. Выстава дэманстравалася на працягу месяца, так што з творчасцю вялікага мастака пазнаёміліся ўсе курсанты і афіцэры Ваеннай акадэміі.

Уладзімір ШУРХАВЕЦКІ.

Фота Мікалая ЛЯБЕДЗІКА.

Мастацкія здабыткі нясвіжскай зямлі, якія асабліва расквітнелі дзякуючы падтрымцы і асабістаму ўдзелу шматлікіх прадстаўнікоў роду Радзівілаў, сталі падставой для правядзення ў Нясвіжы фестывалю камернай музыкі "Музы Нясвіжа", які ладзіцца тут ужо дзевяты раз.

Музы Нясвіжа

Музычная гісторыя нясвіжскага краю бярэ пачатак з XVI стагоддзя ад Мікалая Радзівіла Чорнага з яго першымі беларускімі музычнымі выданнямі. Працягам музычных традыцый стала стварэнне ў Нясвіжы ў XVIII стагоддзі найбуйнейшага ва Усходняй Еўропе музычнага тэатра, непасрэднае дачыненне да якога мелі Уршуля, Міхал і Караль Радзівілы. Асобна можна адзначыць Антонія Радзівіла — аўтара першага ў свеце музычнага "Фаўста". Высокая адукацыйнасць і талент прадстаўнікоў роду Радзівілаў выклікалі цікавасць да іх творчасці з боку шматлікіх кампазітараў і выканаўцаў Еўропы. Сяброўскія адносіны і творчае супрацоўніцтва ўсталяваліся паміж Радзівіламі і Янам Дусікам, Цыпрыянам Базілікам, Ежы Бакановічам, Янам Голандам, Фрэдэрыкам Шапэнам, Францам Іозефам Гайднам... Менавіта таму фестываль адкрыўся канцэртнай праграмай "Музычны кувэрак Радзівілаў", куды ўвайшлі творы Радзівілаў-кампазітараў і іх творчыя сяброў. У Нясвіжскім цэнтры культуры і адпачынку выступілі камерныя калектывы Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі, якім кіруе народны артыст Беларусі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Міхаіл Фінберг, аркестр народных інструментаў Магілёўскай абласной філармоніі, Акадэмічны хор Магілёўскага педагогічна-

га факультэта Беларускай акадэміі музыкі, ансамбль старажытнай беларускай музыкі "Пастараль" Дзяржынскай школы мастацтваў. Сёлетні фестываль значна пашырыў свае творчыя межы. Жыхары Нясвіжа змаглі ацаніць захапляючае выступленне народных артыстак Беларусі Марыі Захарэвіч і Наталлі Гайдзі ў спектаклі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы "Я не пакіну цябе".

А ў гісторыка-краязнаўчым музеі адбылася навукова-практычная канферэнцыя "Праблемы ідэнтыфікацыі мастацкай спадчыны Нясвіжа ў кантэксце агульнаеўрапейскай культуры". Як адзначыў старшыня Нясвіжскага райвыканкама Фёдар Прывалаў, даследаванні навукоўцаў значна пашырылі веды аб гісторыі Нясвіжа і яго культурнай спадчыны.

І яшчэ адна цікавая з'ява фестывалю — адкрыццё дзвюх мастацкіх выстаў. Адну з іх падрыхтаваў Нацыянальны мастацкі музей, другую — юныя мастакі дзіцячай студыі выяўленчага мастацтва Мазырскага нафтапрапрацоўчага завода, якім давялося пабыць у Нясвіжы на пленэры. Абедзве выставы прысвечаны Нясвіжы, яго гісторыі і адметным постацям далёкіх часоў.

Адышоў у мінулае яшчэ адзін фестываль "Музы Нясвіжа". Ён стаў чарговай старонкай у гісторыі культуры стара-

жытнага горада, якая папоўніла музычны "кувэрак" Радзівілаў.

Яўген КАЗІЮЛЯ.

НА ЗДЫМКАХ: горад, дзе жыўць музы; "Мікалай Радзівіл Сіротка" — малюнак Насці ГНЯДЗЬКО з Мазыра; мастацкі кіраўнік фестывалю Міхаіл ФІНБЕРГ (злева) і першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір РЫЛАТКА; гучыць старажытная мелодыя.

Фота аўтара.

З Латвіяй у сэрцы

Верагодна, ад стандарту нашага мыслення склалася ўяўленне, што пасол той ці іншай краіны — асоба надзвычай афіцыйная, якая ўсе свае ўчынкi абмяжоўвае статусам дыпламата. А на самай справе ім уласцівыя нейкія захапленні, як усім звычайным людзям. Менавіта гэта прадэманстравалі Часовы Павераны ў справах Латвійскай Рэспублікі ў Беларусі Эганс Нейманіс, адкрыўшы выставу сваіх фатаграфічных пошукаў.

"З Латвіяй у сэрцы" — так называецца экспазіцыя, якую дыпламат прадставіў грамадскасці ў выставачнай зале касцёла Святых Алены і Сымона ў Мінску. Звыш 60 работ Эганса Нейманіса — таленавітае адлюстраванне латышскай прыроды ў разнастайным спалучэнні колераў, вобразаў і сюжэтаў. Скажаць, што на выставе быў аншлаг — значыць, нічога не скажаць. Прысутнічаў амаль увесь дыпламатычны корпус (што увогуле і зразумела), прадстаўнікі Міністэрстваў замежных спраў і культуры, супрацоўнікі ААН у Беларусі, кіраўнікі шматлікіх грамадскіх арганізацый, латышы, якія пражываюць у Беларусі.

Эганс Нейманіс займаецца фатаграфіяй з дзяцінства, у студэнцкія гады публікаваў свае здымкі ў маладзёжнай газеце. Па словах аўтара выставы, яго цікавяць незвычайныя сітуацыі ў прыродзе, прыгажосць латышскай зямлі, эмацыянальныя ўзаемаадносіны людзей. А што гэта ў яго атрымліваецца, падкрэслівалі ў сваіх выступленнях шматлікія госці. Цёплыя словы аб выставе выказаў ксёндз Уладзіслаў Завальнюк, для якога Латвія многа значыць: ён атрымаў духоўную адукацыю ў Рыжскай семінарыі. Старшыня Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце

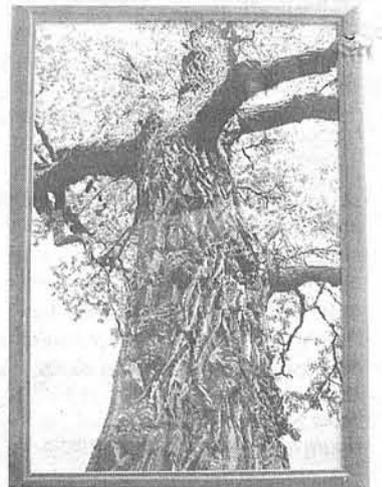
Міністраў Беларусі Станіслаў Буко раскажаў пра сувязі з сусайчынікамі ў Латвіі і падкрэсліў, што выстава будзе, безумоўна, садзейнічаць узаемаразуменню паміж нашымі краінамі.

Сваю любоў да Латвіі выказаў ў паэтычных радках Сяргей Панізік, а дзіцячы фальклорны гурт выканаў шэраг латышскіх танцаў.

І калі казаць пра значэнне гэтай падзеі ў культурным жыцці беларускай сталіцы, то можна сцвярджаць, што ўдзельнікі вернісажу пайшлі з выставы з Латвіяй у сэрцы.

НА ЗДЫМКАХ: аўтар выставы Эганс НЕЙМАНІС і ксёндз Уладзіслаў ЗАВАЛЬНЮК; праца з выставы "Жыццё".

Тэкст і фота Яўгена КАЗІЮЛЯ.

"Трагедыя пра Макбета" падуладная Гродзенскаму тэатру лялек

У Празе прайшоў VIII Міжнародны фестываль ляльчага мастацтва, у якім удзельнічалі 22 тэатры з 20 краін свету. У мерапрыемстве ўпершыню прыняў удзел калектыў Гродзенскага абласнога тэатра лялек.

Беларускі калектыў прадставіў адзін з лепшых сваіх спектакляў "Трагедыя пра Макбета", які спалучае прыём адкрытага лялькаводства з дзеяннямі акцёраў у жывым плане. Створаны ў лепшых традыцыях сучаснага мастацтва тэатра лялек, спектакль атрымаў высокую ацэнку ўдзельнікаў, арганізатараў і журы фестывалю.

На ўрачыстай цырымоніі ўзнагароджання пераможцаў, прайшла 6 чэрвеня ў пражскім Чорным тэатры, Гродзенскаму абласному тэатру лялек было прысуджана два з сямі галоўных прызоў міжнароднага фестывалю — дыпламамі "Лепшы акцёр" і "Лепшы рэжысёр" былі ўзнагароджаны актрыса Ларыса Мікуліч і рэжысёр Алег Жугжда.

Форма алімпійскай зборнай Беларусі

Жанчыны апрануць касцюм белага колеру, а мужчынскі ансамбль будзе складацца з малочнага колеру штаноў і блакітна-чорнага лінжака.

СПАРТЫЎНАЯ ХРОНІКА

Фота Мікалая ПЯТРОВА, БелТА.

3 Лодзі — з медалямі

У Польшчы прайшоў чэмпіянат свету сярод студэнтаў па барацьбе. З годнасцю на ім выступілі беларускія спартсмены. Сярод "вольнікаў" Мурад Гайдараў заваяваў "золата". Другое месца ў "класіцы" заняў Андрэй Чахойскі. Абодва барцы паедуць на летнія Алімпійскія гульні ў Афіны.

Студэнт Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта Аляксандр Карніцкі таксама заваяваў залаты медаль. І вельмі шкада, што ў яго няма алімпійскай ліцэнзіі.

Два медалі на рахунку нашых дзяўчат. Вольга Сербіна заняла другое месца ў вазе да 59 кілаграмаў. Вярнулася з бронзавым медалём у Мінск Вольга Хілько. Яна, дарэчы, будзе дэбютаваць на Алімпійскіх гульнях у Афінах.

Першыństwo Еўропы па мотаболу — у Пінску

Пінск будзе прымаць першыństwo Еўропы па мотаболу. У спарторніцах прымуць удзел зборныя Беларусі, Расіі, Украіны, Германіі і Францыі. Гульні пройдуць з 21 па 27 чэрвеня.

У Пінску з інспекцыйнай мэтай пабываў прадстаўнік Французскай федэрацыі мотабола Даніэль Лабэ. Ён застаўся задаволены і стадыёнам, і мерапрыемствамі наогул, праведзенымі напярэдадні чэмпіянату.

На мінулым еўрапейскім першыństве беларускія мотабалісты былі трэцімі. Нядрэнна было б цяпер заваяваць медалі больш высокай пробы. Ва ўсякім разе нашы спартсмены абяцаюць сваім прыхільнікам пастарацца гэта зрабіць.

Гандбол

10 чэрвеня ў Будапешце адбылася жараб'ёўка фінальнага турніру жаночага гандбольнага чэмпіянату Еўропы, які пройдзе ў Венгрыі з 9 па 19 снежня. Уліку 16 каманд-фіналістак яе вынікі з хваляваннем чакала і зборная Беларусі — беларускай прыйдзецца змагацца практычна з самымі моцнымі камандамі — Францыяй, Венгрыяй, Аўстрыяй.

"Лёгкай долі мы і не чакалі", — пракаменціраваў выбар жэраба Валерый Пяўніцкі.

Усе сапернікі па групе пастаянна на вачах ва ўсіх, іх лідэры выступаюць за вядучыя еўрапейскія клубы. Таму ўжо сёння няма недахопу ў інфармацыі і відэаматэрыялах. Будзем рыхтавацца да суразнага экзамена. Абарону новай зборнай мяркуецца будаваць на базе ігракоў БНТУ і "Аркатрона". Для гэтага будзем практыкаваць сумесныя трэніроўкі лепшых сіл абодвух клубаў. Што тычыцца атакі, то зробім стаўку на больш вопытных легіянерак. Перад чэмпіянатам разлічваем сабраць увесь склад на двухтыднёвы збор у Стайках і выступіць хаця б у адным замежным турніры. Да прыкладу, у Германіі. Дарэчы, там у мінулым лістападзе мы і сустрэкліся з камандай Аўстрыі...

Валянціна ГРЫШКЕВІЧ.

Мушкецёры рыхтуюцца да гульняў

У сталіцы Грэцыі добрыя традыцыі беларускага фехтавання будуць абараняць два айчынныя мушкецёры. У турніры саблістаў выступіць Дзмітрый Лапкес — майстар спорту міжнароднага класа, сярэбраны прызёр чэмпіянату Еўропы-2000 (у камандзе). У спарторніцах рапірыстак на

фехтавальную дарожку выйдзе Віта Сільчанка — майстар спорту, бронзавы прызёр чэмпіянату Еўропы-1996. Пра медальныя абавязательствы айчынных фехтавальшчыкаў гаварыць складана, але спадзявацца на чуд усё ж варта.

У мінулым выступленні бела-

русаў на Алімпійскіх гульнях былі бліскучымі. Мы маем 26 алімпійскіх медалёў, 12 з якіх — залатыя. Пяцёра беларусаў падымаліся на вышэйшую прыступку п'едэстала Гульняў, самымі тытулаванымі з якіх з'яўляюцца чатырохразовыя алімпійскія чэмпіёны Алена Бялова і Віктар Сідзьяк.

З ГІСТОРЫІ

Рым-1960 — Арнольд Чарнушэвіч і Аляксандр Паўлоўскі (шпага) — "бронза" ў камандзе; Таццяна Пятрэнка (Самусенка) — "золата" ў камандзе (рапіра); **Токіо-1964** — Таццяна Самусенка — "серабро" ў камандзе;

Мехіка-1968 — Аляксей Ніканчыкаў і Юрый Смалякоў (шпага) — "серабро" ў камандзе; Алена Новікава (Бялова) і Таццяна Самусенка (рапіра) — "зо-

лата" ў камандзе; Алена Новікава (Бялова) (рапіра) — "золата асабістае";

Мюнхен-1972 — Віктар Сідзьяк (сабля) — асабістае "золата", каманднае "серабро"; Алена Бялова і Таццяна Самусенка (рапіра) — "золата" ў камандзе;

Манрэаль-1976 — Аляксандр Раманькоў (рапіра) — асабістае "серабро"; Віктар Сідзьяк (сабля) — асабістае "серабро", каманднае "золата";

Алена Бялова — "золата" ў камандзе, асабістае "бронза";

Масква-1980 — Аляксандр Раманькоў і Уладзімір Лапіцкі — "серабро" ў камандзе; Аляксандр Раманькоў — асабістае "бронза"; Віктар Сідзьяк і Мікалай Алёхін (сабля) — "золата" ў камандзе; Алена Бялова і Ірына Ушакова — "серабро" ў камандзе;

Сеул-1988 — Аляксандр Раманькоў — каманднае "золата", асабістае "бронза".

Жадаем перамогі!

Прадстаўляць Брэсцкую вобласць у зборнай Беларусі на Алімпіядзе ў Афінах будзе ўраджэнка Пінска, цяпер жыхарка Мінска, майстар міжнароднага класа бягуха Наталля Салагуб. Наталля будзе ўдзельнічаць у эстафеце 4x100 метраў, у якой яна звычайна выступае пад першым нумарам. Яна ўжо мае сярэбраны медаль з чэмпіянату свету ў Будапешце, дзе ўдзельнічала ў такой жа эстафеце.

ВІНШУЕМ!

НА ЗДЫМКУ: НАТАЛЛЯ САЛАГУБ.

Беларускія батутысты прывезлі два медалі з чэмпіянату Еўропы

У Сафії прайшоў чэмпіянат Еўропы па скачках на батуте, акрабачычнай дарожцы і мінітрампе. Беларуская зборная заваявала на гэтых спарторніцах два медалі.

На вышэйшую прыступку п'едэстала ў сінхронных скачках на батуте ўзышла беларуская пара Таццяна і Галіна Лебедзевы. А Мікалай Козак заваяваў бронзавы медаль у індывідуальным відзе праграмы.

Варта адзначыць дасягненні алімпійскай чэмпіёнкі расіяніцы Ірыны Карававай, якая стала пяціразовай чэмпіёнкай Еўропы па скачках на батуте. На гэтым чэмпіянаце яна палепшыла сусветны рэкорд у катэгорыі "найвышэйшай складанасці" ў скачках на батуте, які цяпер адпавядае 15,30 бала.

ЛАД ЖЫЦЦЯ

Студэнты і спорт

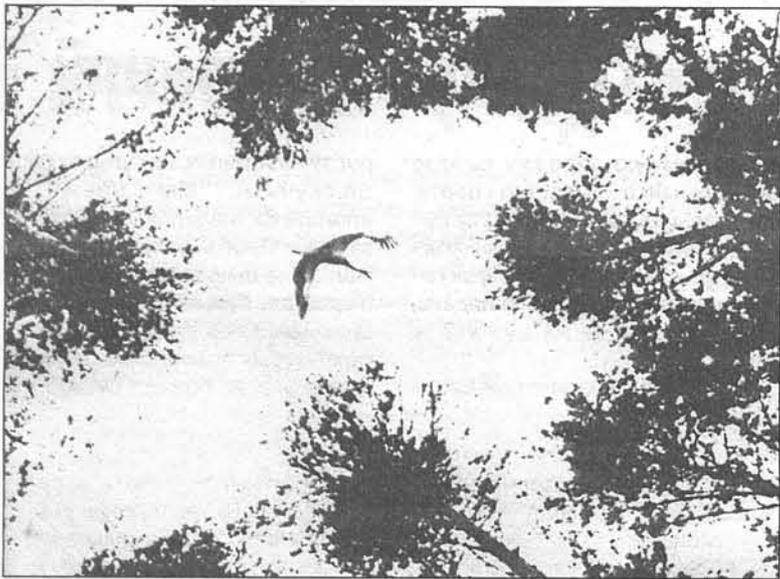
Ёсць мода, якая існуе не толькі на подыумах, але і ў нашым звычайным асяроддзі. Гэта мода на здаровы лад жыцця і заняткі фізкультурай. Студэнты не заўсёды могуць арганізаваць свой дзень так, каб хапіла часу і на спорт. А калі яны яшчэ жывуць у інтэрнаце, а не пад крылом бацькоў, справа яшчэ больш ускладняецца: трэба і ежу прыгатаваць, і ў пакоі прыбраць, і да заняткаў падрыхтавацца, выспацца, нарэшце. Якая ўжо тут фізкультура? У інтэрнатах БДУ жыве 50-60 працэнтаў юнакоў і дзяўчат ад агульнай колькасці студэнтаў навучальнай установы: 5,5 тысячы чалавек.

Існуюць тры напрамкі працы з імі: спартыўна-масавы, фізкультурна-аздараўленчы і экскурсійна-турыстычны. Першы прадагледжвае правядзенне штогод такіх мерапрыемстваў, як спартландыя, спартакіяда, матчавыя сустрэчы па гульніх відах спорту, сустрэчы са спартыўнымі знакамітасцямі. Фізкультурна-аздараўленчы напрамак створаны, каб садзейнічаць у працэсе спартыўных заняткаў паляпшэнню здароўя моладзі і спрыяць прафілактыцы захворванняў, зніжэнню стрэсавых сітуацый, што рэалізуецца згодна з базавай праграмай студгарадка "Фарміраванне здаровага ладу жыцця ў жыцці студэнтаў". Трэці накірунак — экскурсійна-турыстычны — знаёміць моладзь з культурна-гістарычнай спадчынай краю.

На базе інтэрнатаў створаны розныя секцыі: каратэ, гандбола, аэробікі, пакоі для б'ярдэ, тэніса.

Вось так прывіваюць моду да фізкультуры сярод студэнтаў.

Ірына ПРЫМАК.

Пройдуць дзесяцігоддзі, мне неаднаразова давядзецца падымацца ў неба на самалёце ці верталёце, але ў душы захаваецца тое шчымлівае пачуццё, якое суправаджае няздзейсненую мару. Магчыма таму ўсё жыццё я з цікавасцю назіраю буслоў (месцамі іх называюць бацянамі), асабліва іх паводзін і звычак. І не перастаю іх фатаграфавач.

Падарожжа з белым буслам Вянок гнязда — у неба

ўзнесены,
ён мне — як арэол Айчыны.
Над ім жа

белай-белай мецінай
Бацян плыве, як аблачына.

Кастусь ЖУК.

Верагодна, не знойдзецца чалавека, які б хоць раз не бачыў бусла, не чуў якіх-небудзь паданняў ці вершаў пра гэтую прыгожую, зграбную птушку. Мы з гонарам называем бусла сімвалам нашай Радзімы. І далёка не ўсе ведаюць, што тое самае сцвярджаюць жыхары многіх краін свету. Тым больш, што для гэта-

га ў іх ёсць усе падставы. Найбольшая колькасць белых буслоў, напрыклад, гняздзіцца ў Галандыі і Паўднёвай Саксоніі. А вось, пабываўшы ў Англіі, са здзіўленнем даведаўся, што палюбавацца на бусла можна толькі ў заапарку: іх тут увогуле няма.

Не шмат знойдзецца птушак, якія былі б самымі разнастайнымі сімваламі ў розных краінах. Бусел — сімвал прыходу вясны і новага жыцця і таму з'яўляецца блажавешчанскай птушкай. Увогуле, калі звярнуцца да хрысціянскіх традыцый, то бусел сімвалізуе чысціню і цнатлівасць, пачцінасць і абачлівасць. У яўрэяў бусел — сімвал літасці, любові і спачування, у кітайцаў — даўгалецця і шчаслівай старасці.

І ўсё ж найбольш багатыя славянскія традыцыі. Яшчэ з паганскіх часоў бусел — гэта старажытная птушка-татэм, сімвал радзімы, любові да роднай зямлі, да роднага дома, сямейнага дабрабыту. Відаць, таму так аберагаюць у нас буслоў. І не дай Бог,

БУСЛІНЫ РАЙ

Згадаю малюнак далёкага дзяцінства: у цёплы сонечны дзень я ляжу на лузе каля ракі і сачу за дзвюма бялюткімі кропкамі ў блакітнай бездані неба. Пара буслоў, расправіўшы крылы, круг за кругам па нябачнай спіралі ўсё вышэй і вышэй уздымаюцца ўвышыню. Здаецца, што яшчэ крыху, і яны знікнуць у бязмежжы. Як я зайздросціў гэтым вольным птахам, якія маюць магчымаць назіраць адтуль увесь свет!

разбурыць буслянку ці забіць птушку — такіх людзей чакае страшная кара: ці дом згарыць, ці сам віноўнік загіне. З такімі выпадкамі, на шчасце, не сустракаўся — дзякуючы, магчыма, ашчадным адносінам да буслоў. З цеплынёй згадаю адзін выпадак. З Кастусём Шыдлоўскім, супрацоўнікам Браслаўскага музея, ехалі ў Відзы. Быў пачатак лета, на дарозе адбывалася рэканструкцыя: недзе падсыпалі жвірам лагчыны, недзе спрамлялі шлях. І трэба ж такому адбыцца — у адным месцы дарога выйшла на вялікае сухое дрэва з буслянкай і буслянцамі. Усе разумелі, што лёс гнязда вырашаны. І прынялі адзіна магчымае рашэнне: зрабіўшы часовы аб'езд, прыпынілі каля дрэва работы да восені, пакуль не адляцяць у вырай буслы.

Белы бусел — птушка, можна сказаць, кампанейская, цягнецца да людзей. Ён ладзіць свае буслянкі на любым узвышшы з добрым аглядам. Дахі дамоў і старыя, часцей зламаныя дрэвы, водана-

порныя вежы, коміны пакінутых дамоў, электрычныя слупы — гэта далёка не поўны пералік месцаў, якія аблюбоўваюць буслы. Памятаю буслянку на вежы ўязной брамы ў вёсцы Пескі Бярозаўскага раёна. Неаднаразова бачыў, як спакойна рэагуюць буслы на шматлікія цягнікі, што праносацца пад гнёздамі, прыладжанымі на металічных канструкцыях над чыгункай.

Бусел — птушка разумная і кемлівая. На Палессі пад Пінскам назіраў, як буслы суправаджалі кароў, што пасвіліся на балоце. Які сэнс у гэтых сумесных прагулках? Аказалася ўсё вельмі проста: толькі карова пачынае рухацца і пужаць жабак — буслы тут як тут, імкліва хапаюць з-пад капытоў чарговую ахвяру. Так і сілкуюцца каля статку.

Ёсць у паводзінах буслоў і шмат загадкавага. Аднойчы ў пачатку верасня, калі буслы збіраюцца ў вырай, я з калегамі па фотаклубу вяртаўся з фотапленэра. Вечарэла, і макаўкі тэлеграфных

слупоў уздоўж дарогі на Сарачыно (Ушацкі раён) залаціла ўжо нябачнае з зямлі сонейка. На кожным слупе (літаральна — на кожным!) нерухома стаялі буслы, павярнуўшы галовы ў бок знікаючага сонца. Што гэта? Развітанне з адыходзячым днём ці нешта іншае, незразумелае нам?

Напрыканцы хачу вярнуць паважаных чытачоў да пачатку нашага падарожжа, дзе гаворка ішла пра сімвалы і паданні. Адно з паданняў сцвярджае, што душы тых, хто загінуў, перасяляюцца ў птушак. Менавіта гэта паданне і выкарыстаў аўтар помніка загінуўшым у час вайны каля вёскі Анопаль на Міншчыне. І мне хочацца верыць у гэта і спадзявацца, што над палямі разам з бусламі лунае душа майго бацькі, які загінуў у пекле вайны пад Ленінградам, цёткі Марыі і яе дачкі Лілі, закатаваных у Мінску, і соцень тысяч тых, хто падзяліў з імі трагічны лёс.

Яўген КАЗЮЛЯ.

паэтычная імпрэза

Сапраўдны

Дзе размаўляюць горы
І неба тоне ў моры,
З пячор вылазяць гномы
І прывід лічыць зоры.
Існуеш ты непрыкметна,
Неабходны, як паветра,
У краіне вечных ценяў,
Чалавечых душ трымценняў.
Адчуваеш, разумееш,
Па зямлі хадзіць не ўмееш.
Ты не сон, і ты не ява,
Не фантазія, а з'ява.
Ты — другое вымярэнне,
Незвычайнае здарэнне,
Свет, нікім незразумелы,
Лёс загадкавы, няёмкі.
Толькі ўбачу, як знікаеш,
Права быць нябачным маеш.
Ад жыцця, людзей схаваны,
Ты нічым не ўсхваляваны.

Прывід з цёплымі вачыма,
Прывід з тайнай за плячыма,
Не анёл і не ахоўнік —
Спадарожнік і вандроўнік.
Позірк працінае вечнасць —
Ты адводзіш небяспечнасць.
Зорны замак твой гасцінны:
Твары, галасы, карціны.
Спрытна ў шахматы гуляеш,
Пранікнёнасцю здзіўляеш.
Ты са мной у танцы белым,
Ты ў маім жаданні смелым.
На тваіх далонях лета,
Сонца залатой манетай,
На тваіх далонях ружы,
Назайжды змайкаюць сцюжы.
Прывід з цёплымі вачыма...
Немагчымае магчыма.
Падарыў сусвет без межай,
Што раней табе належал.

Ірына ВАЛЫНЧЫК.

узнагароды

Фотамастак з Магілёва стаў вядомы ў свеце

Кіраўнік фотастудыі "Тры плюс" ААТ "Магілёўхімвалакно" фотамастак Мірон Шудло аўтарытэтным часопісам Асацыяцыі фотамастацтва ЗША "PSA Journal" на выніках за 2003 год у раздзеле чорна-белай фатаграфіі ўключаны ў дзесятку лепшых.

Фотамастак паведаміў, што летась на розных міжнародных фотавыставах і ў фотасалонах экспанавалася 120 яго работ. Ужо ў гэтым годзе на прэстыжным фотасалоне — міжнароднай выставе ў Аўстрыі "Супер Круг" экспанавалася 39 яго работ рознага жанру. Па выніках выставы фотамастак узнагароджаны залатым медалём.

У 1996 годзе М.Шудло быў узнагароджаны Асацыяцыяй фотамастацтва ЗША залатым медалём "Зорны мастак". Яго работы знаходзяцца ў Міжнародным іспанскім музеі фотамастацтва, многіх фотасалонах і прыватных калекцыях у розных краінах свету.

Падрыхтаваў Ягор ДУБКО.

Адказы на крыжаванку,
змешчаную ў № 8-9

1. Націск. 2. Калода. 3. Атлас. 4. Сілас. 5. Сак. 6. Каран. 7. Носьбіт. 8. Тэрміт. 9. Талісман. 10. Назола. 11. Асада. 12. Антракт. 13. Табун. 14. Недарод. 15. Дыяфрагма. 16. Арэна. 17. Аркуш. 18. Шпалера. 19. Акалот. 20. Траса. 21. Анафара. 22. Абразок. 23. Канфлікт. 24. Трук. 25. Кафтан. 26. Наступ. 27. Патэнт. 28. Трэст. 29. Тур. 30. Рэнегат. 31. Таракан. 32. Натхненне. 33. Ева. 34. Атаман.

Адказы на крыжаванку,
змешчаную ў № 18-21

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ. 1. Урачыстасць. 7. Дзень. 8. Сучаснасць. 10. Вадкасць. 11. Вець. 13. Паркаль. 14. Упартасць. 15. Памяць. 16. Кісць. 18. Стараннасць. 19. Восень. 20. Часць. 24. Журавель. 25. Прысутнасць. 26. Навісь. 27. Лінь. 28. Колькасць.
ПА ВЕРТЫКАЛІ. 2. Разнастайнасць. 3. Агульнасць. 4. Уласцівасць. 5. Раць. 6. Ададнанасць. 9. Устрыманасць. 12. Стратнасць. 16. Косць. 17. Варожасць. 21. Скронь. 22. Госць. 23. Алесь.

«Голас Радзімы»

Намеснік галоўнага рэдактара
Таццяна КУВАРЫНА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь;
Камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом «Радзіма».

Наш адрас: 220005, Рэспубліка Беларусь, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 44.
Тэлефоны: (+375-17) 288-11-97 (бухгалтэрыя), 288-12-80, 284-76-56, 288-17-82 (тэл./факс).
Галоўны рэдактар: 8029-6-88-17-82.

E-mail: golas_radzimy@tut.by

ЧЫТАЙЦЕ «Голас Радзімы»
ў ІНТЭРНЕЦЕ:
<http://www.belarus21.by>

Рэгістрацыйнае пасведчанне №81. Падпісны індэкс у Беларусі 63854.
Аб'ём 4 друк. аркушы. Тыраж 1 926 экз. Заказ 180. Падпісана да друку 15.6.2004 г. у 12.00.

Газета набрана і зьяўляецца на рэдакцыйным настольна-выдавецкім комплексе. Знакам ® пазначаны рэкламныя матэрыялы.

Адрэкавана ААТ «Чырвоная зорка»
(220073, г. Мінск, 1-шы Загарадны завулак, 3).

Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», могуць не супадаць.

© «Голас Радзімы», 2004.